کوشتنی ڕیزوان پاشا و کەوتنی بەدرخانییەکان لە ئەستەمبوڵ

بەدواداچونێکی دێکۆمێنتارییە

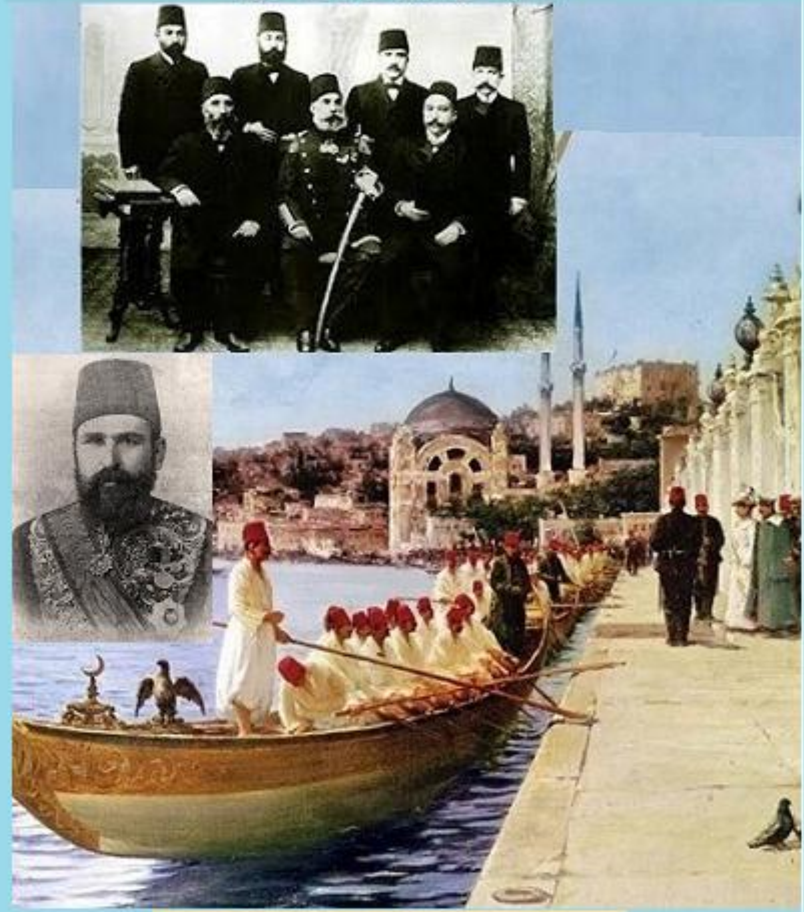

پرۆفیسۆر. دکتۆر یاسین سەردەشتی

زانکۆی سلێمانی

پێشکەشە بە هەر سێ جگەرگۆشەی خۆشەویستم:

- **ئارین**
- **نارین**
- **لەرین**

پێشەکی :

خوێنەری ئازیز، ئەمڕۆ ١١٤ ساڵ بەسەر رووداوی کوشتنی (ریزوان پاشا)ی پارێزگارو سەرۆک شارەوانیی ئەستەمبوڵدا تێدەپەڕێت، کە لەئێوارەی رۆژی ٢٣ی مارتی ١٩٠٦دا، لەنزیک وێستگەی شەمەندەفەرەکە، لە گویزتەپە کوژرا. ئەم رووداوە، کە تاوەکو ئێستا بەوردیی نەخراوەتە بەرباس و لەلایەن مێژوونووسانەوە لێی نەکۆڵراوەتەوە، پەیوەندییەکی راستەوخۆی بەمێژووی کوردەوە هەیە، بەتایبەتی خاڵێکی وەرچەرخانە لەمێژووی بنەماڵەی بەدرخانییەکان، کە راستەوخۆ لەلایەن سوڵتان عەبدولحەمیدو دەسەڵاتدارانی باڵای دەوڵەتی عوسمانییەوە، بەتاوانبار راگەیەندران و فەرمانی رەشبگیریی و دوورخستنەوەیان لە ئەستەمبوڵ و شارەکانی دیکەی ئیمپراتۆرییەتەکە بۆ دەرچوو. بەوەش ، ئەو رووداوە بووە هۆی کەوتنی بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ ، ئەوانەی لەوکاتەدا خاوەن پێگەو نفوزو دەسەڵاتێکی بەهێزبوون و بەشێکبوون لەلوتکەی ستراکتۆری دەسەڵات و سیستمی حەمیدیی.

ئەم کارەی بەردەست هەوڵێکی دیکومێنتارییە بۆ پێشکەشکردنی زیاترین زانیاریی و تێڕوانین سەبارەت بەو رووداوەو کاریگەرییەکانی، بەپشتبەستن بەچەندین سەرچاوەو بەڵگەو رۆژنامەی بیانیی و پشتدەبەستێت بەمیتۆدی گێڕانەوەی درامایی و وەسفی مێژوویی و پێمانوایە ئەم کارە، بابەتێکی ناوازەیە لەبواری نووسینەوەی مێژووی هاوچەرخی کوردو وەک بەرهەمەکانی دیکەمان، کەلێنێکی گەورە لەوبوارەدا پڕدەکاتەوە. هەربژین...

پرۆفیسۆر. دکتۆر یاسین سەردەشتی
زانکۆی سلێمانی/ کۆلێجی زانستە مرۆڤایەتییەکان
بەشی مێژوو/ ٢٣ی مارتی ٢٠٢٠

پایتەختی خەلافەت لەخەزاندا

پایزی ساڵی ١٩٠٥ی ئەستەمبوڵ فرە باراناویی بوو، بەشێویەک کەمتر رۆژێکی خۆش و ساماڵی تێدەکەوت. وا ئەمڕۆ دوو رۆژە باران خۆشیکردۆتەوەو خانمی ژنی میریش نیازی سەردانی هەندێک لەخزمەکانی هەیە لەگەڕەکی سوڵتان تەپە، هەربۆیە لەبەیانییەوە ماڵی جێهێشتووەو چۆتە دەرەوە، نیازی نییە تا عەسریکی درەنگ بگەڕێتەوە ماڵەکەی خۆی لەگەرەکی شیشلی کە زۆر لەکۆشکی یەڵدزەوە دوور نییە.

لەدوای نیوەڕۆیەکی درەنگ، عەرەبانچییەکە لەدەرەوە چاوەڕیی خانمەو بە دەرکەوانەکەی راگەیاند: بۆئەوەی درەنگ نەکەوین بەخانم بفەرمو کەمێک پەلەبکات، رێگاکەمان قوڕو چڵپاوەو ناتوانین بەخێرایی بڕۆین، بادرەنگ نەگەینەوە شیشلی و میریشم دڵی هیچ نەکات چونکە وتی تاریک نەکات بگەڕێنەوە!

پاش خوداحافیزی، خانم و یەک دوو لە کارەکەرەکانی، سواری عەرەبانەکە بوون و وردەوردە بەشەقامە سەرەکییەکانی ئەستەمبوڵدا بەرەو شیشلی کەوتەڕێ، ئەو شەقامانەی کە تا ئەو ساتەش، جگە لەوەی لەهەندیک شوێن نەبێ کە بەباشی تەخت و بەردڕێژکرابوون، بەڵام هەر لاتدا، ئیدی بەگشتیی کۆن و خراپ و پڕ چاڵوچۆڵیی و نالەبارن و وەک دەڵێن ئەستۆی کەری تیا دەشکێ!! بەتایبەت لەم کەشە پایزیی و قوڕو چڵپاوەی ئەم دواییە.

نزیک بە سەعاتێک رۆژی مابوو، کاتێک عەرەبانەکە لەشەقامە سەرەکییەکە بەرەو شەقامە لاوەکییەکە لایدا کە ماڵی میری لێ بوو، زۆری نەمابوو بگەنەوە ئەوێ، لەکۆتایی شەقامە لاوەکییەکە، کاتێک عەرەبانەکە کەوتە چاڵێکەوەو یەکێک لەتایەکانی لەلاوە دەرپەڕی، هەربۆیە خانم ناچاربوو دابەزێت و بەپیادەڕێ لەگەڵ کارەکەرەکانی بەنێو ئەو چڵپاوەدا ملی رێگای ماڵەوە بگرن.

لەو دەمەدا، میر لەحەوشەی ماڵەکەدا، لەهاتوچۆ و چاوەڕوانییدابوو، پاسەوان و خزمەتکارەکانیشی لەنێو ئەو خانووە گەورەو دوو نهۆمییەدا، لەهاتوچۆدابوون. وەک ئەوەی بیانەوێت بڕێک لە نائارامیی میر کەمبکەنەوە. دروست لەو کاتەدا، تەقەی کردنەوەی دەرکەی ماڵەکە میری راچڵەکاندا. ئەو میرەی بەبینینی خانمە خۆشەویستەکەی، کە ژنی یەکەمی بوو، ئەبڵەقبوو.

خانم لەدۆخێکی ئەوتۆدا بوو کە کەس ئیرەیی پێ نەدەبرد، بەشێوەیەک گیانی سەراپا لەقوڕ هەڵکشابوو، هەر دەتوت بۆ قوڕەکاری چۆتە دەرەوە، ئەو دیمەنەی بەتەواوەتیی میری دەهریی کرد. ئاخر بۆ دەبێت لەم سەدەی بیستەمەداو لەپایەتەختی ئیمپراتۆریەتێکی گەورەو گرانی وەک ئەستەمبوڵی ناوەندی دارولخەلافەتدا، کە شوێنی دەیەها کۆنسوڵخانەی وڵاتانی زلهێزی ئەورووپایە، شارەوانی ئەستەمبوڵ کە ماوەیەکی زۆرە خۆی بە نۆژەنکردنەوەی هەندێک لەو شەقامانەوە سەرقاڵکردووە کە دەچنەوە سەر کۆشک، ئاوا بەکەمتەرخەمیی و نیوەناچڵیی کاری خۆیان بکەن، بەجۆرێک تەنیا نیوەی ئەو شەقامەیان تەخت و بەردڕێژ کردووە کە ماڵی میری لەسەربوو، نیوەکەی تریان بەتەواونەکراویی و پڕچاڵوچۆڵیی جێهێشتتووەو هەر نەهاتن بەلایەوە تاوەکو بەم پایزە باراناوییە بۆتە لیتاو ، بەراستیی ئەمە کێشەیەکە دەبێ چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە!!!!

ئەستەمبوڵ پایزی ١٩٠٥

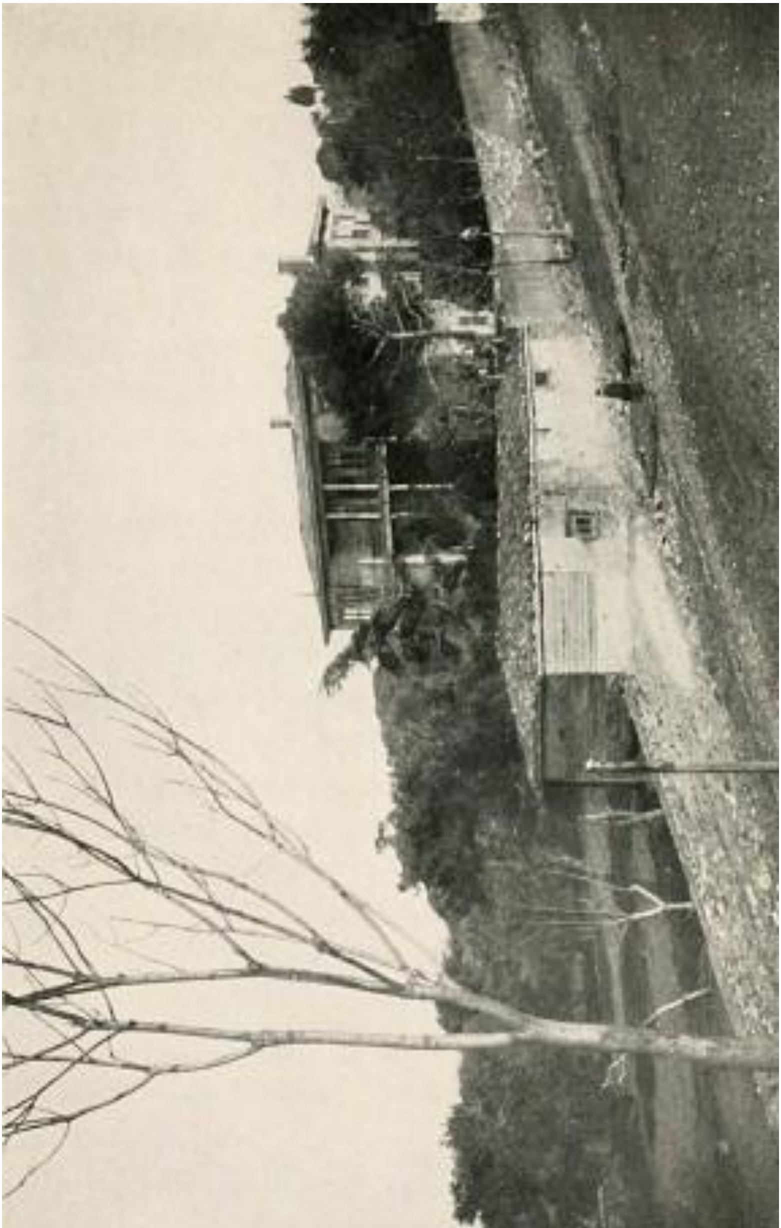

وێناکردنی قۆناغی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم

قۆناغی دەسەڵاتدارێتیی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم (١٨٧٦-١٩٠٩)، یەکێکە لەگرنگترین و پڕرووداوترین و چارەنووسسازترین سەردەمی دەوڵەتی عوسمانیی لەمێژوودا، بەشێوەیەک مەگەر هاوشێوەی لەسەردەمی سوڵتانەکانی وەک بایەزیدو سەلیم و سلێمان و محەمەدی دووەم و سوڵتان مەحموددا روویدابێت. سوڵتان عەبدولحەمید لەدۆخێکی زۆر دژواردا پاش لابردنی سوڵتان موورادی برای هاتەسەرتەخت، ئەو لەماوەی زیاتر لە ٣٠ ساڵی حوکمی خۆی رووبەڕووی گەلێک کێشەو قەیران و گرفتی دەرەکیی و نێوخۆیی بووەو جگە لەو جەنگە گەورەیەی لەگەڵ روسیای قەیسەری لە ١٨٧٧-١٨٧٨ کە بەریکەوتننامەی پاریس و سانستیڤانۆ کۆتاییهات، لەبەلقان و هەرێمەکانی سربیا و یۆنان و مۆنتینیگرۆو بولگاریا و دواتریش میسرو تونس و ناوچەکانی تر، تووشی چەندین راپەڕینی خوێناویی و بزوتنەوەی سەربەخۆخوازیی بووەو بەشێک لەخاکی ئیمپراتۆرییەکەشی لەم ناوچانە بەتەواویی لەدەستدا، بەتایبەتی هەر لەسەردەمی ئەم سوڵتانە فشارو هەڵپەی وڵاتانی ئەورووپیی وەک فەرەنساو بریتانیاو ئەڵمانیا و هەروەها روسیا و دواتریش ئەمریکا بۆ چەسپاندنی بەرژەوەندییە ئابورییەکانیان لەدەوڵەتی عوسمانییدا بەگەرمیی دەستیپێکردو ئەو وڵاتانە لەو پێناوەدا لەکارو ململانێی سەختدابوون، جا یان بە فشاری دیپلۆماسیی و راستەوخۆ وەیاخود بەدەستێوەردان و هاندان و وروژانی گەلانی بەلقان و کریستیانیەکان و دزەکردنەنیو دەزگاکانی عوسمانیی لەڕێگەی راکێشانی بەرپرسانی تورک و بەرتیل و چەندین شێوازی دیکەی هەژمونکاریی.

نەک هەر ئەوە، تەنانەت لەسەردەمی سوڵتان عەبدولحەمیددا، ئەنەدۆڵ و کوردستانیش ئارام و هێمن نەمانەوەو هەر لە ساڵی ١٨٨٠دا، گەورەترین جوڵانەوەی سەربەخۆخوازیی دژی کاربەدەستانی عوسمانی بەڕێبەرایەتی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهریی هەڵگیرسا، ئەو جوڵانەوەیەی بەهاوکاریی وڵاتانی هەرێمیی و

هەروەها پشتگیریی روسیی - بریتانیی لە بابی عالی، شکستیخوارد لەبەدیهێنانی ئامانجەکەیدا.

لەهەلومەرجێکی ئاوادا، سوڵتان هەوڵیدا سیاسەتێک بگرێتەبەر کەرێگە لەدەستێوەردانی دەرەکیی بگرێت و لەنێوخۆشدا چینی باڵادەستی کۆمەڵگا هەرێمییەکان و نەتەوە موسڵمانەکانی وەک کوردو چەرەکەس و عەرەب لەخۆی نزیکبکاتەوەو لەرێگەی پێدانی پێگەو پۆست و بڕینەوەی موچەو کردنەوەی قوتابخانەی جەنگی بۆ منداڵی عەشیرەتەکان، پاڵپشتییەکی بەهێزی کۆمەڵایەتیی لەنێوخۆ بۆخۆی مسۆگەر بکات.

لەلایەکی ترەوە، سوڵتان لەرێگەی دەزگایەکی بەهێزی هەواڵگریی و سیخوڕیی کە کەسانی بەتواناو دڵسۆزی وەک ئەحمەد جەلالەدین پاشا سەرپەرشتییدەکردو رۆڵێکی گەورەیان لە راوەدونان و رامکردن و لەداونانی نارازیانی حوکمی حەمیدیی گرتبووە ئەستۆ، توانی بۆماوەیەکی درێژ تەختی دەسەڵاتەکەی لەنێو شەپۆلی بەهێزی ئەو هەموو رووداوە چارەنووسسازو مەترسیدارانەدا، هەتا نزیک بەکۆتایی دەیەی یەکەمی سەدەی بیستەم بپارێزێت.

لەنێو تەواوی ئەو رووداو و کێشانەی رووبەڕووی سوڵتان عەبدلوحەمید بوونەوە، بزوتنەوەی ئەرمەنیی و پیلانگێڕییەکانی تورکە لاوەکان کە دواتر لەرێکخراوی ئیتحادو تەرەقییدا خۆیان بەرجەستەکرد، لە تێکڕای ئەوانی دیکە کاریگەرتربوون و بۆ سوڵتان بێزراکەرتر بوون. ئەوانەی کە لەنێوخۆو لەدەرەوەی ئیمپراتۆرییەکە، بەجیا و پێکەوە، هەندێکجار بەیارمەتی دەوڵەتانی بیانی وەک فەرەنسیی و بریتانییەکان و روسەکان، بەپیلانگێڕییەکانیان و هەنگاوە رادیکاڵەکانیان گرفتی ئاسایشییان بۆ دەوڵەتی عوسمانیی پێکدەهێنا، بەڵکو کار بەوە گەیشتبوو کە دژی گیانی عەبدولحەمیدیش پیلانبگێڕن. وەک ئەوەی لەتەموزی ١٩٠٥دا روویدا،کاتێک سوڵتان لەمزگەوتی یەڵدز لەنوێژی هەینی هاتەدەرەوە تاوەکو بەرەو کۆشک بڕواتەوە، ئەرمەنییەکان گالیسکەیەکیان بۆمبڕێژکردبوو بۆئەوەی

لەوکاتەدا بتەقێتەوە، ئەو هەوڵەی کە سوڵتان بەپەرجو لێی ڕزگاربووو!!
بەم شێوەیە، دەوڵەتی عوسمانیی لەکۆتاییەکانی حوکمی سوڵتان عەبدولحەمیددا بەقۆناغێکی زۆر سەخت و دژواردا تێدەپەڕی، جگە لەو مەترسیی و پیلانگێڕییانە، ئیمپراتۆرییەکە بەرەو ئاستانەی سەدەیەکی نوێ هەنگاوی دەنا، ئەو سەدەیەی کە فشارو ململانێی سیاسیی و ئایدۆلۆژیی و ئابووریی هیزە جیهانییەکانی تێدا گەیشتبووە لوتکە بەجۆریک پێشتر هەرگیز جیهان و ئیمپراتۆرییەکە شتی وای بەخۆوە نەبینیبووە. لەهەموو ئەوانە گرنگتر پەرەگرتنی جوڵانەوە ناسیونالیستییەکان و ڕۆژنامەوانییە پەلاماردەرو وروژێنەرەکان و خۆکوتینی کۆمپیانیاکانی جیهانی سەرمایەداریی بۆ دەستخستنی بەرژەوەندیی ئابووری لەئیمپراتۆرییەکە. پیویستە بەوترێت کە ماوەیەکبوو تۆوی ناسیونالیزمی تورکیی کەسەرەتا بزاڤێکی کەلتوریی و ئەدەبیی بوو، لەنێو کاربەدەست و کارمەندو بەرپرسانی ئیمپراتۆرییەکە، بەتابەت لەنیو کایەی سەربازییدا، چەکەرەی کردبوو. لەم نێوەشدا، ئەستەمبوڵ لەتەواوی ئەم گێرەو کێشە و ململانێیە نیوخۆیی و جیهانییەدا، پشکی شێری بەرکەوتبوو.

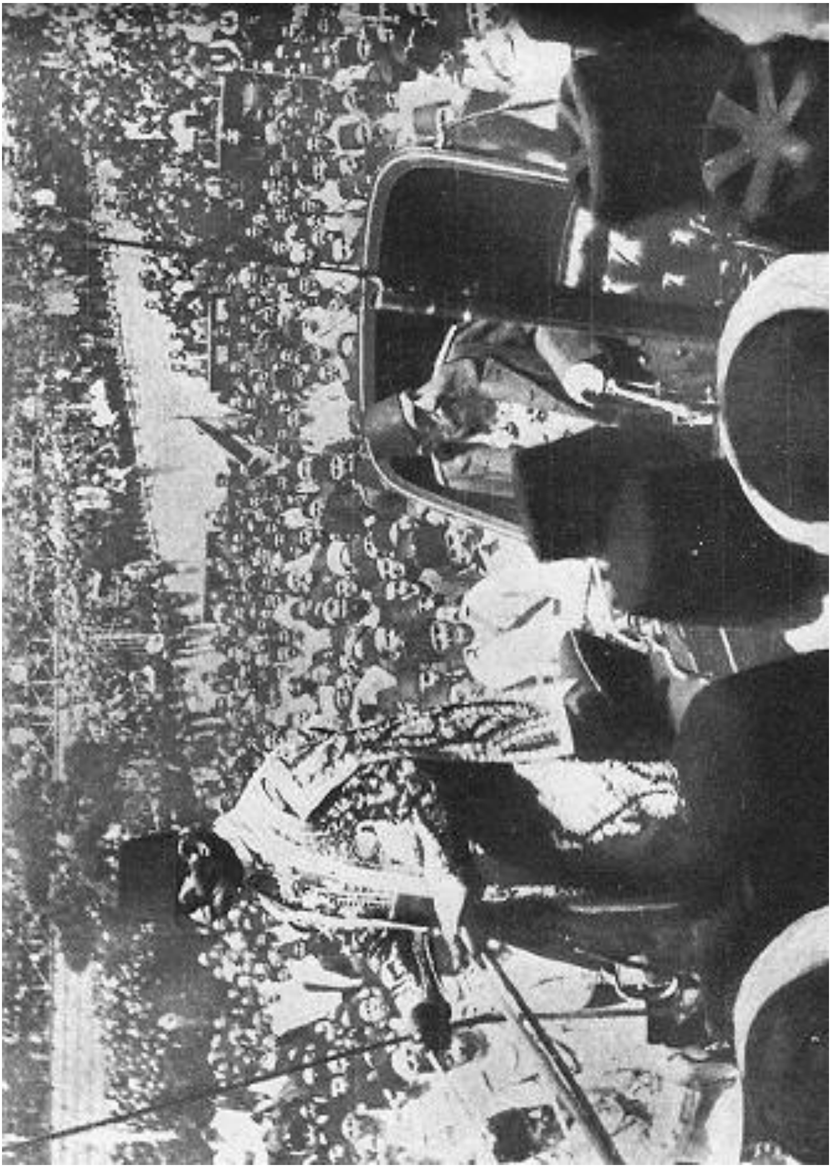

ڕووداوێکی کوشتن لە ٢٣ی مارت

ئەستەمبوڵ، ماوەیەک بوو کزەی سەرماو کەشە باراناوێیەکەی تێپەڕاندبوو، چەند مانگێکیش دەبوو کە هیچ ڕووداوێکی ئەوتۆ لەشارەکەدا نەقەومابوو کە سەرنجی نێوخۆو بگرە نوێنەری کۆنسوڵخانەکانیش بەلای خۆیدا ڕابکێشێت. لەهەموو شوێنیکی شارەکە بەڕواڵەت هەست بەئەمنیەت و ئارامیی دەکرا. ئەمڕۆ ڕۆژی هەینی ٢٣ی مارت، دووڕۆژە بەسەر یەکەمین مانگی نەورۆزی ساڵی نوێدا تێدەپەڕێت، سوڵتان عەبدولحەمید، ڕووی کردۆتە مزگەوتی یەڵدزو لەوێ بەحزوری خەلیفەی ڕەسولی ڕەبولعالەمین و پادشای قودسیەتقەرین عەبدولحەمید ئەفەندی، و سایری کارمەندانی باڵای حکومیی و کاربەدەستانی کۆشک، وتارو نوێژی جومعە خوێندرایەوەو کرا. لەوتاری ئەمڕۆدا، ئیمام و وتاربێژ، پاش دوعاو هیوای تەمەنی درێژو تەندروستی بەردەوام بۆ سوڵتان، سوپاسی خوای میهرەبانی کرد کە ئاسایشی لەسایەی خەلیفەی موسڵمانان بۆ وڵات و شارەکە فەراهەمکردووەو ئینشائەڵاو ڕەحمان بەهارێکی خۆش و پڕ بەرەکەت چاوەڕیی وڵات و سوڵتان و مەملەکەت دەکات!!

لەپاش تەواوبوونی نوێژی هەینی و ڕۆیشتنەوەی خەڵک بۆ ماڵەوە. هەورێکی تاڵ بەری ئاسمانی ئەستەمبوڵی گرت، وەک ئەوەی موژدەی ڕووداوێکی شومی پێبێ، بارانێکی بەخوڕ بۆماوەی دووکاتژمێرباری، عەسرێکی درەنگ وردەوردە دوکان و بازاڕەکان کۆدەکرانەوە، تاریکی خەریک بوو باڵی بەسەر دنیادا دەکێشاو مژدەی هاتنی ئیوارەی دەدا. دروست لەم کاتەدا، لە نزیک وێستگە تەختەکە ڕێگا ئاسنینەکەی بەگەڕەکی گویزتەپەدا تێدەپەڕی، شەمەندەفەرەکە هیواشی کردەوەو وەستا، زۆری نەبرد پیاوێکی پڕی باڵا ناوەنجی پێی لەدەرگای شەمەندەفەرەکە دەرهێناو بەرەو شۆستەی لای وێستگەکە هاوینا، ئەم پیاوە فێسێکی سورو چاکەتێکی درێژی لەبەردابوو، بەهێمنی بەرەو سەری ئەوسەری شەقامە هەنگاوی قورسی دەنا، وەک ئەوەی بارێکی گرانی بەسەر شانەوە بێت!!

هێشتا پیاوەکە بەتەواوەتی لەشەمەندەفەرەکە دوورنەکەوتبۆوەو هەر چل مەترێک شۆستەکەی جێهێلابوو، کاتێک چوار کەسی جەربەزەی و کردە، هەڵۆئاسا نیشتەنە سەر پیاوەکە و هەر لێی نزیکبوونەوە دەمانچەکانیان دەرهێناو نۆ فیشەکیان نا بەجەستەی پیاوەکەوەو خەڵتانی خوێنیانکرد. بەراستیی دیمەنەکە یەکجار هەژێنەرو ترسناک بوو، خوێن بەشێوەیەک لەجەستەی ئەو پیاوەفیچقەی دەکرد کە تاماوەیەک وەستانەوەی نەبوو. نەمەبارنیش زیاتر یاری بەخوێنەکە دەکرد و تادەهات شەقامەکە بەو خوێنەرژاوە سووردەبوو.

هەر بەبیستنی تەقەکان، پۆلیسی بنکەی گویزتەپە لەشوێنەکە ئامادەبوون و پیاوەکانیان بینی، لێرەوە راوەدونان و راکردن و هەوڵدان بۆ دەستگیرکردنی بکوژەکان دەستپێکرد. ئاخر ئەوەی کوژرا هەروا کەسێکی ئاسایی نەبوو، بەڵکو ئەو پیاوە (ریزوان پاشا) بوو کە زیاتر لە ١٥ ساڵبوو پارێزگاری شارو وەزیری دەوڵەت و کەسێکی هەر نزیکی سوڵتان و خەلیفە عەبدولحەمید بوو.

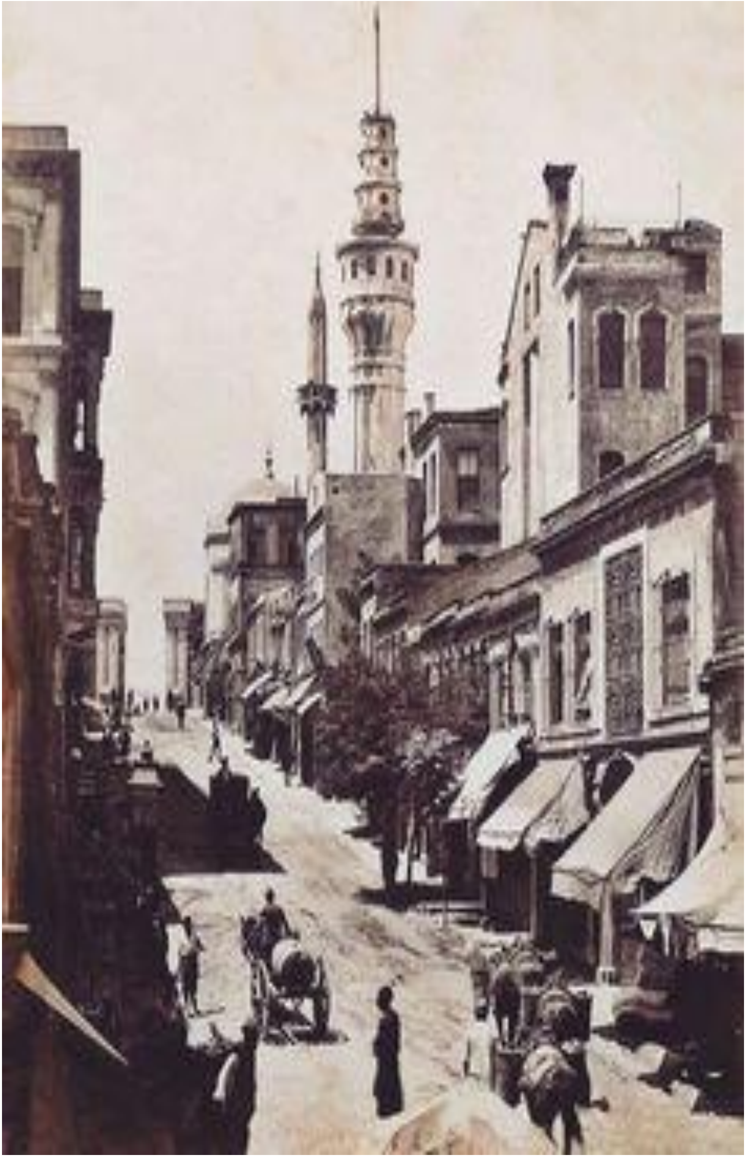

دەنگدانەوەی کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگار

وەک وترا، ماوەیەکبوو ئەستەمبوڵ رووداوی هەژێنەری بەم شێوەیەی بەخۆوە نەدیتبوو، کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگار کە بەشەهرەمینی عەبدولحەمید دەناسرا، نەک هەر ئەستەمبوڵی خرۆشان و ئیمراتۆرییەتەکەی بەرەو قۆناغێکی دیکە گواستەوە، بەڵکو لەوکاتەدا بووە جێی سەرنجی میدیاکانی جیهان، هەر لەئەمەریکاوە هەتاوەکو ئەڵمان و بریتانیا و فنللاندو تەنانەت ئوستورالیاو نیوزلاند. هەربۆیە لێرەدا هەندێک نموونە لەمبارەیەوە دەخەینەبەرچاو:

رۆژنامەی ئەمریکیی (DAILY EAST OREGONIAN) کەلەرۆژی ٢٤ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لە ژێر ناونیشانی "کوشتنی سەرۆکی پۆلیس" دا، هەواڵی کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگارو بەڕێوەبەری پۆلیسی شاری ئەستەمبوڵی راگەیاندووە، کاتێک ناوبراو لە ماڵی خۆیان و شوێنی نیشتەجێبوونەکەیەوە بەرەو شوێنی کارەکەی بەرێکەوتووە.

رۆژنامەی ئوستورالیی (DARLING DOWNS GAZETTE) کە لە٢٧ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵی کوشتنی ریزوان پاشای لەژێر ناونیشانی "تیرۆری پارێزگار لەئەستەمبوڵ. سەرانەی ئیدعاکراو" بڵاوکردۆتەوەو دەڵێت: " ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵ غافڵکوژکرا، رووداوەکە دەگەڕێتەوە بۆ تۆڵەکردنەوەی شەخسیی، ئەو بەوە تاوانبارکرابوو کە سەرانەی دەخستەسەر نانەواکان تاوەکو رێگەیان بداتێ نانی بچووکتر بفرۆشن."

رۆژنامەی بریتانیی (EVINING EXPRESS) کە لەرۆژی هەینی رێکەوتی ٦ی ئەپڕلی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "چوار پیاو بە مەرگ سزادران" هەواڵی تەواوبوونی

دادگایی ئەو پیاوانەی بڵاوکردۆتەوە کە بەکوشتنی ریزوان پاشا تۆمەتبارکرابوون و دەڵێت کە چواریان وەک تاوانبار راگەیەنراون و بەمەرگ سزادراون، بەڵام پێنجەمیان ئازادکراوە."

رۆژنامەی ئوستورالیی (THE TELEGRAPH) کەلە رۆژی سێشەممەی رێکەوتی ٢٧ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "ئانارشیستی تورکیی. کوشتنی پارێزگار " دەڵێت کە هەواڵێکی دیکەی ترۆری کارمەندێکی دیکە، لەکارمەندە باڵاکانی تورک گەیشت، ئەویش ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵە، کە کوشتنەکەی بۆ تۆڵەی شەخسیی گەڕێنراوەتەوە. هەروەها نووسیویەتی کە ناوبراو تۆمەتباربووە بە بەوەرگرتنی بەخشیش لەبەرامبەر فرۆشتنی نانی بچووک لەلایەن نانەواکانەوە.

هەروەها، رۆژنامەی فنلەندیی (Hufvudstadsbladet) کەلە رۆژی ٣١ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، باس لەوەدەکات کە تەلەگرافیکیان لەئەستەمبوڵەوە بەدەستگەیشتووە، کە هەواڵی کوشتنی کەسێکی پایەبەرزی گرتۆتەخۆ، ئەویش ریزوان پاشای پارێزگاری شارەکەیە. ناوبراو ئەو کاتەی کە لەشەمەندەفەرەکەی دابەزیوە بگەڕێتەوە ماڵەکەی لەبەری رۆخی ئاسایی دەریاکە، لەلایەن دوو کەسەوە پەلاماری دراوەو بەفیشەکی دەمانچەکەیان کوشتویانە. بەگوێرەی ئەم رۆژنامەیە، ریزوان پاشا کەسایەتییەکی زۆر گرنگ و دڵسۆزێکی گەورەی سوڵتان و یەکێک بووە لە مرۆڤە هەر دڵرەقەکانی دەزگا ئیدارییەکانی مێژووی دەوڵەتی عوسمانیی و هەروەها جێگای متمانەو بڕوایەکی پتەوی سوڵتان عەبدولحەمید بووە. هەروەها رۆژنامەکە دەڵێت کە پیاوێکی ئاوا، بێگومان دوژمنێکی زۆری هەیە، لەوانەیە کوشتنەکەی بەهۆی کەسانێکەوە بێت کە بیانەوێ لەسەر رێگای خۆیان لایبەرن و زیاتر لە حکومەت و کۆشکدا، شوێنی خۆیان بکەنەوە."

لەوەش زیاتر، رۆژنامەکە ئاماژە بەدۆخی شەقامەکانی ئەستەمبوڵ دەکات کە بەهۆی بێبایەخیی و بەکارنەهێنانی پارەی گشتیی بۆ خزمەتگوزاریی، خراپن و رێگاکان تاریکن و هیچ جۆرە رووناکاییەکی تیدا نییە، هەربۆیە ئەم جۆرە رووداوانە قابیلی روودانن.

دیارە دەسەڵاتدارانی عوسمانیی و کاربەدەستانی بابی عالی، کە لەدزەکردن و بڵاوبوونەوەی هەر جۆرە هەواڵێک کە بۆنی کەوتنەوەی نائارامیی و پشێویی لێبێت، خۆیان بەدوور دەگرت، بەڵام هێشتا رووداوی کوشتنەکەی ریزوان پاشا لە٢٣ی مارتدا، شتێک نەبوو کە بتوانن بەتەواوەتی دەمی خۆیانی لەئاستدا قەپات بکەن، بۆیە وێڕای ئەو سانسۆرە توندەی کە لەسایەی حوکمی سوڵتاندا خرابووە سەربڵاوکراوەکان و ئەو هەستیارییەش، کە رۆژنامە فەرمییەکان لەبەرامبەر بڵاوکردنەوەی هەواڵەکان پێشانیان دەدا، کەچی هێشتا رۆژنامەی فەرمیی (اقدام)، رۆژێک پاش رووداوی کوشتنەکە، هەواڵەکەی لەبەشی "شئونات عمومیه"دا بلاوکردۆتەوە. ئیقدام پاش ئەوەی دوعای تەمەندرێژیی بۆ سوڵتان کردووە، بەخەم و پەژارەوە، هەواڵی پەلاماردان و بریندارکردنی ریزوان پاشای شەهرئەمینی بآوکردۆتەوە لەنزیک وێستگەی شەمەندەفەرەکە لە کوزتەپە لەلایەن دووکەسەوە، پەلامارەکەشی بۆ عەداوەتی شەخسیی/دوژمنایەتیی شەخسیی گێڕاوەتەوەو رایگەیاندووە کە جەنازەی ناوبراو بەڕێڕەسمیکی شکۆدارانە بەرێدەکرێت و داواکارە مەرحوم غەریقی رەحمەت بێ.
شایەنی باسە، هەردوو نووسەر (کریس کۆک و جۆن پاکستۆن) لە لاپەڕە ٣٣٣ی یەکێک لەکتێبەکانیاندا بەناوی (راستییە سیاسییە ئەورووپییەکان ١٨٤٨-١٩١٨/ European Political Facts, 1848-1918)کەلەندەن لەساڵی ١٩٧٨دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، رووداوی کوشتنەکەی ریزوان پاشایان لەریزبەندی کەسایەتییە ناودارە تیرۆرکراوەکانی سەرەتای سەدەی بیستەم و لە چوارچێوەی باسی جوڵانەوە شۆڕشگێرییەکان داناوە.

in the sloppy gutter, the animal climbed upon the sidewalk, taking the buggy with him. In doing so he turned the rig completely around on the sidewalk and the frightened girls jumped out upon the sidewalk. As the horse started to run he was caught by Frank Pierce, the high school student.

Several who saw the incident admired the horse for his disapproval of the filthy gutter.

Chief of Police Murdered.

Constantinople, March 24.—Redvan Pasha, chief of police of this city, was murdered en route from his country home to his office.

Governor Pattison Slept Well.

Columbus, O., March 24.—Governor Pattison slept well and awoke this morning refreshed and apparently stronger.

NOME'S OLD LANDMARK.

Theater Which Recently Burned Was a Pioneer Building.

The Louvre theater at Juneau, which was destroyed by fire Sunday night, is one of the oldest landmarks of Gastineau channel, says the Seattle Star. Max Endleman, the present proprietor, built the theater in the early days and the scenes of revelry by night and the big gambling games operated in the Klondike days will be long remembered.

n offence against the

—

NS PROCEEDING.

ondent advises that he Duma now are in at order prevails ev-

—

S CAUSED BY RDERS.

how that during the last year, 14,130 per- and 19,524 wounded. assume that the Go- imised the figures.

—

SPITAL FIRE ATIONS.

son hospital at Mos- he fact that political chained to their beds d their ankles.

—

GIRLS POISONED.

creant recently pois- irls at Pabianize (in ence of their refusal ors of the workshop a poisonous powder. 11 girls will die.

—

NG A GIRL

o : —

LONDON, Monday.

res, to compel her to lent at Spirdova was death for assassinat- nor of Tamboff.

—

L SCARE

— : o : —

CANADIAN COMMISSIONER.

—

LONDON, March 25.

Mr. John Dryden, an ex-Minister for Agriculture in Ontario, is to join the commission which is to inquire into the agricultural conditions of Ireland. The invitation emanated from the Imperial Government, through Lord Strathcona, the High Commissioner for Canada.

PREFECT ASSASSINATED

— : o : —

AT CONSTANTINOPLE.

—

ALLEGED BLACKMAILING.

—

LONDON, Monday.

Redvan Pasha, Prefect of Constantinople, has been assassinated. The act is ascribed to private revenge. He was accused of levying blackmail on bakers for allowing them sell undersized loaves.

—

LEAVE TO MORTGAGE

— : o : —

APPLICATION TO THE COURT.

BRISBANE, Monday.

In the Supreme Court this morning, before the Chief Justice (Sir Pope A. Cooper), Mr. Lilley (instructed by Messrs Osborn and Waugh as town agents for Mr. F. W. Payne, of Bundaberg) appeared in support of a petition by Sophie Josephine Steindl, eldest daughter of the late Gustave Steindl, brewer, of Bundaberg, for leave to mortgage the estate

... men should ... islation should ... that effect.

Mr. Kidston, i... of talk had been ... of the Pastoralis... this. It was a... men were unfair... continued somet... done. He said h... to deal with the ... good thing for t... fere between em... was sorry that s... things existed, a... thing would hav...

—

N.S.W. L

—

Geo. M'Nair ... committed for tr... with charges of ... with the land fr...

—

A VETERAN

—

DEATH OF

James Pennell, ... in the State, died

—

SAVAG

—

BRISBANE

died late last night. Both motor-cycle and motor-car were badly smashed.

'VARSITY CREWS AT WORK.

The crews did some brief spins this morning to wind up their practice at Putney. Oxford rowed two minutes with a Leander scratch, and, giving a third of a length, beat them half, about their best piece of fast rowing. Cambridge only had half a minute at racing pace, but they went extremely well.

FOUR MEN DOOMED TO DIE

Constantinople, Friday.—The trial of the men accused of the murder of Redvan Pasha has terminated. Four have been found guilty, and condemned to death. The fifth was acquitted.—Reuter.

PRINCE BUELOW BETTER.

Berlin, Friday.—Prince Buelow has passed a good night, and his mind is quite clear this morning. The physicians in attendance are perfectly satisfied with his Excellency's condition.—Reuter.

ALARM IN THE CANADIAN HOUSE OF

G FATALITY.

Y BULLET.

LONDON, March 26.

curred on Saturday at
in connection with
hich were being con-
by of volunteers. By
cartridge got mixed up
munition supplied to the
was fired in due course,
a spectator was killed

BY JURY.

AS DEFENDANT.

Brisbane, March 26.

Heness versus Bell
was before Mr. Jus
ks ago, his Honor ex-
tion to try it without
uestion of negligence on
mister was raised, his
ted an application to
d by a jury. He ob-
ently it was an estab-
cedure to appoint tem-
He himself would not
out a jury, and he
all the circumstances,
better for permanent
rule which would be
ases where the issue
negligence on the part

AND MISSION.

ATIVE GOVERNOR.

Melbourne, March 26.

China Inland Mission,
adquarters are in Mel-
ipt of information to
Governor of Hunan has
ent £300) towards the
The change of atti-
foreigner" is regarded
It is thirty years
tempted to work this
en years since a mis-
the city of Changsha.

and the authorities, foiled in their designs have now sentenced her to death.

RELIGIOUS TOLERATION.

EFFECT ON ROMAN CATHOLICISM.

LONDON, March 26.

The Roman Catholic Bishop in the Russian Lithuanian province of Vilna, has handed to the Russian Government a list of those persons who have rejoined or joined the Roman Catholic Church, on the strength of the Imperial decree, extending toleration to all creeds. The list comprises 20,000 names.

TURKISH ANARCHISTS.

A PREFECT KILLED.

LONDON, March 26.

Another assassination of a high Turkish official is reported from Constantinople, the victim being Redvan Pasha, prefect of police, whose murder is ascribed to "private revenge." The deceased is accused of having levied blackmail on bakers in Constantinople, who in return for "backsheesh" were allowed to sell bread considerably under weight.

NEW SOUTH WALES LAND SCANDALS.

THE CONSPIRACY CASE.

Sydney, March 26.

The hearing was continued at the Central Court this afternoon of the charge of conspiracy preferred against George McNair and Bernard Hoskins, arising out of land transactions. The case for the prosecution was concluded, and the accused, who reserved their defence, were committed for trial at the next court of gaol delivery. Bail was allowed.

LORD M

SUGGESTED PUB

L

Sir Bartle Frere (
diplomatist and admi
was appointed Hig
South Africa), in
press this morning,
tion of a committee
emphatic testimony t
almost universal fee
spect, and admiration
Britain for Lord Mil
toil in the service o
and Empire."

LONDON C AUST

"IMPROVING

PROTECTIO

M

Mr. O. C. Beale, th
manufacturer, who is
in a letter to Mr. C
"Australia is improvi
every hour. I am a
the old lies are dy
prophecies are bein
is growing fast, and
carry the day within
the poverty is a
philanthropist is try
of the country—a
of the Irish are go
neither prosperous no
is said to be good
where if one wanted
houses he would fin
cure them, and there

QUEEN

BR

A SHIPMASTER

W. Mottin och G. Martin.

blodsdåd, som sannolikt
tt få dödlig utgång, föröfva-
a i onsdags kl. half 3-tiden
ddagen på Långviksgatan, i
kaniske verkstadsarbetaren
mpoika Minne eller Lehto
tilldelade plåtslagaren Vik-
näki ett hugg i hufvudet, så
ibstans utträngde, samt två
gen. Den slagne fördes till
a sjukhuset och föga hopp
vederfående finnes. Går-
nen är född i Storkyrö 1885,
ven f. n. i Vasa. Den slag-
n skrifven i staden. — Vbl.

ndsfastighetsköp. Hand-
J. Knaapi har försålt Tou-
m med därtill hörande Pok-
ehemman i Hauho åt landt-
n Oskar Olsson från Sääks-
1,000 mark. Tillträdet eger
llet af april.
torn Erkki Alhainen från
r för en köpeskilling stor
af handlanden E. J. Knaa-
lat sig Iso-Hannula skatte-
ofvannämnda socken. Till-
edde genast. Bägge köpen
es af Aksel Alanders Sakfö-
r i Helsingfors.

verse landsortsnotiser.
er i dag häradsskrifvaren i
rad David Johan Ikonen.
arsam farsot (barnförlam-
för närvarande gängse i
ides belägna byar i Kittilä
Den dödar i synnerhet barn
a timmar. Provinsialläka-
st ut för att undersöka far-
talar Pohjois-Suomi.

legram.

lern von Bülows ställ-

N, 29 mars. Norddeutsche
ne Zeitung förklarar, att
ånga tidningar utspridda
n rikskanslerns föresthei.-
sion är he't och hållet gri-
ften.

ken i norra Frankrike.

20 mars. Vid grufarbeta-
ssens andra sammanträ-
le deputeraden Bally ett
upprop: „Omröstnin-
ltat förpliktar oss att till
arbetare rikta en uppma-
ansluta sig till strejken,
t våra fordringar måtte
pfyllda. Arbetets återupp-
vore ett förräderi mot den
mma saken. Endast enig-
eda oss till seger". Kon-
beslöt att ansluta sig till

England, Spanien och Italien.

Från Konstantinopel.

KONSTANTINOPEL,30 mars.Bland de i samband med mordet å Redvan Pascha utvisade släktingarna till kurden Bederkan Pascha befinna sig bl. a. divisionsgeneralen Alischamil, ceremonimästaren Abdul-Rezak,tjänstemannen Bedri, ledamöterna af prefekturkonseljen Hasan och Nedschid-bei m. fl., inalles 52 personer. Ryktesvis förmäles, att mördarne aflagt bekännelse och utpekat Bederkan Paschas släktingar som upphofsmännen till mordet.

Mordet på stadsprefekten i Konstantinopel.

Från den turkiska hufvudstaden skrifves beträffande denna af telegrafen redan omtalade händelse:

En af de stora, riktigt stora tjufvarna, stadsprefekten,öfverborgmästaren Redvan Pascha som under en half människoålder ledt Konstantinopels öden, blef den 23 mars på kvällen, medan han var på väg till sitt landtgods på den asiatiska stranden, öfverfallen af två personer och nedskjuten med några revolverskott. Detta skedde just då paschan steg ned från tåget. Härmed afslutades ett lif, som på det intimaste varit förbundet med den nuvarande sultanens regering. En af härskarens mest trogna tjänare och dessutom en af hans gunstlingar, som tycktes honom oumbärlig, var Redvan Pascha tillika en af de mest hänsynslöse administrativa personer Turkiet någonsin egt, så snart det gällde hans egen pekuniära fördel. De summor, han beredt vägen till sina fickor, måste räknas i millioner. Den dåliga gatläggningen i Konstantinopel, den otillräckliga belysningen m. fl. dylika brister i den turkiska hufvudstadens exteriör äro alla att hänföra till den samvetslösa förvaltningen af de allmänna medlen.

Att en man som Redvan hade många fiender är självfallet. Mordet kan därför varit en akt af hämnd. Möjligt är också, att detsamma utgått från en sammansvärjning af personer, som icke längre kunde bevittna paschans usla förvaltning och trodde sig göra ett godt verk genom att rödja honom ur vägen. Den mördade prefekten hade redan uppnått en ålder af 72 år.

Serbien och England.

BELGRAD, 29 mars. Särskilda tec-

kant för publiken och har alltid kunnat påräkna det intresse som samlar godt hus till teatern. Äfven i går erbjöd salongen sålunda en tämligen angenäm anblick med sina ganska tätt besatta platser och stämningen på båda sidor rampen steg också under inflytande häraf till det gradtal, hvaraf ett lustspel mer än andra pjeser har ett oundgängligt behof.

Anledningen till att „Första fiolen" nu ånyo kommit upp på repertoaren står närmast att sökas i fru Bosses önskan att på vår svenska teater få uppträda i en lustspelsroll, som hör till hennes äldsta och mest bekanta. Det var som Anna Möller fru Bosse vann en af sina tidigaste framgångar inför den stockholmska publiken och rollen kan fortfarande nämnas bland dem, som man gärna vill förknippa med den älskvärda skådespelerskans namn. Det är också en glad och alltigenom af godt lynne buren prestation fru Bosse skänker oss i denna pjes. Hennes mjuka och graciösa spel mildrar hvad som kan finnas af stötande djärfhet eller intriglystnad i rollens innebörd för att i stället med ett det skalkaktigaste upptågsmakeri teckna denna lilla energiska och praktiska unga dams förslagenhet och list. Som naturligt var samlades aftonens intresse i främsta rummet kring fru Bosses spel, som framkallade lifliga applåder efter hvarje aktslut.

„Första fiolen" hör jämväl till de pjeser, som alltid fått ett särdeles godt och jämnt utförande på vår svenska teater. Allt fortfarande gäller det om herr Svedbergs Dilling, herr Ahlboms Möller och Malmströms Clausen att de måste räknas bland sina värderade framställares bästa lustspelsprestationer — hvilket inte vill säga så litet. Särskildt är herr Svedbergs Dilling mycket roligt både anlagd och utförd hvarför också publikens munterhet alldeles speciellt följer hans uppträdande. Fru Lindhs Stina försvarar godt sin plats liksom äfven herr Ljungqvists Ludvig utföll fullt till nöjes. Öfriga roller i pjesen handhades af herrar Lundmark och Lindh.

H. F.

واقتصاد صندوقلری تأسس ایتمدی. اوفق تفك اصناف، کوندەلکجیلر، تجارتخانەلر، مستخدم کوچك بازجیلر، اورتە حالی عائلە صاحبلری تصرف ایدەبیلەجکلری نقود جزئیەیی مستفید اولمق شرطیلە یاتیرەجق مؤسسات مالیە وصرافیە بولەمیورلر. صاحب بصیرت ودور اندیش اولان مؤسسات صرافیە بو احتیاج عمومییی حسن استعمال ایتدیکی تقدیردە منافع عظیمە الدە ایدەبیلیرلر. فقط بونك ایچون ارباب مراجعتی تشویق ایدەجك تدابیر اتخاذ اولنملی، یعنی ویریلەجك فائض لاتی متناسب اولملی وقبول ایدیلەجك اڭ جزئی تودیعاتك بیلە کذلك‌سی ایشلملیدر. بوندن ماعدا پارەسنی یاتیران کیمسەلر مدت ایلەدە تقیید اولنمامالی، یعنی ایستدکلری زمان هیچ برضرر کورمکسزین پارەلرینی مع گذشتە کری آلمالیدرلر.

بانقەلرك بوخدمتندن اڭ زیادە حصەمند منفعت اولەجق اولانلر اصنافدر، تجاردیك ایستیورز. اصناف بانقەسی، کوچك اصنافە معاملەلرندە بر معاونت اولمق اوزرە جزئی فائضلە پارە اقراض ایدر وتصرف صندوق معاملاتی‌دە اجرا ایدر. مثلا اصنافدن بری اوجوزجە بر مال بولور. بونی آلەجق اما الدەکی نقد کافی دکل. آلدیغی مالك برقسمنی ویا جملەسنی بانقەیە ترهین ایدر. بر ایکی هفتە ویا برآی صکرە پارەیی کوتورر مالنی کیری آلیر. بو جهتلە کوچك اصناف ایچون اهمیت مخصوصەسی واردر. بزدەدە بحث ایتدیکمز بانقەلردن بر طاقمی ایشلریك بر قسمنی ایجابنە کورە رهنلی وایجابنە کورە رهنسز اولەرق اصنافە پارە اقراضنە ودیکر طرفدن آنلرك ثمرۀ تصرفاتنی تمالکدیرمکە تخصیص ایدەبیلیرلر.

ایشك جهت تطبیقیەسی وتفرعاتی بانقەلرك بالذات تحت قرارە آلەبیلەجکلری مواد وخصوصاتدن اولوب بوبابدە نەبولدە حرکت لازم کلەجکنی یتە آنلرك غیرت کار آکاهیلرینە حوالە‌ایلرز. فقط شهرمزدەکی اصنافك معاملەلرندە کسب وکارلرینی آرتدیرمق ایچون بانقەلرك کندیلرینە معاونت ایتمك کی برخدمتدە بولنملرینە بحق انتظار ایدرز. بالکز زنکین و اعتباری بوکسك اولان تجاری دوشو ...

صورتیلە اصرار اولنمش دیمك اولەجقندن بونلردن اسکلەدە دەپو اجرتی الغاسی ومواد مذکورە اسکلەیە اخراجندە درحال سوق اولنمازلرسە مواد مذکورەنك آچیقدە طورەبیلمسی جائز اولەمیەجقندن اوحالدە اسکلە محلندەکی دەپویە لاجل المحافظە موقتاً وضعیلە بر هفتە ظرفندە سوق اولندیغی تقدیردە هر صندوقدن اجرت محافظە اولەرق یالکز بشر پارە استیفاسی، برهفتە ظرفندە سوق ایدلمدیکی صورتدە بوکا ارلق ترالسبت لظرلیلە یاقلمەرق دەپو اجرت معینە. سنك قرارینە توفیقاً اخذی ایجاب ایدەجکی تقرر ایتمشدر.

* * *

کچن سنە احمال ایتدیریلوب قونیە وانقرە ولایتلرینە ارسال ایدلمش اولان کوچك قطعەدە خرمن ماکنەلریلە پترول ایلە متحرك موتور. لردن فوائد کلیە استحصال اولندیغی جهتلە سنە حالیە حصاد زماننە قدر بونلردن لااقل یکرمی بش طاقمنك بالاحضار ولایتین مشار الیهمایە کوندرلمسی ایچون ایجاب ایدنلرە اوامر لازمە اعطا بیورلمشدر.

جناب حق عمر وعافیت جهانقیمت حضرت پادشاهی‌یی مزداد وفراوان بیورسون آمین.

مطبعەمزجە مع التأسف خبر آلدیغنە کورە شهر امینی رضوان پاشا دون اقشام اوزری کوزتپە استاسیونندە شمندوفردن چیقەرق کوشکنە کیتمکدە ایکن عداوت شخصیەدن طولایی ایکی شخص طرفندن جرح ایدلمش وآلمش اولدیغی جریحەدن متأثراً وفات ایتمشدر. جنازەسی بوکون احتفالات لازمە ایلە قالدیریلوب مدفن مخصوصنەدفن ایدیلەجکدر. جناب حق غریق رحمت ایلیە

* * *

اطەلر ایلە مالتپە ارەسندە روز حضردن اعتباراً رومور کورواپورنك اجرای سیروسفر اتمسی تنسیب ایدلمش ایسەدە بو سیر و سفرك نیسان ابتداسندن اعتباراً باشلامسی دها زیادە موافق مصلحت اولەجغی ادارۀ مخصوصەجە درمیان ایدلمشدر. ادارەنك بو قراری مصیبدر.

* * *

جلائل آثار سنیۀ حضرت خلافتپناهیدن

دون اقشامکی ترنلە محل مذکورە متوجهاً عزیمت ایلمشدر.

* * *

بهار مسرت آثار

بوسنە موسم شتانك بهار آسا کچن کونلری، اطرافدن قار فورطنەلری خبرلری کلیرکن خفیف یاغمورلرلە، معتدل صغوقلرلە شکایت محل کورلمیەجك درجەدە خوش کچن زمانلرنی موسم بهار بدایع آثار بتون شعشعۀ لطافتیلە تعقیب ایلدی. بر ایکی سنەدر قیشك یابنجیل کونلری مارتە ـ کچن سنەدە اولدیغی کبی ـ نیسانە قدر سوروکلنوب کیتمش، بهارە بدل بردن‌برە موسم صیف شدت حرارتی‌دە برابرجە آلەرق کلیویرمش ایکن بوسنە تام وقتندە، فیض بهار استانبولمزە، صیرەلرینە، تزهکاهلرینە سعدآبادە لطافت نثار اولمشدر. آچلمق ایچون بهارك ایشارتی بکلەین چیچکلر، اوایتسام فیض آوری کورنجە آچلمش، هوای نسیمی‌یی بوی لطیفیلە تعطیر ایتمش، سحرخیز اولان صبا اوبوی لطیف اطرافە صاچمش، ارباب تنزهدە بر شوق ونشاط اویاندرمش ایدی. بولطافتدن مستفید اولمە شتابان اولان تنزهپروران، دونکی جمعەیی کاغدخانە موسمنك یوم کشادی عد ایتمشلر، اورایە قدر کیتمشلر ایدی. شیشلی جادەسی کاغدخانە تپەلرینە قدر برچوق ارباب تنزهە جولانکاە اولمش، بالخاصە جادەسی‌دە اقشامە طوغری بورادە خفیف کزتی‌یە چیقانلرە تنزهدن عودت ایدنلرکدە انضمامیلە فوق العادە غلبەلك اولمش ایدی.

* * *

تنکیل اشقیا

مارتك التنجی بازار ایرتسی کونی صباحلین ساعت اون بررادەلرندە طقوز کشیدن مرکب بر ایلقار اشقیا جتەسنك دیرۀ بالانك ترسینە قریەسندە مختفی بولندیغی خبر آلمسی اوزرینە مفرزە ضابطی یوزباشی محمد اغا قوماندەسندەکی عساکر شاهانە ایلە ژاندارمەلردن چاوش حسین وعبد الرحمن رفاقتیلە مذکور قریەیە شتاب اولنەرق وقوع بولان مصادمەدە اشقیانك طقوزیدە میتاً استیصال ایدلمشدر.

* * *

آیدین ولایتندە قوزە سرکیسی ـ آیدین ولایتی داخلندە بولنان قوزەجیلر طرفندن

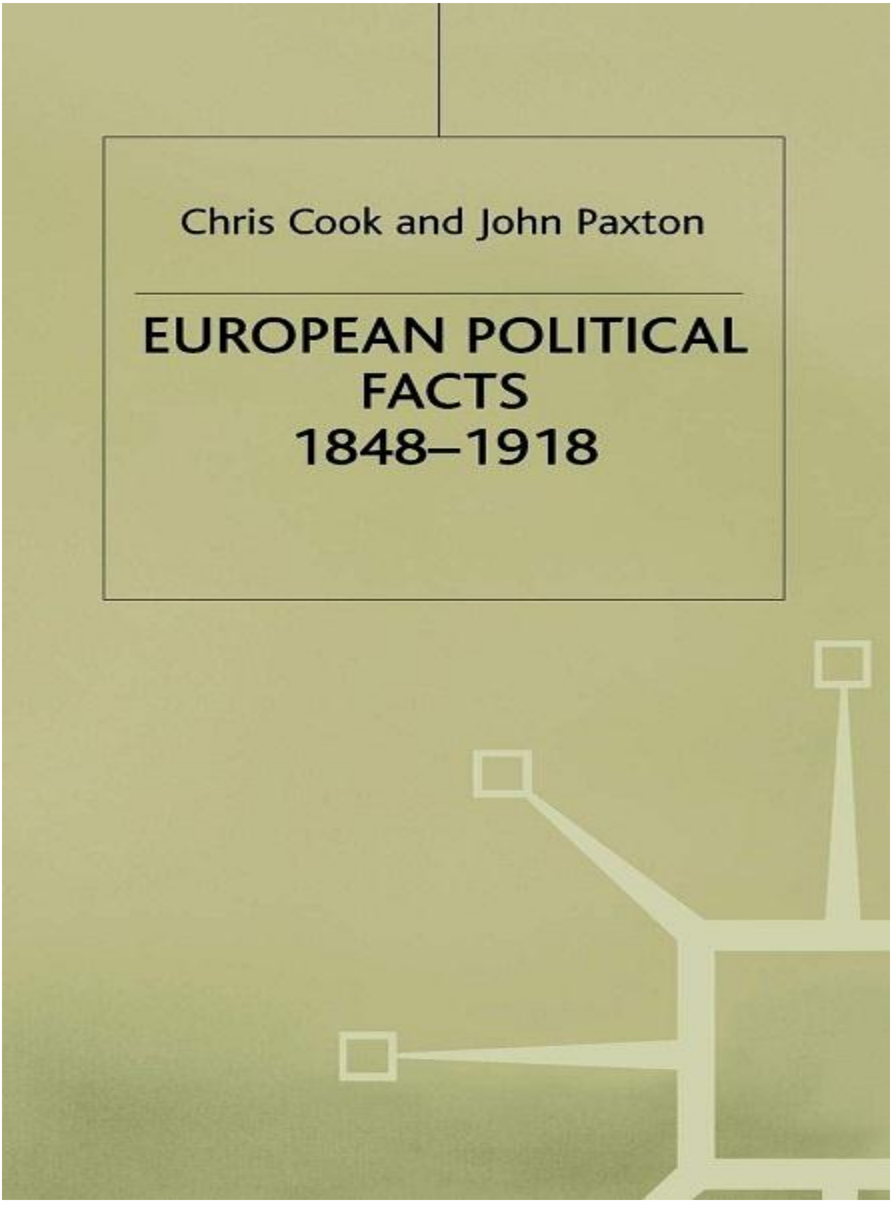
Chris Cook and John Paxton
EUROPEAN POLITICAL
FACTS
1848–1918

29 July 1900	King Humbert I of Italy (by Gaetano Bresci).
11 June 03	Alexander I of Serbia (together with his wife, Draga).
16 June 04	Bobrikov (Governor-General of Finland).
28 July 04	De Plehve (Tsarist minister).
17 Feb 05	Grand Duke Sergius.
13 June 05	Delyanni (Greek Prime Minister).
23 Mar 06	Redvan Pasha (Prefect of Constantinople).
11 Mar 07	Petkov (Prime Minister of Bulgaria).
29 Apr 07	Masiwoda (Montenegro Chief of Police).
1 Feb 08	King Carlos of Portugal (and the Crown Prince) shot by Buica and Da Costa.
Sep 11	Stolypin, Russian Prime Minister.
28 June 14	Archduke Franz Ferdinand (at Sarajevo).
31 July 14	Jean Jaures (French socialist leader.)

MAJOR ASSASSINATION ATTEMPTS 1848–1900

19 May 1849	Queen Victoria (by William Hamilton).
22 May 50	Frederick William IV of Prussia (by Sofelage).
2 Feb 52	Isabella of Spain (by Merino).
18 Feb 53	Francis Joseph of Austria (by Libenyi).
28 Apr 55	Napoleon III (by Pianori).
8 Sep 55	Napoleon III (by Bellemarre).
28 May 56	Isabella II of Spain (by Raymond Fuentes).
14 Jan 58	Napoleon III (the Orsini plot).
14 July 61	William I of Prussia (by Oscar Becker).
16 Apr 66	Alexander II (by Karakozow).
7 Mar 66	Bismarck (by Blind).
6 June 67	Alexander II (by Berezowski).
19 July 72	King Amadeus of Spain.
13 July 74	Bismarck (by Kullmann).
11 May 78	William I (Emperor of Germany) (by Hodel).
2 June 78	William I (Emperor of Germany) (by Nobiling).
25 Oct 78	King Alfonso XII of Spain (by J. O. Honcasi).
17 Nov 78	King Humbert I of Italy (by Passasanti).
14 Apr 79	Alexander II (by Soloviev).
30 Dec 79	King Alfonso XII of Spain (by Francisco Gonzalez).
14 Dec 80	Bratiano (Prime Minister of Romania).
17 Feb 80	Alexander II of Russia (explosion at the Winter Palace).
6 May 82	Emperor Francis Joseph (by Overdank).
23 Oct 82	Milan IV of Serbia (by Payitch).
13 Mar 87	Alexander III.
10 Dec 87	Jules Ferry (by Aubertin).

ریزوان پاشا کێیە؟!

لەڕاستییدا، وێڕای بایەخ و گرنگی کەسایەتیی ریزوان پاشاو ئەو پاشهاتانەی کە دوای کوژرانی ناوبراو بەسەر خودی دەوڵەتی عوسمانی و هەروەها نفوزی کوردو بەدرخانییەکان لەشاڕی ئەستەمبول و ئیمپراتۆرییەکەدا روویاندا، کەچی تاکو ئێستا بایەخدارانی مێژوو کەمترین زانیارییان لەسەر ژیان و چۆنێتی کوشتنەکەی ریزوان پاشاو ئاکامە مەترسییدارەکانی پاش رووداوەکەوە هەیە، ئەو ریزوان پاشای، جگە لەوەی هەر ئەیلولی ساڵی ١٨٩٠ەوە، بۆماوەی ١٥ سال و ٥ مانگ و ٢٩ رۆژ، زۆربەی دەسەڵاتە کاریگەرەکانی ئەمنی و جێبەجێکاری ئەستەمبوڵی، هەر لە سەرۆکایەتیی شارەوانییە تاوەکو پێڕاگەیشتنی کاروباری ئەمنیەتیی و ئابووری لە سەرۆکاری بازاڕەوە، بەدەستەوە بوو.

ریزوان پاشا، بەگوێرەی ژیاننامەکەی کە رۆژنامەی ئیقدام، دوو رۆژ دوای کوشتنەکەی، واتە لە ٢٥ی مارتدا بڵاویکردۆتەوە، هەروەها هەروەک لەکتێبەکەی "ئیبراهیم عەلائەدین" دا بەناوی "تورک مەشهورلەر"دا هاتووە، لەبنەڕەتدا ناوی ئیسماعیل ریزوان پاشایەو تورکەو کوڕی موحەمەد نەزهەت ئەفەندی مودیری مەتبووعات/چاپخانە بووە، ناوبراو لە ئۆکتۆبەری ساڵی ١٨٥٢دا، لەئەستەمبول لەدایکببوو، ئەو لەقوتابخانەی سەرەتایی بایەزید لەئەستەمبوڵ و دواتر لەتاغستانی ئیبراهیم ئەفەندی، خوێندنی لەسەردەستی مامۆستای تایبەت بەزمانەکانی عەرەبیی و فارسیی وەرگرتبوو. دواتر لیسانسی لەزمانی فەرەنسییدا وەرگرتووەو پاش دەرچوون لە ١٨٦٦دا چۆتە خانەی شواری سەربازیی و پاش ساڵێک دواتر، لەژووری وەرگێڕانی بابی عالی کاری وەرگرتووە. ئەو لە ١٨٦٩دا کراوەتە جێگری مەکتوبچی لە بۆسنە، پاش سێ ساڵ واتە لە ١٨٧٢داو لەسەردەمی ولایەتی عەلی رەزا پاشادا، رەوانەی تەرابلوسی رۆژئاوا کراوە. ئەو هەر لەسەرەتاوە چەندین پۆست و لەچەندین جێگای جیاوازی ئیمپراتۆرییەکە ئەرکی جیاوازی پێ

سپێردراوە، وەک باشکاتبی و قایمقامی و پشکنەری دادگا/موفەتیشی عەدلیە لە میهالیج و ئینەگۆل. ریزوان، لەکاتی دەستپێکردنی ژیانی دەستوریی و کردنەوەی یەکەمین مەجلیسی مەبعوسانی عوسمانی، وەک سکرتێری ئەو ئەنجومەنە دەستنیشانکرا. پاش داخستنی ئەنجومەنەکەش لەلایەن سوڵتان عەبدولحەمیدەوە بەبیانوی هەڵگیرساندنی جەنگی عوسمانیی-روسیی، ریزوان پاش دووساڵ کرایە باشکاتبی کۆمسیۆنی ئەحواڵ لە شیشلی، پاشتریش لە ١٨٧٩دا پشکنەری داگا / موفەتیشی عەدلیەوەک بۆ ترابزۆن. پاش ساڵێک چۆتە سالۆنێک و بۆرسەش وەک لێکۆڵەر کاری کردووە، هەتا لە ١٨٨٤دا کراوەتە کاتبی مەبین و دواتر ئەو لە٢٢ی ئەیلولی ١٨٩٠دا،لەپاش ئەحمەد مزهر پاشا، کراوەتە شەهرئەمینی ئەستەمبوڵ کە هاوشێوەی پارێزگارەو تەواوی کاروبارەکانی پایتەختی خەلافەتی عوسمانیی، بەکاروباری ئەمنیەت و پۆلیسیشەوە، کەوتەدەست . ناوبراو بەدرێژایی تەمەن و خزمەتکردنی لەدەزگاکانی حکومەتی عوسمانییدا، جگە لەوەی چەندین جار پلەی بەرزکراوەتەوە، چەندی نیشانەو میدالیای لیهاتوویی وەک پاداشت لەلایەن حکومەتەوە پێدراوە. ئەو هەتاوەکو مردن، یەکێکبووە لە کارمەندە هەرە باڵا دڵسۆزەکان و کەسە هەرە نزیکەکانی سوڵتانی عەبدولحەمیدی دووەم. ناوبراو تەنانەت هێندە لەسوڵتان نزیکبوو کە لەئەستەمبول، ناوو دەسەڵاتی ریزوان پاشا لەدوای ناوی سوڵتان و خەلیفە عەبدولحەمیدەوە دەهات و دەنووسرا. باشترین نموونەش بۆ ئەمە تابلۆ مەڕمەڕەکەی سەر دەرگای کڵێسای "سانتا ماریا دراپێریس"ی بیزەنتیە لەئەستەمبوڵ، کە ساڵی ١٩٠٤ نۆژەنکراوەتەوەو تائێستاش ناوی هەریەک لە عەبدولحەمیدو ریزوان پاشای لەسەرە!!

ریزوان بەوهۆیەوە کە لە خوێندنگای هاوچەرخی دەوڵەتیی دەرچووبوو، لیسانسیشی لە فەرەنسی وەرگرتبوو، زمانی فەرەنسیشی بەباشیی دەزانی، خولیای رۆژئاواگەرایی لەسەردابوو، ئەو سەروسەودای لەگەڵ دیپلۆماتکاران و بازرگانانی فەرەنسییدا هەبوو،

حەزێکی زۆریشی بۆ بینینی نمایشی شانۆیی و سەردانی تیاترۆخانەکان هەبوو، تەنانەت ریزوان ئەوکاتەی کە ببووە پارێزگاری ئەستەمبوڵ، لەساڵانی ١٨٩٠ەکاندا، هەوڵیدا هانی تیمەکانی شانۆکارە بیانییەکان بدات، بەتایبەت فەرەنسیی و ئیتاڵییەکان، تاوەکو بێنە ئەستەمبوڵ و نمایشی خۆیان پێشکەشبکەن. هەرلەوبارەیەشەوە (ئادەم نێسیتان/Adam Nestyan) لە لاپەڕە ١٥١ی نامەی دکتۆراکەیدا، کە لەبودابێست لەسەر شانۆی میوزیکی و سیاسەتی کەلتوریی لەقاهیرەو ئەستەمبوڵ (١٨٦٧-١٨٩٢)، لەساڵی٢٠١١دا، پێشکەشیکردووە، باسی لەوەکردووە کە تیاترۆخانەکەی تەپەباشی لەلایەن ریزوان پاشاوە، نۆژەنکراوەتەوە، بۆئەوەش پشتی بە ئەندازیاری کارامەی ئەرمەنیی "هۆڤسیپ ئەزناڤور" بەستووە.

ریزوان پاشا، بۆخۆی کوڕی ئەستەمبوڵ بوو،ماوەیەکی زۆریش لەئەستەمبوڵدا بالاترین پۆست و دەسەڵاتی بەدەستەوە بوو، هەربۆیە زۆر لێزانانە کاری بۆ بەهێزکردن و چەسپاندنی پێگەو دەسەڵاتی خۆی کردبۆوەو دەستوپێوەندو پیاوی بڕواپێکراو و کردەی خۆی لەتەواوی جومگەو دەزگاکانی حکومەت و کۆشک و هەروەها بازاڕو کوچەو کۆڵانەکانی شاردا هەبوو. شایەنی باسە، ئەوەی زیاتر ئەم دەسەڵات و نفوزەی ریزوان پاشای بەهێزتر کردبوو، ئەو پەیوەندییە بەهێزەی ریزوان و سوڵتان بوو لەلایەک و هەروەها ئەو پەیوەندییە بەهێزەی ریزوان و بەشێک لەکاربەدەستەباڵاکانی دیکەی حکومەتی بابی عالی و کۆشکی یەڵدزبوو. لەم رووەوە، پێویستە بوترێت، کە دایکی ریزوان پاشا، لەحەرەمسەرای کۆشکی سوڵتان پێگەو دەسەڵاتێکی زۆری هەبوو، هەروەها ریزوان پاشا، کچێکیشی هەبوو بەناوی "نوریا" ودابوویە کوڕەکەی فەریق ئەدهەم پاشا ، کە پاڵەوانی جەنگی عوسمانیی-یۆنانیی بوو، ئەو ئەدهەم پاشایەی کە دواتر لەبەهاری ساڵی ١٩٠٩دا، بەهاوکاری مەحمود شەوکەت پاشا، پەلاماری کۆشکی یەڵدزیانداو سوڵتان عەبدولحەمیدیان لەدەسەڵات هێنایەخوارەوە!!

ریزوان پاشا (١٨٥٥-١٩٠٦)

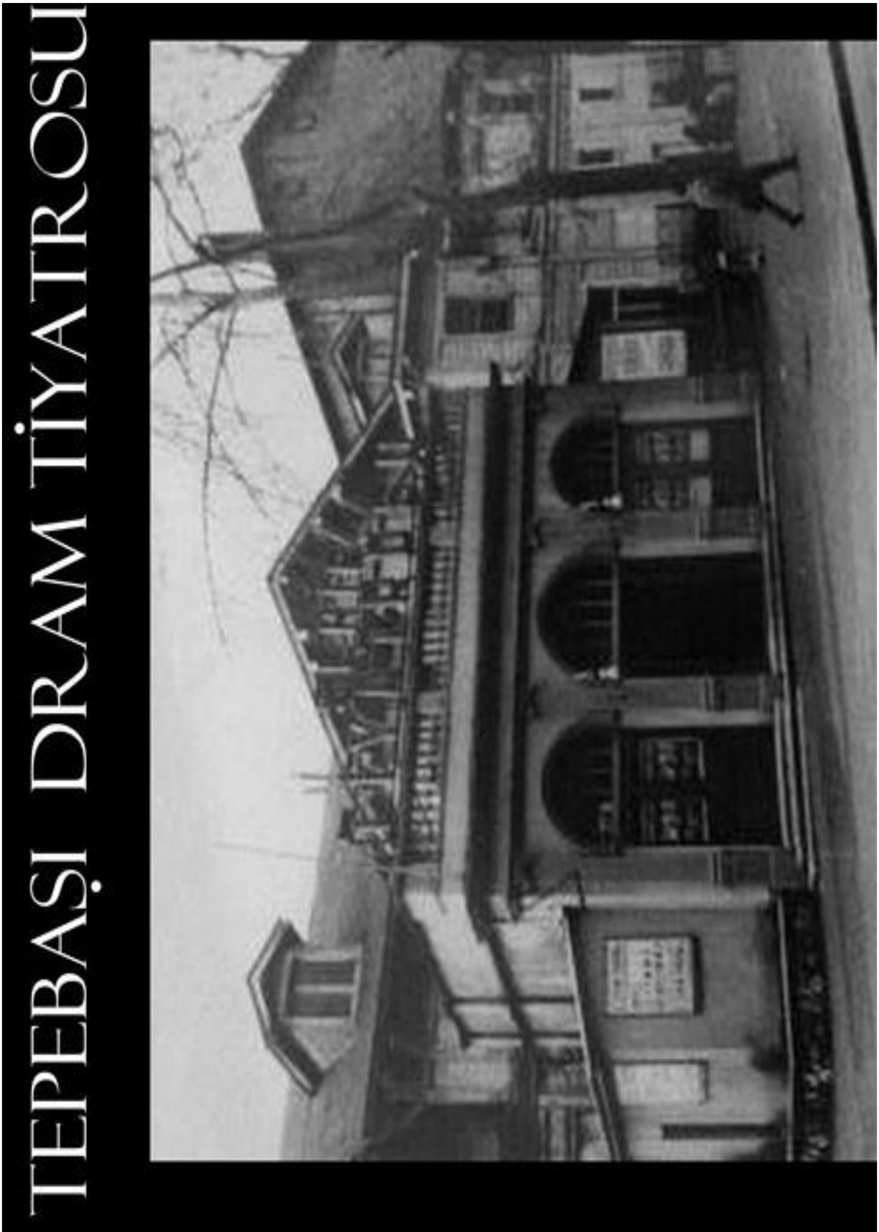
TEPEBAŞI DRAM TİYATROSU

فەریق ئەدهەم پاشا پاڵەوانی شەڕی یۆنان (١٨٥١-١٩٠٩)

حەرەمسەرای کۆشکی سوڵتان

D.O.M.

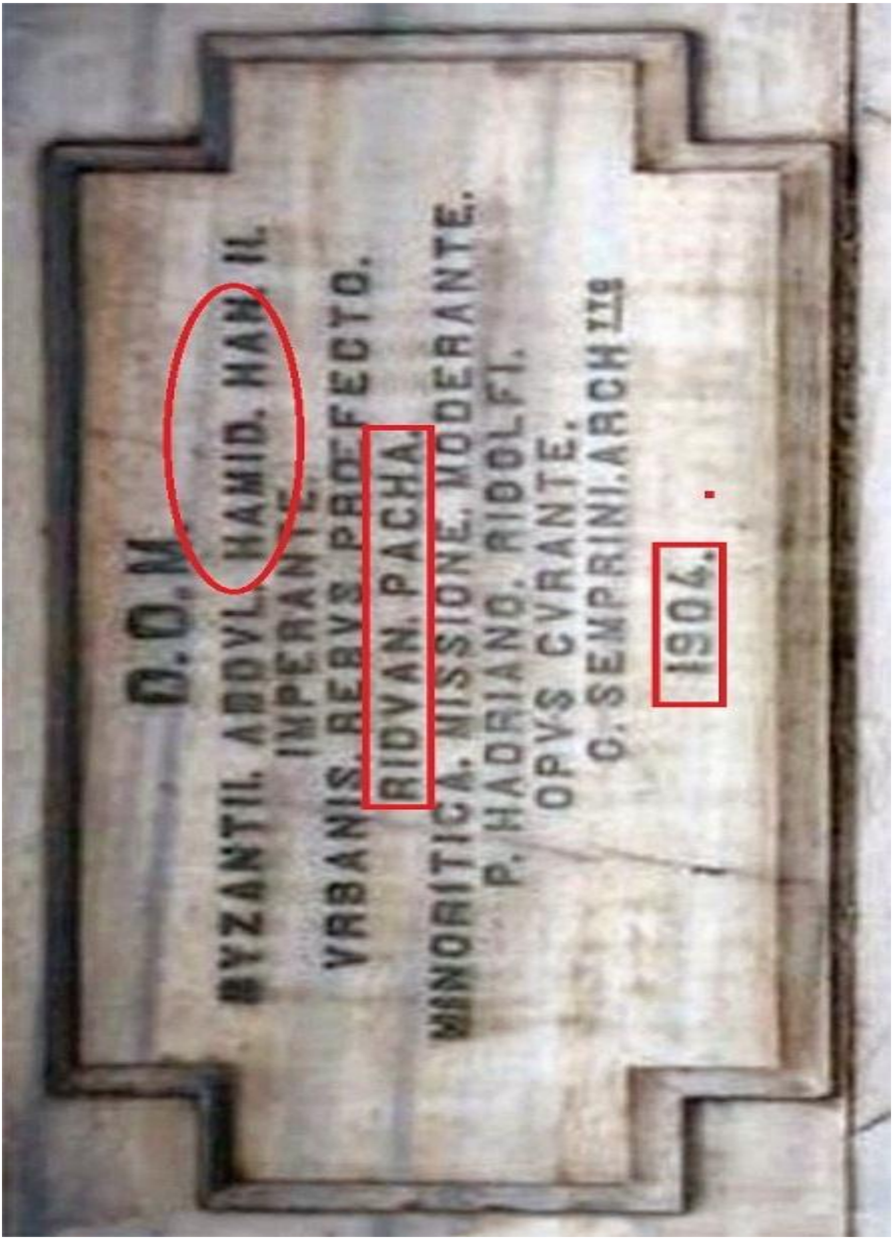
D.O.M.
BYZANTII. ABDVL. HAMID. HAN. II.
IMPERANTE.
VRBANIS. RERVS. PRÆFECTO.
RIDVAN. PACHA.
MINORITICA. MISSIONE. MODERANTE.
P. HADRIANO. RIDOLFI.
OPVS CVRANTE.
C. SEMPRINI. ARCHTTO
1904.

ئیبراهیم عەلادین . نووسەری کتێبی" تورک مەشهورلەر" (١٨٨٩-١٩٤٩)

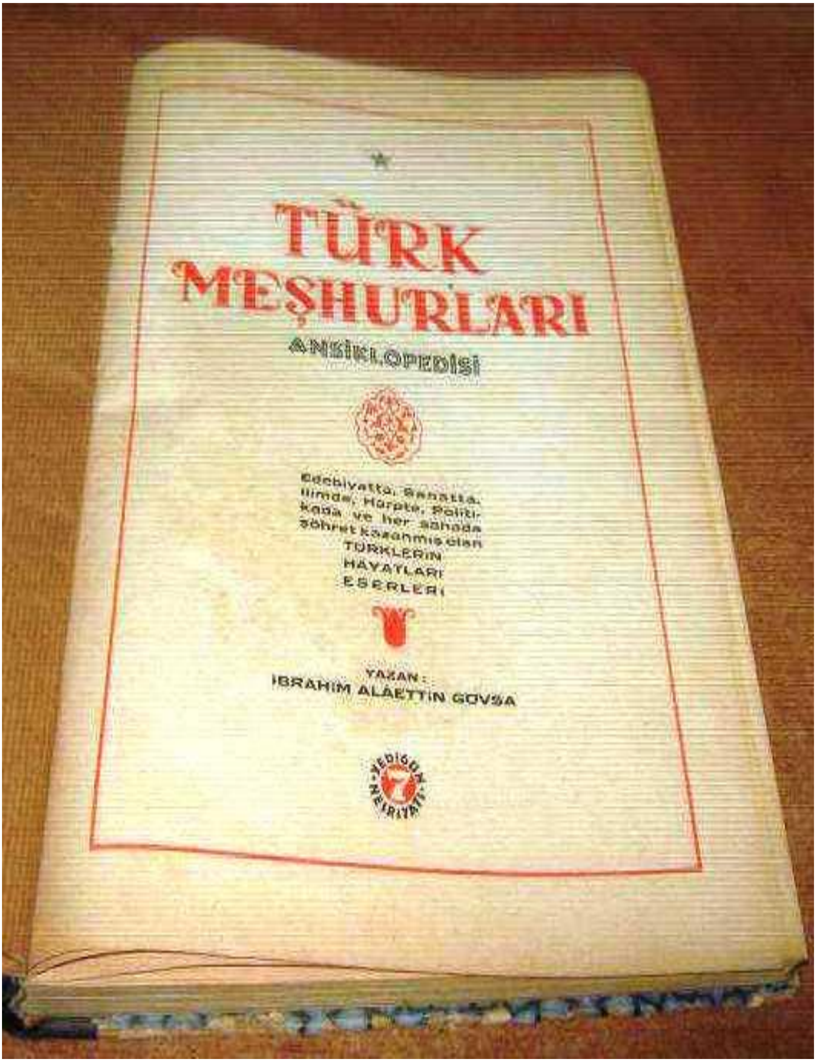
TÜRK
MEŞHURLARI
ANSİKLOPEDİSİ
Edebiyatta, Sanatta,
ilimde, Harpte, Politi-
kada ve her sahada
şöhret kazanmış olan
TÜRKLERİN
HAYATLARI
ESERLERİ
YAZAN:
İBRAHİM ALAETTİN GÖVSA
YEDİGÜN NEŞRİYATI

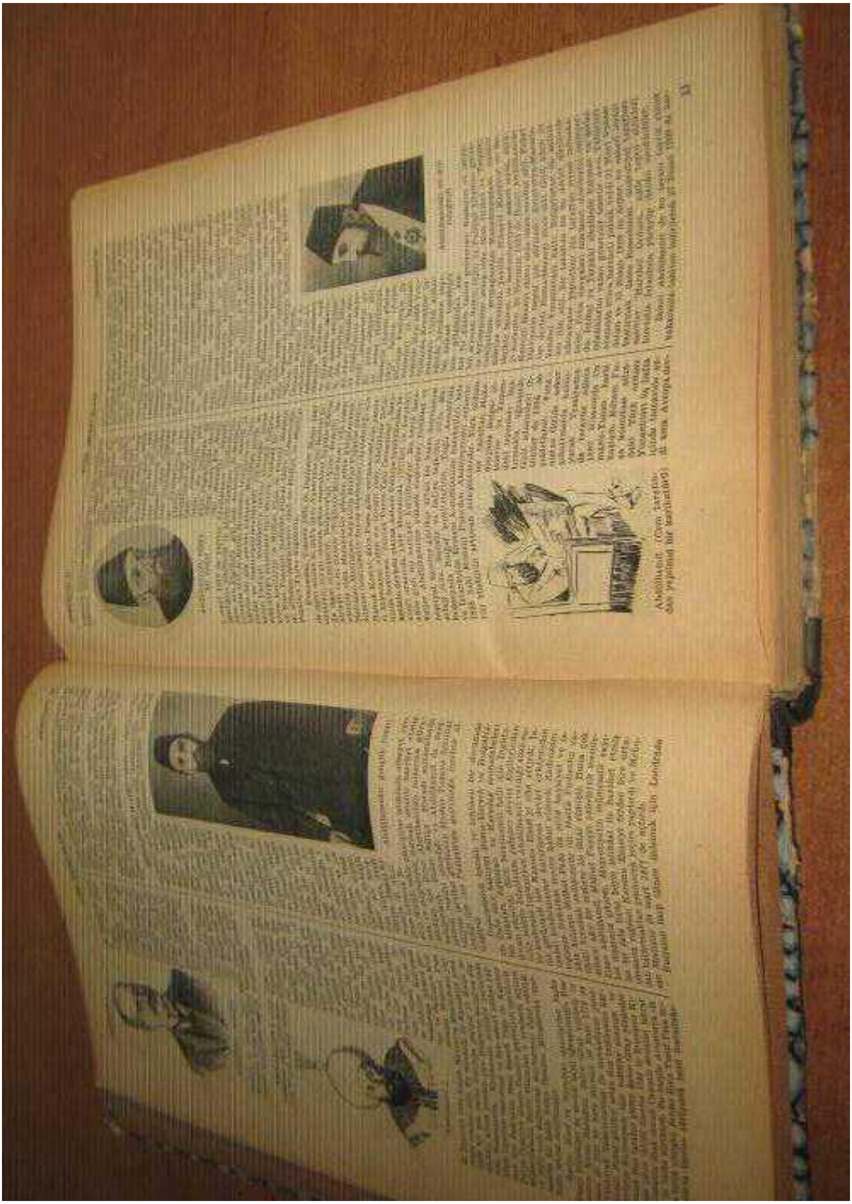

چەند زانیارییەک سەبارەت بە رووداوەکەی ٢٣ی مارت و بەخاکسپاردنی ریزوان پاشا

ریزوان پاشا لە رۆژی ٢٣ی مارتی ١٩٠٦دا، کوژرا. بەگوێرەی پیلانی بکوژەکان دەبوو رۆژێک پێش ئەو رێکەوتە بکوژرایە، بەڵام بەڕێکەوت، یەک لەبکوژەکان، کە بەبەردەوامی لەوماوەیەدا خەریکی شوێنپێهەڵگرتن و چاودێرییکردنی ریزوان پاشا بوو، لەرۆژی پێنج شەممەدا، چەندی هەوڵدابوو، نەیتوانیبوو بزانێ ناوبراو لەکوێیەو بەرەو کوێ دەڕوات تاوەکو لەتەنکاییدا دەستیان پێبیگات و پیلانی کوشتنەکە بەوردیی جێبەجێبکەن.

بەڵام رۆژی دواتر، هەر لەبەیانی زووەوە هاتوچۆو هەنگاوەکانی ریزوان پاشایان بەوردیی چاودێریی کردو چاودێرەکە لەمزگەوتی یەڵدز، لەهەمان ئەو ریزەدا نوێژی کردبوو کە ریزوانی لێبوو، پاشتر دوای ریزوان کەوتبوو بۆ حەیدەرپاشا، ئەو کاتەشی ناوبراو سواری شەمەندەفەرەکەی گویزتەپە ببوو، ئەو چاودێرە لەگەڵی سەرکەوتبوو، هەتا گەیشتبوونە وێستگەکەی گویزتەپە، لەوێ پێش ئەوە ریزوان دابەزێت، ئەم بەپەلە لەشەمەندەفەرەکە هاتبووە خوارەوەو بەراکردن خۆی گەیاندبووە چایخانەکەی بەری ئەوبەری وێستگەکە کە ٣ بکوژەکەی تر لەوێ لەچاوەڕوانییدا بوون و خەریکی تاوڵەکردن بوون. ئەو بەپەلە هەواڵی گەیشتنی ریزوان پاشای پێدابوون و هەرچواریان بەخێرایی رۆیشتبوون بەدوای ناوبراوداو بڕیاریاندابوو ئەگەر دۆخەکە لەباربوو هەر ئەوکات بیکوژن، ئەگەریش نا دوای دەکەون هەتا دەگاتە ڤێلاکەی و ئەوسا بۆی دەچنە ژوورەوەو لەوێدا کۆتایی پێدێنن.

بەهەرحاڵ، کاتیک بکوژەکان گەیشتنە ریزوان پاشا ناوبراو زۆری مابوو بگاتە ڤێلاکە و دنیاش تاڕادەیەک خەریکبوو تاریکی دەکرد، هەربۆیە پێیانوابوو کە لەم دەرفەتە باشتریان دەستناکەوێ و لەپشتەوە چەند فیشەکێکیان پێوەنا، ریزوان پاشا بەدەماکەوت و ئەنجا بکوژەکان

چوونەسەری چەند فیشەکێکی تریشان لیداو بەتێکڕا نۆ فیشەکیان بەپشت و مل و لاکەلەکەکانێوە نا.
ئەوان پاش ئەم کارە بێئەوەی پلانیکی وردیان بۆ هەڵاتن دانابێت، وەک ئەوەی زۆر پشتیان قایمبێت، ویستیان سواری عەرەبانەیەک بن کە لەوناوە بوو هەڵبێن، بەڵام نەیانتوانی. هەربۆیە ئەوان بەرەو کێڵگەکانی دەورەبەر هەڵاتن بێئەوەی ئاگاداری ئەوە بن کە هێزکی قەرەقولخانەی گویزتەپە لەوناوە بە سەرپەرشتی هەردوو قۆمیسەر مستەفا ئەفەندی و سەروەتە فەندی دەسوڕێنەوە، ئەوانەی بەبیستنی تەقەکان بەپەلە هاتبوونە شوینەکەو خێرا شوێنپێی بکوژەکانیان هەڵگرتبوو.
بکوژەکان، بۆ خۆڕزگارکردن نیازیان هەبوو بەرەو قورباغڵی دەرە هەڵبێن، بەڵام قەرەقولخانەکەی ئەوێ، بەسەرپەرشتیی حوسێن ئەفەندی و سەعدەدینە فەندی و عەبدوڵا چاوەش، ڕێگەی دەربازبوونیان لێگرتن و ناچاریان کردن بکشێنەوە. بەمشێوەیە بکوژەکان کەوتنە نێو گەمارۆی هێزەکانی پۆلیسی هەردوو قەرەقولخانەو ناچاربوون بۆ بەرگریی لەخۆیان بەرگریی بکەن و بەم جۆرە شەڕەفیشەک لەنێوان هەردوولا بۆماوەیەک دەستپێکردو بەردەوامبوو.
هێزەکانی پۆلیس بەخێرایی هێزی سەربازیی پاڵپشتیان بەفەرماندەیی مولازم حسێن گەیشتێ و بەمشێوەیە فشاریان خستە سەر بکوژەکان و ناچاریانکردن خۆیان بەدەستەوە بدەن و دەمانچەو خەنجەرو چەکەکانیان رادەستی ئەو هێزانە بکەن. بەوەش بکوژان دەستگیرکران و برانە یەکێک لە بنکەکانی پۆلیس لە گویزتەپە بۆ لێکۆڵینەوە.
هەندێک لەو کەسانەی کە لەو ناوەبوون، لەگەڵ بەشێک لە کارمەندەکانی وێستگەی شەمەندەفەرەکە، بەڕاکردن بەدەم ریزوان پاشاوە چوون، کەلەسەر شەقامەکە کەوتبوو. عاتیفە فەندی هەوڵیدا بەیارمەتی هەندێک لەوانە ریزوان بگەیەنێتە خەستەخانەی گویزتەپەو لەوی لەلایەن دکتۆر رەفعەت پاشاوە هەندێک فریاگوزاریی سەرەتایی

بۆ کرا، بەڵام برینەکەی ئەوەندە سەختبوو کە هەر پاش کەمێک گیانی سپارد بێئەوەی بتوانن هیچ قسەیەکی لەبارەی تاوانەکەوە لێوەرگرن.

ئەو شەوە هیچ، بەڵام ڕۆژی دواتر، واتە ٢٤ی مارت، چۆن ئاگر بەپوشدا بڵاودەبێتەوە، ئاوها هەواڵی کوشتنی پارێزگار لەپایتەختی خەلافەت و ئیمپراتۆرییەکەدا بڵاوبۆوەو خەڵک بەگەورەو بچووکەوە ، بەیارو نەیاری حکومەتی سوڵتانەوە، هەستیان بەترسێکی گەورە دەکرد. نەیاندەزانی نهێنیی پشت کوشتنی ئەو کەسایەتییە دەسەڵاتدارە گەورەو کاریگەرە چییە و کێ لەپشتی کوشتنەوەکەیە.

تەنانەت کارمەندو بەرپرسە باڵاکانی حکومەتیش لەوترس و دڵەڕاوکێیە بێبەش نەبوون، ئەوان دەترسان ئەو کوشتنە تیرۆریکی سیاسیی بێت و بەشێکبێت لەو ململانێ و ڕکابەرییەی کە لەنێوان باڵەکانی دەسەڵات و دەسەڵاتدارانی کۆشک و حکومەتی بابی عالیی و سوڵتانیش لەسێبەرەوە ئاگاداری وردەکارییەکانی بێت.

بەڵام وەک روون بووەوە، کە بابی عالی و کۆشکیش، بەرواڵەت ڕووداوەکەیان بە گورزێکی گەورە لەخۆیان و هەیبەتی حکومەت و سوڵتان لەقەڵەمدەدا، هەربۆیە بڕیاریاندا پاش ئەوەی تەرمی ریزوان پاشا لە مەراسیمێکی گشتی و فەرمیی پرسەدا بەڕێوەدەچێت، بەوردیی بەدواداچوون بە ڕووداوەکە بکرێت و تاوانکاران بەسزای خۆیان بگەنریت.

ڕۆژی ٢٤ی مارتی ١٩٠٦، لەدوای سەعات ١٠ی بەیانی، تەرمی ریزوان بەگ لە گویزتەپەوە بەشەمەندەفەر هێنرا بۆ کۆشکی چراغان، لەوێ بە ئامادەبوونی بەشێکی گەورە لەتەواوی بەرپرسان و کارمەندانی باڵای حکومەت و نوێنەری کۆشک و دامودەزگاکانی وەک قایمقامیەت و شارەوانی و دیوانی حەربیەو ئەوقاف و پۆست و تەلەگراف و موتەسەریفی هەرێمەکان و ژمرێریاری و زەبتییە و تەندروستی و ئەنجومەنی شورای ئەستەمبوڵ و ژاندارمەریی و ئەرکانی سەربازیی، هێندێک لە سەرۆکی کۆمپانیا بازرگانیەکان و تەنانەت مسیۆنێرە بێگانەکانیش لەوێ ئامادەبوون. تەنانەت محەمەد عەلی خانی وەرگێڕی سەفارەتی ئێرانیش لەو مەراسیمەدا ئامادەیی

هەبووە. کەسایەتیی وەک مەمدوح پاشا، تەڕخان پاشا، راغیب پاشا، شەفیق پاشا، رەشید پاشا، حەمدی بەگ ، ماجید ئەفەندی، مەحمود بەگ ئەفەندی، فەریق ئەحمەد پاشا، دکتۆر حوسنی پاشا، فەیزی ئەفەندی، فەریق عومەرپاشا، وەلی بەگی ئەندازیار، تەوفیق بەگ، سامی بەگ، خەسرەو بەگ، حەسەن فەهمی پاشاو..هتد لەمەراسیمی بەخاکسپاردنی ریزوان پاشادا بەشداربوون.

پاش نوێژکردن لەسەر تەرمەکە، مەراسیمی بەخاکسپاردنەکە بەردەوامبوو، تەرمەکەی ریزوان بەرەو گۆڕستانی یەحیا ئەفەندی لە ئۆرتاکۆی بەڕێکراو هەر لەوێ بەخاسپێردرا.

ریزوان پاشا

ڤێلاکەی ریزوان پاشا لە گویزتەپە

بنکەی پۆلیسی هەمایۆنی لەئەستەمبوڵ

قەرەقولخانەی پۆلیس لەسکوداری

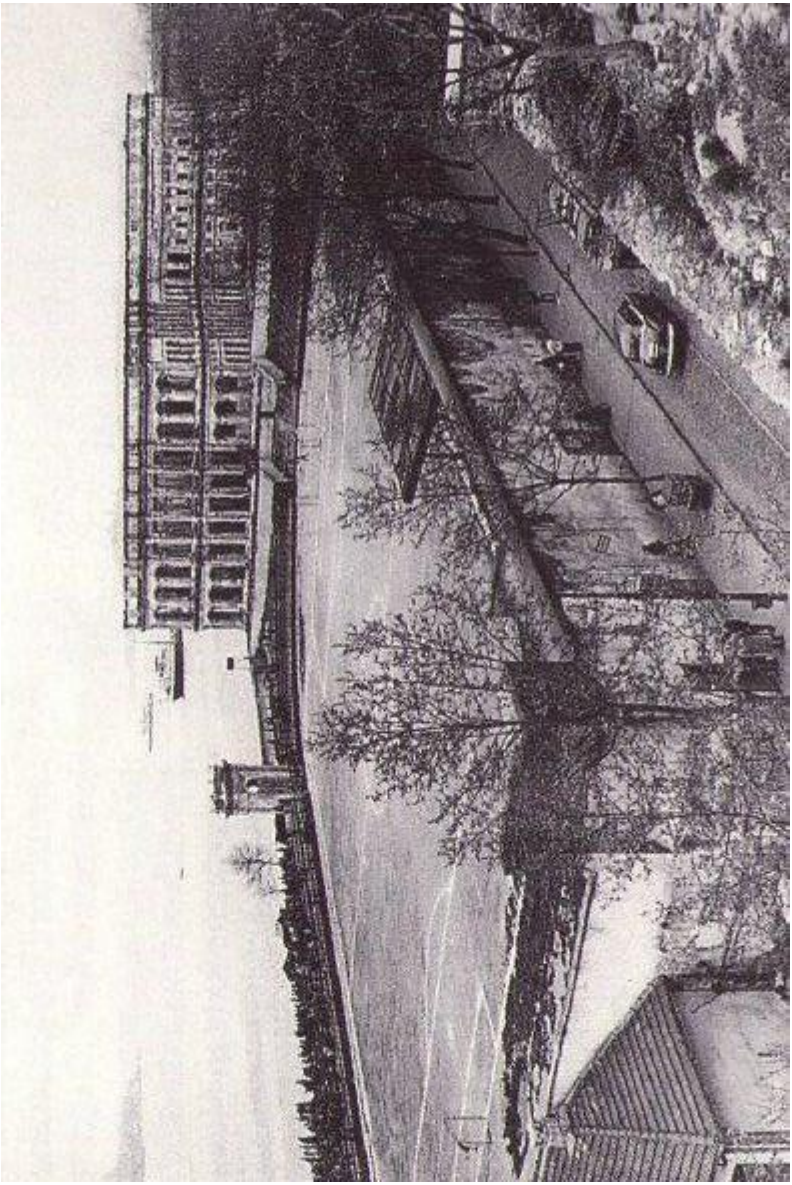

کۆشکی چراغان

وێستگەیە شەمەندەفەری گویزتەپە

مەراسیمی بەخاکسپاردنی ریزوان پاشا

جنازه‌ده حاضر بولنان ذوات

داخلیه ناظری دولتلو ممدوح پاشا حضرتلری . اوقاف همایون ناظری دولتلو طرخان پاشا حضرتلری، قرنای حضرت شهریاریدن دولتلو راغب پاشا حضرتلری . شطبه ناظری دولتلو شفیق پاشا حضرتلری . مرحوم مشارالیهك برادری مدعی عمومی عسکری برنجی فریق عطوفتلو رشید پاشا حضرتلری، اثوابی ثانی حضرت شهریاری عطوفتلو الیاس بك افندی حضرتلری . بك اوغلی متصرف عطوفتلو حمدی بك افندی حضرتلری . اسکدار متصرف عطوفتلو حمدی بك افندی حضرتلری . شورای دولت ملکیه دائره‌سی اعضاسندن عطوفتلو ماجد بك افندی حضرتلری. تلغراف وپوسته ناظری عطوفتلو حسین حسیب بك افندی حضرتلری . التنجی دائرهٔ بلدیه مدیری عطوفتلو محمد علی بك افندی، خارجیه نظارت جلیله‌سی مستشار معاونلرندن عطوفتلو احسان بك افندی . شهر امانتی مجلسی رئیسی عطوفتلو خلیل بك افندی . مالیه نظارت جلیله‌سی سر وزنه‌داری وبانق عثمانی ناظری عطوفتلو خالدبك افندیلر حضراتی، مرحوم مشارالیهك محدوی خارجیه نظارت جلیله‌سی قلم مخصوص مدیر معاون اولی عطوفتلو رشاد رضوان بك افندی . شورای دولت ملکیه دائره‌سی اعضاسندن عطوفتلو بخور افندی . شهر امانتی مکتوبجیسی عطوفتلو اسماء بك افندی. دردنجی دائرهٔ بلدیه مدیری عطوفتلو مصطفی بك افندی حضراتی . درسعادت رژی ناظری عطوفتلو حبیب ملحمه افندی حضرتلری . اورمان ومعادن وزراعت نظارت جلیله‌سی معادن هیئت فنیه رئیسی عطوفتلو نظیف بك افندی حضرتلری . یاوران حضرت شهریاریدن فریق سعادتلو طلعت پاشا. سکزنجی دائرهٔ بلدیه مدیری سعادتلو محمد پاشا . شهر امانتی صحیه مفتشی سعادتلو راسم پاشا . باب والای سر عسکری صحیه دائره‌سی رئیس ثانیسی وشهر امانتی هیئت صحیه اعضاسندن فریق سعادتلو عمر پاشا . مابین همایون جناب ملوکانه اطباسندن فریق سعادتلو عارف پاشا . بشکطاش محافظی فریق سعادتلو واصف پاشا حضراتی . شهر امانتی مجلس اعضاسندن سعادتلو حسن فهمی پاشا . اوقاف همایون مجلس رئیسی سعادتلو سلیم سری پاشا . مجلس مالیه اعضاسندن سعادتلو علی بك . شهر امانتی مجلس اعضاسندن سعادتلو حسین ظافر و یحیی وحسنی، اسکندر، محمد صفی الدین بك افندیلر و دیگران افندی حضراتی وسعادتلو بدیع نوری ورفعت ورضا بك افندیلر حضراتی جمعیت رسومیه اعضاسندن سعادتلو قدری و حفظی بك افندیلر. شهر امانتی محاسبه‌جیسی سعادتلو محمود بك افندی. اوچنجی دائرهٔ بلدیه مدیری سعادتلو محمد علی بك. طقوزنجی دائرهٔ بلدیه مدیری سعادتلو موسی بك افندی ومعاونی سعادتلو حاجی حسین بدرالدین بك افندی. دائرهٔ سادسه محاسبه‌جیسی سعادتلو فیضی بك افندی. دفتر خاقانی تحریر قومسیونی اعضاسندن سعادتلو مصطفی بك افندی. محکمهٔ تمیز اعضاسندن سعادتلو خالد بك افندی واطه‌لر قائمقامی سعادتلو عبدالله صبری بك افندی . شورای دولت تنظیمات دائره‌سی اعضاسندن سعادتلو بکر کامی بك افندی. شهر امانتی سرمفتشی سعادتلو عثمان بك افندی. قارلر اداره‌سی مشاوری سعادتلو نشأت بك افندی. اوپراتور شهیر سعادتلو نورالدین بك افندی. دیوان حرب مخصوص باش کاتبی سعادتلو بشیر بك افندی. شهر امانتی اوزان مدیری سعادتلو توفیق بك. شهرامانتی مجلسی اعضاسندن دوقتور سعادتلو حسنی پاشا و شهر امانتی هیئت صحیه اعضاسندن سعادتلو فانو پاشالر و دیگران بك افندی . بك اوغلی ایکنجی جزا دائره‌سی رئیسی سعادتلو حامد بك افندی . بك اوغلی ایکنجی جزا محکمه‌سی اعضاسندن سعادتلو عبدالله بك. خسته‌خانه‌سی مدیری سعادتلو مصطفی بك. دیاربکر والی اسبق سعادتلو فائق پاشا. دیوان حرب مخصوص رئیسی فریق سعادتلو احمد پاشا حضراتی . التنجی دائره مدیر معاونی سعادتلو خاص توفیق بك افندی حضرتلری . شهر امانتی بیطار سرمفتشی سعادتلو حیدر پاشا وطاش قشله همایون دیوان حربنه مأمور میرلوا سعادتلو طاهر پاشا . دیوان حرب مخصوص مدعی عمومی معاونی میرلوا سعادتلو فاضل پاشا . شهر امانتی مجلس فنی میزاولی سعادتلو عارف حکمت بك افندی . شهر امانتی حقوق مشاوری سعادتلو غالب بك، نافعه نظارت جلیله‌سی طرق ومعابر فنی باش کاتبی سعادتلو سالم بك. ایکنجی واوچنجی دائرهٔ

ایلشدر. بر واپورك جسامت ودرجهٔ استیعابنه کوره حموله المسی حقنده‌کی مادهٔ نظامیه‌نك ده یالکز ایکی اوچ سنه‌صکره سفائن اجنبیه‌یه تطبیقی طلب ایدیور. انکلیز واپورلرنده استخدام اولنان و الیوم بتون انکلیز مرتباتك یوزده یکری ایکیسی تشکیل ایدن اجنبی مرتباتك قوللانلمسی مسئله‌سنه کلنجه انکلتره تجارت ناظری بونلرك انکلیز تجارت واپورلرنده استخدامنده بر بأس کورمدیکی جهتله بو مادهٔ قانونیه‌یی تصدیق ایتمیور . انجق اجنبی کمیجیلرینك انکلیز اوامرینی اکلایه‌جق قدر انکلیزجه‌یه واقف اولملرینی شرط اتخاذ ایدییور . معمافیه موی الیه ویردیکی لایحه‌ده یواجنی کمیجیلرینك یرینه قائم اولمق اوزره انکلیز کمیجینك یتشدیرلمسنه غیرت ایدلمسی توصیه ایتمشدر . لایحه‌نك برفقره‌سی ده واپورلرده بولنان مرتباتك ویریلن معیناتك اصلاحنه دائردر .

عوام قاره‌سی موی الیهك تقدیم ایلدیکی لایحه‌یی ایلك قرائتده قبول وتصویب ایتمشدر .

شؤونات عمومیه

رشید پاشا حضرتلری

شهرامانت جلیله‌سنه تعیین بیورلدیغی توجیهات رسمیه قسممزده محرر بولنان خداوندکار والی عالیسی دولتلو رشید پاشا حضرتلرینك تلقی ایلدکلری امر تلغراف اوزرینه درسعادته متوجهاً بروسه‌دن حرکت ایتدکلری خبر آلنمشدر. پاشای مشارالیه حضرتلرینك بو صباح ادارهٔ مخصوصه‌نك ۱۹ نومرولی واپوریله مدانیه‌دن لیمانمزه مواصلتلرینه انتظار اولنمقده‌در.

***

خداوندکار والیسی

تبلیغات رسمیه قسمنده محرر اولدیغی وجهله عهدهٔ استیهالرینه خداوندکار والیلکی توجیه بیورلمش اولان دیوان محاسبات رئیسی عطوفتلو توفیق بك افندی حضرتلری دون مابین همایون جناب ملوکانه‌یه بالعزیمه جبین سای زمین عبودیت اولدقدن صکره رکوبنه تخصیص قلنان ادارهٔ مخصوصه‌نك ۱۹ نومرولو واپوریله ساعت طقوز راده‌لرنده مدانیه‌یه عزیمت ایلشدر .

مشارالیه حضرتلری دون اقشام مدانیه‌یه مواصلت ایتمشلردر. بوکون رکوبلرینه تخصیص قلنه‌جق ترنله بروسه‌یه عزیمت ایلیه‌جکلردر .

دفن

جناب حق عمر وعافیت جهانقیمت حضرت خلافتپناهی‌یی مزداد وفراوان بیورسون آمین.

صورت ارتحالی دونکی نسخه‌مزده کمال تأسفله یازدیغمز شهر امینی مرحوم رضوان پاشانك وقوع وفاتی مسموع عالی حضرت خلافتپناهی بیورلمسی اوزرینه موجب تأسف شاهانه اولمرق مصارف تجهیزیه وتکفینیه‌سنك جیب مکارم اوب همایونلرندن تسویه‌سیله نعش غفران نقشنك یحیی افندی درکاه شریفی حظیره‌سنه دفنی خصوصنه ارادهٔ سنیهٔ ملوکانه شرفتعلق بیورلمشدر. بر منطوق امر وفرمان همایون مرحوم مشارالیهك نعش مغفرت نقشی دون ساعت التی بچقده کوزتپه‌ده کائن کوشکندن احتفالات وتکریمات فائقه ایله قالدیریله‌رق ترن مخصوصله حیدر پاشایه نقل ایدلمشدر . جنازه اورادن لیمان ادارهٔ علیه‌سندن تخصیص قلنان (مدد رسان) استمبوطنه قونیله‌رق دیگر ایکی استمبوطه‌ده‌ جنازه‌ده حاضر بولنان ذواتی راکب اوله‌رق اورته

ریزوان پاشا بەرپرسێکی گەندەڵ

وەک وترا، هەواڵی تیرۆرکردنی ریزوان پاشا لە ٢٣ی مارتی ١٩٠٦دا، بەتەنیا لەئەستەمبوڵ و ئیمپراتۆریی عوسمانییدا دەنگی نەدایەوە، بەڵکو سەراسەری رۆژنامەکانی جیهان، هەر لە ئەمەریکاوە تا ئوستورالیا، هەواڵی کوشتنەکەیان بڵاودەکردەوەو لێکدانەوەو بۆچوونی جیاوازیشیان لەبارەوە دەردەبڕی.

شایەنی باسە، هەروەک لەهەندێک لەو رۆژنامەی کە پێشتر لەبارەی کوشتنەکە بڵاوکرانەوە، یان وەک ئەوانەی لێرەدا بڵاویدەکەینەوە، لەکاتی لێکدانەوەی هۆکاری کوشتنەکە، پەنجەی تێوەگلان لەگەندەڵیی بۆ ریزوان پاشا راکێشراوە. بێگومان پێشتر ئاماژەمان بۆداوە کە ریزوان بەوهۆیەی کە بۆ ماوەی نزیک لە ١٦ ساڵ، پاریزگاری ئەستەمبوڵ و وسەرپەرشتیاری تەواو کاروباری ئیداریی و خزمەتگوزاریی و شارەوانی و پۆلیس و بازاڕی شارەکە بوو، کۆمەڵێک پەیوەندیی و بەرژەوەندیی تایبەتی بۆ خۆی پێکهێنابوو کە دواجار قازانجی ماددیی گەورەی لێوە دەستدەکەوت و بەوەش تادەهات نفوز و دەسەڵات و کاریگەریی لەسەر دۆخی پایتەخت و کارگێڕیی زێدەتر دەبوو، بەتایبەت، ریزوان لەو هەوڵەدا هەر بەتەنیا بۆخۆی کاری نەدەکرد، بەڵکو لق و پۆپیشی لەسەرجەم دەزگاکانی بابی عالی و تەنانەت لەنێو کۆشکیشدا هەبوو.

لەو بارەیەوە، رۆژنامەی بریتانیی (EVINING EXPRESS) کە لەرۆژی دووشەممەی رێکەوتی ٢٦ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "کوشتنی بەڕێوەبەری پۆلیسەکەی سوڵتان"دا، نووسیویەتی : ریزوان پاشا، کە بۆماوەیەکی درێژ بەڕێوەبەری پۆلیسی شاری ئەستەمبوڵ بوو، لەکاتی گەڕانەوەی بۆ مەزڵەکەی لەوێ لەلایەن دوو پیاوەوە کوژرا. بڕواوایە هاندەری کوشتنەکە کینەو تۆڵەسەندنەوەی شەخسیی بووبێت، تاوانەکە بایەخی سیاسیی نییە، بەڵکو کارو زادەی غەرەزی شەخسییە. چەند کەسێک لەوبارەیەوە قۆڵبەستکراون. دەوترێت گوایە ریزوان پاشا لەماوە

درێژەی کەلەپۆستی بەڕیوەبەری پۆلیسدا بووە، سامانێکی زۆری پێکەوەناوە، هەربۆیە ئیرەیی کەسانێکی زۆری بۆجێگرتنەوەی لەو پۆستە ورووژاندوە."

لەرۆژنامەی بریتانیی (THE CARDIFF TIMES) دا، کە لەرۆژی شەممەی رێکەوتی ٣١ی مارتی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "کوشتنی بەڕێوبەرێکی پۆلیسی تورک. چارەنووسی کارمەندێکی گەندەڵ" دا، هەواڵی کوشتنەکەی ریزوان پاشای پارێزگارو بەڕێوبەری پۆلیسی ئەسستەمبوڵی بڵاوکردۆتەوەو راشکاوانەتر ئاماژەی بەو گەندەڵییەی رزوان پاشاداوەو نووسیویەتی: " بەڕێوبەرایەتیی دارایی کارگێڕیی بەودواییە تووشی سکاندالێک بووە بەهۆی ئەو بەفیڕۆدانەی روویداوەو هەروەها ئەو بڕەپارەیەی کە بۆ کۆشکی یەڵدز تەرخانکراوە. لەم بارەیەوە، بەودواییە ریزوان پاشا بەتۆمەتی دزیی و پارەخواردن خراوەتەبەردەم لیژنەیەکی تایبەت لەکۆشکی یەڵدز بۆئەوەی وەڵامی ئەو تۆمەتانە بداتەوە. ئەو لەکاتی بەرگریکردن لەخۆیدا بەئاشکرارایگەیاندووە کە : ئایا دەبێت چی بکرێت؟! دەبوو من لەپێناو رازییکردنی داواکانی کۆشکی یەڵدزدا دزیی بکەم."

شایەنی باسە، چ ناوی ریزوان پاشا و چ تێوەگلانی ناوبراو لەگەندەڵیی ئیداریی و دارایی و تەنانەت سکانداڵی ئەخلاقییش، بەلای ئەوروپییەکانەوە شتێکی نەبیستراو نەبوو، بەڵکو تەنانەت لەدوای کوژرانەکەشی نەبوو، بەڵکو بەچاوپێداخشانەوەی رۆژنامە بیانییەکان و ئەورپییەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم و سەرەتای سەدەی بیستەم، دەردەکەوێت کە ئەو بابەتە و بڵاوبوونەوەی هەواڵی تێوەگلانی ریزوان پاشا لەگەندەڵیی بۆ چەندین سال پێشتر دەگەڕێتەوە.

بۆ نموونە، رۆژنامەی ئوستورالیی (LOUNCESTON EXAMINER) کەلەرۆژی هەینی رێکەوتی ٢٢ی سێپتەمبەری ١٨٩٩دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، باسی ئەو دۆخی گەندەڵیی و بەرتیلخۆرییەی ریزوان پاشا دەکات کە بەهاوبەشیی لەگەڵ کۆشکی یەڵدزدا لەئەستەمبوڵ بەربڵاو بووە. رۆژنامەکە لەژێر ناونیشانی

"توركێک کە پێناسە ناکرێ" بابەتێکی نووسیوە، باسی ئەو پارەو گونکانەیە دەکات، کە ریزوان پاشا لە نانەواکانی ئەستەمبوڵی وەرگرتووە. بەگوێرەی رۆژنامەکە، ئەو نانەوایانە دەبوو رۆژانە ٨٠٠٠٠٠ گونک بۆ نانی رۆژانەی ئەستەمبوڵ دابین بکەن و ریزوان پاشاش بۆ هەرگونکێک ٢ پارەی[پارە دراوێکی تورکیی بووە] وەرگرتووە کە رۆژانە دەکاتە ٣٤٠ جونەیهی ئیستەرلینی. بەڵام ئەو ساڵە گەنم کەمبووەو نرخی گران بووە، نانەواکان تکای ئەوەیان لەسوڵتان کردووە، رێگەیان بدات کە نرخی نان گران بکەن، سوڵتان ئەم داوایەی رەتکردۆتەوەو نامەیەکی بۆ ریزوان پاشا نووسیوە، داوایکردوە واز لە نانەواکان بێنێت و فشاریان نەکاتە سەر، لەوەڵامیشدا بەیانی رۆژی دواتر، ریزوان پاشا ئەو بڕە پارەیەی وەبیر سوڵتان هێناوەتەوە کە هەفتانە بۆ گەنجینەی تایبەتی سوڵتان لەکۆشکی یەڵدز رەوانە دەکات و بڕەکەی ١٨٤٠ جونەیهە. ئەوەی وای لەسوڵتان کردووە گوێ خۆی لەمەسەلەکە بخەوێنی و چیدی ریزوان پاشا تووشی دڵەراوکێ نەکات و ریزوان پاشا هەر لەسەر وەرگرتنی پارەو گونکانەی خۆی بەردەوام بێت."

رۆژنامەی ئەمریکی (THE HAWAIIAN STAR) کە لە ١٥ی نۆڤەمبەری ١٩٠٥دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، باس لەبەزمێکی سەیری ریزوان پاشا دەکات لەئەستەمبوڵ. ئەم رۆژنامەیە لەژێر ناونیشانی "پاشا چۆن فێڵەکەی ئەنجامدا" رووداوێک دەگێڕێتەوە کە لەکاتی نمایشکردنی یەکێک لە ئۆپێراکانی تیمێکی تیاترۆی فەرەنسییدا روویداوە، ئەوانەی کە بۆ نمایش و دڵخۆشکردنی ئەو فەرەنسیی و بیانییانەی ئەستەمبوڵ دەهاتن و لە شانۆی (des Petites Champs) نمایشیان ئەنجام دەدا. ریزوان پاشای بەڕێوەبەری پۆلیسی ئەستەمبوڵ، حەزی لەو ژنە کردووە کە ئەستێرەی تیپی ئۆپێرای کۆمپانیا فەرەنسییەکەیە و حەزینەکردووە کە گەنجیکی دەنگخۆشی قۆزی فەرەنسیی بەناوی (میستەرلابانی) لەگەڵیدا بێت و داوایکردووە لەبری ئەو کەسێکی گۆرانبێژی تر بەناوی (میستەر دێپیرۆ) شوێنی بگرێتەوە. گەنجانی فەرەنسییش کە حەزیان بەم گۆڕینە نەکردووە،

چوونەتە شانۆکەو لەکاتی ئۆپێراکەدا کردوویانە بەهەراو وەک ناڕەزایەتییەک لەکاتی پەردە هەڵدانەوەدا قاچیانداوە بەزەویدا. ریزوان پاشاش کە زۆر باش خۆی بۆ هەر ئەگەرێکی لەو شێوەیە ئامادەکردووە و پێشتر لەنێو شانۆکە پیاوەکانی خۆی بە چەک و کوتەکەوە بڵاوکردۆتەوە، بەشێکی زۆری لەو لاوانە قۆڵبەستکردووەو راپێچی زیندانی کردوون و رۆژی دواتر بەهۆی کۆنسوڵی فەرەنساوە کە دەستیوەرداتەوە مەسەلەکەوە، بەرەڵایکردوون.

رۆژنامەی (THE CALL) کە لە ٥ی نۆڤەمبەری ١٩٠٥دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، ئەم هەواڵەی لەژێر ناونیشانی "پاشایەکی تورک کە عاشقی ژنەئەکتەرێکە نەیارە هاوتاکەی خۆی ریسوا دەکات"دیکەدا دابەزاندووە. دیارە پێش ئەم دوو رۆژنامەیە، ئەوە رۆژنامەی ئەڵمانیی (Berliner Börsenzeitung) بوو کە هەواڵی فەزیحەتی ئەخلاقیی ریزوانی لە بەرواری ٣ی سێپتەمبەری ١٩٠٥دا، بڵاوکردەوە.

هەر لە بارەی ناساندنی ریزوان وەک کاربەستێکی باڵای گەندەڵ ،

ئەو بیرخەرەوە ٣٦ لاپەرەیەی کەلەبری کۆمەڵی رەعیەتی نافەرمیی بریتانیی لەئەستەمبوڵ ، سەبارەت بە چییەتی ئیمتیازاتەکان و کاریگەریی رەتکردنەوەی لەسەر بەرژەوەندیی و ئازادیی رەعیەتی بریتانیی لەتورکیاو هەروەها لەسەر بازرگانیی بریتانیی بەگشتیی لەپاش جەنگی جیهانیی یەکەم بڵاوکراوەتەوە، لە لاپەڕەکانی چوارەم و پێنجەمدا، ئاماژەی بۆ کەسانیکی باڵادەست و دەستڕۆیشتووی ئیمپراتۆریی عوسمانیی کردووە وەک کەسانێک گەندەڵ کە پێگەو دەسەڵاتی خۆیان لەئەستەمبوڵی پایتەخت بۆ سەندنی بەرتیل و سەرانە لەرەعیەت و خەڵکی شارەکە بەکارهێناوەو بێ دادگایی زۆریان لەشارەکە دوورخستۆتەوە.

بیرخەرەوەکە ناوی سێ کەسی لەو کەڵە بەرپرسە دەسەڵاتدارانەی دەوڵەت بردووە، کە یەکەمیان غەنی پاشایەو سێیەمیشیان فەهمی پاشایە کە دواتر لەسەر دوای کۆنسوڵی ئەڵمانیی دوورخراوەتەوەو پاشان لەلایەن خەڵکی بۆرسەوە کوژراوەو پارچە پارچە کراوە. لەنێوان ئەم دووانە، ناوی ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵی پایتەخت، وەک دووەمین کەس هاتووە.

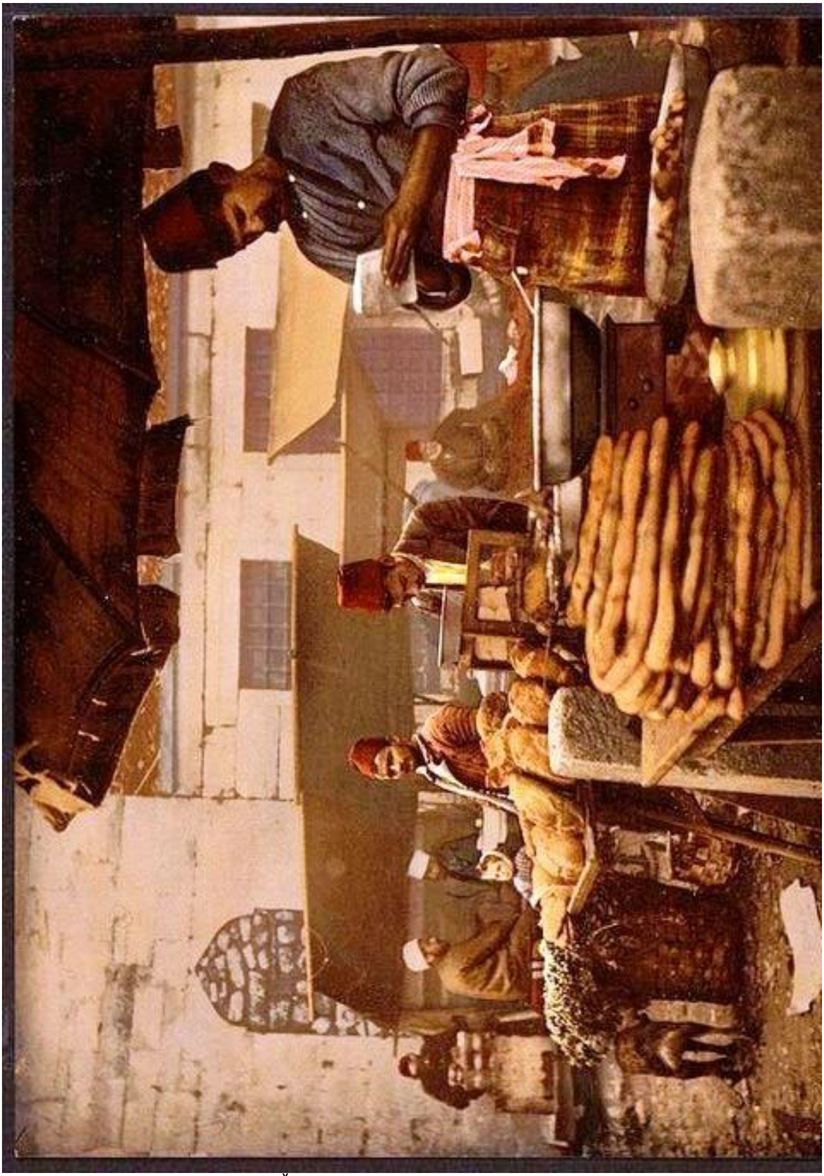

نانەواخانە لەئەستەمبوڵ

reasonable and honest that a Labour repre-
sentative should be in an independent posi-
tion.

SULTANS PREFECT MURDERED.

Redvan Pasha, who had for a long time past been Prefect of Constantinople, was murdered by two men while returning to his residence in the country. The motive is believed to have been private vengeance.

The crime had no political significance, but was the work of personal enemies. Three arrests have been effected. During his long tenure of office as prefect it is alleged that Redvan Pasha amassed a large fortune, thus exciting the envy of numerous aspirants to the post.—Reuter.

BRITISH CHAMBER OF COMMERCE IN PARIS.

The annual banquet of the British Chamber of Commerce in Paris took place on Saturday evening.

Mr. James Ablett, president of the chamber, proposed the toast of "King Edward, the Peacemaker," which was enthusiastically honoured.

destroyed, but efforts to save the adjoining dwelling-houses succeeded.

TURKISH PREFECT SLAIN.

Corrupt Official's Fate.

Constantinople, Saturday.—Redvan Pasha, who had for a long time past been Prefect of Constantinople, was murdered by two men last night while returning to his residence in the country. The motive is believed to have been private vengeance.—Reuter.

Constantinople, Saturday.—The murder of Redvan Pasha, prefect of Constantinople, yesterday had no political significance, but was the work of personal enemies. Three arrests have been effected. During his long tenure of office as prefect it is alleged Redvan Pasha amassed a large fortune, thus exciting the envy of numerous aspirants to the post. The administration of the municipal finances has become absolutely scandalous by reason of the waste that goes on and money appropriated for the needs of the Yildiz Kiosk. In this connection Redvan Pasha was recently brought before a special commission at Yildiz to answer charges of embezzlement. In defending himself he is declared to have exclaimed, "What would you have? I must steal to satisfy the demands of the Yildiz Kiosk."—Reuter.

EXPERT JEWEL ROBBERS.

Neat Theft in London.

groan because they cannot help it, but few will sympathise with him who groans because his boots give him pain, when he can get a comfortable fit at Petterd and Co.'s Boot Palace.*

THE UNSPEAKABLE TURK.

The bakers of Constantinople supply 800,000 loaves of bread per day for the consumption of the capital. The Prefect of Constantinople, Redvan Pasha, receives as his share two paras per loaf, i.e., £340 8s a day, or £1032 sterling a month. This year has been a very bad one, and cereals terribly dear, so the bakers applied to the Sultan for leave to raise their prices. His Majesty refused, but sending for the Prefect, heaped insults upon his head, calling him a thief and an assassin, and bidding him leave the bakers in peace in future. The Prefect in reply merely sent the Sultan a letter next morning asking for instructions as to whence he was to obtain the £1840 per week which he has to hand into his Majesty's private treasury, and now the Sultan doesn't worry Redvan any more, and the bakers pay their paras every day.

Come and examine them. No trouble to show goods.

Sayegusa

NUUANU STREET NEAR HOTEL.

HOW THE PASHA DOES THE TRICK

CONSTANTINOPLE, November 4.—Among the few theaters which cater to the amusement of the foreign colonies in the Turkish capital is the Theatre des Petites Champs, where during the season, French and Italian companies give operatic performances. This playhouse is under the direct supervision of Redvan Pasha, the Prefect of Stamboul, who fell madly in love with the leading woman of a French operatic company. He suspected that the fair actress was not indifferent to M. Labany, the handsome first tenor. Redvan Pasha was not a man to tolerate a rival, so he ordered M. Labany to be succeeded by M. Depere, a singer of fewer physical attractions.

The younger members of the French colony had, however, learned of the affair, and attended the performance in force one evening this week to show their discontent. Before the curtain rose a noisy contingent started shuffling with their feet, cries of "Down with the management!" being distinctly heard. The appearance of M. Depere on the stage was the signal for an ear-splitting din. But Redvan Pasha was prepared for all eventualities. A number of rough men, armed with leather tongs, had been distributed by his orders among the audience, and they immediately got to work. An indescribable scene followed, the innocent suffering with the guilty. Many persons were badly hurt by the thongs, and several of the young demonstrators were marched off to prison, only to be released the next day through the intervention of the French Consul.

Fine Job Printing, Star Office.

CHAMBERLAIN'S COUGH REMEDY IN OLD VIRGINIA.

The Hutchinson Drug Company which is located at Perry, Oklahoma, U. S. A., in speaking of the sale of Chamberlain's Cough Remedy, says: "We take pleasure in recommending it to our customers because we believe it honestly made and a meritorious preparation. We sold it in Old Virginia and several other states, covering a period of over twenty years, and have always found it to give perfect satisfaction." For sale by all dealers, Benson, Smith & Co., agents for Hawaii.

Fine Job Printing, St.r Office.

ORPHEUM THEATER

J. C. COHEN - - - - - - Manager

The Eminent Young Actor,

Richard Buhler

Supported by the

National Stock Co.,

Presenting a Repertoire of High Class Plays

MONDAY AND TUESDAY,

"All the Comforts of Home"

WEDNESDAY AND THURSDAY

"The Three Musketeers"

FRIDAY AND SATURDAY,

"Man of Mystery"

POPULAR PRICES: 25c, 50c, 75c.

the cost of cultivating a spirit of loyalty in India.

TURKISH PASHA WHO LOVES ACTRESS HUMILIATES RIVAL

Has Subjects Beaten With Thongs When They Jeer Substitute Tenor in Play.

CONSTANTINOPLE, Nov. 4.—Among the few theaters which cater to the amusement of the foreign colonies in the Turkish capital is the Theatre des Petits Champs, where, during the season, French and Italian companies give operatic performances. This playhouse is under the direct supervision of Redvan Pasha, the Prefect of Stamboul, who fell madly in love with the leading woman of a French operatic company. He suspected that the fair actress was not indifferent to M. Labany, the handsome first tenor. Redvan Pasha was not a man to tolerate a rival, so he ordered M. Labany to be succeeded by M. Depere, a singer of fewer physical attractions.

The younger members of the French colony had, however, learned of the affair, and attended the performance in force one evening this week to show their discontent. Before the curtain rose a noisy contingent started shuffling with their feet, cries of "Down with the management!" being distinctly heard. The appearance of M. Depere on the stage was the signal for an earsplitting din. But Redvan Pasha was prepared for all eventualities. A number of rough men, armed with leather thongs, had been distributed by his orders among the audience, and they immediately got to work. An indescribable scene followed, the innocent suffering with the guilty. Many persons were badly hurt by the thongs, and several of the young demonstrators were marched off to prison, only to be released the next day through the intervention of the French Consul.

FRENCH SOCIETY TRIES

possession
which he
the life
Lord Ran
a meetin
ments we
placed at
shook ha
hang and
When th
turns fron
tention to
beautifyin
magnificen
acres in
spanned
through i
to supplen
garden w
land. Du
of Blenhe
neglected,
knows, w
living and
lay his h
rich Amer
might hav
en, but sh
by a duc
head. Fo
tress of B
she declin
place. Or
the Amer
Duke arr
riage. It
ly a quart
trellis wo
roses and
placed rus
during th
served.
of Germa
was so ca
that he p
similar on
Palace at

BULGARI
DI

Ferdinand
Tro

friedigend wären. Die Preise der Plätze sind mäßig gehalten, so daß die Mehrzahl der Besucher aus Stammgästen besteht, welche während der Saison zu jeder Vorstellung zu erscheinen pflegen. Das „Théâtre des petits champs" steht unter der weisen Verwaltung Sr. Excellenz des Präfecten von Konstantinopel Redvan Pascha, dem sein Sohn Reschad Bey eigentlich Sectionschef im Ministerium des Aeußern als Gehilfe secundirt. Böse Zungen behaupten, der allgewaltige Pascha lege einen großen Werth auf die Verwaltung der nicht unbedeutenden Einnahmen des Theaters und interessire sich weniger für die Ausgaben. Jedenfalls liegt das Theater Excellenz Vater und Sohn sehr am Herzen. Beide wachen nicht nur über die Moral der Stücke, sondern auch über die der Spielenden. Harmonisch wirken Präfect und Sectionschef zusammen, um Letztere womöglich für sich zu „monopolisiren". Viele Fäden zarter Bande führen von der reservirten Loge des Herrschers von Pera, Galata und Stambul auf die Bretter, welche die Welt bedeuten. Daß bei einer Verirrung der Fäden der gewaltige Pascha zu merkwürdig orientalischen Mitteln greifen kann, hat er aber jüngst bewiesen. Ganz Konstantinopel, bis auf die geknebelte Presse, erzählt sich, so schreibt man der „Frankf. Ztg.", von einem Skandal, der jedenfalls noch gerichtliche Nachspiele haben wird. Se. Excellenz beehrte eine der ersten weiblichen Kräfte des Theaters mit seiner Freundschaft und wachte mit Argusaugen, daß dieses Verhältniß rein bleibe und nicht von einem Unberufenen gestört würde. Aber der Andere kam trotzdem und schien den Träumen des Paschas herzlos ein Ende bereiten zu wollen. Es war der erste Tenor, welcher die Concurrenz wagen zu können glaubte. Zum Dank dafür erhielt M. Labany seine Kündigung und Redvan Pascha ließ M. Depéré als Nachfolger des Sängers engagiren. Eine Anzahl junger Franzosen benützte das erste Auftreten des neuen Tenors, um dem im Zuschauerraum anwesenden Präfecten, bevor der Vorhang aufgezogen wurde, eine Mißfallskundgebung zu bereiten. Man rief: „Nieder mit der Direction!" und scharrte fortwährend mit den Füßen. Kaum aber zeigte sich M. Depéré auf der Scene, so wurde er in ohrenbetäubender Weise mit Pfeifen, Geschrei und Gejohle begrüßt. Die Polizei muß von dieser vorbereiteten Demonstration Wind bekommen haben. Sie hatte vorher im Zuschauerraum an den gefährdeten Stellen etwa hundert mit Ochsenziemern bewaffnete Agenten vertheilt, die mitten in der wüsten Scene barbarisch loszogen und den Demonstranten eine regelrechte Schlacht lieferten. Eine große Zahl von Verwundeten, worunter einer den Verlust des Auges zu beklagen hat, verließen den Kampfplatz. Die Vorstellung wurde natürlich unterbrochen und die Polizei schleppte eine Anzahl der Störenfriede nach dem Galata-Serail, wo sie erst in später Nacht durch consularische Intervention befreit werden konnten. Man sieht: Redvan Pascha nimmt seine Aufgabe als Schutzpatron des Theaters furchtbar ernst.

— Ende des Monats Mai begab sich, wie schon früher mitgetheilt wurde, die Deutsche Theatergesellschaft von St. Louis unter der Direction

THE CAPITULATIONS

WHAT THEY ARE, AND WHAT EFFECT THEIR ABOLITION WILL HAVE UPON THE STATUS OF BRITISH SUBJECTS IN TURKEY, UPON THEIR INTERESTS, THEIR LIBERTIES AND UPON BRITISH TRADE GENERALLY.

MEMORANDUM

SUBMITTED ON BEHALF OF THE NON-OFFICIAL BRITISH COMMUNITY IN CONSTANTINOPLE.

50-

The treaty of Berlin of 1878 particularly mentions that the rights of consular juridiction and protection as established by the Capitulations shall remain in force so long as they shall not have been modified with the consent of the parties concerned.

The essential rights which the foreigner enjoys under the Capitulations are inviolability of person and domicile, freedom to trade, exemption from some taxes, and the jurisdiction of his own consular courts. The experience of nearly three centuries and a half has shown that without these rights he cannot live in Turkey. In the 16th. century English merchants came to this country to trade. They established trading stations at Aleppo, Beyrouth, Damascus, and later at Smyrna, Eski-Shehir, Konia, Angora and other places in the interior. By 1914 we had but one business house at Aleppo, only two or three at Beyrouth, none at Damascus, and none in any of the interior. THE BRITISH MERCHANT HAS BEEN ABLE TO SURVIVE ONLY IN THE LARGE SEA PORTS,—PRINCIPALY AT CONSTANTINOPLE AND SMYRNA—UNDER THE DIRECT PROTECTION AND WITHIN REACH OF HIS EMBASSY AND CONSULATE.

The danger to the foreigner lies: (1) in the fact that Turkish law and Turkish customs based on the religious law of the Sheriat are very different from those of Western civilization and cannot be applied to Western peoples, and (2) in the fact proved through all the centuries of Turkish rule that, without the treaty rights enjoyed by him under the direct enforcement and protection of his country's representatives, there can be no security or comfort for him in Turkey. The foreigner must have the protection of the Capitulations to safeguard himself and his family against unjust arrest and imprisonment, against violation of his home, against seizure of his property, and against unjust taxation.

Within our memory we have had in the Capital itself men high in position who used their influence to extort money from their own subjects. Many were taken from their homes and banished without trial. We refer to such men

as Gahni Pasha, Redvan Pasha, Fehim Pasha and others. The later was finally banished at the instigation of the German Ambassador, and after the fall of Abdul Hamid he was killed and chopped to pieces by the Turkish population at Broussa, who had suffered from his tyranny whilst he was there in exile. Without the protection which our Embassies gave us, no one would have been safe from the persecutions of such men. These occurrencies date back but to 1908, barely *fifteen* years ago. The Turkish population themselves had no redress.

In October 1914, soon after the outbreak of the Great War, the Turkish Government took advantage of the preoccupation of the Western Governments to declare the abrogation of the Capitulations. This abrogation was immediately protested against by all the Powers including Turkey's allies, Germany and Austria, and declared to be invalid on the ground that no treaty can be abrogated solely by the decision of one of the signatories.

Turkish rulers to-day are anxious to abolish the Capitulations as humiliating and unfair to their subjects. There is no doubt that we do occupy a favoured position and enjoy the protection of our Governments, but *this has been essential and even to-day is necessary*, for under Moslem law we still continue to be strangers and foreigners. In such matters as personal status, divorce, marriage, succession, etc. . . . . no Turkish law as it stands to-day could give us justice.

The real question is not the humiliating position the Turks are supposed to be in, it is the special privileged position we are in with regard to fiscal matters. We cannot be taxed without the consent of our own authorities, customs duties cannot be increased, foreign post offices hold to the position they have acquired. No opposition is raised to the reasonable desire to change such a condition of affairs providing all are treated alike, and we continue to have the protection of our Consulates and Embassies against extortion and persecution.

The attitude of the Nationalist Government since 1920

بەدرخانییەکان و کوشتنی ریزوان پاشا

لەڕاسیتییدا، کەوتنی بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ و پەیوەندی ئەو کەوتنە بە رووداوی کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵەوە، بایەخێکی هەرە سەرەکیی ئەم نووسینە مێژووییە دێکومێنتارییەیە، ئەوەی هەروەک پێشتر ئاماژەی بۆ کراوە، لەلایەن مێژوونووسانەوە هیچ وردەکاریی و شیکارییەکی پێویستی بۆ نەکراوە. نەک هەرئەوەندە، بەڵکو هێندە مێژوونووسان لە وردەکاریی ئەم رووداوە گرنگە بێئاگابوون کە کار گەیشتۆتە ئەوەی مێژوونووسێکی رووسیی گەورەو شارەزای وەک (م.س .لازاریف) لە لاپەرە ٦٩-٧٠ی کتێبی "جوڵانەوەی کوردیی لەچاخی نوێدا بنووسێت، کە رووداوی کوشتنی رەشید پاشای سەرۆکی پاسەوانانی تورکیی و رابەری ئەستەمبوڵ لەنیسانی ١٩٠٦دا بۆتە تیوەگلانی بنەماڵەی بەدرخان بەگ و هەریەک لەعەلی شامیل و عەبدولڕەزاقیش بەشێک بوون لەو پیلانەو کاریشیان بۆ کوشتنی سوڵتان کردووە!!! لەکاتێکدا ئەوەی کوژراوە، ریزوان پاشا بووە نەک رەشید پاشا، پاشان هەروەها لە٢٣ی مارتدا بووە نەک نیسان[1]، دواتر ئەو دوو ئەندامەی بنەماڵەی بەدرخان هیچ پیلانێکیان بۆ کوشتنی سوڵتان نەبووەو ئەوە زیاتر پیلانێگێڕیی و دەنگۆیەک بووە!!

هەرچۆنێک بێت، ئێمە لێرەوە هەوڵدەدەین کە ئەو بابەتە بە پشتبەستن بەزنجیرەیەک سەرچاوەو هەواڵە بڵاوکراوەکان لەرۆژنامە بیانییەکاندا، روون بکەینەوەو پەیوەندی کوڕانی بنەمالەی

---

[1] تەنانەت نووسەری تورک (کودرت ئەمیرئۆغڵو) کە ساڵی ٢٠١٥ کتێکی بەتورکیی لەسەر مێژووی تورکە عوسمانییەکان و کەلتوریان نووسیوە، کاتێک باسی بەدرخانییەکان و کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵی کردووە، بەهەڵە رۆژی ١٠ی حوزەیرانی ١٩٠٦ی بەرۆژی کوشتنەکە داناوە. بروانە:
Kudret Emiroğlu , Kısa Osmanlı-Türkiye Tarihi: Padişahlık Kültürü ve Demokrasi Ülküsü, Istanbul, 2015, p221

بەدرخانییەکان بە کوشتنی ریزوان پاشاو دواتر کەوتنی بنەماڵەکە لەئەستەمبوڵ شیبکەینەوەو ئەو رەوشە لەرووی مێژووییەوە وێنابکەینەوە کە رووداوەکانی تێدا قەوماون.

دیارە وەک نووسەری کتێب، (ئەی . هایدبۆرن A . HEIDBORN) یەکەمین کەسە، کە بەزمانی فەرەنسیی ئاماژەی بە پەیوەندیی بەدرخانییەکان بەرووداوی کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگارو بەرێوەبەری پۆلیسی ئەستەمبوڵ دابێت، ئەو لە پەراوێزی ژمارە ٤٨ سەبارەت بەدامەزراندنی دادگای نائاسایی بەگوێرەی مادەی ٢٣ ، لە لاپەڕە ١٢٧ی کتێبەکەیدا، بەناوی (MANUEL DE DROIT PUBLIC ET ADMINISTRATIF DE L 'EMPIRE OTTOMAN / رێبەری یاسی گشتیی و کارگێڕیی لە ئیمپراتۆریی عوسمانییدا)، ئەوەی لەڤیێننا دوای دووساڵ لە رووداوەکە، واتە لەساڵی ١٩٠٨دا، چاپ و بڵاویکردۆتەوە، دەڵێت: "بەو دواییە زۆر بەروونیی تێبینیی ئەوەمان کرد کە چۆن دادگایەکی نائاسایی بەرپرسیار بوو لە دادگاییکردنی نەوەکانی بەدرخان بەگ (ئەو سەرکردە کوردە بەناوبانگەی کە رێبەرایەتیی راپەڕینەکەی ساڵی ١٨٤٣[١٨٤٥بوو/س]ی کرد، ئەوەی لەساڵی ١٩٠٦دا، بەڕێوەبەری پۆلیسی ئەستەمبوڵیان کوشت".

دیارە ئەم نوسەرە فەرەنسییە، لەسەر بنەمای ئەو هەواڵانە، کوشتنی ریزوان پاشای پاریزگاری ئەستەمبوڵی خستۆتە ئەستۆی نەوەکانی بەدرخان، کە لەرۆژنامە جیهانییەکاندا لەکاتی خۆیدا، وەک هەوڵێک بۆ رووماڵکردنی رووداوی کوشتنەکە، بڵاوکراونەتەوە. ئەوەی کە ئیمە لێرەدا دەتوانین هەندێکی وەریگێڕین و بیخەینە بەرچاوی خوێنەر.

لەم بارەیەوە، رۆژنامەی ئوستورالیی (THE AUSTRALIAN STAR)، کە لەرۆژی ٢ی ئەپڕلی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "ریزوان پاشا. ئەو بۆ کوژرا"، نووسیویەتی کە عەبدولڕەزاق کە سەرۆکیکی کوردە، لەگەڵ عەلی شامیل فەرماندەی سەربازیی سکوتاریی، دانیدانناوە بەهاندان بۆ کوشتنی ریزوان پاشا

پارێزگاری ئەستەمبوڵ. هەروەها ڕۆژنامەکە ئاماژەی بەوەداوە کە بەگوێرەی ئەو تەلەگرافەی کە لەپەیامنێرەکەیانەوە لە لەندەنەوە لەرۆژی ٢٦ی مارت بەدەستیانگەیشتووە، کوشتنی ریزوان پاشا بە هۆکاری غەرەز شەخسیی و تۆلەسەندنەوە بووە، ریزوان پاشا بەوە تاوانبارکراوە کە بەرتیل و بەخشیشی لە نانەواکانی ئەستەمبوڵ وەرگرتووە بۆئەوەی چاوپۆشییان لێبکات تاوەکو نانی کەموەزنتر بفرۆشن."

ڕۆژنامەی ئوستورالیی (THE BALLARAT STAR) کە لەرۆژی ٣ی ئەپرڵی ١٩٠٦دا، چاپ و بلاوکراوەتەوە، لەژێرناونیشانی "غافڵکوژیی ریزوان پاشا بەهۆی غەرەز شەخسییەوە بووە . هاندەرەکان دانیانپێداناوە " ئاماژەی بە کوشتنی ریزوان پاشای پارێزگاریی ئەسەتەمبوڵ و و رۆڵی غەرەز شەخسیی و گەندەڵکاریی و بەرتیلخۆریی ناوبراو لەکوشتنەکەدا داوەو جگە لەوەی ئاماژەیداوە بەناوی عەبدەلرەزاق و عەلی شامیل، وەک هاندەری تاوانەکە، بەڵام دەڵێت کە عەبدولرەزاقیان بۆ جددە لەدورگەی عەرەبیی دوورخستۆتەوە."

ڕۆژنامەی (INDIANA TRIBUNE) کە لە ١٦ی مایۆی ١٩٠٦دا، لەژێر ناونیشانی "سزادران بەمەرگ. فەرماندەی پێشووی سەربازیی سکوتاریی حوکمدرا " لەتەرابلوسی باکوری ئەفریفیاوە هەواڵی بەدەستگەیشتووە کە ئەمڕۆ ١٦ی مایۆ، عەلی شامیل پاشای فەرماندەی سەربازیی سکوتاریی، لەگەڵ دوو بەگی کوردی تردا، وەک تاوانبار بەکوشتنی ریزوان پاشای بەڕێوبەری پۆلیسی ئەستەمبوڵ لە ٢٤ی مارسدا راگەیەندران و سزای مەرگیان بەسەردا سەپێنرا. سێ کەسی دیکەش راگەیەندراون کە لەوتاوانە تێوەگلاون و بەسزای هەتاهەتایی حوکمدراون، کەسانی دیکەش بە زیندانی ١٠ بۆ ١٥ سال سزادران.

داواکارە گشتییە کوژراوەکە

هەروەها لەکاتێکدا بەودواییە عەلی شامیلی کە سەرکردەیەکی کوردە، لەتەڕابلوس لێکۆڵینەوەی لەبارەی کوشتنی ریزوان پاشاوە لێدەکرا، لەناکاو هروژوومی بردەسەر نەجمەدین بەگی داواکاری گشتیی و دانەکانی لەقوڕگی گیرکرد هەتا قوربانییەکەی خنکاند.
لەراستییدا هەر ئەم هەواڵە رۆژی دواتر لەرۆژنامەی (INDIANA TRIBUNE) دا، بەزمانی ئەڵمانیی، لە ١٧ی مایۆی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
هەروەها رۆژنامەی بریتانیی (EVINING EXPRESS)، کە لەرۆژی سێشەممەی رێکەوتی ١٧ی ئەپڕڵی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "تورکە دوورخراوەکان"دا هەواڵی گەیشتنی ١٤ دوورخراوەی لەسەرکەشتی مەککە بۆ تەڕابلوس لە ١٣ی مانگی ئەپڕڵدا راگەیاندووە، کە لەنێو ئەوانەندا هەریەک لەعەلی شامیل پاشا و عەبدولڕەزاق بەدرخانیشی تێدان، کە لەپاش رووداوی کوشتنەکەی ریزوان پاشاوە لەتورکیا دوورخراونەتەوەو ئەوان هێشتا لەزیندانی تاکەکەسییدا بەندکراون بۆئەوەی لێکۆڵینەوە لەکەیسەکانیاندا بکرێت.

عەلی شامیل پاشا بەدرخان (١٨٥٥-١٩٠٨)

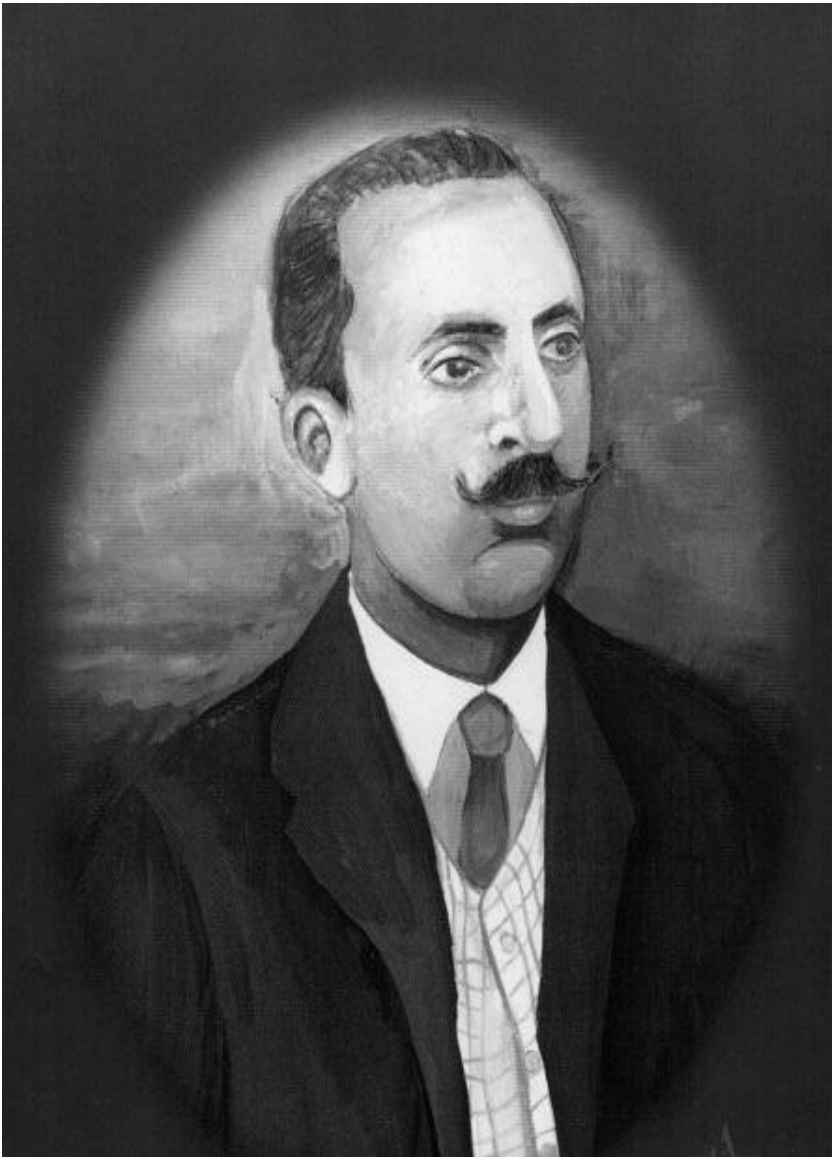

عەبدولڕەزاق پاشا بەدرخان (١٨٦٤-١٩١٨)

MANUEL

DE

DROIT PUBLIC

ET ADMINISTRATIF

DE

L'EMPIRE OTTOMAN

PAR

A. HEIDBORN

VOLUME I

C. W. STERN, ÉDITEUR
16, FRANZENSRING, VIENNE—LEIPZIG
1908.

et municipaux (§ 87). Vu le rôle effacé, auquel ces assemblées sont condamnées, ce droit n'a qu'une mince importance.

2° Le *droit à l'égale admission aux fonctions*[45]) *et écoles*[46]) *publiques*. En fait, les fonctions publiques sont le monopole des musulmans (§ 80, note), auxquels sont réservées aussi, de préférence, les écoles publiques et en particulier les écoles supérieures.

b. Les *droits civils*, savoir:

1° La *liberté individuelle*. „Chaque Ottoman jouit de la liberté individuelle (hurriyet-i-chakhsiyé) et est tenu de ne pas empiéter sur celle d'autrui" (art. 9). En fait, *l'esclavage* (§ 41) subsiste, bien que sur une petite échelle. — „La liberté individuelle est garantie contre toute ingérence" (art. 10). En fait, elle est fort restreinte par suite du *manque de libre circulation* (chap. VIII), par la *défense d'émigrer*[47]) et, en général, par tout l'imprévu d'un régime policier oppressif et tracassier. — „Personne ne peut être puni, sous aucun prétexte, que dans les cas déterminés par la loi et selon les formes qu'elle a prescrites" (art. 10). En fait, toute la procédure criminelle est marquée au sceau de l'arbitraire. — „Personne ne doit être soustrait à son juge légal" (art. 23). En fait, on institue souvent des *tribunaux extraordinaires*[48]); dans les trois vilayets de la Macédoine il y en a même eu de permanents. — „La torture et tous autres supplices sont défendus" (art. 26) et n'existent en réalité, pour ainsi dire plus. La *corvée* (engaria), également interdite (art. 24), n'a pas encore entièrement disparue.

[45]) Art. 19 de la Constitution.

[46]) Art. 11 du khatt-i-houmayoûn de 1856.

[47]) Cette défense, édictée en mai 1817, mais non publiée, ne concerne que les États-Unis d'Amérique et n'est strictement appliquée qu'aux musulmans à cause de leur service militaire. Par contre, *l'émigration* de la population chrétienne masculine est permise. On retient cependant en général leurs femmes et leurs enfants pour obliger les émigrants de rentrer. Vu la défense d'émigrer en Amérique, les passeports des émigrants sont le plus souvent délivrés pour l'Autriche-Hongrie. L'émigration, surtout de la Macédoine, s'est fortement accrue ces derniers temps et se dirige principalement sur Brême ou sur le Hâvre. Elle cause au pays de grands avantages, puisque presque tous les émigrants reviennent dans leurs villages avec des économies considérables et des idées plus larges. D'autre part, non seulement pendant leur absence, mais encore généralement après leur retour, elle les empêche de prendre une part active aux violentes querelles de nationalité qui déchirent la Macédoine.

[48]) Récemment on a beaucoup remarqué, de quelle façon singulière fut institué le tribunal extraordinaire chargé de juger les descendants de Bedrkhan bey (chef kurde célèbre qui dirigeait le soulèvement kurde de 1884), lesquels en 1906 avaient fait assassiner le préfet de Constantinople Redvân pacha.

[OUR SPECIAL MESSAGE.]

LONDON, Sunday, 2.30 p.m.

General satisfaction is expressed in Natal at the colonial victory, although there is no exultation.

The Ministry have withdrawn their resignation.

The execution of the natives will take place at Richmond on Monday in the presence of representatives of every important native district in Natal.

REDVAN PASHA.

WHY HE WAS MURDERED.

[OUR SPECIAL MESSAGE.]

LONDON, Sunday, 2.30 p.m.

Abdul Rezak, a Kurdish chief at Stamboul and Ali Shamyl, military commandant at Scutari, admit that they instigated the murder of Redvan Pasha, Prefect of Constantinople.

Revenge prompted them to do so.

[On March 26 our London correspondent cabled as follows:—"Redvan Pasha, Prefect of Constantinople, has been assassinated. The deed is ascribed to private revenge. Redvan Pasha was accused of levying "baksheesh" (bribes) from bakers, and then allowing them to sell undersized loaves."]

QUARTERLY REVENUE.

SUBSTANTIAL INCREASE

found in a second pit. The bodies of several miners have also been discovered, which bear strong indications that the poor fellows only died the day before.

"Le Matin," the well-known Paris journal violently attacks the engineers for their negligence in not exploring the galleries, and suggests that they are responsible for the death of all those miners who were not killed by fire damp.

Two hundred and fifty miners and engineers are now exploring, in the hope of rescuing other survivors, but the work is exhausting, owing to the intoxicating gases.

ASSASSINATION OF REDVAN PASHA

DUE TO MOTIVES OF REVENGE.

THE INSTIGATORS CONFESS.

LONDON, Sunday.

Recent advices from Turkey stated that Redvan Pasha, Prefect at Constantinople, had been assassinated. The crime was supposed to have been committed from motives of private revenge. Redvan Pasha was accused of levying "baksheesh" from bakers, and allowing them to sell under-sized loaves.

It is now announced that Abdul Razak, a Kurdish Chief of Constantinople, and Ali Shamy, Military Commandant of Scutari, admit having instigated the murder through motives of vengeance, because Redvan exiled Djed-Pasha Shany'.

PLAGUE RIOTS IN PERSIA.

A BRITISH CONSUL BEATEN.

COSSACKS SAVE THE CUSTOMS HOUSE.

LONDON, Sunday.

The plague which broke out in Siestan, on the east border of Persia about a month ago, is rapidly spreading northward, and has reached the confines of

Ont., shoulder dislocated, internal injuries; Philip O'Donnell, passenger, St. Thomas, Ont., internally injured; William Hall, porter, Yonkers, contusions, back sprained; J. Saunders, Chicago, porter, body bruised and cut.

CONDEMNED TO DEATH.

Former Military Governor of Scutari Sentenced.

Tripoli, North Africa, May 16.—Ali Shamyl Pasha, former military governor of Scutari, and two beys were condemned to death today for the murder of Redvan Pasha, prefect of police of Constantinople, who was assassinated there March 24. Three others accused of participation in the crime were condemned to life imprisonment and others to various sentences from ten to fifteen years imprisonment.

Murdered Procurator General.

While Shamyl Pasha ,who is a Kurdish chieftain, was undergoing an examination at Tripoli recently in connection with the murder of Redvan Pasha he suddenly rushed upon the procurator general, Nedjim Edden Bey, fixed his teeth in his throat and held on until his victim was throttled to death.

STEAMSHIP COMPANIES ROBBED.

Truckmen Alleged to Have Stolen $50,000.

New York, May 16.—A plot whereby truckmen are alleged to have stolen

Professor jedoch nun zur Zahlung von 30,000 Kronen verurtheilt worden. Die Folge dieses Prozesses wird jedenfalls sein, daß die Aerzte sich in Zukunft, wenigstens in Oesterreich, sehr besinnen werden, ehe sie zur Anwendung von X-Strahlen schreiten.

Nord-Afrika.

Zum Tode verurtheilt.

Tripolis, 16. Mai. Ali Shamyl Pasha, der frühere Militärgouverneur von Scutari, und zwei Beys wurden heute schuldig befunden, am 24. März Redvan Pasha, den Polizeipräfekten von Konstantinopel, ermordet zu haben; sie wurden zum Tode verurtheilt. Drei andere an dem Verbrechen Betheiligte wurden zu lebenslänglicher und eine ganze Reihe Anderer zu zehn- und fünfzehnjähriger Zuchthaushaft verdonnert.

Frankreich.

Streik-Exzesse.

Hennebout, 16. Mai. Ausständige Schmiede steckten heute Nacht mehrere Wohnhäuser von Fabrikanten in Brand, rissen Telephon- und Telegraphenpfähle nieder und schnitten so die Verbindung ab. Sie wurden durch Truppen versprengt, und einige Verhaftungen wurden vorgenommen.

THE ROYAL LOVER ARRIVES.

The Giralda, with the King of Spain on board, was delayed some time this morning by a thick fog off the Needles, but at 9.40 the yacht was off Totland on her way to Cowes. Princess Henry and Princess Ena, the latter in a blue serge yachting costume with sailor hat, went off in the Commander in Chief's launch to meet his Majesty.

EXILED TURKS.

Tripoli, Barbarig, Monday.—The exiles landed here from the transport Mecca on the 13th inst. numbered fourteen. They include Ali Shamyl and Abdur Rezak, who were banished from Turkey after the murder of Redvan Pasha, and who are being kept in solitary confinement pending the arrival of a commission, which is to make an inquiry into their cases.—Reuter.

A POLICEMAN'S EXCITING CAREER

Police-constable W. Waters, of the Kennington Police-station, who is retiring from the force, has had a stirring career. After being in the American Army and the Sussex Constabulary, he joined the Metropolitan Force. He was on duty at the Local Government Board Office when an attempt was made to blow it up with dynamite in 1883; also at the Houses of Parliament upon which a similar attempt was made in 1885. He assisted Police-constable Cox, who was injured by an explosion on that occasion. Waters was also actively engaged in the hunt for "Jack the Ripper." His comrades are presenting him with a gold watch on his retirement.

درێژکردنی پەنجەی تۆمەتباریی بۆ بەدرخانییەکان

دەبێت بوترێت، کە قسەکردنی رۆژنامە بییانییەکانی جیهان، سەبارەت بەکوشتنی ریزوان پاشاو ئاماژەدان بۆ لایەنی گەندەڵیی ریزوان و تێوەگلانی کوڕانی بەدرخان لەکوشتنەکەوە، بۆئەو پێشیینەیەی بەدناوی ریزوان و هەروەها ئەو هەواڵانەش دەگەڕایەوە کە لەنێو دەوڵەتی عوسمانییدا لەنێو رای گشتیی و هەروەها حکومییدا، قسەوباسیان لەبارەوە دەکرا.

لەراستیدا، لەنێو دەوڵەتی عوسمانیی و چاپەمەنییە فەرمییەکانیدا، هەتاوەکو هەفتەیەکیش پاش رووداوەکەی کوشتنی ریزوان پاشا، هیچ ئاماژەیەک بۆ تێوەگلانی بەدرخانییەکان لەو رووداوەوە نەکراوە. بەڵام بەگەڕانەوە بۆ ئەو چاپەمەنییانە دەردەکەوێت کە یەکەمین ئاماژە بۆ ئەو تێوەگلانە، لەرۆژنامەی (اقدام) ی فەرمییدا هاتووە، کاتێک لەو ژمارەیەیدا کە لەرۆژی جومعەی دواتر، لەرێکەوتی ٣٠ی مارتی ١٩٠٦دا و لەبەشی (شئونات عمومیە)دا، لەیەکەمین هەواڵیدا، ئاماژەی بە چۆنێتی بریندارکردن و کوشتنی ریزوان پاشای مەرحومداوەو دەڵێت، بەگوێرەی ئەو لێکۆڵینەوانەی کراون، ناوی ئەوانە زانراوە کە تاواکەیان کردووەو ئەوانەشی کە لەپشت تاوانەکەوە بوون. بەو بۆنەشەیەوە دەستەیەک لە داواکارانی گشتی لە بەشە جیاوازەکانی ئیستئناف و ئیستینتاق و دادگای بەرایی کە بریتین لە بەڕێزان : نەجمەدین بەگ، ئەدهەم بەگ، عەلی رەزابەگ و سەدرەدین بەگ پێکهاتوون بۆ لێکۆڵینەوەیە لەو تاوانەو وەرگرتنی وتە لەتاوانبارەکان.

بەگوێرەی هەواڵی رۆژنامەی ئیقدام، ئەوانەی تاوانەکەیان ئەنجامداوەو ریزوان بریندارکردووەو کوشتویانە لەگویزتەپە گیراون و دانیان بەتاوانەکەیاندا ناوەو هەموو بەڵگەکانی تاوانەکەش لەو شوێنەدا هەڵگیراونەتەوە. بەگوێرەی هەواڵەکە، ئەوانەی هانی ئەو کەسانەیان داوە ریزوان پاشا بکوژن، نەوەکانی بەردخانییەکان بوون، کە عەلی شامیل و عەبدولرەزاقن، عەبدولڕەزاق بەهۆی غەرەز شەخسییەوە بکوژەکانی بەکرێگرتووەو عەلی شامیلیش لەکاتی

هەڵاتنیان ئاسانکاریی بۆ کردوون و چەک و ئامرازە بریندارکەرەکانیان کەوتونەتە دەست پۆلیس و لکۆڵینەوەکان بەردەوامن.

هەروەها رۆژنامە دەڵێت، بەوهۆیەوە کە ئەوانە بوونەتە هۆی ئەنجامدانی ئەو تاوانەو تێکدانی ئاسایشی پایتەخت و نیعمەتناشناسن، دوای بیرکرنەوەو رامان بڕیار بە دوورخستنەوەیان درا، تاوەکو پەڕاوی لێکۆلینەوەکانیان ئامادەبکرێ بۆ دادگایی و لەپێناو چەسپاندنی دادپەروەریی و بۆئەوەی ببنە پەندێک بۆ داهاتوو.

لێرەوە، ئیدی دەبێت بەدوای ریشەی ئەو ناکۆکیی و غەرەزە شەخسییەدا بگەڕێین، کە لەنێوان نەوەی بەردخانییەکان و ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵدا هەبووە و هۆکارێکی هاندەرو پاڵنەربووە تاوەکو لەپیلانی تاوانی کوشتنی ناوبراوەوە بگلێن.

لەم رووەوە، بەچاوپیاخشاندنی رۆژنامە ئەوروپییەکان، رۆژنامەیەکی ئەڵمانیی بەناوی (Hamburger Nachrichten) ٤٣ رۆژ بەرلەرۆژی کوشتنەکەی ریزوان پاشا، واتە لە ١٠ی یەنایەری ١٩٠٦دا، ئاماژەی بەبابەتێک کردووە کە دواتر لەلایەن رۆژنامەکانی دیکەو نووسەرانەوە قسەی لێکراوەو کراوەتە بنجی ناکۆکیی نیوان بەردخانییەکان و هۆکاری کوشتنی پارێزگاری ئەستەمبوڵ. رۆژنامەکە بەس لە شەڕێکی قورس دەکات کە لەنێوان ریزوان پاشای پاریزگاری شارو عەبدولڕەزاق بەدرخانی تەشریفاتچی کۆشکی یەڵدز روویداوە. هۆکاری شەڕەکەش ئەوە بووە کە عەبدولڕەزاق داوای لە پاریزگاری کردووە کە شەقامەکەی شیشلی تەخت و بەردرێژ بکەن، ئەوەی بەبەردەم ماڵەکەی ئەواندا دەڕوات و بەنیوەناچڵیی چاککراوە، ریزوان پاشاش بەنەرێنی وەڵامی داوەتەوەو وتویەتی کە: بودجەی پێویست بەرەدەستدا نییە بۆ چاککردنی شەقامەکە! ئەو هەواڵەشی بە سکرتێرەکەیدا بۆ ناردۆتەوە، عەبدولڕەزاقیش بەبیستنی ئەم وەڵامە، پیاوەکەی ریزوان پاشا راپێچدەکاتە ماڵەکەی و تێروپڕی دەکوتن. ریزوان پاشا، کاتێک ئەمە

دەبیستێت، دەچێتە لای سوڵتان و شکات لەعەبدولڕەزاق دەکات، سوڵتان دەیەوێت هێوری بکاتەوەو هیچ هەنگاوێکی جدیی نەنێت، پاشتر ریزوان پاشا کرێکارەکانی شارەوانی دەنرێتەسەر ماڵی عەبدولڕەزاق و پاسەوانەکانی دەکوتن و پەنجەرەو دەرگاکانی ماڵەکە دەشکێنن و بەزمی نێوان عەبدولڕەزاق و ریزوان پاشا بەمە گەورە دەبێت، هەرچەندە سوڵتان بەم کارە سەرەڕۆیانەیەی ریزوان زۆر خەمباردەبێت و داوای لکۆڵینەوە دەکات، بەڵام عەبدولڕەزاق سوێند دەخوات کە تۆڵەی خۆی لەشەخسی ریزوان پاشا بکاتەوە.

٤ مانگ پاش دەرچوونی ئەم رۆژنامە ئەڵمانییەو ١٢ رۆژیش پاش کوشتنەکەی ریزوان پاشا لەگویزتەپە، رۆژنامەی ئەمریکیی (NEW HAVEN MORNING JOURNAL) ، کە لەرۆژی ٤ی ئەپریلی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "چارەنووسی چالاکێکی تورکیی" دەڵێت : " نیۆرک و شیکاگۆ، خراپترین شار نیین لەجیهاندا، کوشتنی ریزوان پاشای بەرێوەبەری پۆلیسی شاری ئەستەمبوڵ بەو دواییە بریتییە لە ترۆپکی چیرۆکێکی سەرنجڕاکێش. ماوەیەکی زۆر لەمەوبەر نەبوو کە ریزوان پاشا بایەخێکی زۆری لە کن سوڵتان هەبوو، بەڵام بەو دواییە پێگەی لەلای سوڵتان پاشەکشەی کرد لەئاکامی ئەو راپۆرتە بەردەوامانەی باسیان لە ئاکاری گەندەڵکاریی و خۆدەوڵەمەندکردنی ئەو دەکرد. دواجار هێندە لەخۆبایی و سەرەڕۆ بوو بەشێوەیەک خۆی تووشی دوژمنایەتیی سەرۆکێکی کوردان کرد، کە لە کۆشکی سوڵتاندا نفوزێکی بەهێزی هەبوو. ئەم سەرۆکە کوردە، ماڵێکی لەناوچەی پێرە هەبوو لەقەراغ ئەستەمبوڵ، لەنزیک ماڵی کەسێکەوە کە پیاوی ریزوان پاشا بوو. ئەوەی دواییان شۆستەیەکی بەردینی لەبەردەم خانووەکەی خۆی دروستکردبوو، کوردەش داوای لێکردبوو شۆستەکە تا ماڵی ئەوانیش درێژبکاتەوە. ریزوان داوای ٧٥٠ دۆلاری کردبوو، هەروەها پاش رەتکردنەوەی یەکسەر داوای سوودی هەشت ساڵ قەرزی لێکردبوو، کوردەش باجگرەکەی زیندانیی کردبوو، هەروەها نێردراوێکی

دیکەشی هەر والیکردبوو کەبەڕێوەبەر بۆجاری دووەم ناردبووی. ئنجا ریزوان پاشا، کرێکارەکانی پاکەرەوەی شارەوانی لەشەقامەکە هاندابوو، کە پەلاماری ماڵی کوردەکە بدەن و زیندانییەکان ئازادبکەن، بەڵام کرێکارەکان راونرابوون و بەزیانی دوو کوژراو و چەند بریندارێکیش. ئەوسا بەرێوەبەری پۆلیس تکای لە سوڵتان کرد، ئەویش فەرمانیکرد هەم گیراوەکان بەربدرێن و هەروەها شەقامەکەش چاکبکرێت.

دواتر کوردەکە کە رقێکی زۆری لەدڵدا بوو، دەستیکردبوو بەکۆکردنەوەی بەڵگەیەکی زۆری گەندەڵیی لەسەر ریزوان پاشاو دابوویە سوڵتان. لەوانە بەڵگەی ئەو بەرتیلانە بوو کە خاوەن ماڵە خراپخانەکان و قومارخانەکان ناچاربوون بیدەنە ریزوان پاشا و کوڕەکەی. ئەکتەرەکان شکاتی ئەوەیان هەبوو کە ناچارکراون بۆئەوەی کاربکەن پارەبدەن بە ریزوان، هەروەها لە بیتاقەی سەردانەکاندا دزیان لێدەکرێت. پێدەچوو ریزوان لەکەوتن نزیکبووبێتەوە، بەڵام کوردەکە لەوە پەلەتربوو کە چاوەڕێ بکات و کەوتە سەربیری تۆڵەکردنەوەو چەند کەسێکی لەدەستوپێوەندەکەی نارد بۆ کوشتنی دوژمنەکەی. ئەمێستاش سوڵتان کوردەکە و هەموو ئەوانەی تەبعید و دوورخستۆتەوە کەپەیوەندییان پێوەی هەبووە.

رۆژنامەی ئوستورالیی (THE TELEGRAPH) کە لەرۆژی دووشەممەی رێکەوتی ٩ی ئەپرڵی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "کوشتن لەپێناوی تۆڵەکردنەوە. دانپێدانانی هاندەرەکان" دا، باسی لەدانپێدانانانی هەرەیەکە لەعەبدولڕەزاق و عەلی شامیل بەدرخان کردووە بەوەی هانی کوشتنی ریزوان پاشایان داوە. ئەم رۆژنامەیەش کە هەواڵەکەی لە لەندەن مەسجەوە وەرگرتووە، باس لەدوورخستنەوەی عەبدولڕەزاق دەکات بۆ شاری جددە لەسەر دەریای سوور، هەروەها هۆکاری غافڵکوژییەکە بە غەرزی شەخسیی و تۆڵەکردنەوە ناوبردووەو ریزوان پاشاشی بەوە تۆمەتبارکردووە کە بەخشیشی لە نانەوەکان وەرگرتووە تاوەکو رێگەی کردنەوەو فرۆشتنی نانی بچووکیان پێ بدات.!!"

شؤونات عمومیه

ثبوت دنائت

رضوان پاشا مرحومك كوزتبه‌ده كيفيت جرح وقتلندن طولايى دردست اولنان معلوم الاسامى درت شخص شرير حقنده استحصال ايلديكمز معلوماتى بوندن اوّلكى نسخه‌لرمزده درج ايتديكمز صره‌ده اشبو فعل قتل ايله مظنون عليهم بولنان اشراى مرقومه‌يه وجنايت واقعه‌يه دائر تحقيقات مقتضيهٔ قانونيه‌يى اجرا ايتمك اوزره شرف افزاى سنوح وصدور بيوريلان امر و فرمان همايون حضرت ملوكانه منطوق منيفنجه درسعادت استيناف مدعئ عموميسى فضيلتلو نجم الدين بك افندى حضرتلريله درسعادت بدايت محكمه‌سى مدعئ عموميسى سعادتلو ادهم بك افندى و درسعادت بدايت محكمه‌سى مستنطق اعضاسندن سعادتلو على رضا بك افندى حضرتلرى و محكمهٔ مذكوره مستنطق اعضاسندن سعادتلو صدر الدين بك افنديدن مرتباً بر هيئت عدليه تشكل ايدرك تدقيقات لازمه‌يه ابتدار قلنديغنى ده يازمشدق. بو كره آلديغمز تفصيلاتى دخى بروجه آتى اشعار ايليورز، شويله كه:

موقوف بولنان اشخاص مرقومه‌نك مرحوم مشار اليهى تفصيلى بوندن اول يازديغمز وجه ايله محل مذكورده جرح وقتل ايله فرار ايدرلركن طوتولدقلرى شهادات ودلائل ماديه وكنديلرينك جريان ايدن تحقيقاته تماميله توافق ايدن وطوعاً وقوع بولان اقرار واعترافلريله اكلاشلمشدر. بوندن بشقه اشخاص مرقومه‌يى پدرهاليلردن على شامل ايله عبد الرزاقك عداوت مستمرهٔ شخصيه‌لرينك سوق والجاسيله ترتيب وتشويق ايليه‌رك فعل قتلى اجرا ايتديرديكلرى كنديلرينك وقوع بولان اعترافلرى جمله‌سندن اولوب اساساً قاتللرك دردينك دخى عبد الرزاق خنزيرينك موظف مستخدميندن بولنديغى وعلى شاملك دخى جانيلرك فرارلرينى تسهيل و آلات جرح وقتل اولان اسلحه وفشنكلرى مأمورين ضابطه يدندن اخذ ايلديكى تحقيقات جاريه نتيجه‌سنده ظاهر اولمشدر.

بنابرين كرك بونلرك وكرك بعض همپالرينك اول و آخر سالب امنيت اولان احوال تمت ناشناسانه‌لرى وافعال تجاوزكارانه‌لرى جهتيله پاى تخت سلطنت سنيه‌ده بقالرى جائز اوله‌ميه‌جغندن بو جهت دخى مجلس مخصوص وكلاده لدى التأمل ويريلن قرار اوزرينه تعيين قلنان مواقع مختلفه‌ده اقامت ايتديرلمك اوزره جمله‌سى درسعادتدن تبعيد اولنمشلردر.

مظنون عليهم اوله‌رق موقوف بولنان درت قاتله كلنجه، آنلرك دخى سايهٔ عدالت وايهٔ حضرت پادشاهيده جهت عدليه‌جه محاكمه‌لرى بالاجرا امثالنه عبرت مؤثره اولمق اوزره جزاى سزالرى ترتيب ايدلمك ايچون معاملات متباقيهٔ قانونيه‌نك ايفاسى ضمننده تحقيقات وتدقيقات جاريه‌نك نتيجه‌سى اولان مستنطق قرارنامه‌سى واوراق متفرعه‌سى درسعادت استيناف مدعئ عموميلكى مأموريتى طرفندن هيئت اتهاميه‌يه توديع واعطا قلنمشدر.

ايشته مطبعه‌مزجه اشبو جنايت منفوره حقنده بو دقيقه‌يه قدر استحصال قلنان معلومات بالاده محرر اولوب بعدما آله جغمز خبرلر دخى پيدرپى نشر ايديله‌جكدر.

اوستريا سفيرى

مأذوناً اوروپاده بولنان اوستريا سفيرى اصالتلو بارون دوقاليچه حضرتلرى دون اوروپا ترنيله درسعادته مواصلت ايتمشدر.

سفير مشار اليه حضرتلرينى استقبال ايتمك اوزره طرف اشرف حضرت پادشاهيدن تشريفاتئ خارجيه عطوفتلو غالب بك افندى حضرتلرى، مقام سامئ صدارت عظمى نامنه ترجمان سعادتلو صفا و خارجيه نظارت جليله‌سى نامنه سعادتلو سعد الدين بك افنديلر حضراتى سركه‌جى استاسيوننده مراسم استقباليه‌يى ايفا ايتمشلردر.

استاسيونده بانق عثمانى ديركتورى موسيو دوفس ايله اطفائيه الايلرى قوماندانى سعادتلو زيچى پاشا حضرتلرى وسفارت اركاننده بعض ذوات حاضر بولنمشلردر.

حميديه اطفال خسته خانهٔ عاليسى

لوانت هرالد رفيقمز دونكى نسخه‌سنده حميديه اطفال خسته خانهٔ عاليه‌سنك ايستاتستيق جدوللرندن باحث بر مقاله نشر ايده‌رك بونده خسته خانهٔ عاليه‌نك زمان تأسيسندن برى مملكتك صحت عموميه‌سى نامنه ايفا ايلديكى خدمات برگزيده‌يى تصوير ايلدكدن واك مشهور ونامدار اطبانك وقوع بولان زيارتلرى متعاقب بيان ايديلن مطالعات ستايشكارانه‌دن بحث ايتدكدن صكره سايهٔ لطفوايهٔ حضرت پادشاهيده بو دار حيات بخشانك دنياده موجود اك مكمل، اك مترقى خسته خانه‌لره معادل بر درجه‌ده بولنديغى واليوم خسته خانه‌لرك ترقياتنه مودل عد ايدلمكه شايسته اولديغى حالده جهانك هرهانكى نقطه‌سنده بر كشف طبى وقوعه كلسه همان خسته خانهٔ عاليه‌ده تطبيق وتجربه ايدلديكنى وهركونه وسائط صحيه وترقيات طبيه تماماً تدقيق وجلب ايديله‌رك ولى نعمت بى منتمز پادشاهمز افنديمز حضرتلرينك لطف وعنايت ملوكانه‌لرى سايه‌سنده هر نوع امراضه قارشى تدابير اتخاذ قلنديغنى صميمى بر لسان شكران ايله يازمشدر.

رومانيا سفير جديدى

رومانيا حكومتنك درسعادت سفارتنه تعيين ايدلمش اولان حكومت مشار اليهانك آتنه سفيرى موسيو پاپنيونك صورت تعيينتك قبول اولنديغنى يازمش ايسه‌كده بونك استمزاجدن غلط اولديغى اكلاشلمغله ايضاح كيفيت اولنور.

رومانيا سفير سابق

رومانيا حكومتنك درسعادت سفيرى ايكن اخيراً حكومت مشار اليها طرفندن ويانه سفارتنه تعيين ايدلمش اولان موسيو لاهوورى جنابلرينك وداعنامه‌سنى تقديم ايتمك اوزره اوكزده‌كى بازار ايرتسى كونى درسعادته كله‌جكى ايشيدلمشدر.

ملاقات

رومانيا سفارتى مصلحتكذارى موسيو ديمترى استاوريدى، صربستان مصلحتكذارى موسيو جوخاجيچ دون باب عالى‌يه كله‌رك ذات سامئ حضرت صدر اعظمى ايله ملاقات ايتمشلردر.

Mit der Nase angefroren ist, wie aus Ortrand (Kreis Liebenwerda) gemeldet wird, ein betrunkener Mann, der sich mit dem Gesicht an einen eisernen Zaun gelehnt hatte. Passanten bemerkten, daß die Nase und ein Teil der Backe des Mannes an das Eisen angefroren war. Erst nachdem die Haut der Nase und der Backe losgelöst war, konnte der Bedauernswerte aus seiner schlimmen Situation befreit werden.

Ein erbitterter Kampf zwischen zwei türkischen Beamten, dem Gouverneur von Pera, Redvan-Pascha, und einem Hofwürdenträger, Abdul Resak-Bei, der in eine offene Straßenschlägerei ausartete, ist letzthin ausgebrochen. Resak-Bei ersuchte mehrmals Redvan-Pascha, die Straßen des vom ersteren bewohnten Stadtviertels Schischli, die sich in einem äußerst beklagenswerten Zustande befinden, in Ordnung zu bringen. Der Gouverneur, der besondere Gelder zur Straßenreparation bewilligt bekommt, weigerte sich, dem Ersuchen des Hofwürdenträgers Folge zu leisten, und schickte außerdem seinen Sekretär zu ihm mit dem Bescheid, er möge fernerhin Abstand nehmen, sich in Redvan-Paschas Angelegenheiten einzumischen. Resak-Bei, dadurch aufs höchste aufgebracht, ließ Redvan-Paschas Boten tüchtig durchprügeln und zum Tor hinauswerfen. Darauf begab sich der Gouverneur von Pera zum Sultan nach dem Jildiz-Kiosk und bat diesen, er möchte doch den frechen Hofwürdenträger, der ein hitziger Albanese ist, bestrafen lassen. Der Padischah, der beiden hohen Beamten wohlgesinnt ist, versuchte, auf gütlichem Wege die Streitigkeit beizulegen. Dies gelang ihm jedoch nicht. Redvan-Pascha wurde ungeduldig und beschloß, sich ohne des Sultans Vermittelung zu rächen. Eines Morgens bewaffnete er etwa fünfzig Straßenvagabunden und überfiel das Haus Abdul Resak-Beis. Alle Diener des letzteren wurden aufs grausamste durchgeprügelt und alle Fensterscheiben zertrümmert. Resak-Bei und sein Bruder wurden schwer verwundet. Zwei Diener sind nunmehr ihren Wunden erlegen. Der Sultan ist sehr betrübt über diesen bedauerlichen Vorfall und ließ eine strenge Untersuchung einleiten. Resak-Bei schwor, Redvan-Pascha bei der ersten besten Gelegenheit niederzuschießen.

Nächtlicher Todeskampf mit einem Wilderer. Eine grauenvolle Bluttat wurde auf Schonowitzer Gelände verübt. Der Hilfsjäger Karl Wansek aus Czerwenzütz wurde von einem Wilddiebe erschossen und der Wirtschaftsassistent Erich Müller von demselben Wilddiebe durch einen Schrotschuß schwer verletzt. Es werden nach dem „Niederschles. Anz." folgende Einzelheiten bekannt: In Diensten des

t the campaign
published, and
xpenses is to be
e money out of
to which he is
y day.

' losing her pre-
ickly populated
urns just pub-
1906, place the
at 585,589, while
stands at 544,-
gnificant. Only
was more than
ombard capital,
is reduced to
next census is
the first place.
ne in Naples is
Authorities say
ygienic precau-
h rate; yet doc-
d in Naples are
lth-giving clim-
ctor in the case
ed cost of living
equent lowering
ishment attain-
pounds of meat
n for 28 cents;
st nearly twice
same time the
s is only three-
in Milan.

RAVES.

ho died Thurs-
quiet strength
calm, thought-
d accomplished
noise. He was
a financier, as
al interests, as
iness for New
and church
yed in his pub-
mor, and there
ic life in New
r was loud and
weaker and less
en moved by it.
tly and steadi-

Good. By and by we shall probably find that the great desert can, with irrigation, be made to blossom like the rose.

A TURKISH GRAFTER'S FATE.

New York and Chicago are not the worst cities in the world. The recent murder of Redvan Pasha, prefect of Constantinople, is the climax of an interesting story. Not long ago Redvan was a great favorite of the Sultan, but latterly his influence had been waning, in consequence of current reports about the unscrupulous manner in which he had enriched himself. At last he was imprudent enough to incur the enemity of a Kurdish chief who wielded a powerful influence at court. This chief possessed a house in a suburb of Pera, near one belonging to Redvan. The latter had made a good macadamized road to his house, and the Kurd requested that it be extended to his own. Redvan asked $750 for the accommodation, and on his being refused at once demanded payment in full of eight years' arrears of rates. The Kurd made a prisoner of the tax collector, and a second messenger from the prefect met with a like fate. Redvan then ordered the street scavengers to attack the Kurdish chief's house and release the prisoners, but the scavengers were driven off with a loss of two killed and many wounded. The prefect then appealed to the Sultan, who ordered the release of the prisoners and the construction of the road. The Kurd, full of vengeance, next began to collect the abundant evidence of Redvan's venality and corruption and submit it to the Sultan. Owners of houses of ill fame and gambling dens deposed to the immense sums they were compelled to pay to Redvan and his son. Actors complained of being compelled to pay blackmail before they were allowed to perform, and then robbed of the receipts. Redvan was tottering to his fall, but the Kurd, seemingly, was too impatient to wait, and

ber "Actaeon," the little spotted fawn which was picked up in the Blue Mountain Forest nearly two years ago, which ran loose about my home for nearly a year, and which was finally returned to his native forest. They may remember, too, that we frequently met him while walking through the woods, and were able to watch the changes in his pelage, and the development of his first antlers. He was always glad to see us, and, no matter how far we were away, he would come leaping over streams and bushes to greet us. Even the love of his forest

"Le Matin," [illegible] attacks the engineers for their negligence in not exploring the galleries, and suggests that they are responsible for the death of all who were not killed by firedamp.

Two hundred and fifty miners and engineers now are exploring, but their work is exhausting them, in consequence of intoxication by gases.

Revenge Murder.

Confession of Instigators.

LONDON, April 1.

Abdul Rezak, a Kurdish chief at Constantinople, and Ali Shamyl, military commandant at Scutari, admit that they instigated the murder of Redvan Pasha (the prefect of Constantinople), as an act of vengeance. Rezak has been exiled to Jiddah, a town on the Red Sea.

A London message dated 26th March was as follows: The prefect of Constantinople, Redvan Pasha, has fallen a victim to assassination. The crime is ascribed to private revenge. The murdered prefect is accused of having levied "bakhsheesh" from the bakers in the city in return for allowing the latter to sell undersized loaves.

Leicester Election.

Liberal Returned.

LONDON, March 31.

The election of a member of the House of Commons for Leicester in place of Mr. Henry Broadhurst (Liberal and Labour), who resigned on account of ill-health,

the enem sequently time, an had arriv called, in break at them N country

A Lon was as ing the 12th inst Nigeria, Captain Artillery, that the strongly Sateru w been sha heavily square. mand of and the resistance trenches, mounted British rebellious mitted t

The M who live River, h the side them N vious ex them, country

W

Un

سێر چارلس ئیلۆت و گێڕانەوەی ڕووداوی کوشتنی ریزوان پاشا

سێر چارلس ئیلۆت، لەبەشی حەوتەمی کتێبەکەی بەناوی "تورکیا لەئەوروپا"، کەلەساڵی ١٩٠٨دا، لەلەندەن چاپ و بڵاویکردۆتەوە، نووسیویەتی:

" هەشت نۆ ساڵی پێشوو،ڕووداوێکی ئەوتۆی بەخۆوە نەدی کە جێگای گرنگیی بێت و بایەخی تایبەتی هەبێت، ئەمە مانای ئەوە نییە کە هەر هیچ ڕووینەدابێت، هەر دوازدە مانگ یان زیاتر، قەڵەمڕەوی عوسمانیی دەبووە شانۆی هیندێک کێشەو گرفت و باری ئاڵۆز کە دۆخە ئاساییەکەی دەشڵەقاند. بەڵام کەمتر بابی عالی پێی سەخڵەت دەبوو. ئەوە لەگەڵ نەریتەکەیاندا گونجاو بوو، شایەنی ئەوە نەبوو پێی بێزار بیت. ئەوەی دەبووە هاندەرێکی کەم کە بڕێک بکەوێتەخۆو خولبخوات. بۆ من بڕێک گرانە، کە تێیدا بزانم چەندجار بابی عالی لەماوەی ئەو حەوت ساڵەی پێشووی تێپەڕیوە، بەزۆر سەری پێ نەوی کرابێت، یان ناچار بەملکەچکردن کرابێت. وادەردەکەوێت کە لەو ماوەیەدا "میتیلین" دووجار داگیرکرابێت، بەڵام ئەم هەنگاوانە، چ بەهەڕەشە بێت یان بەکردار، ئەوەندە دووبارە دەبۆوە کە لەوە تێپەڕیبوو هیچ کاریگەرییەکی مەعنەوی و مۆڕاڵیی هەبێت. بێزاریی فشارەکان، دەشێ بابی عالی ناچارکردبێت بۆماوەیەک ملکەچبکات، بەلام هەستەنەکردن بەشەرم یان بەترسی دووبارەبوونەوە وایدەکرد کە بابی عالی لەوەدا خۆپارێزبێت کە ڕووداوی هاوشێوە لەئاییندەدا دووبارە بێتەوە. بەپێچەوانەوە، وادەردەکەوێت کە بڕواوابێت، بەوپەڕی دادپەروەرییەوە، ئاڵۆزترین کێشەکان کە بتوانێت سەرهەڵبدات و دەسەڵات بئاڵۆزێنێت، پێدەچێت زۆربەی جار ڕێگەی تایبەتی خۆی هەبیت و بەتەنیا جێبهێڵرێت.

ئەستەمبوڵ، نە بووە شوینێکی ئاسایی ئارام و نە ڕێزلێگیراوترو خاوەن ناوبانگێکی باشتریش، ئەو هێشتا وەکو شانۆیەکی ڕووداوە سەمەرە کۆمێدییەکانە. گاڵتەجاڕییەک کە ئەکتەرەکانی یەکتری

سەردەبڕن، ئەوەی کە تێیدا، ئاکارو پاڵنەرەکانی جیهانە کۆنەکە لەنێو چێوەیەکی دژبەیەکی ژینگە نوێیەکەدا پارێزراوەو هێڵراوەتەوە. تێیدا پیلانەکە، کاتێک بەئاسانی لەهێڵە گشتییەکەیدا رادەگەیەنرێت، سوکایەتییەکە بەشارستانییەت، بەڵام وردەکارییەکانی زۆر نایاب و سەرنجڕاکێشە، کەبەگشتیی سەرنجڕاکێشتر دەبێت، زیدەتر لەوەی کە مایەی تووڕەیی و بێزاریی بێت. هەرەسی بنەماڵەی بەدرخان لەبەهاری ١٩٠٦دا، بریتییە لەدرامایەکی بەم شێوەیە.

ئەو پێگەیەی کە ئەم بنەماڵەیە بەدەستیهێنا، نموونەیەکە بۆ میتۆدە سیاسییە تورکییەکان. باپیرەیان سەرۆکێکی کوردبوو لەموسڵ، کە ماوەیەکی زۆر بەڕووی حکومەتی عوسمانییدا وەستایەوە، بەڵام دواجار لەسەر بنەمایەکی شەرەفمەندانە خۆی بەدەستەوەداو لەئەستەمبوڵ وەک بنەماڵەیەکی باترپارکی خاوەن چل کوڕیی، نیشتەجێبوو. ئەوان لێرە زیاتر چالاکانەتر هەڵدەسوڕان وەک ئەوەی لەناوچە چۆڵاییەکانی ئاسیای بچووک، خۆیان لەسەروو هەموو یاسایەکەوە دانابوو، ملبەملێ و شەڕەقۆچیان لەگەڵ بەرپرسان و نوێنەرانی حکومەتدا دەکرد. ئەوان جگە لەسوڵتان، هیچ کات ملیان بۆ کەسی دیکە دانەدەواند، ئەوەش هەر بۆ رێزداریی و نواندنی نەرمیی و دپلۆماسییەت بوو. ئەوان هەروەک لێی راهاتبوون، هەروەک میرانێکی سەربەخۆ هەڵدەسوڕان، یاخود رێگەی ئەوەیان پێدرابوو بەو شێوەیە هەڵسوڕێن و رەفتاربکەن. لەلایەن خزمەتکارو دەستوپێوەندەکانیانەوە پشتگیریی دەکران. قەتیش نەدەکەوتنە ژێرباری لێپرسینەوەی یاسایی و فەرمیی. بەڵام بۆخۆیان دەسەڵاتێکی قەزایی و یاساییان بەسەر هەموو ئەوانەدا دەڕۆیشت کە دەستیان پێیدەگەیشت. کاتێک کە باس لەرووداوەکانی ئێرە دەکرێت، سەرۆکی بنەماڵەکە عەلی شامیل پاشایە، کە فەرماندەی سەربازیی سوکوتارییە و بەسەر بێسفۆڕدا دەڕوانێت، ئەو پیاوەی وای لەخۆی کردبوو کە هەمووان لێی دەترسان. ئەو باندێکی چەکداری لەبندەستی خۆی دانابوو کە پەلاماری هەر کەسێکی پێ دەدا کە خراپەی دەرحەق بکردایە. لەوەش نەدەترسا کە بەریانبداتە گیانی کارمەندە گرنگەکانیش. ئەو زیندانێکی تایبەت

بەخۆی هەبوو لە سکوتاری، کە تێیدا بێ دادگاو بی هیچ بڕیارێکی یاسایی زیندانیی تێدا رادەگرت. من کەیسێک دەزانم، کە تێیدا تورکێکی دەوڵەمەند، کاتێک لەهەرێمەکانەوە گەیشتبووە ئەستەمبوڵ، لەلایەن پیاوەکانی عەلی شامیلەوە گیرابوو. وێڕای ناڕەزایەتیی ئاسایی کارمەندانی پۆلیس، هەر لەزینداندا مایەوە هەتاکو پارەیەکی زۆریدا...

یەکێکی دیکە لەئەندامانی خێڵەکە، عەبدولڕەزاق پاشا بوو، سەرۆکی تەشریفاتی کۆشک و سکرتێری پێشوو لەسلکی دپلۆماسی تورکییدا،ئەو کەسێکی بەویقاڕو بەهەیبەت و شکۆی پیاوێکی جیهانیی هەبوو. ئەو هەمیشە پۆشاکێکی فەرمیی ئاهەنگی شەوانەی لەبەردابوو کە پێیەوە سەردانی ئاهەنگی باڵیۆزخانەکانی دەکرد و یاری پۆکەری دەکرد. بەڵام هاوشێوەی زۆربەی خزمەکانی ، سروشتێکی هەڵچوو و زودجۆش و سنووربەزێنی جەنگاوەرێکی کوردی هەبوو.

ئێستا ئەوەی روویدا ئەوەبوو، کە ئەحمەد ئاغای کارگوزاری شارەوانیی، هات و لەنزیک عەبدولڕەزاقەوە نیشتەجێبوو. ئەو ئەحمەد ئاغایەی پیاوی دەستەڕاستی ریزوان پاشای پارێزگاری شارەکە بوو. ناکۆکیی و دوژمنایەتیی لەنێوان ئەم دوو کەسایەتییە بایەخدارەدا پەیدابوو، بەهۆی تەختکردن و بەردڕێژکردنی رێگای بەردەم ماڵەکەیانەوە. هەروەها کوردەکە پێیوابوو کە سوکایەتیی پێکراوە، ئەحمەد ئاغای راپێچی ماڵەکەی کردو لەوی پاش ئەوەی خزمەتکارەکانی کوتایان، لەئاودەستەکەدا زیاندانیان کرد. ئەمێستا ئیدی ریزوان پاشا لەشەڕەکەوە تێوەگلا، ئەو داوای لە عەبدولڕەزاق کرد کە پیاوەکەی ئازادبکات. کاتێکیش وەڵامی نەرێنی وەرگرت، دەستەیەک پیاوی چەکداری لەکرێکارەکانی شارەوانی نارد، ئەوانەی پەلاماری ماڵەکەیانداو پاش پێکدادانێکی توندوتیژ، ئەحمەد ئاغایان هێنایەدەرەوە. ئەو پەلامارەی کوردێکی تێدا کوژراو ژمارەیەکیشی تێدا برینداربوون. خوێنەر، لەوەدا ناوەستێ کە تێبینیبکات، هەموو ئەو کاربەدەستانەی لەم بەزم و هەرایەدا تێوەگلاون، چۆن ریکارو یاسا فەرمییەکانیان پشتگوێخستووەو پەنایان بۆ بەکارهێنانی هەرشێوەیەکی

هێز بردووه که سوودی لێ ببینن. عەبدولڕەزاق، بەشێوەیەک بەرسینگی له پارێزگاری شارەکه گرت و بەشێوەیەک مامەڵەی لەتەکدا کرد، وەک ئەوەی سەرکردەیەکی چەتەو نەیارو دوژمنی خۆی بێت. هەروەها هیچ دادگایەکیش بایەخی بەو ئاکارەی پارێزگار نەدا که بووه هۆی کوشتنی خزمەتکارێکی کورد.

بەڵام هەروەک ئەم هەنگاوه نایاسابیانەی پێشتر، ئەوان بەزەحمەت ئێمەیان بۆ هەنگاوەکانی دواتر ئامادەکرد. بەدرخانییەکان، کۆبوونەوەیەکیان بۆ ئەنجومەنی بنەماڵەکەیان بەسەرۆکایەتی عەلی شامیل گرێداو پاشان بەهێواشی بڕیاری کوشتنی ریزوان پاشایاندا، چونکه ئەو پەلاماری ئەندامێکی بنەماڵەکەیانی داوه. بۆ ئەو کاره چوار کورد ئامادەکراو راسپێردران، ئەوان ماڵێکیان لەنزیک ڤێلایەکەوه بەکرێگرت کەلەبەری ئاسیایی بێسفۆڕ بوو که ریزوان جاروبار سەردانی دەکرد. ئیدی لێرەوه وردەکارییه سەیرو سەمەرەکه دەستپێدەکات. ئەوان بۆئەوەی گومانی پۆلیسیان نەکەوێتەسەر، وەک قاچاخچیی توتن خۆیان پێشاندا. قاچاخچێتیی، بەدڵنیاییەوه کارێکی خراپه که پێویسته پۆلیس سزای بدات، بەڵام ئەوان لەسەر ئەوه راهاتبوون که لەبەرامبەر بەخشیشێکی کەمدا، چاو لەو کاره بپۆشن. ئەو خۆنواندنەی بکوژەکان لەشێوەی قاچاخچییداو ئەو دابڕاوییەیان لەدەوروبەر بەسبوو بۆئەوەی ئەو ئازادیی و دەستئاوەڵاییەیان بۆ زامنبکات که ئارەزوویان دەکرد.

ریزوان بۆخۆی وەک هەرکەسێکی دیکه لەئەستەمبوڵدا، دەیزانی که ئەو مەترسیی تۆڵەسەندنەوەی بەردخانییەکانی لەسەره، ئەو بەڕێوەبەری پۆلیسبوو، ئەو مەترسیی لەسەر خۆی دەزانی و هەروەها پەلاماردەرەکانیشی دەناسی، وێڕای ئەوەش کەچی هێشتا توانای خۆپاراستنی نەبوو، نەک لەدژی پیلانگێڕی زیندانییەکان، بەڵکو لەدژی توندوتیژییەک لەڕۆژی رووناکدا. دەوترێت که ئەو تکای لەسوڵتان کردووه بۆ پاراستنی، بەڵام بێهوده بووه. عەبدولڕەزاق لەکۆشک دەسەڵاتی هەبووه، ئەو وای وێنادەکرد که لەکاتیکدا ریزوان پەلاماری ماڵەکەیداوه، تاوانێکی گەورەی لەنزیک کۆشکەوه

ئەنجامداوە. پیلانی کوشتنەکەی ریزوان بێڕێگریی پێگەیشت. لەڕۆژی ۲۳ی مارتدا، کاتێک ریزوان شەمەندەفەرەکەی جێهێشت بۆئەوەی بچێتەوە ماڵەکەی خۆی، لەلایەن کوردانەوە پەلاماردرا. ئەوانەی نۆ فیشەکیان پێوەنا. عەلی شامیل، سەرۆکی ئەو بنەماڵەیە، فەرمانی بەپۆلیس کرد بکوژەکان بەربدەن، بەو پێیەی کە ئەوان تەنیا قاچاخچیی توتنن. هەرچەندە ئەوە رەتکرایەوە، ئەو بۆخۆی بەرپرسی ئەو پیاوانەی گرتەئەستۆ، نەک ئەوەی بیانخاتە زیندانەوە، بەڵکو بردنی بۆ قشڵە سەربازییەکەی خۆی.

پێدەچێت کە جێگەی بڕوا نەبێت کە سوڵتان یە کەمجار خۆی لەوە پاراستووە هاندەرەکانی تیرۆکردنەکە سزابدات. پیدەچێت کە بەدرخانییەکان لایەنگیرییەکی بەهێزیان لەنیو حەرەمسەرای ئیمپراتۆرییدا هەبێت. ئەو هێزە شاراوەیەی کە بەهای سیاسیی خۆی هەبوو، هەرچەندە ئەو هێزە شاراوەو نارون بوو، بەڵام بیگومان زۆرجار ئیعتیبارو کاریگەریی خۆی هەبوو.

بەڵام، وەزیرە تورکەکان هەستیان بەوەکرد کە ئەگەر مردنەکەی ریزوان بێ تۆڵە تێپەڕێت، چیدی گیانی هیچ بەرپرسێک پاریزراو نابێت. هەربۆیە کەوتنە جموجۆڵێکی چالاکانەو هاندانی خاوەنشکۆ، تاوەکو ئەوە بخنە مێشکییەوە کە بەدرخانییەکان لەپیلانی خیانەتکاریی و ناپاکییدا تێوەگلاون.

ئاکامەکە دراماتیکی و سەرنجڕاکێش بوو، تاوەکو ئەم خاڵەش گومانمان لە لێنەپرسینەوەی ئەم کوردە سەربەگۆبەندانە دەکردو پێمان سەیر بوو. پاداشتی ئەوان بەگوێرەی کارەکەیان بوو، فەرمانی نهێنیی دەرچوو کە تەواوی ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخان، چ لەپایەتەخت یاخود لەهەرێمەکان، چ ئەوانەی لەم شەڕەی دوایی تێەگلاون یان تێوەنەگلاون، پێویستە بۆ شوێنی دوورەدەستی وەک تەڕابلوس و یەمەن، دووربخرێنەوە. لەشەوی ۲٦ی مارتدا، واتە سی رۆژ پاش کوشتنەکە، زیاتر لە چل کەس دەستگیرکران، خرانە نێو ئەو کەشتییانەی کە لەبێسفۆڕ چاوەڕێبوون و رەوانەی مەنفا کران. جا دادگایی و ئیدانەکردنی بکوژەکانی بەدواداهات، لەئاکامی ئەوەش

فەرمان درەچوو کە پێویستە کە پازدە کەس لەبەرچاوترین و بایەخدارترین ئەندامی بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەتەڕابلوس دادگایی بکرێن لەلایەن کۆمسیۆنێکی تایبەتەوە. ئەوەش ئەنجامدرا. عەلی شامیل و عەبدولڕەزاق و کەسانێکی دیکە بەمەرگ سزادران، وە دەنگۆی ئەوە بڵاوبوو کە ئەوانی دیکەش زۆر ناژین. یەک لەو چیرۆکانەی لەلایەن رۆیتەرەوە رەوانەی وڵات کرابوو ئەوە بوو کە لەکاتی دادگاییکردنەکە، عەلی شامیل لەناکاو، پەلاماری داواکاری گشتیی داوەو گازی لەقوڕگی گرتووەو کوشتویەتی.

عەبدولڕەزاق پاشا بەردخان

عەلی شامیل پاشا بەدرخان

TURKEY IN EUROPE

BY

SIR CHARLES ELIOT, K.C.M.G.

("ODYSSEUS")

AUTHOR OF

"LETTERS FROM THE FAR EAST," "THE EAST AFRICA PROTECTORATE," ETC.

NEW EDITION

UNIV. OF
CALIFORNIA

LONDON

EDWARD ARNOLD

Publisher to the India Office

1908

[All rights reserved]

CHAPTER XII

1907

THE last eight or nine years have not witnessed any event of particular importance in Turkey. This does not mean that nothing has happened. Every twelve months or so the Ottoman dominions are the scene of some disturbance, crisis or ultimatum which would convulse an ordinary state, but hardly disturbs the Sublime Porte. Such things suit its constitution. It has no nerves to be upset, and a little stimulus quickens its torpid circulation. I have had some difficulty in finding out how often the Porte has been coerced or menaced with coercion in the seven years of this century which have elapsed. Apparently Mitylene has been twice occupied, while on two other occasions serious threats that " measures of a material character " would be employed have been sufficient. But these proceedings, whether threats or performance, have been so often repeated that they have ceased to produce any moral effect. The inconvenience of pressure may force the Porte to yield for a moment, but no feeling of shame or fear of repetition makes it careful to avoid similar incidents in the future. On the contrary, it appears to calculate, and with perfect justice, that the more thorny questions it can raise to occupy and embarrass the Powers, the oftener it is likely to have its own way and be left alone.

Nor has Constantinople become more commonplace or more respectable. It still remains the theatre of a peculiar style of comic tragedy—a farce where the performers massacre one another ; where old-world motives and actions are preserved amidst incongruous modern surroundings ; where the plot, when stated simply in its broad lines, is an outrage on civilisation ; but the details are so picturesque and curious that the whole excites interest rather than indignation. The downfall of the Bedr Khan family in the spring of 1906 was a drama of this kind.

The position attained by this family is an instance of Turkish political methods. The grandfather was a Kurdish chief in Mosul, who long defied the Ottoman Government, but finally capitulated on honourable terms, and settled in Constantinople with a patriarchal family of forty sons. Here they behaved much as they had behaved in the wilds of Asia Minor, holding themselves above all law, and defying the representatives of Government. If they ever obeyed the orders of anyone less than the Sultan, it was merely from diplomacy and politeness. They habitually acted—and were allowed to act—as independent princes, supported by their own retainers, and amenable to no jurisdiction, but exercising jurisdiction over all who came within their reach. When the events here narrated occurred the head of the family was Ali Shamil Pasha, military Governor of Scutari on the Bosphorus, a man who had made himself universally feared. He maintained a band of men-at-arms for the purpose of attacking anyone who offended him, and was not afraid to let them loose on important officials. In his residence at Scutari he had a private dungeon, where prisoners were detained arbitrarily and without trial. I know of one case in which a well-to-do Turk from the provinces was seized by Ali Shamil's agents on arriving at Constantinople, and, in spite of the protests of the regular police, incarcerated until he had paid a heavy ransom. Some years before he had joined in a local petition against the appointment of one of the Bedr Khans as Governor, and this was the family's vengeance.

Another member of the clan was Abdurrezzak Pasha, Master of Ceremonies in the Sultan's Court, and formerly a secretary in the Turkish Diplomatic Service. He had the appearance of a cosmopolitan man of the world. He wore evening dress, went to parties at Embassies, and played bridge. But, like most of his relatives, he had the lawless and uncontrollable temper of a Kurdish raider. Now, it so happened that there came to live close to Abdurrezzak Pasha a certain Ahmed Aga, a municipal functionary, and right-hand man of Redvan Pasha, the Prefect of the city. A quarrel broke out between these two worthies about the pavement before their doors,

and the Kurd, conceiving himself to be insulted, decoyed Ahmed Aga into his house, and, after having him beaten by his servants, locked him up in a lavatory. Redvan Pasha now became involved in the quarrel. He requested Abdurrezzak to release his subordinate, and, on receiving a refusal, sent an armed party of scavengers, who broke into the house and released Ahmed Aga after a violent conflict, in which one Kurd was killed and several of the other party wounded. The reader will not fail to notice how all the officials concerned in this dispute ignored legal and constitutional methods, and used whatever form of force came handiest. Abdurrezzak had defied the Prefect of the town, treating him much as if he had been a hostile robber chief, and no court took any notice of the Prefect's action in causing the death of a Kurdish servant.

But lawless as these proceedings were, they hardly prepare us for the next step. The Bedr Khan held a family council under the presidency of Ali Shamil Pasha, and deliberately decided to kill Redvan Pasha because he had insulted a member of their clan. Four Kurds were engaged for the work, and took a lodging near a villa on the Asiatic side of the Bosphorus which Redvan was in the habit of visiting. Here comes a curious detail. In order to lull the suspicions of the police, they pretended to be tobacco smugglers. Smuggling is of course an offence which the police should punish, but they are so accustomed to wink at it in return for a gratuity that the assassins' explanation of their business and of their retired mode of life was sufficient to secure them the freedom they desired.

Redvan himself, like every one in Constantinople, knew that he was threatened with the vengeance of the Bedr Khans. He was head of the police ; he knew his danger and his assailants, yet he was powerless to protect himself, not against the secret machinations of poisoners, but against violence in broad daylight. It is said that he appealed to the Sultan for protection, but in vain. Abdurrezzak had influence at Court, and it was represented that Redvan, when he burst into his

27

house, created a disturbance disrespectfully near the palace. The murderous plot matured undisturbed, and on March 23, as Redvan was leaving the train to go to his country house, he was attacked by the Kurds, who fired nine shots into him. Ali Shamil, the head of the family aforesaid, ordered the police to release the murderers, on the ground that they were only tobacco smugglers, and though this was refused, he took charge of the men himself, and put them, not in prison, but in the military barracks.

Incredible as it may seem, it is stated that the Sultan at first hesitated to punish the instigators of the assassination. The Bedr Khans had probably a strong party in the Imperial harem, a mysterious power whose political value, though uncertain and incalculable, is no doubt often considerable. But the Turkish Ministers felt that if Redvan's death passed unavenged no official's life would be safe, and they made energetic representations to their Imperial master, in which it was perhaps insinuated that the Bedr Khans were engaged in a treasonable plot.

The sequel was dramatic. Up to this point we have wondered at the impunity of these turbulent Kurds, who set at naught the forms and substance of justice. Their reward was according to their deeds. Secret orders were issued that all prominent members of the family, both in the capital and provinces, whether concerned in the recent quarrel or not, should be banished to distant places, such as Tripoli and the Yemen; and on the night of March 26, three days after the murder, more than forty persons were arrested, put on board ships which were waiting in the Bosphorus, and despatched into exile. The trial and condemnation of the hired assassins followed. As a result, it was ordered that fifteen of the most prominent among the Bedr Khans should be tried at Tripoli *in camera* by a special commission. This was done. Ali Shamil, Abdurrezzak, and another were condemned to death, and rumour said that the rest would not live long. One story, telegraphed home by Reuter, related that during the trial Ali Shamil suddenly flew at the Procureur-Général, and killed him by biting him in the throat, which, though perhaps

a romance, shows what in popular esteem was the character of the late Governor of Scutari.[1]

One noticeable change has taken place in the international position of Turkey and the Balkan States in the last ten years. They have ceased to be the pivot of the Eastern question, especially for England, and the centre of gravity has moved from the Near to the Far East. From about 1875 to 1895, and above all in the eighties, Turkey in Europe, with its Balkanic annexes, was the greatest danger for the peace of the world: the lawless proceedings of Christian brigands or Turkish Bashi-Bozuks seemed likely to bring about at any moment a collision between the Powers of Europe; Courts and Foreign Offices were absorbed in the squabbles of obscure Bulgarian villages. That this interest should have ceased is not surprising. The surprising thing, rather, is that a distant maritime Power like Great Britain should have so long devoted this attention and sympathy to the doings of small Continental peoples in Eastern Europe who had not even a commercial importance. The explanation, of course, is the fear of Russia which prevailed in the last half of the nineteenth century. This fear was the nightmare of British policy, which seemed at one time to have become simply anti-Russian without further motive. It was a maxim that all Russia's movements and methods were the result of deep-laid plans pursued with inflexible perseverance: she was determined, it was said, to get to the sea, and for that purpose was intent on the methodical conquest of Turkey, Persia, and India. Had this been true, it may be doubted whether it would really have been wise to pen in and confine so great a force striving to find some exit. But this was the policy which British diplomacy for many years pursued, and with very fair success. Then the dread of Russia gradually died out, and may be said to have disappeared with the recent Anglo-Russian agreement. But long before the Russo-Japanese war she ceased to inspire the

[1] The newspapers publish from time to time contradictory telegrams saying that Ali Shamil is dead or still alive. He appears to have been condemned to death, but in Turkey, as in Russia, there is often a curious reluctance or dilatoriness in executing sentences of death pronounced by a Court.

ڕۆژانی خۆشی رابردوو لەتورکیا تێپەڕی

ڕۆژنامەی ئەمریکیی (THE BISBEE DAILY REVIEW) کە لە ٢٠ی مایۆی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی " ڕۆژانی خۆشی رابردوو لەتورکیا تێپەڕی "، تیشکی خستۆتە سەر رووداوی کوشتنەکەی ریزوان پاشاو نووسیویەتی:"

سوڵتان، دوورخستنەوەی دەستبەجێی خستەبری سەرپەڕاندن بەتەور. ئەوەی لەرۆژانی رابردووی چاکی تورکیادا، وەزیرەکانی سوڵتان، بەجۆرێک لەوە بەهرەمەندبوون کە چۆن کۆمپانییایەکی زامنکردن لەرووداوەکان لەکاتی کارکردن و ئەنجامدانی ئەرکە مەترسییدارەکاندا، ئەنجامیدەدەن. پیاوێک لەماوەی هەفتەیەک یان دوواندا، دەشێت بەهۆی پەسەندکردنی سوڵتانەوەی، لەچینەکانی هەرەخوارەوەی کۆمەڵگاوە، بەرزبکرێتەوەو ببیتە وەزیر. هەروەها دەشێت لەماوەی هەفتەیەک یان کەمتر، شکۆو پێگەو تەنانەت گەردنی خۆشی لەدەستبدات بەگورزێک یان بە شمشێری جەلاد.

هەرچەندە ، قۆناغی ئێستاکە پێشکەوتنی بەرەو شێوازی مۆدێرن بەخۆوە بینیوە، سوڵتان سزای دوورخستنەوە خستەبری سەرپەڕاندنی دەستبەجێ، وێڕای ئەوەی حاڵەتی وا هەیە کە خانەدانگەلیکی بێزراو، لەدۆخگەلێکی تایبەتدا، تووشی رووبەڕووی توندوتیژیی دەبێتەوە، کە ئەو قسەیەی هێنری دووەممان بیردەخاتەوە کە دەڵێت: ئایا کەسێک هەیە لەم قەشە بێزارکەرە رزگارمبکات."

کاتێک بەئاشکرا زانرا کە ریزوان پاشا کوژراوە، یەکەمین پرسیار کە بەچرپەوە دەکرا ئەوەبوو: ئایا ئەمە بەفەرمانێکی باڵا بووە؟! خانەدان و وەزیرەکان فرە پەرۆشبوون راستییەکە بزانن. ئەگەر مردنەکە بەفەرمانی سوڵتان بێت، ئیدی شتێک نامێنێتەوە بۆ وتنو دەبێت مەسەلەکە بەشادییەوە پەسەندبکەن. ترسەکە لەوەدا خۆی دەبینییەوە، کە ئەوەی یەکەمین کاری تیرۆر بێت لەو زنجیرە تیرۆرەی کە وەزیر و بایەخدارەکانی سوڵتان دەگرێتەوە. خۆگەر بکوژەکە، بێسزا تێپەرێت، ئیدی کێ دەتوانێ ژیانی خۆی بەپارێزراو بزانێت؟!

لێرەوە، تەواویی وەزیرەکان بەخێرایی چوونە کۆشک تاوەکو بەبینینی هەر نیشانەو ئاماژەیەک لەدەستوپێوەندی سوڵتانەوە، ئەوەیان بۆ دەرکەوێت کە کوشتنی ریزوان پاشا لەواقعیدا تاوانیکی کوشتنە بەفەرمیی یاخود بۆخۆی لەخۆیدا کوشتنێکی فەرمییە و حوکمی کوشتنەکە تایبەتە بە سوڵتانەوە؟!!

دەوترێت، لەسەرەتادا سوڵتان دژی ئەوە بووە کە هەنگاو دژی هاندەرانی تاوانەکە بگیرێتەبەر. بەڵگەکان سەبارەت بە تێوەگلانی عەبدولڕەزاق بەدرخان و عەلی شامیلی مامی کە فەرماندەی سەربازیی سکوتارییە، لەکوشتنی پاریزگارو بەڕیوەبەری پێشووی پۆلیس کەمنەبوون. بەڵام ئەو دووانە هەردووکیان کوردبوون و نفوزو دەسەڵاتیان لەوڵاتی خۆیاندا هەیە، سوڵتانیش دەزانێت چەندە دەسەڵاتی بەسەر خێڵە کێویلەییەکاندا هەیەو دەترسێت کەمترین توندوتیژیی دژی سەرکردەکانی، ببێتە هۆی راپەڕینیان.

زۆر ئاسان دەبێت کە تەنیا ئەوان رسوابکرێن کە راستەوخۆ تەقەکەیان کردووەو زیاتر نا، بەڵام لێرەدا، بەرژەوەندی وەزیرەکان لەکەدار دەبێت وکام کەسی دیکە لەوانەیە ببێتە قوربانی داهاتوو؟ ئەوان لە راژەی دڵسۆزانەی خۆیان بۆ ئاغای گەورەیان، هەمیشە نەیاندەتوانی خۆیان لەدوژمنایەتیی بەدوور بگرن. ئەگەر ئەنجامدەرانی ئەم تاوانە سزا نەدرێن، ئەوا دڕترو دوژمنکارانەتر دەبن و ئەوساش دەشێت ژیان و رەفاهەت و خۆشگوزەرانی ئاغاگەورەکەیان، بکەوێتە مەترسییەوە.

بۆئەوەی پەسەندتر بیر لەم تێڕوانینە بکرێتەوە، چاو بە بەڵگەکاندا دژ بەو دوو سەرۆکە کوردە خشێنرایەوە، کە چۆن عەبدولڕەزاق هەڕەشەی لەریزوان کردووە، و چۆن عەلی شامیلی مامیشی، تێکەڵ بەناکۆکیی و دوژمنایەتییەکە بووەو هەموو هەوڵیکی بۆ ریسواکردن و بەدناوکردنی ریزوان پاشا داوەو ئەشکەنجەی پیاوەکانی کردووە. چۆن بکوژەکان لەبری ئەوەی بەرەو گردەکان و بەرزاییەکان رابکەن، گەڕابوونەوە بەرەو سکوتاری و لەڕێگا لەگەڵ پۆلیسەکاندا، کەوتبوونە شەڕە دەمانچە. ئەوان ئەو کاتە خۆیان بەدەستەوەدابوو، کە عەلی شامیل جەختی لەوە کردبۆوە کە ئەوان قاچاخچیی توتن و رەتیکردبۆوە رادەستی وەزارەتی نیوخۆو دەزگای

پۆلیسیان بکات. ئەوەش بەدڒی ئەو بەڵگانە بوو کە لەکاتی ئەنجامدانی تاوانەکەیاندا هەڵگیرابۆوە تا ئەو کاتەی کە خۆیان رادەستی شامیل کردبوو.

Second Floor, Bank of B

GOOD OLD DAYS IN TURKEY ARE GONE

Sultan Has Substituted Summary Exile for Beheading With An Axe.

In Turkey's "good old days" the sultan's ministers enjoyed what accident insurance companies would consider "hazardous occupations." A man might rise in a week or two by favor of the sultan from the lowest ranks to that of vizier, and in a week or less lose his head and his glory by one stroke of the executioner's scimitar. The present reign, however, has been marked by a great advance toward civilized methods. The sultan has substituted exile for summary decapitation though there have been cases where objectionable notables have met with violent death under circumstances which recall Henry II and his hasty speech, "Is there none who will rid me of this troublesome priest?"

When it became generally known that Redvan Pasha had been killed, the first whispered question was, "Is it by superior orders?" Ministers and notables were in a fever of anxiety to learn the truth, for their personal safety depended on the answer. If the death was by the sultan's orders, there was nothing more to be said, for their lives are his to take at his pleasure. The fear was lest this should be the first of a series of assassinations of ministers and favorites. If the authors went unpunished who could consider his life safe?

Hence all the ministers hastened to the place to learn by look or sign from the sultan's immediate entourage whether the death of Redvan Pasha was to be considered a murder in fact as well as officially, or officially a murder, but in fact an execution within the sultan's prerogative. The working of the Turkish mind is strictly oriental and indirect, so of course, the plain question would not be asked by any, yet in a little while all must have learned by some instinct, such as assures bees of their queen's continued welfare, that in this case the deed was murder, unauthorized and undesired. Then, and then only, could they approach their master and bring forward their evidence and information which in the contrary case would never have transpired.

It is said that at first the sultan was adverse to taking action against the instigators of the crime. Evidence was not lacking that Abdul Rizak and his uncle, Shamil Pasha, governor of Scutaria, had caused the late prefect to be done to death, but both these pashas are Kurds, and very influential in their country. The sultan knows how light his hold on the wild tribesmen, and feared less severity toward their chiefs could lead to revolt. It would be so easy simply to condemn those who actually fired the shots and not seek further. But here the interests of the ministers were touched. Which of them might not be the next victim? In their faithful service toward their master, it was not possible for them always to avoid making enemies, and if the instigators of this crime were not punished they would become more aggressive, so that even the precious life of their master might be endangered.

This view was less agreeable to contemplate, so the evidence against the two Kurdish pashas was reviewed: how Abdu Rlizak had threatened Redvan, his uncle Shamil joining the feud, and exerting every effort to blacken Redvan's reputation, and persecuting his men; how the murderers, instead of escaping towards the hills, retreated toward Scutaria, exchanging shots with police by the way, and only surrendered when Shamil contended that the murderers were only tobacco smugglers, and refused to give them up to the ministry of police, and this in face of the evidence that they had been kept in sight from the scene of their crime until their surrender to Shamil.

On these facts being reported the sultan issued an irade for the arrest of the culprits, and with commendable promptitude this was carried out. In the middle of the night armed men surrounded the suspected pashas in their respective knoaks. Officers entered "in the sultan's name," and within two hours they and all their household were lodged in the houses of detention at the palace. By a later order Abdul Rizak, Shamil and a large number of their retinue were shipped off in the steamship Mecca, which left port under sealed orders. The four Kurds who were concerned in the actual deed of violence are detained in prison.—London Standard.

"A cat may look at a king," runs an old proverb; and a poker playing friend informs us that a "kitty" may look at four kings.—Manchester (N. H.) Union.

General Funston is talking again—just now on the invasion of China. Freddie's tongue is a front-view suggestion of a Chinaman's queue.—Atlanta News.

Betting inside the fence is to be legal again. It would make the affair more symmetrical now to legalize embezzlement outside the fence.—New York American.

Hearst says he is in no sense a candidate. The traveler in the Orient from the banks of the Platte has not expressed a recent opinion.—Lafayette (Ind.) Courier.

That opera singer who is to come to the United States for $1,200 an evening was once a blacksmith. Evidently he took a hint from his daughter, who, you know, used to work in the village choir.—Buffalo Express.

پەلاماریماڵەکەی عەبدولڕەزاق بەدرخان لە نۆڤەمبەری ١٩٠٥

ئەحمەد ئاڵتان لە بەشی پێنجەمی رۆمانە مێژووییەکەی بەناوی "وەک برینی شمشێرێک"، بەمشێوەیە باسی لە رووداوی کوشتنی ریزوان پاشاو کاریگەرییەکانی دەکات:

" ماهپەڕخانم لە فەرەنسا گەڕابۆوەو بەکوڕێک دووگیان بوو، کە دوای چەند ساڵێک بووە بەناوبانگترین پیاوە ناسراوەکانی بەیئۆغلۆ، ئەوان لەزستاندا بەرەو شیشلی رۆیشتن. دواتریش بۆ لای ڤێلاکەی عەبدولڕەزاق، کە یەکێکبوو لە کوڕی میربەدرخانی بەناوبانگی سەرۆکی کوردەکان و برای عەلی شامیل پاشای فەرماندەی سکوتاری بوو[لەراستییدا عەبدولڕەزاق کوڕەزای میربەدرخان و برازای عەلی شامیل بوو/سەردەشتی]، هەروەها باخچەی هەردوو ڤێلاکە بەرامبەریەکتری بوون...

لەرۆژێکی باراناوییداو لەناوەڕاستی نۆڤەمبەردا، خانمی یەکەمی عەبدولڕەزاق، ئەوەی تادەهات قەڵەوتر دەبوو، بەسواری عەرەبانەکە لەماڵی هاوڕێیەکی گەڕابۆوەو لەڕیگا و لەدەروازەی ڤێلاکە کە هەر سەد مەترێک لەشەقامەکەوە دووربوو، تایەی عەرەبانەکە شکابوو، ئەم رووداوە بێبایەخە بچووکە، بووەهۆی رووادانی زنجیرەیەک کارەسات و کوشتن کە ئەستەمبوڵی هەژاند- جگەلەوەی بووەهۆی ئەوەی کە هەزارانیش لەتەنیایی و بێزارییدا رەوانەی شوێنە دوورخراوەکان بکرێن، بەڵام کاتێک ئەو تایەیە هیچ کەس ئەو وێنای ئەو ئایندە رەشەی نەهاتبووە پێشچاو.

کاتێک ژنەکەی بەهۆی رۆیشتنی بەنێو قورەکەدا تورەیی و بێزاریی دەربڕیبوو، عەبدولڕەزاق بۆئەوەی ئەو دۆخە ساردییەی نێوانیان بڕەوێنێتەوە کەبەهۆی ژنە گەنجەکەیەوە کە ژنی دووەمی بوو، پەیدابببوو، پێی وتبوو: گوێ مەدەری بۆخۆم خەمی لێدەخۆم و چارەسەری دەکەم. پاشتر سەردەستەی پیاوەکانی ناردبووە لای ریزوان پاشای پاریزگاری ئەستەمبوڵ، کە ئەو دەمە خەریکی تەختکردن و بەردڕێژکردنی شەقامەکەی شیشلی بوون، تاوەکو ئەو

بەشە لاوەکییەی شەقامەکە کە سەدمەترێکە، ئەویش تەخت و بەردڕێژبکەن و چاکی بکەن.بەڵام بەوهۆیەی کە ساردیی و ناکۆکییەک لەنیوان ئەو دووانەدا هەبوو بەهۆی پێشنیاریکی هاوسەرگیرییەوە، ریزوان پاشا بەشێوەیەکی فێلاوییانە داواکەی رەتکردبۆوەو وتبووی: ئێستا کەلوپەلی پێویستمان لەبەردەست نییەو پاش تەواوکردنی شەقامەکەی شیشلی، بەرد پەیدا دەکەین و ئەو کورتەڕێگایەش بەردڕێژدەکەین.

عەبدولڕەزاق، ئەم وەڵامەی وەک ملهوڕییەک لیکدابۆوەو حەزیشی نەدەکرد کە بەژنەکەی بلێت کە ریزوان پاشا داواکەی رەتکردۆتەوە. هەر بۆیە بە بوێرییەکی زۆرەوە بەخزمەتکارەکەی وت:

- هەر ئێستا بڕۆ ئەحمەدئاغای سەردەستەی پیاوەکانی ریزوان بهێنەو لەژێرخانەکە زیندانیی بکە هەتاوەکو پارێزگار ئەو کورتە رێگەیەمان بۆ بەردڕێژ دەکات.

ئەو شەوەی کە پیاوەی ئەلبانییەکەی ریزوان پاشایان، واتە ئەحمەدئاغا، لەکاتی گەڕانەوەی بۆ مالەکەی گرت، خستبوویانە عەرەبانەیەکەوەو هێنابوویان بۆ ڤێلاکە، ئنجا پیاوەکەی عەبدولڕەزاق چووبووەوە بۆلای ریزوان پاشا، تاوەکو رازییبکات داوای گەورەکەی جێبەجێبکات.

-عەبدولڕەزاق پیاوەکەی خۆی ناردبوو تاوەکو ئەو پەیامە بگەیەنێت کە ئەحمەد ئاغا ئازاد ناکات هەتاوەکو ئەو کورتەرێگا خراپەیان بۆ تەخت و بەردڕێژنەکەن.

ریزوان پاشا، ئەو پارێزگارە گەورەوگرانەی پایتەخت، کاتێک ئەمەی بیستبوو، فرە بیزاربوو. ئەو پاش دەرکردنی پیاوەکەی عەبدولڕەزاق، پیاوەکانی ژێردەستی بانگکردبوو:

- سەیرکەن، بڕۆن دووسەد کرێکاربەرن و گەمارۆی ماڵەکەی عەبدولڕەزاق بدەن و ئەحمەد ئاغا رزگاربکەن، نامەوێ بتانبینمەوە هەتاوەکو ئەحمەد ئاغاتان لەگەڵدا نەبێ!

دووسەد لە کرێکارەکانی پارێزگار، کە کوتەک و چەقۆیان لەژێر چاکەتەکانیان شاردبۆوەو هەندێکیشیان دەمانچەیان هەڵگرتبوو،

بەسورای چەند عەرەبانەیەک چووبوونە شیشلی و گەمارۆی ماڵەکەی عەبدولڕەزاقیان دابوو. پاسەوانەکانی ماڵی عەبدولڕەزاق، پاش ئەوەی ئەم تاقمە کرێکارەیان بینیبوو کە گەمارۆی ماڵەکەیانداوە، خێرا دەرگا ئاسنە گەورەکەیان کڵۆمدابوو،پەنجەرەکانیشیان داخستبوو، ئەوان لەپشتی پەنجەرەکانەوە، بەتفەنگەوە تەماشای پیاوەکانی ریزوان پاشایان دەکرد. ئنجا سەردەستەی پیاوەکانی عەبدولڕەزاق، رایکردبووە نهۆمی سەرەوەی ڤێلاکە تاوەکو میری گەورە لە گەمارۆدانی ماڵەکە ئاگاداربکاتەوە.
پاش ماوەیەک، ئەوان گوێیان لە دەنگی پیاوەکەی ریزوان پاشابوو، هاواریکرد:

- عەبدولڕەزاق بەگ، پارێزگار پەیامی خۆی ناردووەو دەڵێت: ئەحمەدئاغامان بدەنێ و ئیتر ئێمە ئێرە جێدەێڵین، ئەمە فەرمانە، ئێمە بە بێ ئەو لێرە ناڕۆین، بەوەش هیچ کەس زیانی پێ ناگات!

عەبددولڕەزاق لەپەنجەرەکەوە هاواری لێکردن:
لاچن لەبەرچاوم، هەی خوێڕی و هیچو پوچینە! ئێوە کێن تاوەکو فەرمان بەسەر مندا بکەن؟!! بڕۆن بەپاریزگار بڵێن هتاوەکو رێگاکە چاک نەکات ناتوانن پیاوەکەتان بەرنەوە!...
حەشاماتی کرێکارەکان لەدەرەوەی ماڵەکە هەتا ئەژنۆیان لەقوڕدابووو کەوتبوونە قێرەو هاتوهاوار، ئەوان تادەهات دەقە بەدەقە ژمارەیان زێدەتر دەبوو، ئەوان بەچاکەتە ئەستورە درێژە بۆرەکان و فێسە کانیانەوە کە باران تەڕی کردبوو لەحاڵەتێکی ناوازەدا بوون، هەتا پاش بێدەنگەییەکی کەم.
لەناکاو یەکێک لەوان بەردێکی گرتە پەنجەرەکەی ماڵی عەبدولڕەزاق و پەنجەرە هاڕەیکرد. ئەوانی دیکەش هەمان کاریان کردو قێڕەقێری ئەوان و هاڕەی پەنجەرەو هاتوهاواری ناو ماڵەکە تێکەڵ بەیەکتربوو.
نازانرێت بەفەرمانی عەبدولڕەزاق بوو، یان ئەوە خودی پاسەوانەکان بوون کە لەترسی هاڕەی پەنجەرەکان پەشۆکا و ترسابوون و تەقەیان

بەئاسماندا کرد..پیاوەکانی ریزوان خۆیان بەزەویداداو هەندێکیان خۆیان خستە پشت دارەکانی سەرەڕێگاکەو ئەوانەشی دەمانچەیان پێبوو دەریانهێناو کەوتنە تەقەکردن لەماڵی عەبدولڕەزاق. بەمشێوەیە شەڕە فیشەک بەرۆژی نیوەڕۆ لەناوەڕاستی پایتەختی ئیمپراتۆری عوسمانییدا قەوما.
بەهۆی ئەو هەموو فیشەکانی نران بەماڵەکەی عەبدولڕەزاقەوە، دیوارەکان کونبوون و پەنجەرەکان هاڕەیانکردو گوڵدانەکان پارچەپارچەبوون و تۆزو خۆل و شوشەی کریبستاڵ لەوناوەدا تێکەڵببوون.
دروست لەو کاتەدا، کوڕەکەی عەبدولڕەزاق دابەزییە نهۆمی خوارەوە هەتاکو سۆراغێکی پاسەوانەکان بکات، لەو کاتەدا کە خەریکبوو شتێکیان پێ بڵێت، لەگەڵ بیستنی دەنگی تەقەیەک، کوڕە یەکسەر کەوت و هاواری لێ هەستا و خوێن لەملێوە فیچقەی کرد و دیوارەکە بەپرژەی خوێنەکەی، بەتەواویی سوور بوو...
کاتیک پاسەوانەکانی ماڵی عەبدولڕەزاق، تەقەیان وەستاند، کرێکارەکان لەدەرەوە هەستیان بەوەکرد کە لەنێو ماڵەکەدا شتێک قەوماوە، هەربۆیە ئەوانیش تەقەیان وەستاند. لە ڤێلاکەوە دەنگی : کوڕەکەی گەورەمان پێکرا! کوڕەکەی گەورەمان پیکرا، دەبیسترا.
کاتیک عەبدولڕەزاق لەسەرەوە هاتە خوارەوەو دیمەنی کورەکەی بینی لەخوێندا گەوزابوو، وتی: ئەحمەد ئاغا بەردەن، وادەکەم ریزوان پاشا خۆی باجی ئەمە بدات!!!
پاش بەردانی ئەحمەد ئاغا، کورە بریندارەکەی عەبدولڕەزاقیان بردە سەرەوەو بەپەلە ناردیان بەدوای عەلی شامیلدا و ئاگاداریان کردەوە کە برازاکەی بەدەستی پیاوەکانی ریزوان پاشا بریندار کراوە. هەمانکات، شکاتی خۆیان بردە کۆشک و سوڵتانیان لێ ئاگادار کردەوە.
کاتێک تەحسین پاشا ، شکاتەکەی بردە بەردەم سوڵتان، سوڵتان لەگەڵ رەشید پاشای پزیشکدا لەگفتوگۆدابوو. کاتێک سوڵتان شکاتەکەی خوێندەوە زۆر توڕەبوو وتی:

دکتۆر، وەرە تەماشای ئەم گەمژانە بکە، چۆن ئەم پاشاو وەزیرانەی ئێمە شتێکی باشیان لی دەوەشێتەوە!! سەیرکە کوردانی بەدرخانی و کرێکارەکانی بەردەستی پارێزگار، بە رۆژی رووناک و لەناوەڕاستی پایتەختی ئیمپراتۆرییەکە، وەک چەتەو رێگری شاخەکان ، بەربوونەتە گیانی یەکتر. ئەوە برازەکەی عەلی شاملیش کوژراوە.

رەشید پاشا: خاوەنشکۆ هێوربەرەوەو مەیەڵە ئەم جۆرە شتانە بێزارت بکات.

سوڵتان دەستی خستە پشتییەوەو سەیرێکی ئەو گردانەی کرد کە بەسەر بۆسفۆردا دەڕوانن.

دواتر، هەریەک لە عەلی شامیل پاشا و ریزوان پاشا هاتنە کۆشک بۆ بینینی سوڵتان و بەجیا هەریەکەو لە ژوورێک چاوەڕوانییان دەکرد. سوڵتان سەرەتا عەلی شامیلی بینی .

عەلی شامیل هاتە ژوورەوەو سەری دانەواندو دەستی سوڵتانی ماچ کرد و پاشان چەند هەنگاوێک کشایەوە دواوە، ئەو دەستی خستە پشتی و لەدۆخیکی لانەوازانەدا وەستا. سوڵتان پێیوت:

- پاشا چی روویداوە؟!
- ببوورە جەنابی حەزەرتی سوڵتان کە بەم هەواڵە ناخۆشە بێزارت دەکەم، بەڵام ئەمڕۆ پیاوەکانی ریزوان پاشا بەرۆژی نیوەڕۆ هەڵیانکوتاوەتە سەر ماڵی عەبدولرەزاقی برام و لەوێ برازاکەمیان کوشتووە. ئێمە هەموومان دەبینە قوربانت، بەڵام ئەوەی ئەمڕۆ یەکێک لەدەستوپێوەندەکانی تۆ بەسەر بنەماڵەکەمانی هێناوە، هەمووانی خەفەتبارکردووە. تۆ بۆخۆت بەدادمانەوە وەرە، بەڵام مەیەڵە دوژمنەکانمان بە حاڵی ئەو خزمەتکارانەت پێبکەنن کە ئامادەن گیانی خۆیان لەپێناوی تۆدا بەخت بکەن.!!

عەلی شامیل ، کاتیک لەگەڵ سوڵتان دوا، باسی لەئازاری بنەماڵەکەی و عەشیرەتەکەی کرد، ئەوەش ئاماژەی ئەوەی دەدا کە ئەوان دەتوانن جارێکی دیکە راپەڕینی چەکدارانە دژی ئیمپراتۆرییەکە بەرپابکەن، ئەو کارەی کە سوڵتان خوازیاری نەبوو.

سوڵتان: باشە بیستوومە براکەت سەردەستەی پیاوەکانی ریزوان پاشای رفاندووە؟!
عەلی شامیل: بەڵی قوربان، عەبدولڕەزاقی خزمەتکارت هەڵەشانە رەفتاری کردووە. بەڵام ئایا دەبێت کوڕی سەرۆکێکی ناسراو لەپێناو سەرۆکی خزمەتکارەکانی ئەودا فیشەکی پێوەبنرێت؟!! جەنابی سوڵتان، ئەگەر رێگە بەکارێکی ئاوا بدرێت ، ئیدی ئیمە چۆن پاشاو سەرۆکەکان بپارێزین؟!!
تەنیا خاوەنشکۆ ئەگەر عەبدولڕەزاقی برام تاونبارە، فەرمان بکەو خۆم سزای دەدەم، بەڵام ئێمە بێدەسەڵات مەکەو مەیەڵە خێزان و بنەماڵەکانمان بکەونە ژێردەستی کرێکارەکانەوە!
سوڵتان سمێڵی باداو وتی:
بڕۆ ئاگاداری خێزانەکەت بە و منیش خۆم بە مەسەلەکەدا رادەگەم، هیوادارم تەنانەت بیر لەتۆڵە نەکەیتەوە. ئەگەر شتێکی وا بێت لەپایتەخت باجەکەی دەدەن. عەلی شامیلیش ویستی شتێک بڵێت، بەڵام زانی کە کات گونجاو نییە، هەر لەبەرئەوە عەباکەی سوڵتانی ماچکردو بەجێیهێشت.
کاتێک عەلی شامیل رۆیشت، پارێزگار هات، ئەو رەنگی زەرد ببوو، سوڵتان توڕە بوو، ئەو توڕەیی خۆی پێشانی پارێزگاردا، بەڵام توڕەییەکانی خۆی لە عەلی شامیل شاردەوە.
سوڵتان: کەرەمکە پارێزگارە فەندی، بزانین چیت هەیە لەبارەی خۆتەوە بیڵێیت. ئێمە متمانەمان بە تۆ کرد، پایتەختێکمان خستۆتە بەردەستت کە لەباو و باپیرمانەوە بۆمان بەجێماوە، تۆ بەرۆژی نیوەڕۆ و لەم شارەدا پەلاماری ماڵانت داوە، تەقەتان کردووەو پیاوێکیشتان پێکاوە، تۆ نە لەخوا دەترسی و نە شەرمیش لەبەردەمی سوڵتاندا دەکەیت!
کاتێک سوڵتان بێدەنگبوو، پارێزگار تەکانیدایە بەرخۆی قسەبکات بەرگریی لەخۆی بکات.

- خاوەنشکۆ، ئەوان سەردەستەی پیاوەکانی منیان گرتووەو زیندانییان کردووە...

سوڵتان بەدەنگی بەرزو تووڕەییەوە وتی:
کوردان شێتگیربوون و دەستیان کردووە بەخەڵک رفاندن!! تۆش پایتەختت کردۆتە جەنگڵستان! چی ئەگوەزەرێ، بۆ ئەم وڵاتە پاشاگەردانییە؟!! دەسەڵاتی سوڵتان چیدی لەپایتەختی ئیمپراتۆرییەکەدا ناڕوات؟! وەڵا بابە پێویست بەدوودڵیی ناکات، جا بۆ تەشریف ناهێنی لەباخچەی کۆشکی سوڵتانیشدا شەڕو هەرا سازبکەیت!!
ئنجا ریزوان پاشا کەوتە پاڕانەوەو وتی: ئەو فەرمانی تەقەکردنی بە پیاوەکانی نەکردووەو پیاوەکانی ئەو شەڕەکەیان هەڵنەگیرساندووە. ئەوە پاسەوانەکانی ماڵی عەبدولڕەزاق بوون سەرەتا تەقەیان کردووەو ئەوانیش بۆ بەرگریی لەخۆیان وەڵامیانداونەتەوە!!
سوڵتان هەڕەشەی لەریزوان کرد کە کارێکی بەم چەشنە هەرگیز دووبارە نەکاتەوەو ماوەی هەفتەیەکیش بوەستێت، پاشان سەرەرێگاکەی بەرماڵی عەبدولڕەزاق بەردرێژبکات و ئاو بکرێت بەئاگردا.
لەراستییدا، سوڵتان نەیدەویست سزای بەدرخانییەکان بدات و لەکێشەیەکەوە تێپەڕی و بکەوێتە نێو کێشەیەکی دیکە، خۆ ئەگەر پارێزگاریش سزا بدات، ئەوا کوردەکان توندتردەبن و ئەوسا دەبێت سزای قورستریان بدات!

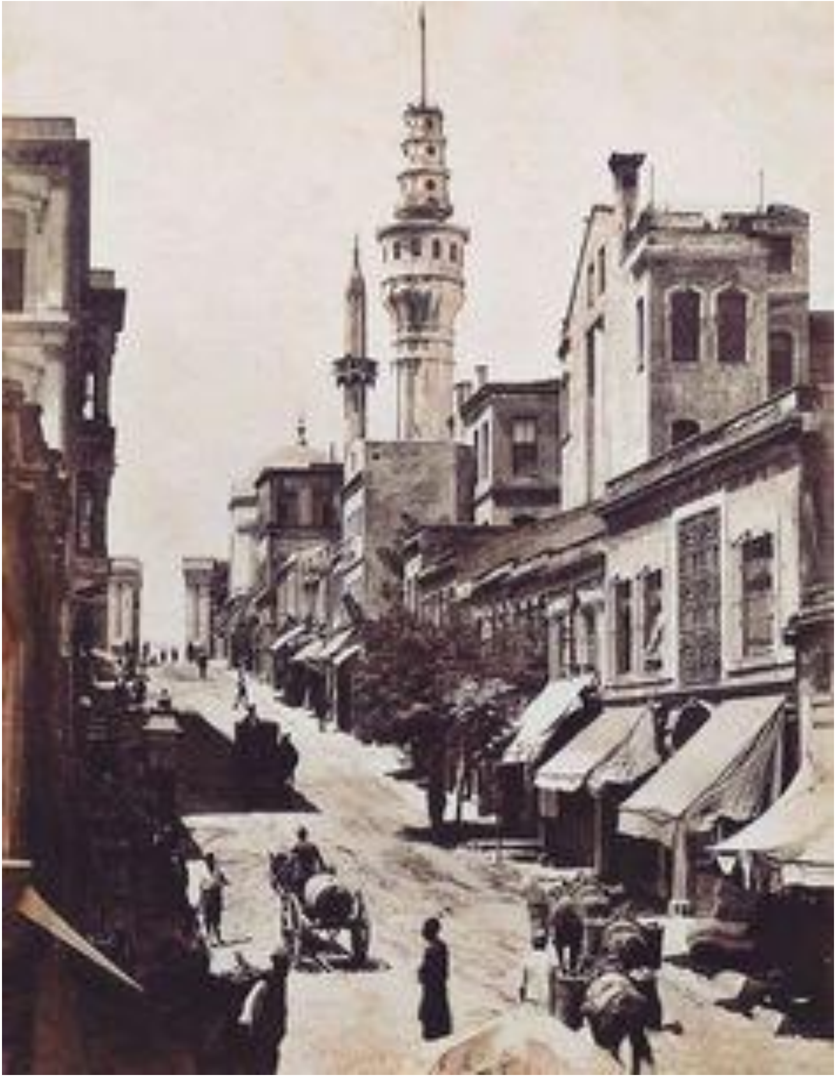

عەبدولڕەزاق پاشا بەدرخان

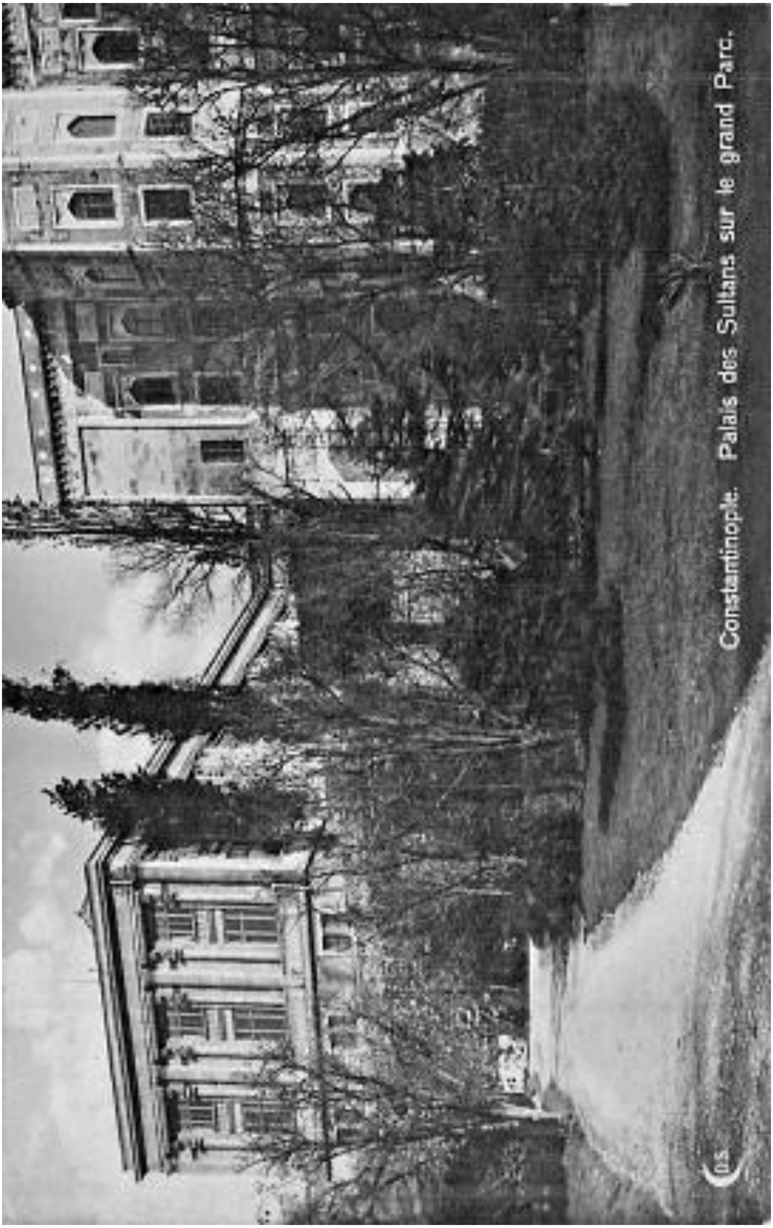
Constantinople. Palais des Sultans sur le grand Parc.

تەحسین پاشا هاودەم و موتمانەپێکراوی سوڵتان (١٨٥٩-١٩٣٠)

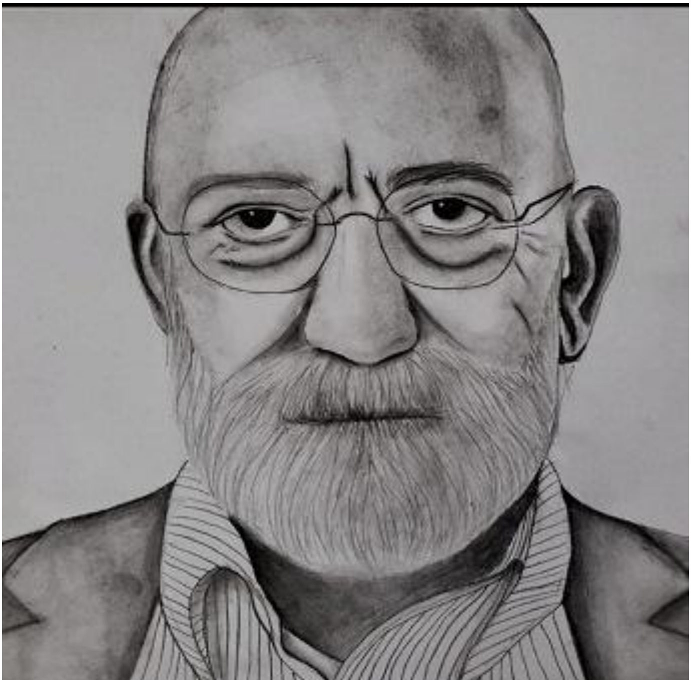

ئەحمەد ئاڵتان

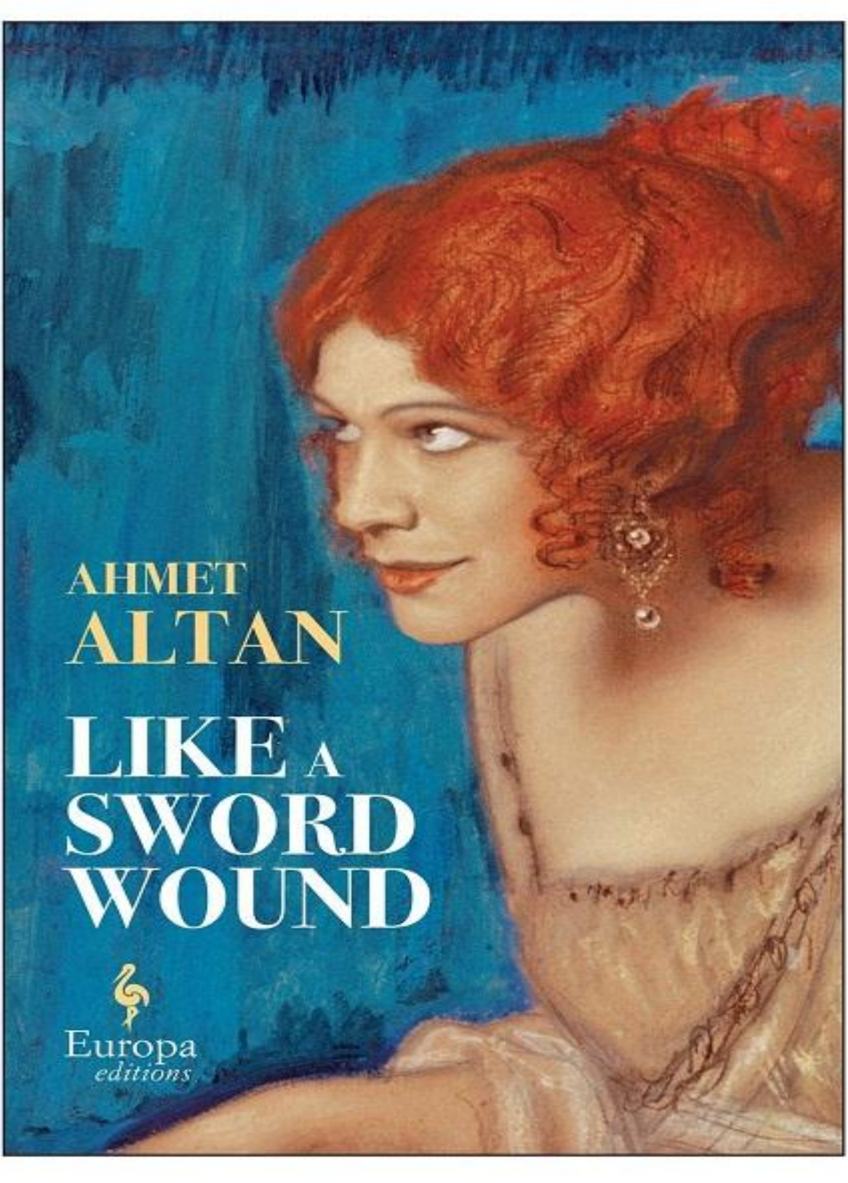
AHMET
ALTAN
LIKE A
SWORD
WOUND
Europa
editions

عەبدولحەمید و رەعیەتەکەی

رۆژنامەی (Daily Telegraph) کە لە رۆژی شەممەی ریکەوتی ٢١ی ئۆکتۆبەری ١٩٠٦دا' چاپ و بڵاوکراوەتەوە. لەژێر ناونیشانی "عەبدولحەمید و رەعیەتەکەی. پانئیسلامیزم و بەدفەرمانڕەوایەتیی موسوڵمانان"دا نووسیویەتی:

" عەبدولحەمید، چ دیپلۆماتکاریکی بەتوانایە، چەندە لێزانێکی تەواوە لە هونەری تێکبەردانی دوژمن و نەیارە ئایندەییەکانی دژی یەکتر، ئەوەی لەگۆڤاری بلاکوود مەگەزیندا، بەشێوەیەکی درێژو شایستە خراوەتەبەرچاو.

سوڵتان لەسەرەتای فەرمانڕەوایەتییەکەیدا، توانی بەباوەشکردن بە مەسەلەی مەشروتییەتدا، خۆی لەبیرۆکراتەکان رزگاربکات و هەروەها بەگورزی نوکەقەڵەمێک خۆی لەو شاکارە نامۆیە فێڵاوییەی تێپەڕی، هەڵپەسارد. بەشێوەیەک کە ئەو بووە دیسپۆتێکی رەها، ئەوەی دەوترێت وەک سوڵتان تاکە دەستکەوتە کە بەدەستیهێنابێت، ئەوەی وایکرد دوای ئیدعاکردنی بوون بە خەلیفە پێشکەشی بکات، ئەوەی کەمانای رێبەرایەتیی ئیسلام دەگەیەنێت. هەر لەمەشەوە جووڵانەوەی پانئیسلامیزم پشکووت.

لەڕاستییدا، واپێدەچێت کە پرستیژی عەبدولحەمید، فرە لەنێو ئەو موسلمانانەی دەرەوەی قەڵەمڕەوەکەیدا، زیاتر بالادەستتر بێت وەک لەنێو ئەوانەی کە لەژێر حوکمی راستەوخۆی ئەودا بژین. ئەم لیکدانەوەیە زۆر دوور نییە. رەعییەتەکەی بەشێوەیەکی ئازاراویی درک بەو بەدکارییانە دەکەن کە زادەی رژێمەکەی ئەون. پەژارەو نەهامەتیی تەواوی دانیشتووانەکە، بەموسڵمان و کریستیانییەوە، ناڵەی ئەو سەربازانەی کە بێموچەو بێئازوقەو بێبەرگ و شڕۆڵن، باجی بێکۆتایی و پشتشکێن، هەروەها کورتهێنانی بەردەوام لەداهات و دارایی گشتییدا، لاقەکردنی دادپەروەریی و دەرکردنی کارمەندە دەستپاک و دڵسۆزەکانی پێشووی دەوڵەت، هەروەها ئەو سیستمە

بەدناوەی کە گەندەڵیی و بەدکارییەکەی لەکۆشکی یەڵدزدا چەقی داکوتاوە. ئەوە ئەزمونێکی ناوازە نییە کە گوێت لەو تورکە بەڕیزەی قوتابخانە کۆنەکە بێت، کە بەداخ و پەژارەوە داخی خۆی بۆ دۆستە ئەوروپییەکانی هەڵڕێژێت، بەوەی نەک زاهێزەکان بۆ پاراستنی کریستیانییەکان لەسەرکوتکاریی دەستێوەردان بکەن، بەڵکو دەستێوەردانیش بکەن بۆ پاراستنی رەعییەتە موسوڵمانەکە لەبەدفەرمانرەوایەتیی سوڵتان.

کوردانی تاڵانچیی و سەربەگۆبەن و هەروەها ئەلبانی و چەرکەسەکانیش، پایەکانی رژێمی عەبدولحەمید پێکدەهێنن، ئەوانەی لەسەردەستیان خەلکە یاساخوازەکانی تورک و جووتیاران و خەڵکە مەدەنییەکە، بەتایبەت لە ئاسیای بچووک، بەشێوەیەکی ناوازە دەناڵێنن، کەمتر لەو نەهامەتییەی کەبەسەر هاوسی کریستیانییەکانیاندا هاتووە.

وێڕای هەموو ئەمانە، بڕوادارانی راستیینە لە دەرەوەی قەڵەمڕەوی تورکیا، بڕێکی کەمتر دەبیستێت و هیچ نابینێت. هەموو ئەوەی ئەیبیستێت ئەوەیە کە لەهەموو ئەو میحنەت و نەهامەتییانەی کە بەسەر ئیسلامدا هاتووە، تەنیا یەک رابەری مەزنی ئیسلامیی هەبوو کە هەیبەتی هێشتا تێکنەشکاوەو پارێزراوە، ئەوەی پەرۆشی ویستی بەرژەوەندیی موسوڵمانە باشەکانە نانەوێ، کە ئەویش جێگرەوەی خەلیفەی پێغەمبەر خودایەو میری بڕوادارانە و سوڵتان و خەلیفە عەبدولحەمیدی سەرفرازە.

ئەمە ئەو پرۆپاگەندە زۆر بەردەوامانەیە کە لەرێگای سەد کەناڵی جیاوازەوە دەکرێت، هەر لەوتاری مەلاکان و هەژاران و سوڵکەرو خوێندکارانی گەشتیارەوە، ساڵ بەساڵ ئەنجامدەدرێت. لەناوەندێکی موسوڵمانەوە بۆ یەکێکی دیکەو لەسایەی دیدێکی باڵاوە لەکۆشکی یەڵدزەوە ئاراستە دەکرێت.

گێڕانەوەکەی (بلاکوود)، سەبارەت بە دۆخی نێوخۆیی دەولەتی تورکیا، چەند خاڵێکی بۆ هەندێک لە کۆمێنتەکانی سەردیمەنەکە زێدەکردووە، پاشان رۆژنامەی (تایمزیش)، باس لەو سێ ستونە دەکات کە لەلایەن ئەم رۆژنامەیەوە نووسراوەو نهێنییەکانی مێژووی

راستەقینەی ڕووداوەکەی کوشتنی ریزوان پاشای لەمارسی ڕابردووەوە بۆ خوێنەران ڕاگواستووە.
گوایە، ریزوان پاشای پارێزگاری ئەستەمبوڵ، بەهۆی ئەحمەد ئاغای پیاوێوە، تێکەڵ بە بەزم و هەرا بووە لەگەڵ عەبدولڕەزاقی بەرێوبەری ئاهەنگەکانی/تەشریفاتچی کۆشکی ئیمپراتۆریی و ئەندامی ناوداری بنەماڵەی بەدرخانی کوردیی. پاش ئەوەی، ئەحمەد ئاغا ڕەتیکردبۆوە تەختکردن و بەردڕێژکردنی ڕێگاکە لەبەر ماڵی خۆیانەوە تاوەکو ماڵی دراوسێکەی بەرێت. ئەوەش بۆتەهۆی ئەوەی ئەحمەد ئاغا، لەلایەن عەبدولڕەزاقەوە دەستبەسەرو زیندانیبکرێت، ئەو عەبدولڕەزاقەی ئامادەنەبوو بەریبدات.
ئەوجا ریزوان پاشا، پاکەوان و کرێکارەکانی شارەوانی چەکدارکردووەو داوایکردووە پەلاماربدەن و ئەحمەد ئاغا ڕزگاربکەن، بێگومان بی خوێنڕشتنیش ئەوە ڕووینەداوە. بەڵام سوڵتان، کاتێک هەواڵی شەڕەکەی بیست، پشتگیریی خۆی لەریزوان پاشا کشاندەوە، بەمەش دووەمین بەشی دراماکە دەستیپێکرد!
عەبدولڕەزاق، وادەردەکەوت، کە لەنفوزی خۆی و پەیوەندیی بەسوڵتانەوە دڵنیابێت، هەربۆیە بڕیاریدا کە تۆڵەو غەرەزە شەخسییەکەی هەتا کۆتایی بەرێت. ئەو بانگێشتی خانەکانی بنەمالەکەی کردو بڕیاری کوشتنی ریزوانیاندا. پلانەکە بەشێوەیەکی گشتگیر ئامادەکاریی بۆ دەکرا، تەنانەت پیدەچێت قوربانییەکەش ئاگاداری چارەنووسەکەی خۆی بووبێت...لە٢٣ی مارتدا، کاتێک شەمەندەفەرەکەی بەرەو گویزتەپە جێهێڵا، چوار کورد، نۆ فیشەکیان نا بەجەستەیەوە. بکوژان گیران و تاوانبارکران، هەرچەندە عەبدولڕەزاق هەوڵیدابوو کە بیانپارێزرێت.
هاندەرانی کوشتنەکە، ڕەتیانکردەوە هەڵبێن، ئەوان ڕەوانەی تەڕابلوس کران[2]، بڵاوکردنەوەی دواتری چیرۆکەکە دەشێت

[2] بەگوێرەی ئەو لیستەی کە کۆنسوڵی بریتانی لە تەڕابلوس ١٤ی ئەپرڵ ١٩٠٦دا ناردویەتی بۆ وەزرارەتی دەرەوە: عەبدولڕەحمان بەگ، عەلی شامیل پاشا، سەعیدبەگ، سامی بەگ، میدحەت بەگ، جەمیل بەگ، فوئادابەگ، حیکمەت

دروستکرابێت و زێدەی پێوەنرابێت. گوایە ئەوان نیازی تیرۆرکردنی وەزیرانی دیکەش بوون، بۆیە پەلەیان لەدادگاییکردنیان کرد، هەموو ئەوانە، جگە لەدانەیەکیان، وەک تاوانبار ناسێنران.

لەکاتی دادگاییەکەدا، عەلی شامل، فەرماندەی سکوتاری و هاندەری سەرەکیی کوشتنەکە، هەڵمەتی بردە سەر داواکاری گشتیی کە لێکۆڵینەوەی لێدەکرد و هەروەک بەوەرز گازی لەقوڕگی گرتووە. ئەمەش هێڵی گشتیی تراژیدییەکە کە دەمی بورکانێکە لەجیهانێکی پڕ هەراو بێهەوساردا، هەر لەسەرەتای مێژووەوە.

بەگ، نوری بەگ، یوسف بەگ، خەلیل بەگ، ئەسعەد بەگ و هەروەها پزیشکێکی سەربازیی عوسمانیی بەناوی تاڵیب بەگەوە، لەو تاقمەدا بوون کە لەئەستەمبوڵەوە رەوانەی ئەوێکراون. هەروەها ناوی حوسێن بەگ بەدرخانیش لەدوارابۆرتدا هاتووە. شایەنی باسە، حوسێن کەنعان پاشا بەدرخانیش کە کوڕی بەردخان بەگ بوو لەو کاتەدا بۆ نابلوس دوورخرایەوە. وەرگیراوە لە:

Barbara Henning: Narratives of the History of Ottoman-Kurdish Bedirhani Family in Imperial and post-Imperial Contextes, University of Bamberg press, 2018, p 278.

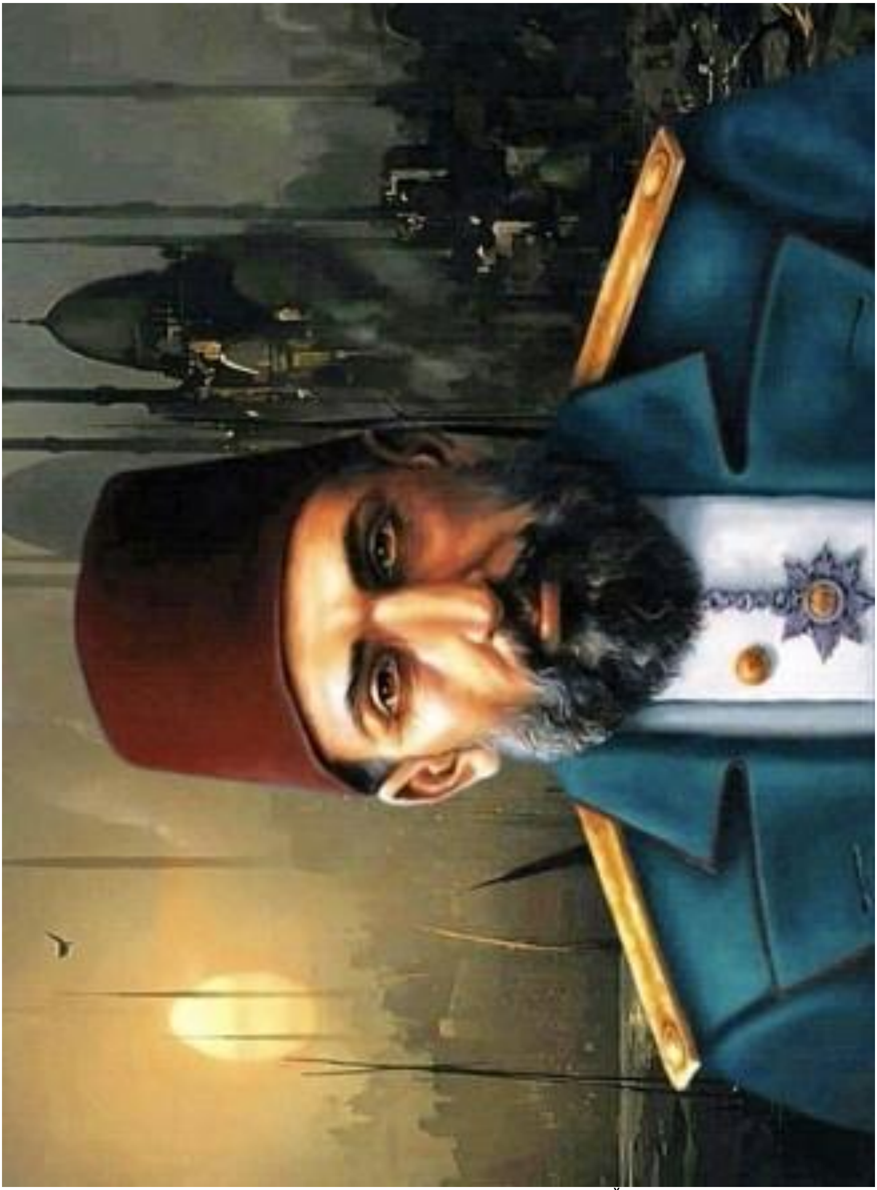

سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم

We Allow for Your Old Piano. Please Write.

WIT AND HUMOR

HIS CASE WAS PROVED.

Attorney for the Defence: "Have you ever been cross-examined before?"

The Witness: "Have I? I'm a married man."

A SURE SIGN.

"Bridget, has Master Johnnie come home from school yet?"

"Yes, sir."

"Have you seen him?"

"No, sir."

"Then how do you know he's home?"

"'Cause the cat's hidin' under the grate."

MUST BE.

"I haven't seen your sister, you know. Is she pretty?"

"Well, I don't know exactly. But I notice she never has to stand up in a street car."

A WOFUL WAGGLE.

Bobby (weeping): "A dog come a-waggin' after me when I was comin' home."

Papa: "Why are you crying? Don't you know that when a dog waggles his tail, he always want to play?"

Bobby: "But this dog, papa, took hold of my trousers and waggled his head."

A FLUENT HORSE.

Mrs Tinnemonnay: "Your new saddle-horse seems to be a lively animal."

Mrs Partington: "Yes, it is so spirituous it always starts off in a decanter."

A TEST OF QUALITY.

The guests had dined, and the host handed round a case of cigars.

"I don't smoke myself," he says, "but you will find them good. My man steals more of them than of any brand I ever had."

EARLY INDICATIONS.

"How is John doin' in his studies?" asked Farmer Corntossel.

"Not very well," answered the professor. "He is regular in attendance, but he never answers any of my questions."

"Well, mebbee it's a good sign. He may turn out to be one of these high financiers."

TOO BAD.

"Well, Jackie," said his father, who is a militia colonel, "did you see me marching up the High-street to-day?"

"Yes," said Jackie, "and I was cross, father. They might have let you have a drum to play on like those others had."

CHEEK, THE BEST POLICY.

The boy walked boldly up to his employer's desk.

"Please, sir," he said, twirling his cap, "my grandmother ain't dead, and I want the afternoon off to go to a cricket match!"

The employer was so amazed that he gave the boy leave, and a shilling to spend as well.

THE RULING PASSION.

Laden and Perspiring Stranger: "Could you kindly tell me how far it is to the station?"

Sportsman Native: "About a full drive, two brassies, and a putt."—"Punch."

A SUITABLE BILLET.

Shopwalker: "What's to be done with Jenkins, sir? He's turned quite deaf; temporarily, I hope, but still it's awkward, you know. Proprietor: "Oh, Jenkins! Turned deaf, has he? Then send him to the Customers' Complaint Department.

A POOR DELIVERY.

A Scotch clergyman once called upon a spinster of his congregation for an afternoon cup of tea. "Your teapot disna run weel," he remarked with a smile as the lady poured out the beverage. "Ye're richt tae be sure," replied the lady pleasantly. "It's juist like yerself' ye ken; it has unco' puir delivery."

HIS ACTS OF KINDNESS.

"I hope my little Tommy has taken to heart mamma's talk of last night about charity and usefulness," said a fond mother.

"How many acts of kindness has he done? How many hearts has my Tommy made grateful and glad?"

Her Tommy replied: "I've done a whole lot of good, ma. I gave your new hat to a beggar woman, and I gave the cook's shoes to a little girl what I seen on the street, and I gave a poor, lame bootlace seller pa's black evening suit—the open-front one that he hardly ever wears."

THE GOLFER'S DILEMMA.

"Golf Illustrated" tells a good story of a bunkered player who was playing a three-ball match with two parsons. He could not get his ball out, and at last exclaimed, in desperation, "How the d——l can I get out of a bunker with a Congregational minister on one side of me, and a Baptist minister on the other!"

YOUR COMPLEXION!

ABDUL HAMID AND HIS SUBJECTS

PAN-ISLAMISM AND MOSLEM MISRULE.

How able a diplomatist is Abdul Hamid, how complete his mastery of the art of pitting possible enemies against each other, is shown in a lengthy and able paper in "Blackwood's Magazine." In the early years of his reign the Sultan got rid of the bureaucracy by espousing the cause of the constitutionalists, and then by a stroke of the pen disposed of the "ephemeral and exotic makeshift" of his own creation, so that he enjoyed the "absolute despotism" which is said to be his "signal achievement as Sultan." It has enabled him to advance a claim to the Khalifate, "with its implied headship of Islam," from which has sprung the Pan-Islamic movement.

"It would seem, indeed, that Abdul Hamid's prestige has risen to a much greater height amongst Moslems outside his own dominions than amongst those who live under his immediate sway. The explanation is not far to seek. His subjects are painfully aware of the countless evils which his regime has produced—the misery of the whole population, Mahomedan as well as Christian, the sufferings of the soldiery, ill-paid, ill-fed, and ill-clad, the grinding taxation, and withal the continuous impoverishment of the public exchequer, the prostitution of justice, the ostracism of old and honored servants of the State, the infamous system of corruption and delation which centres in Yeldiz Kiosk. It is no rare experience to hear respectable Turks of the old school complain bitterly to their European acquaintances, not that the Powers interfere to protect the Christians from oppression, but that none interferes to protect his Moslem subjects from the Sultan's misrule. From the pillars of the Hamidian regime are turbulent and rapacious Kurds and Albanians and Circassians, at whose hands the industrious and law-abiding Turkish peasantry and townsfolk, especially in Asia Minor, often suffer scarcely less grievously than their Christian neighbors. Of all this, however, the true believer beyond the confines of Turkey hears little and sees nothing. All he hears is that, in the days of adversity which have fallen upon Islam, there is one great Mahomedan potentate whose courage is still undaunted, whose power is still unbroken, whose solicitude for the interests of all good Mahomedans never sleeps or slackens—truly the Vicegerent of God's Prophet, the Prince of the Faithful, Sultan and Khalif, Abdul Hamid the Victorious. This is the ceaseless burden of the propaganda which through a hundred different channels, by preaching Mollahs and mendicant Fakirs, by pilgrim Dervishes and travelling students, is being carried on, year in and year out, from one Mussulman centre to another, under the supreme direction of one master-mind at Yeldiz Kiosk."

"Blackwood's" account of the internal state of Turkey lends point to some recent comments in "The Outlook": "No secrets of the Courts of Europe ever imagined in fiction have approached the gaunt tragedy of Constantinople told by 'The Times' correspondent. Even Servia gives no parallel. In three columns of vivid and unadorned narrative the correspondent unfolds the true history of the murder of Redvan Pasha last March. As Prefect of Constantinople he was drawn through his underling Ahmed Aga into a petty quarrel with Abdurrezzak, Master of Ceremonies at the Imperial Palace, and a prominent member of the great Kurdish family of Bedr Kharis. On refusing to extend some street repairs from his own house to his neighbor's, Ahmed was seized, thrashed, and imprisoned by Abdurrezzak, who refused point-blank to give him up. Redvan thereupon armed the street scavengers who attacked and released the prisoner, not without bloodshed. The petty feud might have ended, so far as the rest of the world was concerned, at this point. But the Sultan, hearing of the fight, withdrew his favor from Redvan, and the second act of the drama began. Abdurrezzak, apparently confident of his influence with the Sultan, decided to carry his revenge to the end. He summoned a meeting of the Khans and decided on the murder of Redvan. The arrangements were made deliberately and thoroughly—even the victim seems to have been aware of his fate—and on March 23, as he left the train at Guez Tepe four Kurds fired nine revolver shots into his body. The murderers were caught, and condemned in spite of Abdurrezzak's attempts to protect them. Their instigators, refusing to fly, were carried off to Tripoli. The subsequent publication of a story, probably fabricated, that they were meditating the assassination of other Ministers, hurried on their trial, and all but one were condemned. At the trial Ali Shamil, Governor of Scutari, and chief instigator of the murder, flew at the Procurator-General, who was interrogating him, and 'killed him like a weasel by biting him in the throat.' Such is the bare outline of a tragedy which seems to open a crater into a world of passion as elemental and ungoverned as when history opened."

THE AMERICAN ARTISAN

BRITISH WORKMAN'S VIEW OF HIS POSITION.

the American artisan lived and moved, and to compare these observations with those existing in the home country. We found the car-builders in New York were booked years ahead with orders for electric carriages of various descriptions, many of these are being destined for countries in the most distant parts of the world.

"The men seemed to give much more attention to their duties than we are accustomed to see on this side of the Atlantic. Indeed, to our eyes it was very evident that laziness or the shirking of work was not a feature in the sheds we visited. From conversation with several of the workers a general complaint could be discovered, that being the purchasing value of the dollar. Although wages ruled high all over—the painters were receiving three dollars, or 12s per day—yet the men seemed to think that very much of this apparently handsome payment slipped from their fingers before their weekly bills were paid.

"House rents, we were informed, run about 12s per week, and ordinary domestic items were quite beyond what are considered famine prices at home. On the other hand, we learned from the United States Commission of Labor that the purchasing power of money was then comparatively high. Severe fluctuations had been taking place in almost every industry, but the volume of business had gone on increasing with bounds. Employers and employees, he considered, were coming closer and closer together, and he believed that this friendly intercourse was entirely an American production."

A MATTER OF IMPORTANCE.

PHYSICAL HEALTH IS WORLDLY WEALTH.

The Case of
Mrs. M. A. MENZIE.

(A REPORTER'S NARRATIVE.)

A subject of unusual importance recently occupied the attention of a special reporter, who was commissioned to call upon Mrs. Mary Ann Menzie, of No. 113 High-street, Launceston, for the purpose of eliciting the actual facts of the case. Readily preferring to reply to any questions, Mrs. Menzie stated as follows:—

"The first time that I reaped the benefit of taking Clements Tonic was between five and six years ago. For many years previously I had been a martyr to neuralgia, even the skill and experience of a doctor being incapable of doing anything more for me than giving a little ease now and then. When I found that he could not cure me I took the responsibility into my own hands, and began by taking such medicines as I saw advertised in the papers. Everything obtainable was given a trial, but not one of those physics aided me in the least. It was a terrible thing to suffer like I did, and to be driven to despair by the futile attempts that I made to get relief with the medicines I bought; but so I continued to live in hopeless misery until the last change in my treatment was made, and that was when I got some Clements Tonic, a circumstance which came about through one day reading in a book a case somewhat similar to my own.

"How long were you in getting relief then?" enquired the scribe.

"I am sure you will be surprised to hear that I had not quite finished my first bottle of Clements Tonic when I felt a little easier, and I was so jubilant with my success that I got another bottle, and by the time that was finished the diminution in pain was so marked that I began to hope of being cured. There was only one sensible course open to me then, and that was to continue taking Clements Tonic till my agonies had entirely subsided, and I am happy to say that my hopes were realised, for in a few weeks I was quite out of pain, and was as strong and well as ever."

"Have you ever required to take medicine since?"

"On one occasion, unfortunately, about a year ago, when I caught a cold that seemed to run right through my system and affect my nerves again. I had come to town from St. Leonards (where I was then living, and sustained a severe chill through sitting in the draughty carriage. Once more the frightful pains started in my jaws and shot up to the top of my head, and my eyes seemed to get dim through being in contact with the agonising tortures so close to them. Again my nightly rest was broken, for if I did get to sleep for a while I soon woke up, and till morning came I lay there in awful pain. With remarkable rapidity my strength left me, and before long I was absolutely fit for nothing. My jaws became so stiff that I could hardly open my mouth to take any food, but considering that I had scarcely any appetite it did not matter much, as I was only able to take a little broth now and then just to keep me up. My organs of digestion were entirely astray in their manner of working, which, of course, made matters all the worse for me, and my nerves were quite unstrung. You would hardly believe how my health was so quickly in a state of wreck, and I soon saw the advisability of going back to my old friend, Clements Tonic."

"What effect did it have upon you the second time?"

"Precisely the same as it had the first, and that is why I always tell people that Clements Tonic is a medicine they can rely upon. In my opinion there is no medicine in the world that goes straight to neuralgia like Clements Tonic does, while its action upon my nerves was something to marvel at. They became quite steady. In setting to rights my digestive organs Clements Tonic performed a feat that no other medicine I tried could do, and I can assure you my heart filled with gladness when the pains in my back left me and my strength returned.

ریشەکێشکردنی کردارییانەی بنەماڵەیەکی خانەدانی میرایەتیی

رۆژنامەی ئەمریکیی (THE MINNAPOLIS JOURNAL) کەلەرۆژی یەک شەممەی ریکەوتی ٩ی سێپتەمبەری ١٩٠٦دا، لەژێر ناونیشانی "درامایەکی تراژیدیی تورکیی. لەژیانێکی واقیعییەوە . ناکۆکییەکی بێبایەخ دەبێتە هۆی ریشەکێشکردنی کردارییانەی بنەمالەیەکی خانەدانی میرایەتیی، راستییە و هێشتا سەمەرەترە لەچیرۆکی هەزارویەک شەوە" نووسراوە:

لەپەیامنێرێکی تایبەتی رۆژنامەکەمانەوە: ئەمێستا وردە وردە پەردە لەسەر یەکێک لە سەمەرەترین و سەرنجڕاکێشترین و دراماتیکیترین چیرۆکی ژیانی راستیینە هەڵدەدرێتەوە، کە هەرگیز لەلایەرەکانی چیرۆکی عەرەبیی هەزارویەک شەوەدا، نەبینراوە، کە لەم رۆژانەی ئەمڕۆداو لەم ساتەدا بەتامەزرۆییەوە لەسەر زاروزمانان دەگەڕێت. کارەکتەرە سەرەکییەکانی ئەم درامایە لەو پیاوە دەرکەوتەو درەوشاوەو ناسراوانەن کە لەهەر کۆکەڵگایەکدا لەئەستەمبوڵ، لەنیۆرک، لە لەندەن یان واشنگتۆنن. بەڵام لەناوەخندا، ئەوە چیرۆکەکەی (ئۆسیلۆو ئیاگۆیە / Othello and Iago) لەرۆژگاری هاوچەرخدا.

ئەو درامایەی کە لەوانەیە هێشتا دواین بەش و کارەکتەری نەبینرابێت، لەواقیعدا، زادەی کوشتنی بەڕێوەبەری ئەمنییەتی ئەستەمبوڵ،و ئیعدامی بەڕێوەبەری تەشریفاتی کۆشک و مامێتی کە فەرماندەی سەربازیی سکوتارییە. هەروەها ریشەکێشکردنی کردارییانەی یەکێک لە مەزنترین بنەماڵە میراتییەکانە لەتورکیا.

هەموو ئەمە چەند مانگێک لەمەوپێش، بەشێوازێکی زۆر کەمبایەخ قەوما، کاتێک ئەحمەد ئاغا، پیاوی کارای ریزوان پاشای دەوڵەمەندو دەسەڵاتدار، کە بەڕێوەبەری ئەمنییەت و ئاسایشی شارەکەیە، هات بۆئەوەی لە شیشلی بژی، کە گەڕێکێکی ئەستەمبوڵەو زۆریش لەکۆشکی یەڵدزەوە دوور نییە. بۆ بەدبەختیی، هەر لەهەمان شەقام کە

عەبدولڕەزاقی بەڕێوەبەری تەشریفاتی کۆشکی ئیمپراتۆریی لی نیشتەجێبوو.

بەکارهێنانی پۆست بۆ بەدەستهێنانی قازانجی ناڕەوا

ریزوان، پێگەو پۆستی خۆی بۆ چنین و پتەوکردنی هێلانەی خۆی بەکارهێنا، بەشێوازێک لەئەمەریکا پەی پێ نەبراوە. بۆ نموونە یەکێتی پیشەیی نانەواکان رۆژانە ٢٥٠ لیرەی تورکییان دەدایە، بۆئەوەی لەکاتی پابەندنەبوون بەکێشی گونکەکان و فرۆشتنی نانی بچووک، بیانپارێزێت. ئەحمەد، ئەو پیاوە بوو کە کاروباری بەشی قازانجە ناڕەواکان و سەرانەسەندنی بۆ بەڕێوەدەبردو کارە پیسەکانی بۆ ئەنجامدەدا. بەوشیوەیە، ئەویش بەشێوەیەکی سروشتیی وایدەبینی کە بەشێکی باشی لەو راوڕووتە زۆرەی پێ دەبڕێ و هاتەسەر ئەو بڕوایەی لەماڵێکی گەورەو لەشەقامێکی خۆش و قەرەباڵغی نزیک لەکۆشکەوە، ژیان بەرێتەسەر. وێڕای ئەوەی گەڕەکەکەی خۆش و نوێ بوو، بەڵام شەقامەکانی وەک هەر شەقامێکی دیکەی پایتەخت بەخراپیی تەخت و بەردڕێژکرابوو. ئەحمەد هەموو هەوڵیکیدا تاوەکو لەسەر حیسابی پارەی شارەوانی بەردەمی ماڵەکەی خۆی نۆژەن و بەردڕێژبکاتەوە. عەبدولڕەزاق، پەیامیکی بۆناردو داوای لێکرد ئەو چاککردنە تا ماڵەکەی ئەویش درێژبکاتەوە. ئەحمەد، دەیوست بزانێت کە ئەگەر ئەوە بکات، چەندەی بۆ ئەو تێدادەبێت، وەڵامەکەی پەسەند نەبوو.

ئەحمەد زانی کە ئەو بڕە پارەیەی کە بۆ چاککردنی شەقامەکە تەرخانکراوە، خەرجکراوەو بەوەش جەنابی بەڕیوەبەری تەشریفانی دەبێت چاوەڕێ بکات تاوەکو پارەی دیکە تەرخاندەکریت! یاخود ئەگەر دەیەوێت، ئەوە عەبدولڕەزاق با لەگیرفانی تایبەتی خۆی بیدات، بۆئەوەی بەردەمی ماڵەکەی بۆ بەردڕێژبکرێت!!

ئەحمەد تورکی بوو، سەر بەبنەماڵەیەکی هەژاربوو، لەکاتێکدا عەبدولڕەزاق، سەرۆکی بنەماڵەیەکی کوردیی بەهێزو مەزن بوو کە

بەدرخانییەکان بوو. ئەو بنەماڵەیەی کە پێش پەنجا ساڵ لەسایەی بەدرخان بگەی باپیرەیانەوە، راپەڕینیکی چەکداریی گەورەی دژی حکومەت و سوڵتانی ئەو کاتە بۆ پاراستنی ئاشتیی، وای بەگونجاو زانی ، کە بەشێک لەباشترین زەوییەکانی لەسەر سەرۆک بەدرخان وەقف بکات. عەبدولڕەزاق سوێندی خوارد بە رێشی پێغەمبەر کە وانەیەکی باشی ریزوان پاشای لوتبەرز دابدات. بۆیە هەستا بەبیانویەکەوە، ئەحمەد پاشای بانگکردە ماڵەکەی خۆی و زۆر بێرەحمانە ئەشکەنجەیداو لەشوێنێکی خراپدا زیندانییکرد.

گەیشتنەوەی قسەکان بەسەرۆک

ئەحمەد، هەوڵێدا چیرۆکی دۆخە شپرزەکەی خۆی بگەیەنێتە سەرۆکەکەی. ریزوان، لەو جۆرە پیاوانە بوو کە پیاوە گوێڕایەڵەکانی خۆی لەنیوەڕێ جێنەدەهێشت. ئەو باشترین هەوڵی خۆیدا تاوەکو هانی عەبدولڕەزاق بدات کە ئەحمەد ئازاد بکات. تەنانەت ئەوەشی پێشنیار کردبوو کە لەپێناو بەرەڵاکردنی ئەحمەددا بەرتیلێکی باشیش دەدات. بەڵام خولیای عەبدولڕەزاق بۆ تۆڵەسەندنەوە لە خولیای پارەپەرستیی زیاتربوو، هەربۆیە بەردانی ئەحمەدی رەتکردەوە. ئەوسا ریزوان یاسای بەدەستی خۆی جێبەجێکردو هەندێک لەپیاوەکانی پاکەوانی شارەوانیی بە دەمانچەو کوتەک چەکدارکردو هانیدان کە ئەحمەدی بۆ بەردەن. ئەمەش شەرێکی گەرمی لەنێوان کرێکارەکان و خزمەتکارەکانی عەبدولڕەزاقی لیکەوتەوە، کە تیایدا یەکێک لەکوردەکان کوژراو چەندین کەسیش لە پیاوەکانی ریزوان برینداربوون. بەڵام ئەحمەد دۆخە پشێوییەکەی قۆزستەوە بۆئەوەی لەزیندانەکەی هەڵبێت.

لێکۆڵینەوەیەکی ئاشکراو فەرمیی لەبارەی ئەم بەزمەوە نەکرا، وێڕای ئەوەی هەموو کەسێ بە مەسەلەکەیان دەزانی و ئەوانەشی لەئەستەمبوڵ، لەجێبەجێکردنی یاسا بەرپرسیار بوون، زۆر باکیان بە

بابەتێکی بێبایەخی وەک مردنی پیاوێکی خزمەتکار نەدەدا، جا بەڕووداو بێت یان بەهەر شێوەیەکی دیکە.
ناکۆکیی و جەنگەکە لەبندیواری کۆشکی ئیمپراتۆرییدا قەوما، بەجۆرێک هەراوزەنای شەڕەکە دەگەیشتە بنگوێی خودی سوڵتان. سوڵتان دوای راپۆرتیکی کرد، بەمەش ئەم بابەتە بووە مەسەلەیەک کە گەورەترین سەرنجی سوڵتانی بۆخۆی رادەکێشا. عەبدولڕەزاق سەلماندی کەبەهێزترە. دەوترێت، ریزوان پاشا، تەنیا بەهۆی نفوزی دایکێوە لەدوورخستنەوە رزگاریی بوو، ئەوەی کە پێگەیەکی گرنگی لەحەرەمسەرای ئیمپراتۆرییدا هەبوو. ریزوان پاشا، لوتف و موحیبەتی سوڵتانی لەدەستدا، ئەوەش هەروەها مانای ئەوەبوو کە ئیدی زۆرناخایەنێت کە لەسەر کارەکەی لادەبرێت!

پیلان بۆ کوشتنی ریزوان

ئەمە عەبدولڕەزاقی رازیی نەکرد.ئەو ئەندامانی بنەماڵەی ەبەدرخانی بانگێشتکرد، تاوەکو بڕیاربدەن کە چ هەنگاوێکی دیکە بنێن، بۆئەوەی سزای ئەو پیاوە بدەن کە ئەندامێکی خێڵەکەی کوشتووەو بەهێرشکردنە سەر بنەماڵەکەیان ئیهانەتی بە کەرامەتی بەدرخانییەکان کردووە، لەڕیگەی تاقمێک گەجەروگوجەرەوە کە پاکەوان و کرێکارەکانی ئەستەمبوڵن. لەبەڕێوەچونی قسەو باسەکاندا، رۆڵی یەکلاکەرەوە لەلایەن سکوتارییەوە بوو(مەبەستی عەلی شامیلە/سەردەشتی)، ئەو پیاوەی کە تەنانەت لەئەستەمبوڵیشدا بەهۆی دڵڕەقیی و غەدارییەوە، بەدناو بوو.
عەلی شامیل، دوای خوێن و ژیانی لەبەرامبەر خوێن و ژیاندا کرد، ئەو رایگەیاند کە جگە لەکوشتنی بەڕیوبەری ئاسایش هیچ شتێک ناتوانێت قەرەبوی لەدەستچونی کوردێک و هێرشکردنە سەر بەدرخانییەکان بکاتەوە. عەلی شامیل بەهۆی توندیی و ئەو زبرییەی هەیبوو، تەنانەت ترسنۆکترین ئەندامانی ئەنجومەنی بنەماڵەکەی خستەپاڵ خۆی و بەکۆی دەنگ بڕیاری کوشتنی ریزوان پاشا درا.

عەبدولڕەزاق، کە بەڕێوەبەرێکی جوانخاس و دڵگیری کاروباری تەشریفاتیی بوو، لە درککردنی نەریتە رۆژهەڵاتییەکاندا زیرەک بوو، ئەو هیچ کاتێکی بۆ جێبەجێکردنی سزاکە بەفیڕۆ نەداو داوای لە یەکیک لەخزمەتکارەکانی کرد کە لەشەرەکەی پێشوو لەگەڵ کرێکارەکانی شارەوانیدا بەشداربوو، ئامادەکاریی پێویست بۆ کوشتنی ریزوان پاشا بکات.

ئەم پیاوە، سی پیاوی تریشی بۆ هاوکاریی خۆی تیوەگلاند، تاوەکو لەبەرامبەر بڕی مانگانەی ١٥ مەجیدی کە دەکاتە ١٢,٥ دۆلارو نیو، داواکەی عەبدولڕەزاق جێبەجێبکەن.

ریزوان ڤێلایەکی لە گویزتەپە هەبوو، کە گوندێکە لەهەرێمی سکوتارییەو دەکەوێتە سەر رێگەی وێستگەی شەمەندەفەری رێگای ئەنەدۆڵ. ئەو ویستی لەڕێگەی گەڕانەوەی لە شەمەندەفەرەکەوە بۆ ڤێلاکەی بیکوژێت، وەک ئەوەی کە لەنێو ئەستەمبوڵدا ئەوە بکات، چونکە دانیشتووانەکەی ئەوێ کەمەو پەرتەوازەیە. لەراستیشدا هێزە سەربازییە خۆجێیەکەی ئەوێ لەژێر فەرماندەیی عەلی شامیلدایە، بەوەش ئەگەر ئەنجامدانی کوشتنەکە ئاسانترە.پاش ئەوەی عەبدولڕەزاق، دەمانچەو پارەو فیشەکی بەسەر چوار کوردەکەدا دابەشکرد، هەر چواریان رەوانەی گوزتەپە کران، ئەو بەشەخسیی، ریزوانی بۆ دەستنیشانکردن و فەرمانی خۆی پێدان.

بەکارهێنانی سیخوڕی پۆلیس

شاراوە نییە، کە بەدرخانییەکان سویندی تۆڵەکردنەوەیان خواردبوو کە ریزوان پاشا بکوژن. دەشێت ئەو لەلایەن سیخورەکانی پۆلیسەوە شتێکی زیاتری لەو پیلانە درک پێکردبێت کە دژی ئەو چنرابوو، هەربۆیە داوای لەکۆشک کرد بیپارێزن. بەلام سوڵتان هێشتا لێی دڕدۆنگبوو، ئنجا بەقەولی تورکان ریزوان چارەنووسی خۆی بەقەزاوقەدەر سپارد. پاش ئەوەی وەسێتی خۆی کردوو و کاروباری زۆری سامان و موڵومالەکەی حەلو فەسڵ کرد، ئێوارەیەک پاش

ئەوەی کەشەمەندەفەرەکەی جێهێشت لە گویزتەپەو خەریکبوو بگەڕێتەوە قێلاکەی لەلایەن چوار کوردەوە پەلاماردرا. ئەوان بۆئەوەی لەکوشتنەکەی دڵنیابنەوە، پێش ئەوەی هەڵبێن نۆ فیشەکیان لێدا، هەروەها لەوەدەچێت ئەوان کە پلانێکیان بۆ هەڵاتن دانەنابێت، لەوەشدا پشتیان بە دەسەڵات و نفوزی بەدرخان بەستبوو تاوەکو لەو میحنەتە رزگاریان بکات. ئەوان پاش کەمیک شوێنکەوتنیان دەستگیرکران و لەیەکێک لە بنکەی خۆجێیەکانی پۆلیس لەناوچەکە زیندانییکران. عەلی شامیل، هەوڵیدا کە هانی ئەفسەرانی پۆلیس بدات ئازادیان بکەن، پاش ئەوەی لەوەدا شکستیهێنابوو، ئنجا وەک فەرماندەیەکی سەربازیی هەرێمەکە دەسەڵاتی خۆی بەکارهێنابوو، ئەوانی هێنابوو لەسەربازخانەکە دابنابوون و خواردن و جگەرە دابوونێ و پێی وتبوون کە هی دڵ لەدڵ نەدەن بۆخۆی چاوی لییان دەبێت.

بەدڵنیاییەوە، سوڵتان بەهەواڵی کوشتنەکەی زانیبوو، ناردبووی بەشوێن عەبدولڕەزاقدا کە پشتی بەهێزو نفوزی بەدرخانییەکان قایمبوو، بۆئەوەی هێمنییبکاتەوەو زامنیبکات. بەڕێوەبەری تەشریفاتی ئازایانە دانی بەبەرپرسیارێتیی خۆیدا لەبارەی کوشتنەکەوە، نابوو. ئەو دانی بەوەدانابوو کە ئەوکارە لەلایەن خزمەتکارەکەیەوەو بەفەرمانی ئەو کراوە.تەنیا داخیشی ئەوەبووە کە ئەرکەکەی لەکۆشک، رێگەی ئەوەی لێگرتووە کەبۆخۆی بەشەخسیی تۆڵەی ئەو سوکایەتییەی لێ بکاتەوە کەدژی ئەو و بنەماڵەکەی ئەنجامیداوە.

بەدرخانییە ترساوەکان

لەپاش ئەو ناکۆکییە توندەی لەنێوان دەستوپێوەند و تاقمی بەدرخانییەکان لەکۆشک و باقی دیکەی حاشیەی ئمپراتۆریی سەبارەت بەو بابەتە روویدا، کە چۆن پێویستدەکات مامەڵە لەگەڵ مەسەلەکەدا بکەن. عەبدولحەمید لەقەڵەمرەوەکەیدا، هێندەی دوژمن هەبوو کە نەیدەویست ژمارەیان زۆرتر بکات، بەوەی هەنگاوی

یەکلاکەرەوە دژ بە بنەماڵەیەکی وابەهێزی وەک بەدرخانییەکان بنێت. ئەو بانگێشتی ئەندامانی سەرەکیی ئەنجومەنی وەزیرانی خۆی کرد. هەموو بەیەک دەنگ داوایان لێکرد، کارێکی بەهێزبکات بۆئەوەی باڵادەستیی خۆی لەبواری دەسەلاتداریی خۆیدا بسەلمێنێت. بەپێچەوانەوە، ئاماژەیان بەوەدا، کە پرستیژی سوڵتان بەشێوەیەکی حەتمی توشی پاشەکشەو لەکەداریی دەبێتو بەردخانییەکانیش وەکو حاکمی راستەقینەی ئمپراتۆرییەکە دەرەکەون و لەقەڵەمدەدرێن.

ئەمەش، دوودڵیی عەبدولحەمیدی نەهێشت و هێنایەسەر ئەو باوەڕەی، کەهەنگاوێکی توندو کاریگەر باشترین سیاسەتە. هەربۆیە بەخێرایی هەنگاوینا. پاش سێ رۆژ لەکوشتنەکەی ریزوان پاشا[واتە ٢٦ی مارت/سەردەشتی]، عەبدولڕەزاق و عەلی شامیل و تەواوی بنەماڵەی بەدرخانییەکان، لەشەوێکدا قۆڵبەستکران و خرانە سەر کەشتییەک. چوار پەلاماردەرەکە راستیینەکەشن دادگاییکران و هەڵواسران. لیکۆڵینەوەکەیان، تیشکێکی ئاشکرای خستەسەر رەوشی کۆمەلگا لەتورکیا:" ئێمە فەرمانمان پێکرا کە ریزوان پاشا بکوژین، ئەگەر ئەومان نەکوشتایە، ئەوە گەورەمان بۆ خۆی دەیکوشتین."

هەمانکات، سەرکردەی بەدرخانییەکان بۆ قەڵای تەڕابلوس گواسترانەوە، کەلەوێ بەتۆمەتی خیانەت و کوشتن دادگایی کران. هەموویان لەوێ هێڵرانەوە تەنیا یەکیکیان نەبێت کە سزای کوشتن درا. بەڵام پێش ئەوەی عەلی شامیل ئیعدام بکرێت، ئەو نمایشێکی لەدڕندەیی پێشاندا کەلەژێر پەردەی شارستانییەتی سەدەی بیستەمدا، خۆی مەڵاسدابوو. لەکاتێکدا دادگاییدەکرا، ئەو هەڵیکوتایە سەر داواکاری گشتیی و هەروەک بەوەرز دانی لەقوڕگی گیرکردو کوشتی.

هەروەها هەموو ئەم رووداوە تراژیدییانە، لەئاکامی رەتکردنەوەی ئەحمەدئاغاوە بوو، کە بەهیمەتی خۆی بۆ بەردرێژکردنی رێگاکە بخاتەگەڕ، تاوەکو بگاتە بەردەم ماڵەکەی عەبدولڕزاق."

A TRAGIC TURKISH DRAMA WRITTEN OUT OF REAL LIFE

TRIVIAL FEUD RESULTS IN PRACTICAL EXTINCTION OF A PRINCELY HOUSE—TRUE AND YET MORE IMPROBABLE THAN A TALE OF THE ARABIAN NIGHTS.

Special Correspondence of The Journal.

Constantinople, Aug. 22.—Bit by bit there has been revealed here one of the most absorbing, dramatic and impossible stories of true life that ever stepped out of the pages of the Arabian Nights and wandered by some mischance into the present day and hour. The principal characters in the drama were, on the surface, polished, cultivated men, who might have been received in society anywhere, in Constantinople, New York, London or Washington. Underneath the surface they prove to have been contemporaries of Othello and Iago.

The drama, of which probably we have not yet seen the last act, has already resulted in the murder of the prefect of Constantinople, the execution of the master of ceremonies at the palace, and his uncle the military governor of Scutari, and the practical extinction of one of the great princely houses of Turkey.

It all began in a trival fashion a few months ago when Ahmed Aga, factotum for the rich and powerful Redvan Pasha, prefect of the city, came to live in Shishli, a suburb of Constantinople, not far from the Yildiz Kiosk, and as ill-luck would have it, in the same street in which resided Abdurrezzak Pasha, master of ceremonies at the imperial palace.

Used Office to Graft.

Redvan used his office to feather his own nest, by methods not altogether unknown in America. The bakers' guild, for instance, paid him 250 Turkish liras a day to be "protected" when they violated the law against the selling of bread under weight. Ahmed was the man who ran the "graft" department for him and did most of the dirty work. Naturally, he saw to it that he got a good "rake off" for himself. And thus it came about that he could afford to live in style in a big house in a swell street near the palace.

But despite the fact that the neighborhood was a fashionable, one, the street, like most of the streets in the capital, was wretchedly paved. Ahmed used his pull to get that part of the street in front of his house repaved at the city's expense. Abdurrezzak sent him a message requesting that the pavement be extended to his own house. Ahmed wanted to know what there was in it for him. The response was not satisfactory.

Then Ahmed discovered that the funds apportioned for street improvements had been exhausted and the master of ceremonies would have to wait until an additional appropriation had been obtained, or pay for the extension of the pavement out of his own pocket.

Ahmed was a Turk of humble origin while Abdurrezzak Pasha was head of the great and powerful Kurish family of the Bedr Khans which, some fifty years back, under the leadership of Abdurrezzak's grandfather, had organized such a formidable revolt against the government that the sultan of that day had found it expedient to purchase peace by bestowing some of the best billets at his disposal on the chiefs of the Behr Khan. By the beard of the prophet, Abrurrezzak swore that he would teach Redvan's insolent upstart underling a lesson. On some pretext he decoyed Ahmed into his house, had him unmercifully bastinadoed, and placed him in ignominious confinement.

Gets Word to Chief.

Ahmed managed to get word of his sorry plight to his chief. Redvan was not the man to leave one of his stanchest followers in the lurch. He did his best to induce Abdurrezzak to set Ahmed free. He even offered to pay a big sum (C. O. D.) for Ahmed's release. But Abdurrezzak's desire for revenge was stronger than his cupidity. He refused to let Ahmed go. Then Redvan took the law into his own hands. He armed a number of the city scavengers with clubs and revolvers and set them to effect Ahmed's deliverance. A lively fight took place between the scavengers and Abdurrezzak's servants. One of the Kurd's was killed and several of Redvan's men were wounded, but Ahmed contrived to escape in the confusion.

No public inquiry was held into the matter; though everybody knew of the affair. Those entrusted with the enforcement of the law in Constantinople never think of troubling important officials for such a trifle as the death—accidental or otherwise—of a rival' serving man.

The fray had been fought almost beneath the walls of the imperial palace itself, and the yells of the combatants had reached the sultan's ears. He demanded a report. It then became a question which had the biggest "pull" with the sultan. Abdurrezzak's proved the stronger. It is said that Redvan was saved from banishment only thru the influence of his mother, who held an important position in the imperial harem. He lost the favor of his royal master, which meant of course, that it would not be long before he would be deprived of his job, too.

Plots to Slay Redvan.

This did not satisfy Abdurrezzak. He summoned a family council of the Behr Khans to determine what further steps should be taken to punish the man who had slain a member of the clan and insulted its dignity by attacking the house of its leader with a mob of the lowest menials in Constantinople—scavengers. In the deliberations the leading part was taken by Scutari, a man infamous even in Constantinople for his brutality and unscrupulousness.

Ali Shamil demanded a life for a life. Nothing less than the death of the prefect, he declared, could atone for the loss of the Kurd and the insult done the Behr Khans. By his vehemence he carried the more timorous members of the council with him. The vote for Redvan's death was unanimous.

Abdurrezzak, the suave and polished master of ceremonies, the adept in all the intricacies of oriental etiquet, lost no time in carrying the sentence into effect. He ordered one of his servants, who had taken part in the fight against the scavengers, to make the necessary preparations for the murder of Redvan. This man engaged three other Kurds to help him and they were taken into Abdurrezzak's service at fifteen midjidies ($12.50) a month. Assassins are cheap in Turkey.

Redvan had a country villa at Guez Tepe, a village in the Scutari district with a station on the Anatolian railway, and it was decided to kill him on his way from the train to his villa rather than in Constantinople. The sparser population, and the fact that the local troops were under the command of Ali Shamil would, it was thought, render the commission of the murder easier. The four Kurds were despatched to Guez Tepe after Abdurrezzak had provided them with revolvers, cartridges and money, and had personally pointed out Redvan to them and given them their instructions.

Used Police Spies.

It was no secret that the Bedr Khans had sworn vengence to the death against Redvan. It is probable that thru his police spies he obtained something more than an inkling of the precise nature of the plot against him. He appealed to the palace for protection, but the sultan still frowned upon him.

Then, Turk-like, he resigned himself to his fate, after making his will and disposing of most of his property.

One evening, just after he had left the train at Guez Tepe and was on his way to his villa, he was set upon by the four Kurds. To make sure of his death, they fired nine bullets into him before they took to their heels. Apparently they had made no special plans for their escape, depending on the influence of the heads of the Bedr Khans to get them off scot free. They were arrested after a short chase and lodged in one of the local guardhouses.

Ali Shamil tried to induce the police officer in charge to release them. Failing in this, he exercised his authority as military commander of the district to get them lodged in the barracks. Then he provided them with good fare and cigarets and told them they needn't worry a bit, he would see them thru.

Of course, the sultan heard of the murder. He sent for Abdurrezzak.

Relying on the strength and influence of the Bedr Khans to secure his immunity, the master of ceremonies boldly avowed his responsibility for the murder. He acknowledged that it had been committed by his servants at his orders and his only regret was that his official duties at the palace had prevented him from avenging in person the insult that the prefect had put upon him.

Feared Bedr Khans.

There followed a severe struggle between the Bedr Khan faction at the palace and the rest of the imperial entourage, as to how the matter should be dealt with. Abdul Hamid has enemies enough in his domain and he did not want to add to their number by taking any decisive steps against a house so powerful as that of the Bedr Khans. He summoned a council of his principal ministers. With one accord they urged the necessity of taking vigorous action to vindicate the supremacy of his own authority. Otherwise, they pointed out, his own prestige would suffer irretrievably, and the Bedr Khans would be regarded as the real rulers of the empire.

This decided the wavering Abdul Hamid. Convinced that relentless severity was the best policy, he acted with promptitude. Three days after Redvan Pasha met his death, Abdurrezzak, Ali Shamil and all the leading members of the Bedr Khans were arrested one night and lodged on board a ship. The four actual assassins were tried and hanged. Their defense throws an illuminatinig light on the state of society in Turkey. "We were ordered to kill Redvan Pasha, and if we had not killed him, our master would have killed us."

Meanwhile the leaders of the Bedr Khans were conveyed to the fortress of Tripoli, where they were tried in secret on the double charge of treason and murder, and all save one were condemned. But before Ali Shamil was executed he gave a sensational exhibition of the savage that lurked beneath the veneer of twentieth century civilization. While undergoing examination in the presence of his judges, he sprang at the procurator general and killed him like a weasel by biting him in the throat.

And all these tragic happenings resulted from Ahmed Aga's refusal to use his "pull" to lay down a stretch of new pavement in front of Abdurrezzak's house!

ڕەشبگیریی بەدرخانییەکان لەبیرەوەرییەکانی خالیدە ئەدیب ئەدیڤاردا

ژنە شاعیرو ئەدیب و فێمینستی تورک "خالیدە ئەدیب"، بەو هۆیەی کە دایکی کۆنەژنی عەلی شامیل پاشا بوو، هەروەها باوکیشی ناسیاوی عەلی شامیل بوو، جگەلەوەی ماڵی خوشکە گەورەکەی دراوسێی ماڵی عەلی شامیل بوون، لەنزیکەوە ئاگاداری ڕووداوەکان بووەو بەشێکی لە بەشی پێنجەمی بیرەوەرییەکانییدا بۆ ڕاگواستووین کە تایبەتە بەڕووداوەکانی سەردەمی کۆتایی دەسەڵاتی عوسمانیی. ئەو دەڵێت:

" لەبەهاردا گەڕاینەوە بۆ سوڵتان تەپەو هاوینمان لەوێ بەسەربرد. لەم ساڵەدا، نیلوفەری خوشکم شوی بەشێخیک کرد لەبۆرسە، ئەو تەنیا تەمەنی ١٥ ساڵان بوو.

دووەمین ڕووداوی گرنگ لەم ساڵەدا، کێشە پور مەهمورە ئەبڵە بوو، ئەو یەکەمین قوربانیی دەستی ڕژێمە کۆنەکە بوو لەخێزانەکەماندا.

ئەوە بەم شێوەیە ڕوویدا، عەلی شامیل بەو هێزە نوێ و بەدەوام و پەرەسەندووەی خۆیەوە، کە لەگەڵ هێندێک پیاوی خاوەن نفوزی دەوروبەری عەبدولحەمییددا، لەناکۆکییەوە گلابوو، عەبدولڕەزاقی برازای، کە کوردێکی ئەریستۆکراتی گەنج و نەحەواوە بوو، لەگەڵ ریزوان پاشا پارێزگاری ئەستەمبوڵدا، تووشی ناکۆکیی ببوو، کە کەسایەتییەکی گەورەبوو لەدەستوپێوەندەکانی سوڵتان. ناکۆکییەکە لەسەر چاککردنی ئەو بەشەی شەقامەکە بوو کە لەبەردەم ماڵی عەبدولڕەزاقدا بوو. ریزوان پاشا، پیاوێکی لەنزیک خۆی هەبوو کە ناوی ئەحمەد ئاغا بوو، کە پێگەیەکی نافەرمیی، بەڵام زۆر کاریگەریی لەبەشی چاککردنی ڕێگاوبان و شەقەماکان هەبوو. ئەحمەد ئاغا ڕەتیکردەوە فەرمان بە چاککردنی شەقامەکەی بەرماڵی عەبدولڕەزاق بدات، عەبدولڕەزاقیش کە ئەمەی بیست، ئەحمەد ئاغای فڕاندو لەماڵەکەی خۆی زیندانیی کردو بەشێوازە کوردییەکە مامەڵەی

لەگەڵ کردو هەڕەشەی ئەوەی کرد کە هەتاوەکو ڕێگاکە چاک دەکەن ئەحمەد ئاغا وەک بارمتە لای خۆی دەهێڵێتەوە. ریزوان پاشا، کە ئەحمەد ئاغای زۆرلەلا پەسەندبوو، ئەوەی کردە بەڵگەی شکات لەلای سوڵتان. لەو بڕوایەدام کە سوڵتان بڕیاری ئەوەی دابوو وەک باوە مەسەلەکە بە ئاشتبوونەوەو یەکتر ماچکردن و بوونەوە بەهاوڕێ چارەسەر بێت. بەڵام عەبدولڕزاق، هەر لەسەر دەمارگیرییە کوردانەکەی خۆی مایەوەو ئارەزووی ماچوموچ و ئاشتبوونەوەی نەبوو. ریزوان پاشاش، کرێکارەکانی ڕێگاوبانی ژێردەستی خۆی نارد و فەرمانی ئازادکردنی ئەحمەدئاغای پێدان. ئەوانیش بە پاچ و خاکەنازەو ئامرازەکانی دیکەی کارکردن، هەڵیانکوتابووە سەرماڵەکەی عەبدولڕەزاق و شەڕ هەڵگیرسابوو. چەندین پیاو لەهەردوولا بریندار بوون. فەرمانێکی دیکە ئەحمەدئاغای لەشانۆکە دوورخستەوەو وایێدەچوو کە هێمنیی و ئاشتیی بەرقەرار بوو بێت. بەڵام ئەو هێمنییە ناسروشتییە پێش گەردەلولێکی فرە خراپ بوو.

لەپاش نیوەڕۆیەک، باوکم زوو لەرۆژانی دیکە هاتەوە ماڵەوەو بێزارو ڕەنگزەرد دیاربوو. شەوی رابردوو، ڕووداوی زۆر مەترسیدار ڕوویدابوو. ریزوان پاشا، چووبوو بۆ ڤێلاکەی لە ئێرنکۆی، لەلایەن چوار[3] کوردەوە لە عەرەبانەکەیدا کوژرابوو، ئەوانەی لەسەر پردەکەوەو لەنزیک ماڵی عەلی پاشاوە لە حەیدەرپاشا، هێرشیانکردبوو. ئەوانە گیرابوون و هێنرابوونە لای عەلی شامیل پاشای فەرمانداری سکوتاری. ئەو بۆ چەند کاتژمێریک زیندانییکردبوون و بەیانی رۆژی دواتر بەریدابوون. ئەم ڕووداوە ترسی خستە دڵی سوڵتانەوە، هەربۆیە لەو شەوانەدا تەواوی بنەماڵەی

[3] ناوی ئەو چوارە بەمشێوەیە بوو: عەبدوڵا کوڕی تەتار ناسراو بەئەمین هەکارلی تەمەن ٣٥ ساڵ کە سەرۆکی باندەکە بوو، ئەسەد کوڕی سادۆ ناسراو بەمحەمەد وانلی تەمەن ٢٢ ساڵ، عەبدوڵڵا کوڕی محەمەد ناسراو بە عەبدوڵڵا بدلیسی تەمەن ٢٢ ساڵ لەگەڵ ئەحمەد کوڕی محەمەد وانلی تەمەن ٣٠ ساڵ. هەروەها ناوی کەسێکی دیکە بەناوی عەلی چاوشیش لەگەڵ ئەو چوار کەسە هاتووە.

بەدرخانییەکان، بە عەلی شامیلیشەوە کە سەرۆکیان بوو، قۆڵبەستکران و خرابوونە نێو کەشتی و بەزنجیرکراوی رەوانەی تەرابلوس کران.

ماڵەکەی عەلی شامیل و ماڵە بچووکەکەی بەرامبەریان کە خوشکەکەمی لێ دەژیا، لەژێر چاودێریی و پاسەوانییەکی زۆر توندا بوو، رێگە نەدەدرا کە لەگەڵ دەرەوەدا هیچ پەیوەندییەکیان هەبێ. مێردی خوشکەکەم، کە داماوە بەتەمەنی هیچ شتێکی نەکردبوو، تەنیا بەسەرکزیی خەریکی کاری دەرمان و کیمیاگەریی بوو، لەگەڵ ئەوانی دیکەدا دەستوپێی کۆتکرابووو فڕێیاندابووە کەشتییەکەوە. تەنانەت منداڵی دوازدە ساڵەش لە قوتابخانە دەستگیردەکراو دەبراو دووردەخرایەوە. نەدەبوو هچ رەگەزێکی نێر لە بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵدا جێبهێڵرێ.

بەوشێوەیە، ژمارەیەکی زۆر لەبەدرخانییەکان، کە هیچیان لەبارەی شەڕەکەی عەبدولڕەزاق نەدەزانی، لەگەڵ ئەوانی دیکەدا نەهامەتییان چێشت و تووشبوون...

عەلی شامیل پاشا، قوربانی شکۆی بنەماڵەکەی بوو، ئەو شەڕو ناکۆکییەکەی پەسەند نەدەکرد، بەڵام دەسەڵات و کاریگەی برازاکەی وایکرد کە ئەویش فەرمانی کوشتنی ریزوان پاشا دەربکات...عەلی شامیل پاشا دەهاتە ماڵی ئێمەو سەردانی دەکردین، هەربۆیە پێمانوابوو باوکیشمان هەروەها قۆڵبەست بکرێت، چونکە سوڵتان بەهۆی ئەو بیروباوەڕە لیبراڵانەیەی کە باوکمی پێ ناسرابوو،چارەی باوکمی نەدەویست...خوا هەرکەسێک لەم سیستمە بپارێزێت، وێڕای ئەو نەهامەتییانەی کە تاکەکان لەسایەی ئەم سیستمەدا دەیانناڵاند، لەهەمووی مەترسیدارتر ئەو فەسادە بوو کە ببووە دەرگایەکی فراوان بۆ نەریتی نزم و پەست و بڵاوبوونەوەی سیخوڕیی. پیاوانێک رێگای ئاسانیان بۆ سەرکەوتن دەگرتەبەر تەنیا لەرێگەی راپۆرتنووسین لەدراوسێکانیان...

ئەو دادگا نائاساییەی کە سوڵتان رەوانەی تەڕابلوسی کردبوو بۆ دادگاییکردنی بەدرخانییەکان، مێردی خوشکەکەمیان لەبەدرخانییەکان جیاکردبۆوەو بۆ ئۆرشەلیم دووریان خستبۆوە.

عەلی شامیل پاشا، پلە سەربازییەکەی لێ سەنرابۆوەو لەگەڵ باقی دیکەی ئەندامانی خێزانەکەی بەزیندانی هەتاهەتایی سزادرا. ئەو، لەساڵی ١٩٠٧دا، پاش بەسەربردنی ژیانێکی خەمبارو تەنیا، لەزینداندا مرد[4].

---

[4] رۆژنامەی بریتانیی (THE GLAMORGAN GAZETTE) کەلەرۆژی هەینی رێکەوتی ٢٠ی ئەپرڵی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، هەواڵێکی بڵاوکردۆتەوە کە دەڵێت: ژنەکەی شامیل پاشا، کە لەئەستەمبول دوورخراوەتەوە بەهۆی تێوەگلانی لەکوشتنی ریزوان پاشای بەرێوەبەری پۆلیس، خۆی خستۆتە بیرێکەوە.

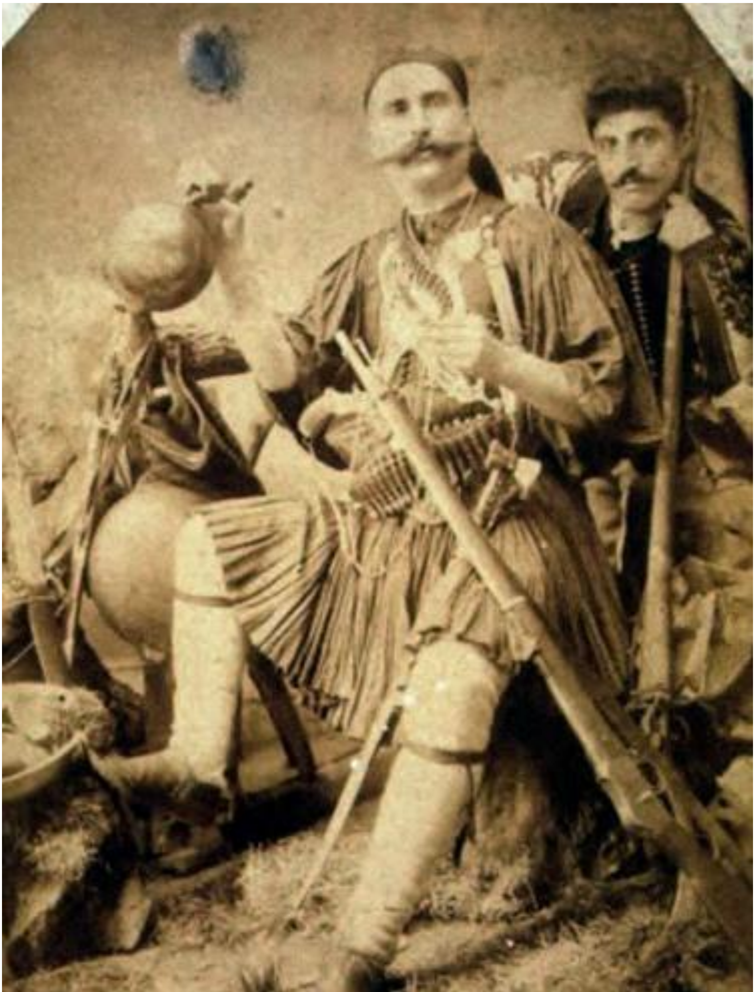

عەلی شامیل پاشا

عەلی شامیل و بەشێک لە ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخانییەکان

ژنە شاعیرو نووسەری تورک خالیدە ئەدیب (١٨٨٤-١٩٦٤)

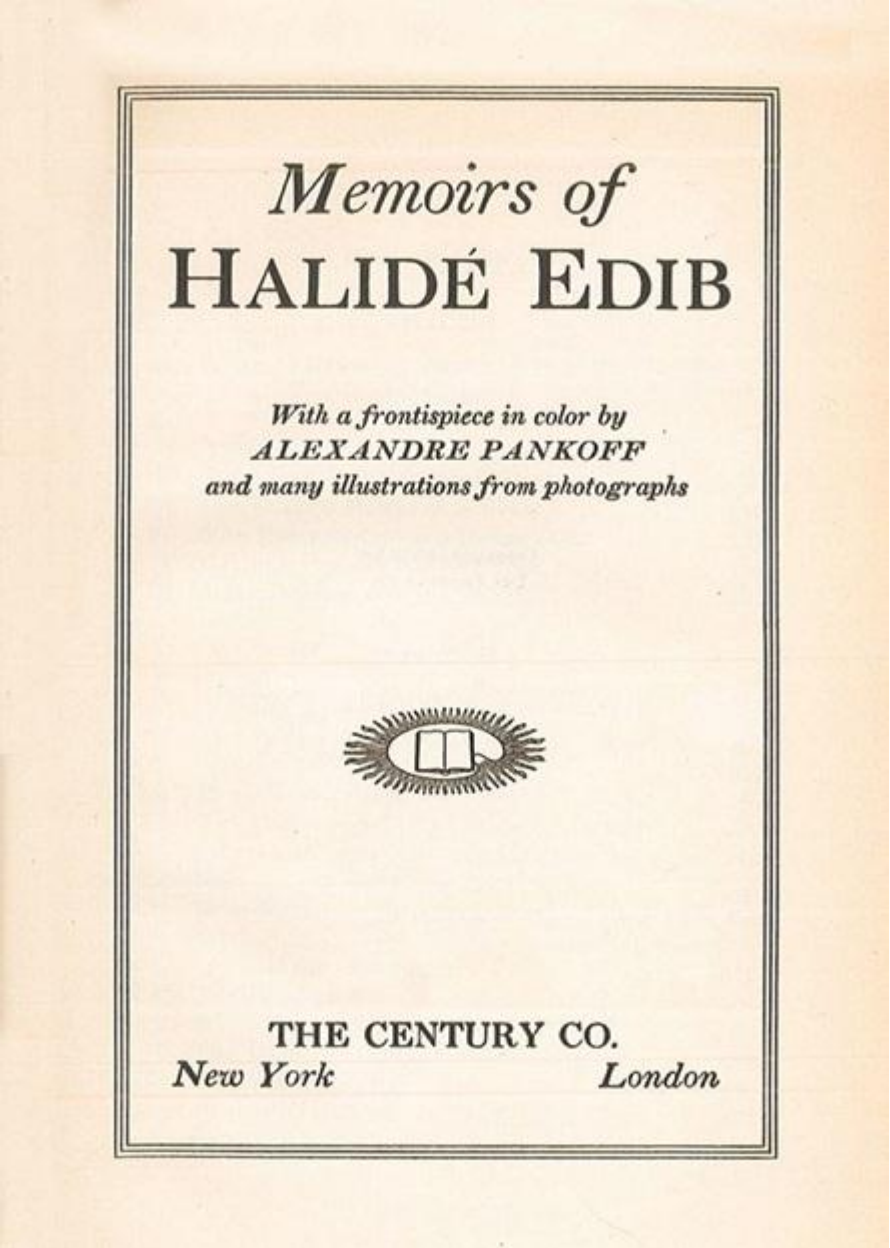

Memoirs of

HALIDÉ EDIB

With a frontispiece in color by

ALEXANDRE PANKOFF

and many illustrations from photographs

THE CENTURY CO.

New York *London*

In the spring we went back to Sultan Tepé and spent the summer there. This year my sister Neilüfer married a young sheik in Broussa. She was only fifteen years old.

The second important event of this year was poor Mahmouré Abla's trouble. She was the first victim of the old régime in our family

It happened in this way. Ali Shamil Pasha with his new and constantly increasing power was brought into conflict with other influential men around Abdul Hamid. His nephew Abdurazzak, a young and impetuous Kurdish aristocrat, had begun a quarrel with Ridvan Pasha, the prefect of Constantinople, a great personage in the immediate entourage of the sultan. The quarrel arose about the mending of a piece of road in front of Abdurazzak's house. Ridvan Pasha had near him a man called Ahmed Aga who had some unofficial but very influential post in the road-mending department. Ahmed Aga refused to give orders for the mending of the road before Abdurazzak's house. Abdurazzak, having heard of this, kidnapped Ahmed Aga, imprisoned him in his house, and handled him in Kurdish fashion, threatening to keep him in his house as a hostage till the bit of road was repaired. Ridvan Pasha, with whom Ahmed Aga was a favorite, took the matter up and complained to his Majesty. I believe an iradé of the usual kiss-and-be-friends kind was issued, but Abdurazzak was in his fiercest Kurdish temper and by no means in a kissing mood. Ridvan Pasha sent the road repairers under his command to release Ahmed

Aga, and they bore down upon Abdurazzak's house with their spades and other road-making implements. A fight took place, and men were wounded on both sides. Another iradé removed Ahmed Aga from the scene, and an apparent calm was established; but it was the unnatural calm that precedes a worse storm.

One afternoon father came home earlier than usual looking distressed and pained. Serious events had taken place the night before. Ridvan Pasha, going to his summer residence in Erenkeuy, had been murdered in his carriage by four Kurds who attacked him on the bridge near Ali Pasha's house in Haidar Pasha. They were arrested and brought to Ali Shamil Pasha as the governor of Scutari. He imprisoned them for a few hours but released them the next morning, evidently at the instance of his nephew. This aroused the fears of the sultan, and that very night all the Bederhani family, of which Ali Shamil Pasha was the head, were arrested, packed into a boat, and sent off to Tripoli in chains. Ali Shamil Pasha's house and the little houses opposite where my sister lived were under the strictest guard, and no contact with outsiders was allowed. My poor brother-in-law, who had done nothing all his life but humbly and conscientiously mix and prepare drugs as a chemist, was huddled into the boat with the others and put in chains also. Even boys of twelve were taken from school and exiled. No male Bederhani was to be left in Constantinople; consequently a great number of Bederhanis who knew nothing whatever about the quarrel of Abdurazzak suffered with the rest. Poor

Once only I saw her white veil, which she used at her prayers, hung up to dry, and so great was my pain that even this upset and excited me to a night of fever. Father went more frequently and mourned for her like a lost soul. He saw her once on the balcony, and their eye or rather soul contact was described to me by her after her release. "When I saw him pass, forgetting the police guard under the window, I waved my hands; he was searching the house with his eyes. The moment he caught sight of me he sat down in the carriage and covered his face with his hands." He was sobbing aloud, and that in a public train. After he came home that day he sat by a table and cried as he used to do after mother's death. Meanwhile granny and Teïzé had taken a house in Sultan Tepé not far from ours, and during all these days of anxiety I went often to see granny and talk about Mahmouré Abla. She also cried bitterly and continually. After two months of this helpless suffering, she told me one day that she was going to try and get to Mahmouré Abla. Father went on trying hard in the palace through influential friends of his to get some relief for my brother-in-law. Humanity, although so cowardly at times, is not entirely extinguishable even in the worst régime, so that he had some hopes.

Granny said a significant good-bye to me one day, and taking a humble one-horse carriage she drove away in her loose black *charshaf*. When she did not return in the evening, I felt that it was ominous; but the next day early in the morning she was back with tears and smiles.

through her tears. But Mahmouré Abla in spite of her pride had wept copiously and kissed her continually, asking about every one of us, and talking loudly about the rough way in which the house was searched and the difficulty she had in getting the guards to buy even medicine for her. Shut up for months in the state she was in, she had of course been suffering, but the guards looked upon the desire for medicine by a woman whose husband and father were in the bad graces of the sultan as luxurious whims. There were hardly three months more before her confinement, and if she were not released she would be condemned to face the ordeal all alone.

My old enemy Insomnia came back and stared at me through long nights, presenting Mahmouré Abla's image distorted in pain and with no one except babies and a very stupid little maid to help her. Why did women have babies any time and anywhere? [2]

The extraordinary court which was sent by the sultan to try the Bederhanis in Tripoli separated my brother-in-law from the Bederhanis, and he was exiled to Jerusalem, which was heaven after the dungeons of Tripoli.

[2] During the first Greek revolution in the Greek provinces of the Turkish Empire, the Turkish people in Istamboul were uneasy about the Greeks, who might rise in sympathy and start massacres, and so the Moslem youth kept guard in the Turkish quarters. Chenghel Tahir Pasha, a strict and wonderfully able man, was appointed to govern Istamboul at the crisis. He issued an order that every one should go to his home after night prayers and that no one was to be seen in the streets. The first night the guards arrested everybody who was found abroad. One of them had gone in search of a *sage femme* for his wife who was going to have a baby. "Tell your woman," said Tahir Pasha, "she must not have a baby at night and at such a time again."

Ali Pasha's military grade was taken from him, and he was condemned to perpetual imprisonment with the rest of his family in Tripoli. He died in the prison in 1907 after a sad and lonely life. Mahmouré Abla was released after two more months, and she had her baby near us. She soon sailed for Jerusalem with her five children to join her husband. They came back with all the other exiles in 1908, and a great reception was given to all the passengers in the boat as having been the victims of the great tyrant.

In the fall of 1906 before we could go back to our place in Pera I had a dangerous internal operation which kept me in bed for six months. I was very near death, but despite very high fever I never lost consciousness. My head was full of strange whims and regrets. I was, as once before, immensely conscious of myself and distant in feeling from every one else. Something was hurting me in an unutterable way. I seemed a foolish child playing with words and as though I had missed the essence of life. What had I missed? I had made a love marriage. I had two babies who made me realize the full ecstasy of motherhood. I could not complain much of the details of my daily life, for they were more or less the same as the daily life of the great majority of other Turkish women. I did not envy the bustle and the empty pleasures of the few more or less described by Pierre Loti. I never had "hat and ball" [3] longings. What I had missed and what I wanted, I did not know. I remember repeating the

[3] That is, to go out unveiled in a hat like Christian women, and to dance.

SNOW IN SCOTLAND.

The fine weather in Perthshire was interrupted on Monday by rain, and on Tuesday morning there were heavy showers of snow and sleet. The Grampians and Ochil Hills were thickly coated with snow down to their base, and even some of the low grounds were quite covered.

Throwing himself from a four-storey window in Darwin's-building, Walworth, a carman named Henry Carter, aged fifty, has been killed.

The wife of Chamyl Pasha, who was exiled from Constantinople for complicity in the murder of Redvan Pasha, the police prefect, has drowned herself in a well.

The death is reported of Catherine Tynan at Glasshouse, Co. Waterford, at the age of 106.

Stepney Borough Council have decided to ask the Commissioner of Police to issue such regulations as will lessen the noise of motor-omnibuses passing through the borough.

An Italian named Assandri and his wife have been suffocated in their bedroom in Princess-street, Marylebone, owing to a defective gas-pipe.

The New Zealand Government has entered business as a retail distributor of State-mined coal.

It is stated in Pretoria that a new native labour association is being formed, with a capital of £50,000, for the recruiting of labour on the East Coast.

پەیامنێری سەندەی تایمز کوشتنی ریزوان و کەوتنی بەدرخانییەکان دەگێڕیتەوە

رۆژنامەی (THE SUNDAY TIMES) کە لەرۆژی یەک شەممەی رێکەوتی ١٤ی ئۆکتۆبەر ی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، بابەتیکی دوورودرێژی لەژێر ناونیشانی "تۆڵەسەندنەوەیەکی تورکیی. چیرۆکێکی سەرنجڕاکێش سەبارەت بەپیلانگێڕییەکی رۆژهەڵاتیی وەک بەشێک لەمێژووی کۆن"دا، بڵاوکردۆتەوە، کەلەلایەن پەیامنێری رۆژنامەکەیانەوە لەئەستەمبوڵەوە نێرداوە و نووسیوەیەتی:

" لەکۆتایی مانگی نۆڤەمبەری پێشوودا، خەڵکە باشەکەی ئەستەمبوڵ سەریان سوڕما یان تووشی شۆکبوون، بەگوێرەی مەزاج و تەبیعەتیان، بەو ناکۆکیی و پێکدادنە توندوتیژەی لەنێوان پیاوەکانی هەردوو پاشا بەهێزەکەدا روویدا، عەبدولڕەزاقی بەڕێوەبەری تەشریفاتی کۆشکی ئیمپراتۆریی و ریزوان پاشای پارێزگاری شارەکە. لەم ساڵانەی دوایدا، ئەم رووداوانە، زۆر لەنێو جیهانی کارمەندە باڵاکانی تورکییەکاندا، چەند بارە دەبێتەوە. وەک ئەوەی کە تەنیا ورووژانێکی تێپەڕبن، بڵاوکراوەکان زۆر بەتوندی سانسۆری تەنانەت ئاماژەدانیش بەم رووداوانە دەکەن. هەروەها ئەم کاروبارە تایبەتانە بەشێوەیەک تێدەپەڕێتو بیردەچێتەوە، هەروەک ئەوانەی دیکەی پێشوو. ئەوەی کە ئەو دیمەنە تراژیدییەشی نەچەسپاندو بووەهۆی مردن یان کەوتنی هەندێک لەو پیاوە هەرە دەسەڵاتدارانەی لەئیمپراتۆرییەکەدان.

ریزوان پاشا، وەک تەرزێکی نائاسایی کاربەدەستی تورکیی بوو، بەڵام لەڕووی هەوڵ و لەپێناو بەدەستهێناتنی ئامانجەکانیدا، باڵادەستبوو. هەروەها بەگوێرەی هەندێک لەبیرو تێڕوانییەکان، لەڕووی کارەکتەرەوە، بەبەراورد بە هاوڕێ و هاوکارەکانی. ئەو وەک پارێزگار، بەتایبەتیی خۆی بۆ بەشی سیخوڕیی و ئەمنییەت

تەرخانکردبوو، چاویشی لەوە پۆشیبوو کە تەواوی کاروباری شارەوانی بکەوێتە چنگی ئەحمەد ئاغا، ئەوەی پیاوێکی پلەنزم بوو، لەرووی ئاستی خوێندەواریشەوە لاوازبوو. ئەوەی وەک دەلاڵ و بریکارێک، لەراپەڕاندنی کاروباری بیزنسە ئاڵۆزەکاندا، کاری بۆ ریزوان پاشا دەکرد.

ئەوە بەهۆی ئەحمەد ئاغاوە بوو کە ریزوان پاشا لەگەڵ عەبدولڕەزاق پاشادا تووشی ناکۆکیی بوو. دوژمنێکی سەرسەخت کە نەک هەر بەتەنیا کاربەدەستێکی باڵای کۆشک بوو، بەڵکو ئەندامی بنەماڵەیەکی بەهیزی کوردیش بوو کە بەدرخانییەکانە. ئەو بنەماڵەیەی کەناوەکەی خۆی لە باپیریان بەدرخانەوە وەرگرتووە، ئەو سەرۆکە کوردە بەناوبانگەی، کەلەسەردەمی سوڵتان عەبدولمەجیددا، بۆماوەی چەند ساڵیک لەخەباتێکی بێهودەدا بوو دژی حکومەتی عوسمانیی. ئەو بەچەند مەرجێکی باش وازیهێناو هێنرا بۆ ئەستەمبوڵ. دواجار خێزانەکەی زۆر زیاتر لەجاران بەهێزتربوو وەک لەو کاتەی کە بەدژی سوڵتان وەستابوو. یەک لەکوڕەکانی بەدرخان، کە عەلی شامیلە، بووە فەرماندەی سەربازیی سکوتاری و کوڕو کوڕەزاکانی دیکەی بەدرخانیش بوونە فەرمانڕەوای شارە گرنگەکان، یان پۆستی هاوشێوەیان پێدرا.

عەبدولڕەزاق، کە لەگەڵ ریزوان پاشادا کەوتە ناکۆکییەوە، بووە بەڵگەیەک بۆ هەرەسی بنەماڵەکە. ئەو برازای عەلی شامیل و هەروەها کوڕەزای بەدرخانی گەورەبوو. ریشەی ناکۆکییەکە لەوە زۆر بێبایەخترە کە چاوەڕوان بکرێت. ئەحمەد ئاغای پیاوی ریزوان پاشان هاتبوو تاوەکو لەشیشلی بژی کە گەڕەکێکە لەئەستەمبول و زۆر لەکۆشکی یەڵدزەوە دوور نییە. لە بەختی خۆی ئەو هاتبووە هەمان شەقام کە ماڵی عەبدولڕەزاقی لێبوو. ئەم شەقامە، هەروەک زۆر لەشەقامەکانی دیکەی پایتەخت، زۆر بەخراپیی بەردرێژکرابوو. هەربۆیە ئەحمەد ئاغا فەرمانی بە کاربەدەستانی رێگاوبانی شارەوانی کردبوو، بەردەم ماڵەکەی خۆی بۆ تەخت و بەردرێژبکەنەوە. کاتێک عەبدولڕەزاق ئەمەی بیست، پەیامێکی بۆ ئەحمەد ئاغا ناردو داوای

لێکرد چاککردنی شەقامەکە تاکو ماڵی ئەوانیش درێژ بکرێتەوە. ئەحمەد ئاغا، وەڵامێکی بێماریفەتانەو نالەبارانەی ئەم داوایەی عەبدولڕەزاقی دایەوە. ئەو بەعەبدولڕەزاقی بەڕێوبەری تەشریفاتی وتبوو، بەکاری خۆیەوە سەرقاڵبێت و دەست وەرنەداتە کاری شارەوانییەوە!! ئەمەش کوردەکەی توڕەکرد، ئەوەی بڕیارییدا کە بۆخۆی ئەحمەد ئاغا سزا بدات. ئەو بەفێڵێک ئەحمەد ئاغای هێنایە ماڵەکەی و بەتوندی کوتایان و ئنجا لەئاودەستەکەی ڕاڕەوەکەدا زیندانییان کرد.

ئەحمەد ئاغا، توانی کە هەواڵی دۆخی نالەباری خۆی بە ریزوان پاشای گەورەی بگەیەنێت، پاش ئەوەی هەولی بێهودەیدا بۆ رزگاربوون. ریزوان پاشا بۆ رزگارکردنی پیاوەکەی، ژمارەیەک لە لە کرێکارەکانی شارەوانی بە دەمانچەو کوتەوە نارد تاوەکو بچن بەدەم ئەحمەد ئاغاوە. بەوەش شەڕێکی توند لەنێوان دەستوپێوەندەکانی عەبدولڕەزاق و کرێکارەکاندا روویدا، تێیدا کوردێک کوژراو و چەند پیاوێکی ریزوان پاشاش برینداربوون. ئەحمەد ئاغاش دەرفەتی هەراکەی بۆ هەڵاتن قۆزتەوە. هەربۆیە ئەنجامی شەڕەکە بەسەرکەوتن بۆ پارێزگار درایە قەڵەم. بەڵام کوردان رەگەزێکی تۆڵەسێنن و تۆڵەکردنەوە نەریتێکە لەنێوانیاندا.

ئەوانەی تورکیا دەناسن، پێویست ناکات پێیان بوترێت کە لێکۆڵینەوەی فەرمیی لە بەزمی ئەوانە ناکرێت کە لە شیشلی دادەنیشن و هیچ یەکێکیش لەوانەی گلابوونە هەراکەوە لەلایەن دادگاوە بانگ نەکران بۆ لێکۆڵینەوە لەو رۆڵەی لەو هەرایانەدا گێڕاویانە. لەئەستەمبوڵ، ئەوە باو نییە کە کەسانی باڵادەستی وەک پارێزگاری شارەکە، یان تەشریفاتچی، لەبارەی بابەتگەلێکی بێبایەخی وەک کوشتنی خزمەتکارێکەوە نیگەران بکرێن. هەرچەندە لەو بارەیەشەوە راپۆرتێک خرایە بەردەم سوڵتان، ئەوەش بۆ ئەو کاریگەرییە دەگەڕێتەوە کە عەبدولڕەزاق و خزمەکانی هەیانبوو. ئەم راپۆرتە زۆر بەدژی ریزوان پاشا نووسرابوو.

خاوەنشکۆ سوڵتان زۆر لەپارێزگار توڕە بووە، لەوەدەچێت ئەوە بێزاری کردبێت کە پارێزگار بوێری ئەوەی کرووە باندێکی چەکداری لە نزیک کۆشکەوە بەکارهێناوە. هەروەها دەوترێت، کە ئەوەش زۆر مەحاڵ نییە، گوایە دەنگ و هەرای شەڕەکە، لەکۆشکی یەڵدزەوە کەوتۆتەبەر گوێی سوڵتان.

بۆماوەی چەند هەفتەیەک، ریزوان لە شەرمەزارییەکی قووڵدا دەژیا، لەلایەکەوە سوڵتان دەیویست وەک نیوەدوورخستنەوەیەک و وەک حاکمی گشتی یان والی رەوانەی بەغدای بکات، بەڵام سوپاس بۆ دەستێوەردانی دایکی، کە بەهۆی هاوڕێکانییەوە لەحەرەمسەرا، قسەی زۆر لەلای سوڵتان دەڕۆیشت، ئەو رێگەی پێدرا لەئەستەمبوڵ لەپۆستەکەیدا بمێنیتەوە. هەرچەندە ئەو نەیتوانی پاڵپشتی و لوتفی ئیمپراتۆریی و سوڵتان بەدەستبێنێتەوە.

هەرئەوەندە روونبووەوە کە ریزوان پاشا سزا نادرێت، عەبدولڕەزاق بانگێشتی ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخانی کرد بۆ کۆبوونەوە. بەهێزترین ئەندامی بنەماڵەکەو قسەرۆیشتووترین کەسایەتیی نێو کۆبوونەوەکە ، عەلی شامیل بوو، کە پیاوێکی رۆشنبیر نەبوو بەڵام کەسایەتییەکی بەهێزی هەبوو. زۆر لەوانەشە بەهۆی ئەو دەسەڵات و کاریگەرییەوە بووبێت، زێدەتر لەعەبدولڕەزاق، کە وایکرد ئەنجومەنی بنەماڵە، لەکۆبوونەوەکەدا بڕیاری ئەوە بحەنە بەردەم بەدرخانییەکان، پارێزگاری شارەکە بەگیانی خۆی باجی ئەو هێرشەی بۆسەر بەدرخانییەکان بدات.

عەبدولڕەزاق، راستەوخۆ بۆ جێبەجێکردنی ئەم بڕیارە هەنگاوینا، ئەو فەرمانی بەیەکێک لەخزمەتکارەکانی کرد، کە لەشەڕەکەی شیشلیدا بەشداربوو، ئامادەکاریی پێویست بۆ کوشتنی ریزوان پاشا بکات، هەروەها کەسانێکیش بۆ ئەم کارە بکاتە هاوکات و پشتیوان. ئەم پیاوە، سێ کوردی دیکەی پەیداکرد تاوەکو هاوکاریی بکەن و کردنی بە خزمەتکاری عەبدولڕەزاق بەبڕی مانگانەی ١٥ مەجیدی (٢ دۆلار). ریزوان پاشا کۆشکێکی بەخۆی هەبوو لە گویزتەپە، کە گوندێکبوو لەهەرێمی سکوتاری، کە دەکەوێتە وێستگەی

شەمەندەفەری ڕێگەی ئەنەدۆڵ. ئەو بڕیاریدا کە لەسەر ڕێگای گەڕانەوەی ریزوان پاشا لە شەمەندەفەرەکەوە بۆ کۆشکەکەی بیکوژێت، تا ئەوەی کە لەئەستەمبوڵدا ئەو کارە بکات. کەمی دانیشتووانەکەی ئەوێن هەروەها ئەو ڕاستییەی کە هێزە سەربازییە خۆجێیەکەی سکوتاری لەژێر فەرماندەیی عەلی شامیل پاشادا بوو، ئەوەش وادەکات کە پیاوکوژەکان بتوانن هەڵبێن. چوار کوردەکە ڕەوانەی گویزتەپە کران پاش ئەوەی عەبدولڕەزاق دەمانچەو فیشەک و پارەی پێدان و خودی خۆی ریزوان پاشای وەک ئامانج بۆ دیاریکردن و فەرمانی کوشتنی پێدان. سەرەتا پێشنیاری ئەوەیان کرد، کە قاوەخانەکەی ئەوبەری وێستگەکە بەکرێ بگرن، بۆئەوەی چاودێری جوڵە و هاتوچۆی ریزوان پاشا بکەن و پیلانەکەیان دابنێن. بەڵام قاوەخانەکە بۆ بەکرێدان نەبوو، هەربۆیە ماڵێکی تایبەتیان بەکرێ گرت. ئەوان لەوە دەترسان ئەگەر بەشێوەیەکی ئاسایی دەرنەکەون ئەوا گومانی پۆلیس دەخەنە سەر خۆیان، هەربۆیە پێشنیاری ئەوەیان بۆ گەورەکەیان کرد مامەڵە لەگەڵ باندی قاچاخچیی توتن بکەن. عەبدولڕەزاق بەوە ڕازی بوو، هەربۆیە بڕیک پارەی پێویستیشی بۆ تەرخانکردن.

هەمانکات، دۆخ و پێگەی ریزوان تادواڕادە مایەی بەزەیی بوو. ئەو وەک هەرکەسێک لەئەستەمبول، دەیزانی کە عەبدولڕەزاق سوێندی خواردووە تۆڵەی لێبکاتەوە. ئەو لەرێگەی سیخوڕەکانییەوە هەواڵی خراپی پێگەیشتبوو کە ئامادەکاریی بۆ کوشتنی دەکرێت. ئەو تکای لەکۆشک کرد کە بیپارێزن، بەڵام تکاکەی بێکاریگەر بوو. بەگوێرەی هاوڕێکانی، ئەو خۆی ڕادەستی چارەنووس کردو هەنگاوی پێویستی بۆ حەلوفەسڵکردنی موڵک و سامانەکەی نا، لەترسی ڕووداوی تیرۆرکردن و لەناکاوکوشتنی، هەروەک ئەوەی هێندەی ەبەلاوە ناخۆش نەبێ کە قەناعەت بەخۆی بکات، ئەو تۆڕەی دوژمنەکانی بۆیان چنیوەن وا هێواش هێواش لەگەردنی دەئاڵێت. کچەکەی ریزوان پاشا، کە لەگەڵ کوڕەکەی کەسایەتیی بەناوبانگ و پاڵەوانی جەنگی یۆنان، ئەدهەم پاشا، هاوسەرگیریی کردبوو،

بەزمێکی نوێتری بەسەر شانی باوکیدا هێنابوو. ئەو لەگەڵ پارێزەرێکی چەرکەسییدا هەڵگیرابوو و چووبووە ئیزمیت تاکو لەگەڵ ئەودا بژی. لەڕاستییدا، ئەو پاش چەند رۆژێک گەڕایەوە ماڵی باوکی و لەواقیعدا لەگەڵ مێردەکەی رێککەوتبوونەوە، بەڵام هەڵگیرانەکەی، خەم و پەژارەیەکی زۆری بۆ ریزوان هێناو بووەهۆی ئەوەی کە زیاتر لەقاوغێکی داخراو و بێزراوی سوڵتاندا بمێنیتەوە، ئەوەی زۆر رقی لەمجۆرە بەدناویی و ئیشە قۆڕانە دەبۆوە. هێشتا خاوەنشکۆ بێتاقەتیی لەهەڵاتنی ئەو دووکچەی کاربەدەستێکی باڵای دیکە دەرنەچووبوو، کە ماوەیەک لەوەو پێش روویدابوو. یەکێک لەوانەش ژنی مێردار بوو، کە زووتر لەزستاندا عەباو پەچەی داکەندبوو، بەرگی فەرەنگیی پۆشیبوو، هەڵاتبوو بۆ پاریس.

پێشئەوەی جەنابی پارێزگار لەشۆکی هەڵگیرانی کچەکەی بەهۆش خۆی بێتەوەو سەربەرز بکاتەوە، ئەو گورزەی بەرکەوت کە بەدرخانییەکان بۆیان ئامادەکردبوو. ئێوارەی رۆژی هەینی رێکەوتی ٢٣ی مارت، کاتێک لەشەمەندەفەرەکە هاتەدەر لەگویزتەپە، زۆری نەمابوو بگاتە کۆشکەکەی و لەگەڵ کوڕەکەیدا بوو، لەلایەن چوار کوردەوە پەلاماردرا، ئەوانەی نۆ فیشەکیان پێوەنا.

پێشئەوەی هیچ لێکۆڵەرێک بگاتەجێ، ریزوان دەستبەجێ گیانی سپارد. بکوژەکان هەڵاتن، بەڵام پۆلیس شوێنیانکەوتن و پاش راوەدونانێکی کورت، دەستبەسەریانکردن و لەیەکێک لەبنکە خۆجێییەکانی پۆلیس زیندانییان کردن.

بەیانی زووی رۆژی دواتر، عەلی شامیل، کە بەدڵنیاییەوە ئاگاداری ئەوە بوو کە روویداوە، هاتبوو بە فریایانەوە، ئەو هەوڵیدابوو کە ئەو ئەفسەرانەی بەرپرسی بنکەکەی پۆلیس هانبدات گیراوەکان ئازادبکەن و پێیبوتن: ئەوان بکوژنین بەڵکو قاچاخچیی توتنن. کاتێک ئەم قسانە کاریگەریی نەبوو، عەلی شامیل وەک فەرماندەی سەربازیی هەرێمەکە، دەسەڵاتی خۆی بەکارهێنا و بەرپرسیارێتیی ئەو دەستگیرکراوانەی گرتەئەستۆ. ئەو، ئەوانەی بردە

سەربازخانەکەو خواردن و جگەرەی پێدان و پێیوتن کە نەترسن و دوودڵ نەبن چونکە ئەم بۆخۆی لەپشتیانەو پشتگیرییان دەکات.
هەمانکات، سوڵتان لە هەواڵی کوشتنەکە ئاگادار کرایەوە، ئەوەی بۆئەو شتێکی لەناکاو و چاوەڕواننەکراو بوو. هەرچەندە لەماوەی پێشوودا، وازی لەپشتگیریی و نەوازشی ریزوان هێنابوو، بەڵام بەپێچەوانەی ئەو دەنگۆیانەی بڵاودەکرانەوە، ئەو هێشتا ئارەزووی مردنی ریزوانی نەدەکرد. ئەوە ئەستەم بوو کە بەوردیی بڵێی چی لەکۆشکدا دەگوزەرا، بەڵام بەگوێرەی هەموو گێڕانەوەکان، ململانێی و ناکۆکییە توند لەنێوان تاقمی بەدرخانییەکان و باقی دیکەی دەستوپێوەندی ئیمپراتۆرییدا هەبوو. سەبارەت بەو هەنگاوانەی کە دەبوو لەو پێناوەدا بنرێن، دەوترێت کە سەرەتا سوڵتان نەیدەویست باوەڕ بەوە بهێنێت کە عەبدولڕەزاق لە پیلانگێڕییەکەوە تێوەگلاوە. هەربۆیە پەیامێکی بۆ عەبدولڕەزاق نارد کە داخۆ لەوبارەیەوە هیچ شتێک دەزانیت؟! بەڕێوبەری تەشریفاتی کە وەڵامیدابۆوە دانی بەتاوانی خۆیدا نابوو، ئەو وتبووی کە ریزوان بەفەرمانی ئەو و لەلایەن خزمەتکارەکانییەوە کوژراوە، تەنیا داخیشی ئەوەیە کە ئەرکەکەی لەکۆشک، رێگەی ئەوەی لێگرتووە کە بەشەخسیی بۆخۆی تۆڵەی ئەو سوکایەتییە بکاتەوە کە لەنۆڤەمبەری پێشوودا دژی ئەو کردوویەتی. تەنانەت دوای ئەوەش لەوەدەچوو هێشتا سوڵتان بەلایەوە زەحمەت بێت هەنگاوی توند دژی بەدرخانییەکان بنێت.
وەزیرە سەرەکییەکان، بانگی کۆشکی یەڵدز کران و داوایان لێکرا بیرو راوێژی خۆیان دەربڕن. ئەوان بەیەک دەنگ بڕیاریاندا، کە پێویستە هەنگاوی توند لەم رووەوە بگیرێتەبەر. ئەوان وتیان: ئەگەر ئەم تورەییە بێ سزا تێپەڕێت، ئەوا گیانی هیچ کەسێک لەپارێزراوییدا نامێنیتەوە و ئەوسا ئەم بنەماڵە کوردەش دەبنە خاوەنی راستیینەی تورکیاو ئەوساش ئامادە دەبن کە بوێری ئەوەیان هەبێ گورزی خۆیان لەهەر کەس بوەشێنن کە لەبەردەمیاندا سەرهەڵبڕیت.
ئەم قسەو باسانە، کاری خۆی لە سوڵتان کرد، ئەو بڕیاری خۆیدا، کە ئەو چوار کوردەی تاوانەکەیان ئەنجامداوە، بخرێنە زیندانی

وەزارەتی داد بۆئەوەی لەسەر کوشتنەکەی ریزوان دادگایی بکرێن. دەوترێت پاش ماوەیەک دوودڵیی، ئەو فەرمانی پلە سێی لەکۆشکەوە دەرکرد، عەلی شامیل ، پیاوەکانی رادەست کرد. پێدەچێت نە عەلی شامیل و نە عەبدولڕەزاقی برازای، لە مەترسییداریی دۆخەکە تێنەگەیشتبن و ئامادەکارییان بۆ ئەو کودەتایە نەبێت کە بەدوای ئەم دۆخەدا هات. فەرمانێکی نهێنیی هات، هەر ئەندامێکی بنەماڵەی بەدرخانییەکان، ئەوانەی لە ئەستەمبوڵ دەژین، یان ئەوانەی لەهەرێمەکانی دیکەن، دەبێت دەستبەجێ دەستگیربکرێن و بۆ شوێنە دووردەستەکانی ئیمپراتۆرییەتەکە دووربخرێنەوە. لەتاقە شەوێکدا، کە ٢٦ی مارتە، چەند دەرزەنێک لەبەدرخانییەکانن تەنیا لە پایتەخت قۆڵبەستکران و وەک زیندانیی خرانە نێو ئەو کەشتییانەوە کە ئامادەکرابوون بۆئەوەی بیانگوێزێتەوە بۆ مەنفاکانیان لە یەمەن و ئەفریقیا و هتد. ئەم شاڵاوە بەرفراوانە، هەڵمەتێکی رۆژنامەکانی بەدواداهات، بەوەی کە ئاماژەدانی بەناوی کارەکتەرەکانی ئەم رووداوەی بەتەواویی قەدەغەکردو لەو رووەشەوە لەکۆشکەوە فەرمان بەنووسینی وتاری زۆر درێژکرا کە بەشان و باڵی پاریزگاری کوژراودا هەڵبداو زۆر بەزمانێکی توندیش هێرشیان دەکردە سەر بەدرخانییەکان و وەک بنەماڵەیەکی بکوژو غەدار وێنا دەکران.

چەند رۆژیکی کەم پاش ئەوە، چوار کوردەکە دادگایی کران و دانیان بەتاوانەکەیاندا ناو و بەمەرگ سزادران. دادگاییەکەش لەفەزایەکی کراوەدا کراو دەرگای دادگا کراوە بوو، وردەکاریەکانیش لە رۆژنامە خۆجێییەکاندا بڵاوکراوەتەوە. هەرچەندە، پارێزەر بۆ تۆمەتبارەکان دانرابوو، بەڵام دادوەر رێگەی لەوانە گرت تەنانەش یەک وشەش چییە لەبەرگرییەکردنەکەیاندا بیڵێن!! لەوەش زیاتر، رێگەیان نەدرا کە هیچ پەیوەندییەک لەگەڵیاندا بگرن.

بەگشتیی، ئەو هەنگاوانەی کە حکومەت لەم رووەوە گرتییەبەر لەگەڵ ویست و پەسەندی رای گشتییدا یەکیگرتەوە. عەلی شامیل، بەجۆرێک خۆی بێزراو کردبوو، کە هەواڵی ریسواییەکەی لەهەموو لایەکەوە بەخۆشیی و گاڵتەوە پێشوازیی لێکرا. عەبدولڕەزاق زیاتر

جەماوەریی بوو، بەڵام هێشتا هەستێکی وا هەبوو کە ئەویش شایەنی ئەو سزایەیە کە بەسەریدا سەپێنراوە. تەنانەت هەر زوو دوای ئەوەی کە دادگاییەکە کۆتاییهات، دەنگۆیەک داکەوت کە گوایە عەلی شامیل و عەبدولڕەزاقی برازای، مەبەستیان نەبوو کە تەنیا بەکوشتنی ریزوانی بەدبەخت بوەستن، بەڵکو لەبەرنامەیاندا بووە کە تەواوی وەزیرە کاراکان و پیاوە دەستڕۆیشتووەکانی کۆشک لەنێوبەرن و هەژمونی کوردیی بەسەر سوڵتان و حکومەت و وڵاتەکەدا بسەپێنن. ئەم دەنگۆیە، ئەو راگەیاندنەی بەدواداهات پێشئەوەی کە ئەوان ببرێن بۆ شوێنە جیاوازە دوورخاوەکانیان، ئەوەی کە ١٥ ئەندامی رێبەری بنەماڵەی بەدرخانیین دەبێت وەک زیندانیی رەوانەی قەڵای تەڕابلوس بکرێن لەئەفریقا، هەتاکو کۆمسیۆنێک دەگاتە ئەویّ و لەسەر هەردوو تۆمەتی: کوشتن و خیانەتی عوزما دادگاییدەکرێن.

چیرۆکەکە باس لەوە دەکات، کە لەنێو کاغەزەکانی عەبدولڕەزاقدا، تەواوی ئەو پیلانە دۆزراوەتەوە، کە بۆ لەنێوبردنی وەزیرو کاربەدەستەکانی دەوڵەت هەیە، لیستێک هەیە بەناوی ئەوانەی کە دەبوو لەسەر رێگەکە لاببرێن، لەوانە: سەدری ئەعزەم، وەزیری جەنگ، وەزیری داد، وەزیری نێوخۆ، سکرتێری دووەمی سوڵتان کە عیزەت پاشای خاوەن نفوزو دەسەڵاتە!

بەگشتیی، لەئەستەمبوڵ، بڕوا وایە کە ئەم پیلانە ساختەو دروستکراوەو زیاتر بۆ وروژاندنی عەقڵی سوڵتانە، بۆئەوەی هانییدەن کە فەرمانی کوشتنی ئەو پیاوانە دەربکات کە ژیانیان دەبێتە هەڕەشەیەکی بەردەوام لەدژی ئەوانەی لای دژیان لەبەرمامبەریان گرتووە.

بەدڵنیاییەوە، دەردەکەوێت، کە لەوانە نییە سەرکردە کوردەکان ویستبێستیان لەپیلانگێڕییەکی لەم چەشنەوە بگلێن. ئەگەر وابووایە، ئەوا دەبوو پێش کوشتنی پێشوەختی ریزوان پاشا خۆیان ئاشکرا دەکرد، یان عەبدولڕەزاق ئەوەنە گەمژە نەدەبوو، مەبەستێکی ئەوا بەنووسین لەنیو کاغەزەکانییدا هەڵبگرێت. بەڵام سەنجڕاکێشترین شت کە لەتورکیا روویداوە، تەنیا یەک کەس لەو ١٥ کەسە بێتاوان

دەرچووەو ئەوانەی دیکە هەموویان وەک تاوانبار بەکوشتن و خیانەت، ڕاگەیەندران.

سێ لەوانە، بەهەریەک لە عەلی شامیل و عەبدولڕەزاقیشەوە، بەمەرگ سزادران. یازدەکەی دیکەش، بەپلەی جیاواز حوکمی قورسیان بەسەردا درا. ئەو چوار کوردەش کە کوشتنەکەیان ئەنجامدابوو، درانە لیژنەیەکی تایبەت، تاوەکو بەڵگەی تاوانەکەیان لی وەریگیرێت و دواتر بەمەرگ سزادران و بەسەریاندا جێبەجێکرا.

قشڵەی سەلیمییە لە سکوتاری لەژێر فەرماندەیی عەلی شامیل

سەدری ئەعزەم محەمەد فەرید پاشا (١٨٥١-١٩١٤)

عیزەت پاشا سکرتێری دووەمی سوڵتان (١٨٥٢-١٩٢٤)

سوڵتان و کۆبوونەوەی وەزیرەکان

mighty snow-clad peaks, gorgeous rock-colorings, weird formation, picturesque canyons.

Magazine Section.

[PAGES 9 to 20.]

SYDNEY, SUNDAY, OCTOBER 14, 1906.

A TURKISH VENDETTA

THRILLING STORY OF EASTERN INTRIGUE. LIKE A CHAPTER OF ANCIENT HISTORY.

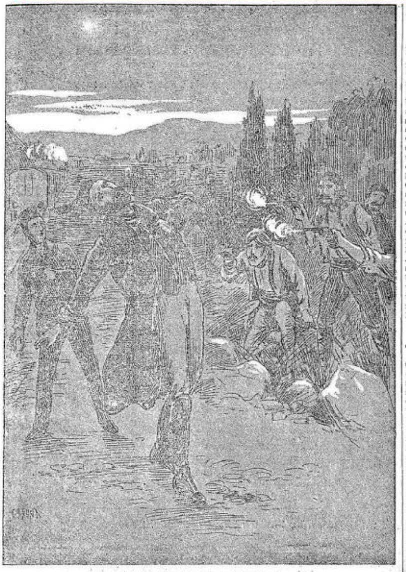

THEY FIRED NINE SHOTS INTO HIM.

TOWARDS the end of last November the good people of Constantinople were amused or scandalised, according to their temperament, by a violent affray between the dependants of two powerful Pashas, Abdurrezzak, Master of Ceremonies at the Imperial Palace, and Redvan, Prefect of the city. Of late years such events have become too frequent in the Turkish official world to create more than a passing sensation. The Press is too severely censored even to hint at them; and this particular affair would have been forgotten, like others, had it not proved the opening scene of a grim tragedy, and led to the death or ruin of some of the most powerful men in the Empire.

Redvan Pasha is, or rather was, a not unusual type of Turkish official, although superior in attainments, and, from some points of view, in character to most of his fellows. As Prefect of the capital he devoted himself chiefly to the police and spy departments, and allowed the real direction of municipal affairs to drift into the hands of a certain Ahmed Aga, a man of low origin and inferior education, who acted as go-between for him in delicate business matters.

It was through Ahmed Aga that Redvan came into conflict with Abdurrezzak Pasha, an enemy formidable, not only as a high palace official, but as a member of the powerful Kurdish family of the Bedr Khan Zade, or descendants of Bedr Khan. This family takes its name from Abdurrezzak's grandfather, a noted Kurdish chief, who, in the reign of Sultan Abdul Medjid, maintained for some years a desperate struggle against the Ottoman Government. Surrendering on good conditions, he was brought to Constantinople, and eventually the family became more

POWERFUL UNDER THE SULTAN

than it had ever been against him. One of Bedr Khan's sons, Ali Shamil, became Military Governor of Scutari, and others of his sons and grandsons rose to be Governors of important towns, or to occupy positions of equal dignity.

Abdurrezzak, whose quarrel with Redvan Pasha was to prove the ruin of the whole family, was a nephew of Ali Shamil, and grandson of the old Bedr Khan. The origin of the quarrel was as trivial as could well be imagined. Ahmed Aga, Redvan's agent, come to live in Shishli, a suburb of Constantinople, not far from Yildiz Kiosk, and, as luck would have it, in the same street as Abdurrezzak. This street was as badly payed as most other streets in the capital, and Ahmed, on coming to live in it, gave orders at the Prefecture that the part of it in front of his own house should be repaired. Abdurrezzak, hearing of this, sent a message asking that the repairs should be extended up to his door. Ahmed sent back an insolent reply, telling the Master of Ceremonies to mind his own business, and not to interfere in municipal affairs. This enraged the Kurd, who resolved to punish the upstart. He decoyed Ahmed into his house by a ruse, had him unmercifully thrashed, and kept him a

PRISONER IN A WATER-CLOSET.

The Aga, however, contrived to send word of his undignified plight to his chief, and Redvan, after trying in vain to induce Abdurrezzak to set his agent free, armed a party of the city scavengers with revolvers and cudgels, and sent them to effect his deliverance. A battle royal took place between the scavengers and Abdurrezzak's servants. One of the Kurds was killed, and several of Redvan's men were wounded. Ahmed Aga contrived to escape in the confusion, so that victory may be said to have rested with the Prefect. But Kurds are a vindictive race, and the vendetta is traditional among them.

Those who know Turkey do not need to be told that no public inquiry was held in connection with the affray at Shishli, and none of those concerned were called upon to answer before the Courts for the part they had played in it. In Constantinople it is not the custom to worry such important people as the Prefect of the city or the Master of Ceremonies about such a trifle as the death of a servant. A report on the subject was, however, presented to the Sultan, and, thanks in all probability to the influence of Abdurrezzak's friends and relatives, this report was very unfavorable to Redvan.

HIS MAJESTY WAS MUCH INCENSED

against the Prefect, and, it may be, was alarmed by his audacity in employing an armed band at no great distance from the Imperial Palace. It is reported—and is by no means impossible—that the noise of the fighting had been heard by the Sultan at Yildiz. For some weeks Redvan was in deep disgrace. At one time it was intended to send him into quasi-exile as Governor-General of Baghdad; but, thanks to the intervention of his mother, who, through her friends in the harem, had considerable influence with the Sultan, he was allowed to retain his post in Constantinople, although he did not succeed in regaining the Imperial favor. As soon as it became evident that Redvan would not be punished, Abdurrezzak called together a family council of the Bedr Khans. The most powerful member of the clan, and the leading spirit in the deliberations, was Ali Shamil Pasha, the Military Governor of Scutari, a man of no education, but of great force of character. It was probably due more to his influence than to that of Abdurrezzak that the family council decided to make the Prefect of the city

PAY WITH HIS LIFE FOR THE INSULT

offered to the Bedr Khans.

Abdurrezzak immediately took steps to carry out this sentence. He ordered one of his servants who had taken part in the fighting at Shishli to make the necessary preparations for the murder of Redvan, and to engage accomplices. This man found three other Kurds to help him, and took them into Abdurrezzak's service at wages of about 15 medjidies (£2 10/) a month. Redvan Pasha had a kiosk or private residence at Guez Tepe, a village in the Scutari district, with a station on the Anatolian railway; and it was decided to kill him on his way from the train to his kiosk rather than in Constantinople. The sparser population, and the fact that local troops were under the command of Ali Shamil, would, it was thought, facilitate the escape of the murderers. The four Kurds were despatched to Guez Tepe after Abdurrezzak had provided them with revolvers, cartridges, and money, and had personally pointed out Redvan to them, and given them their instructions. At first it was proposed that they should rent a cafe opposite the station in order the more easily to watch the Prefect's movements and lay their plans. But the cafe was not to let, and they had to take a private house. As they were afraid that the suspicions of the police would be aroused unless they had some regular occupation, they suggested to their master that they should deal in contraband tobacco. Abdurrezzak agreed to this, and supplied them with the necessary small capital.

In the meantime the position of Redvan was pathetic in the extreme. Like everybody else in Constantinople, he knew that Abdurrezzak had sworn to be revenged on him, and he probably had information from his spies that preparations were being made for his murder. He appealed to the Palace for protection, but without effect, and, according to his friends, he

RESIGNED HIMSELF TO HIS FATE,

and made the necessary dispositions of his property for the event of his sudden death. As if there were not bitterness enough in the conviction that there was no escape from the net which his implacable enemies were drawing round him, his daughter, who was married to the son of the famous Edhem Pasha, the hero of the Turco-Greek war, brought fresh trouble upon him by running away with a Circassian lawyer and going to live with him at Ismid. She returned, indeed, to her father's house after a few days, and was eventually reconciled to her husband, but the adventure was a great grief to Redvan, and caused him to fall into still deeper disfavor with the Sultan, who has an intense dislike to scandals of this kind. His Majesty had not yet got over his indignation at the escapade of the two daughters of another prominent official—one of them a married woman—who, earlier in the Winter, had thrown off the yashmak, donned European clothes, and fled to Paris. Before the unfortunate Prefect had recovered from the shock of his daughter's misconduct the blow which the Bedr Khans had prepared fell upon him. On the evening of Friday, March 23, as he got out of the train at Guez Tepe, and was about to make his way to his kiosk, accompanied by his son, he was set upon by the four Kurds, who

FIRED NINE SHOTS INTO HIM

before any of the spectators could interfere. Redvan died almost immediately. His murderers bolted, but with the police after them, and were arrested after a short pursuit, and lodged in one of the local guard-houses.

Early next morning Ali Shamil, who, of course, was aware of what had taken place, came to their rescue. He tried to induce the police officer in charge to release them, telling him that he knew them, and that they were not murderers, but only tobacco smugglers. When this had no effect he made use of his authority as Military Commander of the district, and took charge of the men himself. He had them lodged in the barracks, supplied them with cigarettes and refreshments, and told them not to be afraid, as he would stand by them.

In the meantime the Sultan had been informed of the murder, which came as a great shock to him. Although he had for some time past withdrawn his favor from the Prefect, it seems clear, in spite of rumors to the contrary, that he neither expected nor desired his death. It is impossible to say exactly what occurred at the Palace; but, according to all accounts, there was a fierce struggle between the Bedr Khan faction and the rest of the Imperial entourage over the steps which ought to be taken. It is said that at first the Sultan hesitated to believe in the complicity of Abdurrezzak, and sent a message asking if he knew anything about it. The Master of Ceremonies replied, avowing his guilt, saying that Redvan had been

MURDERED BY HIS SERVANTS

at his orders, and that his only regret was that his duty of attendance at the Palace had prevented him from avenging in person the affront which had been put upon him in November. Even after this the Sultan seems to have found it hard to make up his mind to take strong measures against the Bedr Khans. The principal Ministers were summoned to Yildiz, and asked for their advice. With one accord they urged the necessity of vigorous action. They argued that no man's life would be secure if such an outrage were allowed to pass unpunished, and that the Kurdish family would become the real rulers of Turkey, ready to strike down every one who dared to oppose them. These arguments produced their effect on the Sultan, and he gave orders that the four Kurds who had committed the crime were to be placed in the custody of the Minister for Justice as a preliminary to their trial for murder. After some hesitation—it is said that he gave way only after receiving the third categorical order from the Palace—Ali Shamil handed the men over. Neither he nor his nephew, Abdurrezzak, seems to have realised the dangerous position in which they had placed themselves. At all events, they made no effort to save themselves, and were apparently totally unprepared for the coup d'etat which followed. Secret orders were given that every prominent member of the Bedr Khan family, whether living in Constantinople or in the provinces, should be immediately arrested and exiled to some distant part of the Empire. During the night of Sunday, March 26, some dozens of the Bedr Khan Zade were seized in the capital alone and taken as prisoners on board the vessels which were in readiness to

TRANSPORT THEM TO THEIR PLACES OF BANISHMENT

in the Yemen, Barbary, &c. This sweeping measure was followed by an inspired campaign in the Press. The Turkish newspapers, which, as a rule, are forbidden to make the slightest reference to events of this character, were ordered to publish long articles, written in the Palace, extolling the murdered Prefect, and denouncing the Bedr Khans in the most violent language, as a family of traitors and cut-throats. A few days afterwards the four Kurds were tried, convicted of murder, and sentenced to death, and the trial, which took place with open doors, was reported verbatim in the local newspapers. Although the accused men were provided with counsel, their lawyers were forbidden by the Judge to say a word in their defence, and, what is more, had not been allowed to have any communication with them.

On the whole, the measures which the Government had taken met with general approval. Ali Shamil had made himself so detested that the news of his disgrace was everywhere received with joy. Abdurrezzak was more popular, but it was felt that he too had richly merited the punishment inflicted upon him. Almost as soon as the trial was over it began to be rumored that Ali Shamil and his nephew had not intended the unfortunate Redvan to be their only victim, but that their plans had embraced the murder of nearly all the leading Ministers and Palace dignitaries, and the establishment of Kurdish control over the person of the Sultan and the government of the country. These rumors were followed by the announcement that, instead of being taken to their various places of banishment, 15 leading members of the Bedr Khan family were to be kept prisoners in the fortress of Tripoli of Barbary till the arrival of a special commission which was to try them on the

DOUBLE CHARGE OF MURDER AND HIGH TREASON.

The story goes that a detailed account of the plot was found among Abdurrezzak's papers, with a list of the 15 officials it was intended to put out of the way—a list which included the Grand Vizier, the Minister of War, of Justice, and of the Interior, and the Second Secretary of the Sultan, the influential Izzet Pasha. It is generally believed in Constantinople that this plot was a bogus one, invented to inflame the Sultan's mind, and to induce him to consent to the execution of men whose lives were a constant menace to those who had taken sides against them. It certainly seems improbable that the Kurdish chiefs, if they had entered into a conspiracy of this sort, would have exposed themselves by the premature murder of Redvan Pasha, or that Abdurrezzak would have been so foolish as to make and preserve a written statement of their intentions. But more extraordinary things have occurred in Turkey. Only one of the 15 accused was acquitted; the others were all found guilty of murder and treason. Three of them, including both Ali Shamil and Abdurrezzak, were sentenced to death, and the other 11 to punishments of different degrees of severity. The four Kurds who had actually committed the murder had been taken out with the special commission to give their evidence, and the sentences of death already passed on them were confirmed.—Constantinople correspondent of the "Times."

دادگایی بکوژەکانی ریزوان پاشا

رۆژنامەی (اقدام)ی عوسمانیی، لەژمارە ٦ی نیسانی ساڵی ١٩٠٦دا،لەژێر ناونیشانی "دادگایی بکوژانی خوالێخۆشبوو ریزوان پاشا و سزای لەسێدارەدان / رضوان پاشا مرحومک قاتللرینک محاکمەسی و حکم اعدام "دا بەشێک لەوردەکاریی و زانیارییەکانی دادگایی بکوژانی ریزوان پاشای بڵاوکردۆتەوە کە لێرەدا هەوڵدەدەین پوختەکەی بە وەرگێڕدراوی رابگوازین:

" بە هێزترین و پتەوترین بنەمای موڵک و دەوڵەت بۆ بەرگریکردن لە دارمانی دەوڵەت ڕاگرتن و پاراستنی دادپەروەیی لە بناخەی ژیاریی و کۆمەڵایەتیی مرۆڤەوە، لە رێگای دانانی یاساکانەوە دەست پێدەکا و هۆکاری سەرەکییە بۆ پاراستنی ئاسایشی گیان و موڵک وماڵ ناموسی رەعیەتەکان و پێشگرتن لە تەجاوزکردنێتی.
لە ژێر سێبەری دادپەروەرانەی حەزرەتی خیلافەتپەنای گەورەی مەمالیکی مەحروسەی شاهانە، دابینکردنی یاساکان زۆرتر بە مەبەستی راوەستان لەبەرامبەر تاوان و جینایەت و ئەو کەسانەی توانای جەنایەت و تاوانیان هەیە، بە شمشێری بەهێز و تۆڵەسێنی و شکۆی پادشایە.
دوابەدوای ئەمە لەسەر گرینگی پێدانی بڕیارەکانی عەدالەت و دلۆڤانی پرشنگدار بە پێی ئایینی پیرۆزی ئیسلام و ئەحکامی بە بایەخ و دادپەروەریی ئیسلام و تێکیستە باڵاکانی مافدار بوونیان و هەر وەها بەدواداچوون لە سەر بنەمای دەقی ئایاتی فورقانیە کە پێیوایە پەیوەندی نێوان ئیسلام و دەزگای داد-ە، لەسایەی چرای رووناکی ئامانج پیرۆزی خەلیفەی فاروق سیفەت پێداگری دەکات، کە شەو رۆژ وازی لە ئیسراحەتی خۆی هێناوە لەپێناو چەسپاندنی دادپەوەرییدا.
بەمەبەستی بەدیهێنانی رەزامەندی پادشا لەم ناوەندە [مەحکەمەیە] و بۆ دادپەروەری و دوورڕاگرتنی هەموو کەسێک لە هێرشکاریی و

زوڵمەوە، بە بێ جیاوازی وبەدیهێنانی ئەولەهی، سەبارەت بە بەدرخانیەکان و کێشانەوەی سیما و نیشاندانی شەڕانی بوون و گەندەڵبوونی ئەم بکوژە ناسراوانە، و سەلماندنی ئەوەی کە خاوەن بیرۆکەیەکی خوێنڕێژانە و وەحشیگەریی سەبارەت بە خوالێخۆشبوو ریزوان پاشا بوون... تەواوی جیهان نەفرینیان دەکات. ئەو بکوژنە بێ ئەوەی بتوانن بینای ئیلاهی برۆخێنن شایەنی لەعن و نفرین بوون.
لەبەردەوامیدا ئەم ئیدعانامەیە بە ئاماژە کردن بەو ئاژەڵە دڕندانەی تاوانەکەی گویزتەپەیان ئەنجامداوە، پێیوایە تەنانەت ئەو ئاژەڵانەی بۆ دابینکردنی خواردنی خۆشیان ئازار بە ئەوانی تر دەگەیێنن لەناو ئاژەڵەکانیشدا لە خاوەن پلە و پایەیەکی خوارترن و لەناو ریزبەندی مەخلوقات و مکونات ناکرێ دابنرێن، تەنانەت ئەوەیکە ناوێکیشیان لەسەر بنرێ مومکین نیە.
بەم حاڵەشەوە قانونی گەورەی [عەزەمەت نموونی] هەر کە سیبەری خۆی و دلۆڤانی خۆشی راکێشابێ، گەر کەسێک هەر چەندە شەڕانییش بێ گرینگ نیە، بەم حاڵەشەوە ناتوانێ خۆی لە پەنجەی یاسای عەزیم الاقتداری ئەو رزگار بکات...سروشتی ئەمانە ئەمەک نەناسی و هێرشکاری و تەجاوز و بنەمای ڕەگەزیان زوڵم ... شایستەی سزایە..."
دواتر اقدام بە تووندترین شێوە هێرشدەکاتە سەر بنەماڵەی بەدرخانیەکان و دەڵێ:
"ئیستاکە بۆ هەموو کەسێک ڕوون بۆتەوە ئەم بنەماڵە نەفرینکراوە... دزێوی و ئەم کردەوە هۆڤانەیان وەک میرات بۆ بەجێماوە و لە ئاکامدا کوڕ هاوشێوەی باوکەو ئەوەی لە گورگ بێ، هەر چەن لە گەڵ مرۆڤیش گەورە بووبێ، هەر دەبێتەوە گورگ، ئەمەش مژارێکی سەلمێنراوە.... لە کۆتاییدا بکوژان و هاودەستە نەفرینکراوەکانیان کە لەژێر کاریگەریی عەبدولرەزاق و عەلی شامیلدا بوون، کردەی جنایەتکارانەی خۆیان قەبوڵکردووەو... و بە تایبەت لە ژێر سایەی خاوەن شەرەف نەجم الدین مودەعی عمومی دادگای استیئناف و مودەعی عموم خاوەن شکۆ ادهم و ئەندامانی لێپرسینەوە عەلی رەزا و

صەدرەدین بەگ، حەقیقەتی پرسەکە ئاشکرا بووەو هەر چوار کەسیان لە دادگایەکی کراوەدا سزای ئیعدامیان بەسەردا سەپێنراوە و شوکرانە بژێری ئەمەین."
لەبەشی دوای ئەمەدا، ڕۆژنامەکە دێتە سەر شێوەی ڕوودانی کوژرانی ریزوان پاشاو دەنوسێ:

"لە رۆژی هەینی ڕێکەوتی ١٠ی مارتی١٣٢٢ [کەدەکاتە ٢٣ مارسی ١٩٠٦]، کاتژمێر ١١، لە کاتێکدا ریزوان پاشا دەیویست لە وێستگەی شەمەندەفەری گویزتەپەوە بەرەو کۆشک بڕوات و سواری شەمەندەفەرەکە ببوو، لەکاتی دابەزین ئەم کەسانە بە ناوی ئەمین حەکاری، ناویتری عەبداە کوڕی تاتار، وانلی محەمەد کە ناویتری ئەسعەد کوری سەعدە، وانلی ئەحمەد کوری محەمەد، بیتلیسی عەبدە کوڕی مەحەمەد و عەلی چاوش ریزوان پاشایان کوشتوە.
لە دادگاییەکدا بە سەرۆکایەتی عطوفتلو حیلمی بەگ ئەفەندی ، خاوەن شکۆ یەحیا و جەمیل بەگ ئەفەندی، لەلایەن خاوەن شکۆ نجم الدین بەگ ئەفەندی وەک مودەعی عموم، سولەیمان رەفعەتلو و صوبحی بەگلەر، رەفعەت بەگ ئەفەندی چاوەدێری نوسینەوەی راپۆرتەکانیان کردوە. نەجاتی و مەحومد و سعد الدین و حسین خەیری ئەفەندییش وەک پارێزەر بوون. دەستەی دادگا کاتژمێر ٣ و نیو هاتنە ناو سالۆنەکە.
لەلایەن سەرۆکایەتی دادگاییەکەوە، ناسنامەی تاوانباران جەختی لێکرایەوە و پارێزەرەکان هۆشدارییە یاساییەکانیان دا و دەستەی تاوانبارکردن دەقی تاواننامەکانیان خوێندەوە.

مەزبەتەی تاوانکارییەکان

بە پێی ئەمە: دەستەی دادگا.محەمەد تۆفیق بەگ و ئەندامی هاوەل حسێن حوسنیز.. بە ئامادەبوونی سەرۆکی دادگای ئیستیناف خاوەن شکۆ نجم الدین بەگ ئەفەندی ئیدعا نامەی کردەوەی ١٨ مارسی ساڵی

٣٢٢ [٣١ی مارتی ١٩٠٦]خوێندەوە. بە پێی راپۆرتەکان پوختەی چۆنییەتی لێدان و کوژرانی ریزوان پاشا لەلایەن امین حکاری (عبدالله تاتار) محەمەد وانلی (اسعد بن سعدا) و وانلی ئەحمەد بن محەمەد و عبدالله بن محمد بتلیسی و محمدو عادلجوازلی علی چاوش بن محمد بە تێروتەسەلی لەمەزبەتەدا نوسراوەتەوە و لە ئاکامدا ئەمین بە ناویتر عبدالله و محمەد بە ناویتر ئەسعەد و ئەحمەد و عەبدولا، ریزوان پاشایان لە مانگی مارس لە رۆژی هەینی کاتژمێر ١٠و چارێک کە بەمەبەستی چونە سەرکاری لە ستاسیۆنی گۆزتەپەوە بەرەو کۆشک سواری شەمەندەفەر ببوو، بە هۆی دوژمنایەتی کەسییەوە، دوکەسیان بە چەکی ماوزەر و دووەکەی تر بە چەکی ڕۆلوری ئەمریکیی دەسرێژیان لێکردووەو ئەم خوالیخۆشبووە بەهۆی ئەم دەسرێژەوە لە ٨ جێگاوە بریندار بووە و بەهۆی ئەمەوە هەر لەو شوێنەوە وەفاتی کردوە. تاوانباران لەکاتێکدا ئامرازی بڕین و بریندارکردن و ڕۆلوریان بەدەستەوە بووە بە پەلە پەل لە شوێنەکەوە ڕایانکردووەو و خەڵکی و پۆلیسەکان وەشوێنیان کەوتوون...و دوای ئەوەی بە پەلە هەواڵەکەیان ناردۆتە شوێنی دیکە لەئاکامدا ل لایەن بەرپرسان و خەڵکی و عەسکەری شاهانە گەمارۆ دران و ... دوو خەنجەری گەورە و فیشەکی ماوزەر و رۆلۆر لە دەستیان دابوو و ئەمانەیان لێ سەندرایەوە.
دوایی ئەم ئیدعا نامەیە باسی ئەوە دەکا کە دوای ئەوەی ئەو کەسانە دەسگیر کراون عەلی شامل دەردەکەوێت و بە وشەی پیس و جنێو ئەو پۆلیسانەی خەریکی ئەرکی خۆیانن دەدوێنێ و هەڕەشەیان لێدەکات و لەکاتی لێپرسینەوە لە یاخییەکان (متجاسرەکان) جگەرەیان پێ دەدا و بە کوردی لە گەڵیان دەدوێت وبەڵێنی ڕزگارکردن و چاوپۆشی لە تاوانەکەیان پێئەدات و ڕێزیان لێدەنێت.
ئاکامی ئیدعا نامەکە سەبارەت بە امین بە (ناویتر عبدالله بن تاتار) و محەمەد (ئەسعەد کوڕی سعداە) و ئەحمەد کوڕی محەمەد و عەبدولا کوڕی محەمەد و عەلی چاوش سەبارەت بە ئیتهامەکەیان و هاندەرەکیان واتە عەلی شامل و هەر وەها عەبدولڕەزاق و هەندێک

له هاودەستەکانیان نوسراوەو داواکاری گشتیی ئەم ئیدعانامەیەی دوویات کردۆتەوە پێداگری لەسەر کردوە و راپۆرتەکەی رادەستی دەستەی دادگا کردوە.
ئەو سەبارەت بە چۆنییەتی لێدان و کوشتنی ریزوان پاشا لە لایەن ئەو چوار کەسەوە، راپۆرتەکەی نوسیوە و ئاشکرا بووە کە ئەم کێشەیە دەرەنجامی یەکەم، دوژمنایەتی بەردەومی شەخسیی بووە کە لەئاکامدا بۆتە هۆکاری کوژرانی ریزوان پاشا. بۆ جێبەجێکردنی ئەمە چەکی داوە بە ئەمین (عبداللە) و محەمەد (ئەسعەد) و ئەحمەد بن محەمەد و عبداللە بن محەمەد و لە گویزتەپە جێگای بۆ دابین کردوون و مانگ ونێوێک لە ئەرەنکۆی و گویزتەپە بە بەردەوامیی چاودێریی و ئاگاداریان لە هاتوچونەکانی کردووە و لە کۆتاییدا لە ساڵی ١٣٢٢[١٩٠٦]، مانگی مارس لە رۆژی هەینی کاتژمێر ١٠ و چارێک کە ریزوان پاشا دەیویست بەرەو کۆشک بڕوات لە ستاسیۆنی گۆزتەپە سواری شەمەندەفەر دەبێت و هێرشی دەکرێتەسەر و و بە گولەی دەمانچەی رۆلور بە ئەنقەست بریندار و دەکرێت. بە پێی هەواڵ و دانپیانانی ڕاشکاوانە و ڕاپۆرتی پزیشکی و ڕاپۆرتە نوسراوەکانی پۆلیس و شاهیدەکان ئەمە دانپێدانراوە و گومانبارەکەی تر، عەلی چاوش لە سەرەتاوە، ئێوارەی پێنجشەمە لە گەڵ کوژەرەکان ئەمین و محەمەد چاوپێکەوتنی کردوە و لە رۆژی ڕودانی ڕوداوەکەدا بە مەبەستی قانعکردنی کوژەرەکان، ئەمین و محەمەد لە قاوەخانەی ستاسیۆنی گۆزتەپە چاوپێکەوتن و قسەی کردوە و دوای ئەوەی لە قاوەخانە وەدەردەکەوێ... و لە قاوەخانە دوور دەکەوێتەوە."
لە ئیدعانامەی دوو کەسەکەی تریشەو هەر ئەمە دوویات دەکرێتەوە و لە کۆتاییدا دەڵێ:
" ئیستاکە لە دەرەنجامی دانپیانانەکان زانیارییەکان بۆ دەستەی بەرێزی مەحکەمە باس دەکەم. ئەسعەد لە لەلایەن عبدولڕەزاقەوە بەکارهێنراوە و دزێوی دەروونی عەبدولرزاق و دژایەتی لەگەڵ ریزوان پاشا و هەستی دژایەتیی لەگەڵ مەرحوم کوژرانەکەی پشتڕاست دەکاتەوە و ... هەر وەها بەڕێوەبردنی ڕووداوی کوژرانەکەی گویزتەپە لەلایەن

عەلی شامل و هاوکارەکانی تریان لێکۆڵینەوەی بۆ کراوە. بۆ ئەم مەبەستە ئەمین و ئەسعەدی بۆ ئەرەنکۆی ناردوەو ویستویەتی لە قەراخ قاوەخانەیەک ماڵیکی بۆ بە کرێ گرتوون بەڵآم نەیتوانیوە و هەر بۆیە دواتر لە ئەرەنکۆی ماڵێکی بە کرێ گرتوە و بۆ ماوەیەک مەرحوم ریزوان پاشای لە ژێر چاوەدێری گرتوە... ئێوارەی رۆژی پێنجشەمە عەبدولرزاق بە مەبەستی چاوەدێریکردنی ریزوان پاشا عەبدوڵای ناردۆتە سەر پردەکە (کۆپری)، لەو رۆژەدا عەبدوڵا لە کۆپری چاوەڕوانی خوالێخۆشبوو ریزوان پاشای کردووە. رۆژی هەینی دیسان لە سەر پرد چاوەڕوانی ریزوان پاشا دەکرێت کە سواری پاپۆڕەکە دەبێت و بەرەو گویزتەپە دەڕوات، هاوڕێکانی لەسەر چۆنییەتی سواربوونی بەلەمەکە ئاگادار دەکاتەوە و ... وعەبدولا ئێوارەی رۆژی هەینی دچێتە سەر پردەکە.بە هاندانی ئەسعەد چوار کوژەر بەم شیوە وەحشیانەیە ئەم کوشتنەیان بەڕێوە بردوە. عەلی شامیل پاڵپشتی خۆی لەو کوژەرە خائینانە کردوەو وبەڵینی ئەوەی پێدوان کە لە هەر حاڵدا رزگاریان دەکات و بکوژەکان دانیان بەمە ناوە. ئەمەش حەقیقەتی شامیل و عەبدولرزاق و هاوکارەکانیانە بۆ ئەم کردەوە وەحشیانە و جنایەتکارانەیان.

وەک ڕوونکردنەوەیەک بۆ فەخامەتی سەرۆکی مەحکەمە پێویستە ڕوون کەمەوە باوکی ئەم بەدرخانیانە لە سەردەمی خۆیدا بە نان و نەعمەتی سەلتەنەتی هەتایی گەورە بوبو و بە هۆی ئەوەیکە لە ئاست سەلتەنەت دەستی دابوو بە هەندیک کاری قێزەون سزا کرابوو و بە پێی دادپەروەری سەلتەنەتی والأمەقام ناچار سەریدانەواندبوو.

دوای ئەمەش زیاتر لە سەر ئاکار و کردەوەی دزێوی بەدرخانییەکان دەڕوات کە ئەمانە جینایەتی زۆر پیس و قێزەونیان کردووە وبەردەوامیان لەسەر ئەم کردەوانە نمونەیەکە لەم ڕوداوە. شامل، عەبدولرەزاق و براکانی، خەلیل، حسێن و کەنعان لە باوکیان بوێری ئەم سەرکێشیانە و کارانەیان وەرگرتووە و ئێستاکەش سروشتیان خراوەتە ڕوو... و پوختەی ئەم تاوانە ئەمەیە....بە پێی دانپێدایانانەکانی ئەم بوێرانەی ئەم بکوژانە و بە تایبەت ئەوەیکە لە ماڵی عەلی شامل

هەر دوکیان دەمانچەی ڕۆلۆریان وەرگرتووە و بە کاریان هێناوە و بە پێی شایەتەکان هەمو شتێک چەسپاوە..

لێپرسینەوە لە تاوانباران

لەسەرەتا حەکاریی ئەمین (عبدولا تاتارە) ٣٥ساڵی

- ئەمین روداوەکە چۆن ڕویدا بڵێ؟
- چۆن بێ ئەفەندم، کارمان گەیشتۆتە دادپەروەری پادشا.
- پێشەکی کارەکان (ترتیبات) چۆن کران؟
- عەبدولڕەزاق منی هێنایە لای خۆی، رۆژێکیش فەرمانی کوشتنی ریزوان پاشای پێدام و وتی ئەگەر ئەمە بکەن دوای ٣ رۆژ حەبس ڕزگارتان دەکەم. هەندێک بەڵینی پێدام. تەنانەت هەڕەشەی لێکردم کە ئەگەر نەیکوژم دەمکوژێ. ئێمەش لە هەر وتەیەکی بەدرخانیەکان دەترساین.
- کوڕەکانی بەدرخان هیچ گرینگییەکان نیە، ئەوانە نوێنەری لوتفی پادشان. تەنیا کفری نیعمەتەیان کردووە کە ئێستاکەش گرنگییەکیان نەماوە.
- دەترساین.
- سەبارەت بە کوژرانی ریزوان پاشا لە گویزتەپە بدوێ؟
- ئەو شەوە فەرمانیدا بیکوژین. ئەسعەد منی بە مەبەستی کرێگرتن بۆ قاوەخانەی گویزتەپە نارد. قاوەخانەیەکی باشمان نەدۆزیەوە.لە کۆتاییدا لە ئەرەنکۆی ماڵێکمان بەکرێ گرت. دوای عەبدولڕەزاق لە قاچاخچییەکانی توتن... چەکی پێداین.
- تەنیا دەمانچەی رۆلوری پێدان؟ یان خەنجەریش هەر ئەو پێی دان؟
- نەخێر، تەنیان دەمانچەی رۆلوری پێداین...
- ریزوان پاشات دەناسی؟
- لە هەوەڵەوە نەمدەناسی، تەبعەن عەبدولڕەزاق پێشانیدام.

- یەکەمجار کێ...؟
- من،ریزوان پاشا لە شەمەندەفەر دابەزی، یەکەمجار عەبدوڵلا هاتە لامان، پاشا وەدەرکەوت، عەبدولڕەزاق چونکە بە تەئکیدەوە وتبوی نەیکوژن دەتانکوژم، هەر بۆیە من یەکەمجار دەسرێژم کرد و دوای بەرەو دەرەی قوربەغلی هەڵاتین.
- کێ وەشوێن ئێوە کەوت؟
- سەربازەکان.
- بە رووی سەربازەکانیش دەسڕێژتان کرد؟
- کردمان.
- عەبدولڕەزاق بەڵێنی رزگاربوونی پێدان...؟
- وتی ڕزگارتان دەکەم.
- عەلی شامیل کەی هات؟

ئەفسەرە بەرپرسەکان ئێمەیان گرت، چەکەکانیان لێوەرگرتین، قۆڵبەستیان کردین، عەلی شامل بە گالیسکە بەرەو لای ئەوانەی ئێمەیان لە قوربەغلی دەرە گرتبوو، هات. ئەو لە گالیسکە دابەزی و بە کوردی لەگەڵمان دوا، وتی دەڵێم ئێوە قاچاخچی توتنن و رزگارتان دەکەم. دواتر چەکەکانی وەرگرت، دوای ئەوە وتی بە گالیسکە دەتانبەمە قەرەقۆڵخانەی قازیکۆی و لەوێشەوە بۆ قشڵەی سەلیمیە. خواردن و خواردنەوە و جگەرەی پێماندا.

- چاشی پێدان؟
- نەخێر، نەیدا.
- دەتانزانی عەلی شامل دێتە قوربەغلی دەرە؟
- نەماندەزانی، خۆی هات و وتی رزگارتان دەکەم.
- لە ساڵی ١٢٩٠[١٨٧٥ز] خزمەتی بەدرخان باوکی ئەوانەم کردوە، میرئالای بوو، بەڵام سەبارەت بە بەزەیی و لوتفی پادشا شوکرانە بژێر نەبوو. لە دەسەڵاتدا نەمایەوە، وەک مرۆڤێکی ئاسایی مایەوە، ئەوەتان نەدەزانی؟ لەبەردەوامی کردەوە سەرکێشانە و ناشوکری خۆی، عەبولرەزاق دەمانچەی رۆلۆرێکی پێدان و فێری کردن؟

- دەمانچەی ماوزێرو دەمانچەی رۆلوری پێداین، فێری کردین وتی ئاوا دەتوانن فیشەک بهاوێژن و پێمانی نیشان دا.
- ئامانجی ئەوەیکە دوو ناوت هەیە چیە؟
- لێرە پێمدەڵێن عەبدوڵا، لە وڵات دەڵێن ئەمین.
- چۆن چوونە خزمەتی عەبدولرەزاق؟
- دوو بۆ سێ مانگێک بێکار بووم...عەبدرلڕەزاق هەواڵی ناردبوو کە پیاوی دەوێت.
- عەلی چاوشت دەناسی؟
- دەمناسی.
- سەبارەت بەوەیکە چەکت لە کێ وەرگرتوە لەگەڵ عەلی چاوش قسەت کرد؟
- نا، رۆژی هەینی لە قاوە[خانە] بووم کە هاتە لام.
- کێ پارەی قاوەی دا؟
- نازانم کێ دای.
- لەو کاتا لەسەر ریزوان پاشا قسەتان دەکرد؟
- کە عەلی چاوش هات بە کوردی قسەمان کرد.
- عەبدولڕەزاق وتی بۆ کام لا ڕاکەن؟
- هەرلایەک قەرەقۆڵی لێ نەبێ بۆ ئەولا ڕاکەن، وتی بە لای سەلیمییە ڕاکەن.
- عەبدولرەزاق یارمەتی پێدان؟
- دای، وەک دەسمایە ١٥ لیرەی پێداین کەچوینە گویزتەپەش ٤لیرەی دیکەی دا.
- جل و بەرگەکان کێ پێیدان؟
- عەبدولرەزاق.

دوای ئەمە سەرۆکی مەحکەمە، لەگەڵ ئەسعەد، گومانلێکراوەکەی تری دواند

- چۆن بوو؟
- حسێن ئاغا؟؟؟ منی هێنایە لای عەبدولرەزاق .
- کەی؟

- ماوەیەک لەمەو بەر.
- مانگانە پارەی پێدەدایت؟
- مانگێک ئیشم بۆ کرد. ١٠٠ قروش پارەی پێدام. دوایە کێشە ساز بوو.
- دوای ڕووداوی شیشلی چیت کرد؟
- دوای ئەو شتێکم نەکرد.
- دوایە چی ڕوویدا؟
- عەبدولڕەزاق وتی: ئەمین بەگ چی کرد ئێوەش هەر وا بکەن
- ئەمین بەگ کێیە؟
- (لەناو گومانلێکراواندا نیشانی ئەدا) ئەوەی لێرەیە، وتی هەر چی ئەو دەیکا ئەتۆش هەر ئەو دەکەی، تەعلیماتی دا، چەکیشی پێداین. عومەر ئەفەندی بریکاری دارایی، ڕۆشت بۆ ئێمە جلوبەرگی کڕی، وتی وەک ئەمین پێکەوە ئەڕۆن، هەر چیەکی کرد تۆش دەیکەی، ئەگینا دەتکوژم، وتی دەچن ریزوان پاشا دەکوژن.
- تۆ ریزوان پاشات دەناسی؟
- نا نەمدەناسی.
- کێ بۆ یەکەمجار فیشەکی تەقاند؟
- یەکەمجار ئەمین تەقاندی و دوای ئەو من تەقاندم،... دوایە هەڵهاتین.
- دوای ئەوە پاشا کەوت، کێ دیسان گولەی تەقاند؟ مەبەستم ئەوەیە کێ لەسەریدا؟ چەن جار کەوتنە سەر پشتی پاشا؟
- نازانم چەن جار، من لە بیرم نیە،بەس عەبدولڕەزاق شتێکی نەوت. تەنیا چەکی دا.
- چۆن چەکێک بوو؟
- - ناوەکەییم لەبیر نیە. دە فیشەکیشی لەگەڵ پێدام.

ڕوو لە ئەمین:

- چەن فیشەکی پێدای؟
- ئەمین: ١٤ فیشەک.

- ئەسعەد: نا، ١٤ فیشەکی دا.
- ئەمین: ١٤ فیشەکی دا بە هەر یەک لە ئێمە.
- ئەسعەد: وتبووی ئەمین هەر چی بکا تۆش ئەو دەکەی.
- عەبدولڕەزاق چ گرینگیەکی هەبوو کە بە قسەی ئەوتان کرد؟
- لە وڵات باوکمانی دەردەهێنا!
- هیچی پێ نەئەکرا.
- ڕەنگە لێرە نا، بەڵام لە وڵاتی ئێمەدا با!
- عەبدولرەزاق وتی بۆ کام لا ڕابکەن؟
- شتێکی ئەوتۆی نەوت.
- فیشەکتان بەرەو رووی پۆلیسەکان تەقاندەوە؟
- بەدەم هەڵهاتنەوە لە ناو ڕێگا بە دەستێک تەقاندومانە، دوایە تەسلیمی قرەقۆڵ بوین.
- عەلی شامل کەی هات؟
- کە عەسکەرەکان ئێمەیان گرت لە پردەکەی قوربەغلی بە گالیسکە هات.
- عەلی شامل وتی ڕزگارتان دەکەم؟
- سەبارەت بە رزگارکردنم شتێکم نەبیست، کاتێک چوینە قشڵەی سلیمیە وتی مەترسن، دەڵیم قاچاخچی توتنن..
- لە قشڵە چی پێدان؟
- شۆربا .
- بە کام دەست فیشەکتان بەرەو رووی ریزوان پاشا تەقاند؟
- بەرەو رووی خوالێخۆشبوم نەتەوقاندەوە، لە ترسا هەر دوو دەستم بەردابۆوە.
- عەبدولرەزاق مانگانە چەندەی [پارە] پێ دەدای؟
- ٣٠٠ قروش [هەڵبەت ئەم وشەیە کەمڕەنگ بۆتەوە] دوایە کە چومە گویزتەپە ٥ مەجیدی وەک بەخشیش پێدام و ٤ لیرەشی بۆ قاچاخچی دا و لە لای ئەمین ئەوانەی دا.
- کرێی ماڵەکە چەن بوو؟
- نازانم، ئەمین ماڵەکەی بە کرێ گرتبوو، من نەمگرت.

- چۆنی بە کرێ گرت؟
- نازانم، کاری ئەو بوو.
- چەکەکت لە کوێ فڕێ دا؟
- لە ڕێگا.
- عەبدولرەزاق وتبوی ئاوا بکەن؟
- نا، ئەو نەیوتبوو، من لە ترسان ئەمەم کرد.
- جگە لەمە چەکی دیکەت پێ بوو؟
- خەنجەرم پێ بوو.

دوای ئەمە سەرۆکی دادگا، ئەفەندی بەگ لە ناو گومانلێکراواندا ئەحمەدی دواند:

- ئەحمەد چی روویدا؟ راست بڵێ.
- من لە کورەخانە ئیشم دەکرد. ئەمین هات. وتی عەبدولرەزاق بە شوێن پیاو دەگەڕێت.منیش لەگەڵی رۆشتم. کاتژمێر ١١ دانیشتم چاوەران بووم. .. دواتر سەرپەرشتی داراییەکەی عومەر ئەفەندی جل و بەرگی کڕی. عەبدولڕەزاق ٢٠٠ قروشی وەک مەعاش دا. رۆژێک عەبدولڕەزاق منی بۆ لای خۆی بانگ کرد و وتی ئەتۆم لەبەر کوشتنی ریزوان پاشا بانگ کردوە. وتی من پاشام و ئەگەر نەیکوژن من دەتانکوژم... دواتر لەگەڵ ئەمین، ئەسعەد توتنی هێنا و وتی لە گویزتەپە دەیانبینی، من چومە ئەوێ، لەوێ گەڕام، ئەمین لە گەڵ ئەسعەد هاتن و ٥ مەن توتنیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو ئەمنیش فرۆشتم. رۆژی پێنجشەمە ئەمین بانگی کردم، لە سەر پردەوە سواری بەلەم ڕووەو سکۆدار چوین و لەوێشەوە چوینە گویزتەپە. ئەو شەوە میوانی ئەسعەد بوو. هەر ئەو شەوە عەلی چاوش هات، پرسیم ئەمە کێیە؟! ئەمین وتی: قاچاخچی توتنە بە قاچاخ توتن دێنێ. دوایە لەگەڵ عەلی چاوش هەندێک توتنمان هێنا...دوایە بەیانی رۆژی هەینی، کاتژمێر ٥ و نیو لە ماڵ وەدەر کەوتین و لەوێ گەڕاین، کاتژمێر ١٠ هاتینە وێستگە. کاتژمێر ١٠ و نیو عەلی چاوش هات ولەگەڵ ئەسعەد

و ئەمین تاوڵەیان کرد.کاتژمێر ١١ و چارێک عەبدوڵا هات. لەگەڵ ئەسعەد قسەی کرد، منی بۆ لای عەبولڕەزاق نارد، وتی ریزوان پاشا نەکوژن گیانتان دەستێنم.

- پاشای کوژراوت دەناسی؟
- نەمدەناسی.
- کێ چەکی پێدای؟
- عەبدولرەزاق لەگەڵ دەمانمچەی رۆلورێک ٨ فیشەکی پێدام. ئەوانی دیکە ماوەزر بوون. ئەوەی من رۆلۆری ئەمریکی بوو.وتی بۆ هەر لایەک هەڵدێن.... (نەهاتووە)

ڕو لە ئەمین:

- عەلی شامل لە گەل عەبدولڕەزاق هاتبوو بۆ مالەکەتان؟
- نازانم، من حەوت رۆژ لەوێ مامەوە، ڕەنگە هاتبێ

سەرۆک ڕوو لە ئەحمەد:

- بڵێ عەلی شامیل چۆن ئێوەی لەدەستی پۆلیسەکان دەر هێنا؟
- لەپردەکەی قۆربەغڵی دەرەوە هات و بەکوردیی پێی وتین کە رزگارتان دەکەم. بەمەئمورەکانی وت کە ئەمانە بکوژ نین و قاچاخچیی توتنن. سەیری دەستەکانی ئیمەی کردو بەگالیسکە ئێمە بردە قازی کۆی. لەدەرمانخانە دەرمانی کڕی و برینەکانی ئێمەی تیمارکرد. دواتر چووین بۆ قشلەی سەلیمییە. لەوێش شۆربای پێداین، دوایش وتی : رزگارتان دەکەم.
- لەقشڵە، عەلی شامیل سەبارەت بە عەبدلڕەزاق قسەیکرد؟!!انا چەکتان پێ بوو؟!
- نا، نەمبوو.
- عەبدولڕەزاق کە پارەی پێدەدان چەند قرۆش بوو؟
- ٧٠٠ قرۆشی بەمندا، لە دوو مانگدا، ٢٥٠ قرۆشی وەک مانگانە دەدا، دوایش مەسرەفی رێگاشی دا.
- پارەی بەعەلی چاوشیش دا؟
- ئەوەی کە پارەی دابێتە عەلی چاوش، ئاگادار نیم.

بەڕێز سەرۆکی دادگا لەگەڵ عەبدولا قسەیکرد:

- تۆ بڵێ بزانم چی بووە؟
- ئەوەی کە دیبێتم دەیڵێم. من لەخاسکۆی حەماڵبووم، رۆژێک لەقاوەخانەی بازار دانیشتبووم، ئەسعود هات و وتی : دەتبەمە شوێنێک و لەحەماڵیی رزگارت دەبێت!! منیش وتم ئەگەر کارێکم نەبێت ...دەمرم. ئەسعەد پێداگریی کردو وتی : من چۆن بم تۆش هەروا دەبی. پێکەوە چووینە ماڵی عەبدولڕەزاق، سێ چوار رۆژێک دانیشتم وەڵامیکیان نەدایەوە...رۆژێک ئەسعەد لەشیشلییەوە ریزوان پاشای بینی لەنێو گالیسکەو پێشانی منیدا. رۆژی پێنج شەممە، عەبدولڕەزاق منی بانگکرد، دە مەجیدی دامێ و منی ناردە گویزتەپەو تەنیا ئەو رۆژە لەسەر پردەکە چاوەڕوانی ریزوان پاشام دەکرد، نەمبینیوە. کە گەڕایەوە ماڵەوە ئاگادارم کردەوە. رۆژی دواتر، عەبدولڕەزاق دووبارە بانگیکردمەوە.لەسەر چوونی ریزوان پاشا بۆ کۆشک قسەیکرد، وتی لەسەر پردەکە چاوەڕوانی بکە، بڕۆ گویزتەپە، هاوڕێکانت ئاگادار بکەرەوە کە ئەگەر جارێکی تر بەساغی بگەڕێتەوەو نەیکوژن ، من ئێوە دەکوژم، ئەمە بەهاورێکانت بڵێ، ئێمەش گیانی خۆمان رزگار کرد.
- وتی دوای ئەمە بۆ کوێ رابکەن؟
- وتی دوای ئەوە لەگەڵ هاوڕێکانت بۆ کوێ هەڵدێن هەڵبێن، من رزگارتان دەکەم.
- کە هەڵهاتن لەڕێگا فیشەکتان تەقاند؟
- سێ جار بەڕووی پۆلیسەکاندا فیشەکم تەقاند، ئەویش تەنیا بۆ ترساندیان بوو.
- هەموو فیشەکەکانت تەقاند؟
- بەڵی هەمووی.
- کەی عەلی شامیلت بینییەوە؟
- کە لەلای سەربازەکان بووین بینیمان. لەگەڵ ئەسعەد...، لەگەڵ ئەمین ، لەگەڵ ئەحمەد...عەلی شامیلمان بینی. ئێمە لەلایە

عەلی شامیل وەک قاچاخچی وابووین. بیستم کەوتی رزگارتان دەکەم. ئێمەی وەرگرت و بردنینی بۆ دەرمانخانەیەک و پاشتر بۆ قشڵە، لەقشڵەش شۆربای داینێ و وتی رزگارتان دەکەم.

- حەسەنت ئەناسی؟
- نا، نەمدەناسی، جارێک لەجێژنە هات.
- حەسەن نەیدەزانی؟ بەڵام ئایا یاساو دادپەوەریی هەبێت، کەسێک هاندەدرێت مرۆڤ بکوژێت؟!
- ئێمە عەجەمین [واتە بێئەزمون و نەخوێندەوار]ئێمە!! وتی : نە لێرەو نە لەوڵات رزگارتان نابێ.
- حوکمی دادپەروەریی لەلایەن حەزەرتی پاشاوە چۆن دەبێ؟
- ئێمەی ترساند.
- عەلی چاوش لەقاوەخانەی وانلی دەناسی؟
- ئەو ئێوارەیە لەگەڵ ئەوان دیتم.
- کە پاشا هات، چیت لەگەڵ هاورێکانت وت؟
- بەقامکم ئاماژەم پێکرد.

پاشان، فەخامەتی سەرۆک ئەفەندی روو لەعەلی چاوش دەکات و دەپرسێت:

- رۆژی رووداوەکە لەقاوەخانە لەگەڵ ئەوانەی دانیشتبوون، چیتانکرد، بڵێ؟!
- من ئەوانە ناناسم و نازانم کێن. من لەگویزتەپە کرێکاریم دەکردو لەباغلار ئیشم دەکرد.
- تۆ لەگەڵ ئەوان چوویت بۆ قاوەخانەو لەگەڵیان دانیشتوویت؟
- تەنیا جارێک چوومەتەماڵیان و توتنم بۆ بردوون. پێک نەهاتین. چوومە قاوەخانەو لەگەڵیان دانیشتمن و چەکەکانیانم نەبینی . نەمدەزانی دەیانەوێت ریزوان پاشا بکوژن.

سەرۆک - کە پاشا هات نەتبیست عەبدوڵایان ئاگادارکردەوە؟

- نەمبیست. ئەوانەی لەوێ بینیم هیچیانم نەدەناسی...

پاش تەواوبوونی ئەم پرسیارانە، سەرۆک ئەفەندی لەناو بوخچەیەک دوو دەمانچەی رۆلورو ٢ خەنجەرو فیشەکی تۆمەتبارەکانیان پێشانی یەکەکە یەکەیان دەدات و ئەمین و ئەسعەد دان بەوەدا دەنێن کە چەکەکان هینی ئەوانن. سەعدەدین ئەفەندی پۆلیس، ، لەگەڵ بکوژەکان و لەگەڵ شایەتحاڵەکان لەوێیەو یەکێک لەوانە پۆلیسێکە بەناوی سەعدەدین کوڕی تورمش وەک شایەتحاڵ لەوێیە کە تەمەنی ٣٠ ساڵە و ئەو دەڵێت:

" رۆژی هەینی کە بەرەو قەرەقۆڵی نیزامیە چووبووم لەگەڵ چاوەشێک و دووکەس بە سواریی کە دەگەڕاین، هاوارێکم بیست و بینیم خەڵک هەڵدەهاتن، چوارکەسم بینی دەمانچەی رۆلوریان بەدەستەوە بوو، لەتەپە بەرەو خوار هەڵدەهاتن و لەپشتیانەوە شوینیان کەوتبوون و بیستم هاورایندەکرد : بکوژ. بکوژەکان کە سەربازیان بینی سیانیان دەمانچەیان فڕێدا. یەکێکیان (ئاماژەی بۆ ئەمین کرد) بەو دەستەی دەمانچەکەی پێبوو، دەهات. لەگەڵم حوسێن چاوش هێرشیکرد. عەلی هاوکاریی لەگەڵ حسێن چاوش کرد، منیش گەیشتم. دوو دەمانچەی ماوزەرو دوو رۆلوری سپی و دوو چاقۆمان گرت. لەنیو گومان لێکراوان (عەبدوڵای پێشاندا) لەگیرفانی چەپی ٥ فیشەکی ماوزەرمان دۆزییەوە، وتم ئەوە چییە؟ پێکەنی و وتی ئەگەر بتەوی دیسان لەگیرفانم دەربێنە. پسولەی وەرگرتنی چەکەکان نووسرا، چەکەکانم لە دەسرێکەوە ئاڵاندو مولازم حسێن ئەفەندی وتی وەرە لەگەڵم. دەسرەکەی وەرگرت و دواتر بەرێگاوە دەسرەکەی دا بە حسێن چاوش و پسوڵەی لێوەرگرت. لەلای ئێمە، سەربازەکانی پاشا، بکوژەکانیان بەستەوەو لەپۆلیس دەرکەوتین...کە گەیشتینە سەر پردەکە، عەلی شامیل بە گالیسکەیەکەوە هات، لەدوای ئەوەوە گالیسکەیەکی دیکە بەتاڵ بوو، لە بکوژەکانی پرسی : ئێوە قاچاخچیی توتن نەبوون؟! حسێن چاوش وتی: ئەمانە، پاشایەکیان کوشتووەو رووبەڕووی سەربازەکان بوونەتەوەو فیشەکیان بەڕووی ئێمەدا تەقاندووە، پسولەکەی لەمن ویست ، منیش بۆئەوەی پسولەکە نەکەوێتە دەستی، خستمە ناو چاڵێک و هەڵاتم...

- عەلی شامیل چی بە ئێوە وت؟
- هەر کە دابەزی زۆری وت و هیچ نەبووەو ئەمانە بۆ کوێ ئەبەن و ئەم قسانە.
- بۆ ئەم قسەیەی چۆن بەڵگەی هێنایەوە؟
- وتی ئەمانە قاچاخچیی توتنن. داوایکرد کە بەریاندەین. حسێن چاوش وتی ئەمانە بکوژی ریزوان پاشان، وتییان نا، نین، قاچاخچی توتنین... منیش بۆ رزگارکردنی پسوڵەکە لەوی هەڵهاتم."
دوای ئەمە، میقرازچییێکی [ئەو کەسەی هێڵی شەمەندەفەرەکان رادەگرێ و کاتژمێری هاتوچۆی شەمەندەفەرەکان ڕادەگری] شەمەندەفەر لە وێستگەی گۆزتەپە،٣٥-٣٧ساڵی... بە ناوی محەمەد بن ئەحمەدیش ئیفادەی خۆی دا.
- کاتژمێر ١١ و نیو، ئەو شەمەندەنەفەرەی لە حەیدەر پاشاوە دەهات ریزوان پاشای هێنا... ١٢ و ٤٠ دەقە بوو. لەگەڵ ڕەشاد بەگ پێکەوە چوینە لای هێڵەکانی لە سەرە وێستاین کە بینیمان ٤ کەس هێرشیان هێنا، لە دەستی ئەسعەدا دەمانچەی رۆلۆرم بینی. بە هەر دوو دەستەوە [گرتبووی] و فیشەکی هاویشت. هەر کە پاشا کەوت دەوریان دا و دیسان وەبەر گولەیان دا. لەوناوەشدا چەن فیشەکیان بە حەواوە تەقاندەوەو کێشەی بۆ کەس نەبوو. ترساین. لەمانە، کە پاشا کەوت تەنیا بینیم ئەسعەد فیشەکی دەتەقاند. دەم و چاوی ئەوانەی دیکەم نەبینی. دوایە، بەرەو حەیدەرپاشا ڕۆیشتن و لەبەر رووناکی بەرەو قوربەغلی دەرە گەڕانەوە.
- عەلی چاوش دەناسی؟
- عەلی چاوەشم نەبینی، لەوکاتدا نەبوو، لە کاتی هەڵهاتنەکەدا نەمبینی....
ئەم شایەتحاڵەش ئیفادەکانی خۆیدا و باسی لە روداوەکە کرد.

دوای ئەوە، چراغیی [دەبێ وەک شاگردی قاوەخانە و هۆتێلەکە بێ] قاوەچی، ٣٨-٣٩ ساڵی، بە ناوی حوسێن کوڕی سلێمان ئیفادەی خۆی دا:

- رۆژی هەینی ئێوارەکەی ٤ پیاو هاتنە قاوەخانە، قاوەیان خواردەوە و تاوڵەیان کرد...فنجانی قاوەکەمی لێوەرگرتم.
- عەلی چاوەشڕوبەڕووت هات؟
- نا دوایە هات.
- ئایا بینیت عەلی چاوەش لەگەڵ ئەوانە دانیشتبێ؟
- کە هاتمە قاوەخانەکە، ئەوەی کە ئەوان یەکتریان دەناسی یان نا نازانم.
- کێ پارەی قاوەکەی دا؟
- عەلی چاوەش دای

سەرۆک ڕوو لە عەلی چاوەش:

- عەلی چاوەش ئەتۆ سەبارەت بەوەکە لەگەڵیان بووی و پارەی قاوەکەت داوە بدوێ.
- من پێشتر بە قاوەخانەکە قەرزدار بوو، پارەی قەرزەکەم دایەوە.
- بەر لەوە کە پاشا لە شەمندەفەرەکە دابەزێت ئاگاداری هاتنی بووی؟
- نا.

گومانلێکراوان ئیفادەکانی ئەم شایەتحاڵەیان بیست و وەڵامی خۆیان دایەوە.

ماویەتی...

●●●

دوێنێ محاکەمە تەواو بوو و مەحکەمە بڕیاری خۆیداو و بە پێی شایەتی شایەتحاڵەکان و ئیدعانامە و راپۆرتی پزیشکی و بەرگریی وەکیلەکان، دوێنێ بڕیاری مەحکەمە وەدوا کەوت و ئەمڕۆ بڕیاری تاوانباربوون و مەحکوم بوونیان بەم شێوازە درا.

بڕیاری تاوانبارێتیی و مەحکوم بوون

لە ژێرەوە بڕیارنامەی مەحکەمە لە لایەن خاوەنشکۆ سلێمان بەگ خوێندرایەوە.
داخوازی و بەرگریی لایەنەکان بیسترا و بە پێی خوێندنەوەی راپۆرتەکانی لێکۆڵینەوە و وردبوونەوە لە سەریان، و قسەکردن لە سەر هۆکارەکانی ئەم رووداوە بە تێروتەسەلی وردبونەوەی لەسەر کراوە؛ کە لە مارسی ساڵی ۱۳۲۲، کاتژمێر ۱۱ و چارەک، ئەوکاتەی ریزوان پاشا بەرەو کۆشک دەرۆیشت و لە وێستگەی گویزتەپە سواری شەمەندەفەر بوو... لە دەرەنجامی دوژمنایەتی بەردەوامی تاکەکەسیی عەلی شامل و عەبدولرەزاق- بەدرخانیەکان-و هاندان و بڕیاری و دەستوری ئەوانەوە، ئەم گومانلێکراوانە؛ ئەمین حەکاری بە ناویتیر عبدوڵا بن تاتار ، محەمەد وانلی بە ناویتری ئەسعەد بن سعدا ، ئەحمەد بن محەمەد خەڵکی وان و عەبدوڵا بن محەمەد خەڵکی بیتیلیس، بە ئەنقەست و هاوبەش بە هەڵگرتنی ماوزر و رولۆری ئەمریکی هەستاون بە بریندار کردن و کوشتنی و بە پێی دانپیانان خۆیان لە هەوەڵ و ئاخیرەوە، و بە پێی شایەتیدانی وەک یەک و بە زمانی شایەتەکان و راپۆرتی پزیشکی تاوانبار بونیان سەلمێندراوەو و گومانلێکراوەکەیتر، عەلی چاوەش بە هاودەستیی و بەشداریکردنی بەرائەتی پێدرا.
دوای خویندنەوەی بڕیارنامە لەلایەن سەرۆکی مەحکەمە ....لەلایەن داواکاری گشتییەو،ە بۆ تاوانباران ئەمین حەکاری بە ناویتیر عبدوڵا بن تاتار ، محەمەد وانلی بە ناویتری ئەسعەد بن سعدا ، ئەحمەد بن محەمەد خەڵکی وان و عەبدوڵا بن محەمەد خەڵکی بیتیلیس، بە پێی مادەکانی **٤٥ و ١٧٠-ی یاسای سزادان،** سزایان بۆ داوا کراوە و پارێزەری تاوانباران جگە لە کەمکردنەوەی سزاکەیان داوایەکی تری نەبووە.
دوای خوێندنەوەی ئەمە و وەدەرکەوتنیان، دەستەی بەڕێزی گەڕانەوە ناو هۆڵەکە و لە لایەن سەرۆکی مەحکەمە، بڕیاری تاوانبار بوونی

ئەوانەی بە پێی بڕگە یاساییەکان خوێندەوەو پێکەوە لەسەر **ئیعدامکردنیان** بڕیار درا و پێویستە تاوانباران بە پێی یاسا داخوازی خۆیان بۆ مەحکەمەی تەمییز بنێرنەوەو و داوای پێداچونەوە بکەن...و دوای ئەمەش تاوانباران ناردرانەوە بۆ زیندان."

هەروەها بەگوێرەی رۆژنامەی (اقدام) کەلەرۆژی ١٠ی نیسانی ١٩٠٦دا، چاپ و بڵاوکراوەتەوە، لەژێر ناونیشانی "پەڕاوی بکوژانی ریزوان پاشا " هەواڵی ئەوەی بڵاوکردۆتەوە کە ئەو چوارکوردەی کە بەناوی "ئەمین ، ئەسعەد ، ئەحمەد و هەروەها عەبدا " لەلێکۆڵینەوەکاندا دانیان بەوەدا نابوو بەهاندانی عەبدولڕەزاق بەدرخان لەرۆژی ٢٣ی مارتی ١٩٠٦دا، ریزوان پاشای پارێزگارو سەرۆک شارەوانی ئەستەمبوڵیان کوشتووە، و لەدادگادا سزای سێدارەیان بۆ دەرچووە، لەو رۆژەدا بڕیارەکەیان چۆتە دادگای تەمیزو لەوێش ئەرێ کراوە.

ژمارەیەک لەکەسایەتییەکانی بنەماڵەی بەدرخانیی

نسخه‌سی ۱۰ پاره‌در

نومرو ۴۲۵۱

اقدام

IKDAM

JOURNAL POLITIQUE, ÉCONOMIQUE ET LITTÉRAIRE

Un Numéro (4 Copeje) 10 paras

DIRECTEUR-PROPRIÉTAIRE

Vendredi 5 Avril

[illegible]

جرمیت ومحکومیت قرارلری

زیرده محرر قرارنامه ضبط کاتبی عزتلو سلیمان بك طرفندن قرائت ایدلدی :

طرفینك ادعا ومدافعه‌لری استماع واوراق تحقیقیه مطالعه وتدقیق اولندقدن صکره ایجاب گذشته [illegible]

[illegible]

شؤونات عمومیه

صربستان تجارت معاهده‌سی

دولت علیه ایله صربستان حکومتی آره‌سنده طرفین مرخصلری معرفتیله متنی امضا ایدلمش اولان تجارت معاهده نامه‌سنك اخیراً بعض موادی حقنده اجرا قلنان تدقیقات وتعدیلاته دائر بوکره صربستان حکومتی طرفندن وارد اولان جواب اوزرینه کیفیت سلطنت سنیه مرخصلرنجه تدقیق ایدلمش وتدقیقات واقعه‌یی متضمن اوراق وسائره‌نك بوکون خارجیه نظارت جلیله‌سندن مقام سامیٔ صدارتپناهی‌یه دردست تقدیم بولندیغی ایشیدلمشدر .

قونسلوسلق مقاوله‌نامه‌سی

دولت علیه ایله رومانیا حکومتی بیننده عقد ایدیله‌جك قونسلوسلق مقاوله‌نامه‌سنك اجرای مذاکراتنه مأمور ورسومات امینی دولتلو حسن فهمی پاشا حضرتلرینك ریاستلری آلتنده ذوات معلومه‌دن مرکب تشکل ایدن قومیسیونك بوکون دائرهٔ جلیلهٔ خارجیه‌ده انعقاد ایدرك مذاکراته ابتدار اوله‌جغی خبر آلنمشدر.

رضوان پاشا قاتللرینك اوراق

بکنلرده جنایت محکمهٔ علیه‌سنده محاکمه‌لری اجرا قلنوب اعداملرینه قرار ویرلمش اولان امین ، اسعد ، احمد وعبدالله حقلرنده لاحق اولان حکمك اعلامی محکمهٔ مشار الیهاجه تنظیم اولنه‌رق بوکون محکمهٔ تمیزه تقدیم اوله‌جغی خبر آلنمشدر .

غروش قدرینك قارشولغی زیرده مرقوم اولدیغی وجه... موجود ایسه‌ده اوست طرفی اولوب قارشولغی بول... اوچ یوز سکز بیك غروش زیرده‌کی نسبت دائره... نظامیه وطوبخانه وبحریه وژاندارمه بودجه‌لر... علاوةً وعیناً تخصیص اولنه‌رق اورالردن ... ماه بماه متقاعدین عسکریه اداره‌سنه ویریله‌جکد...

	یکون	عیناً [illegible] اولنان	نقداً ویریلمکده اولان
دائرهٔ امور عسکر...	۲۸۲۹۳۲	۱۸۲۶۶۰	۱۰۰۲۷۲
طوبخانهٔ عامره...	۵۷۰۱۹	۳۶۸۱۱	۲۰۲۰۸
دائرهٔ بحریه‌دن	۶۰۹۴۷	۳۹۳۴۷	۲۱۶۰۰
ژاندارمه‌دن	۷۶۱۸۲	۴۹۱۸۲	۲۷۰۰۰
جزودان بدلاتـ...	۵۰۹۲۰		۵۰۹۲۰
	۵۲۸۰۰۰	۳۰۸۰۰۰	۲۲۰۰۰۰

التمش اوچنجی ماده نظارت دائره‌سنه مت... هر نوع مصارف متفرقه جزودان بدلاتنك معا... قارشولق اتخاذ اولنان مقدارینك بقیه‌سندن ص... اولنوب متقاعدین وارامل وایتام معاشی قارش... اولان صنوف وارداتدن نظارت دائره‌سی مصا... قطعاً وقاطبةً براقیه صرف واستعمال اولنه‌میه‌جق...

التمش دردنجی ماده عموم متقاعدین و ای... وارامل عسکریه اموری نظارتی دوائر ثلثهٔ عسکری... برشعبه‌سی ومأمورین وکتبه وخدمه‌سیده دوائر... ره‌نك منسوبی اولدقلرندن دوائر مذکوره قلمل... منحلات ظهور ایتدکجه نظارت کتبه‌سی ... مسابقه امتحانلرینه دخول حقی حائز اوله... ودوائر کتبه‌سنك نظارت اقلامنه ونظارت کتبه... دوائر اقلامنه انتخاب کتاب عسکریه قومیسیون... معرفتیله بالامتحان نقل وترفیعلری اجرا قلنه‌جقد... بناءً علیه نظارت کتبه‌سنك ترتیبات اخیره‌یه ک... دائرهٔ عسکریه انتخاب کتاب قومیسیونجه نظ... رؤسای اقلامیده حاضر اولدقلری حالده متوفه تف... بالاجرا کتبه‌لری دوائر سائرهٔ عسکریه‌ده دخی ... بولنه‌جقدر .

التمش بشنجی ماده تدقیق وتفتیش هیئتی ... متقاعدین وایتام وارامل عسکریه اموری نظار...

دەرئەنجام

پاش تێفکرین لەهەموو ئەو سەرچاوەو نووسراوانەی پێشوو سەبارەت بەکوشتنی ریزوان پاشاو رۆڵی نەوەکانی بەدرخانیی لەو رووداوەو ئەو چارەنووسەی بەهۆی رووداوەکەوە بەسەریاندا هات، دەتوانین بڵێین کە نزیکەی تەواوی ئەو سەرچاوانە، بەدرخانییەکان بەبکوژی ریزوان پاشا دەزانن و هۆکارەکەشی بۆ ئەو ناکۆکییە شەخسییە دەگێرنەوە کە لەنێوان عەبدولڕەزاق بەدرخان و ریزوان پاشادا ، لەسەر چاکنەکردن و بەردرێژنەکردنی شەقامەکەی بەردەم ماڵی عەبدولڕەزاق و دواتر گرتنی ئەحمەدئاغاوە، لەلایەن عەبدولڕەزاق و هەروەها پەلاماردانی ماڵەکەی عەبدولڕەزاق لەلایەن پیاوەکانی ریزوان پاشاوە، روویانداوە.

دیارە لەگێڕانەوەی رووداوەکاندا، جیاوازیی لە هەندێک وردەکارییەکاندا هەیە، چونکە هەندێک عەبدولڕەزاق بە سوێندخواردن بۆ کوشتنی ریزوان و پێداگر لەسەر ئەنجامدانی تاوانی کوشتنەکە لەقەڵەمدەدەن و هەندێکیش زیاتر پێ لەسەر ئەوە دادەگرن، کە عەلی شامیل بەهۆی ئەو تایبەتمەندیتییە زبرو توندەی هەیبووە، لەکۆبوونەوەی ئەندامانی بنەماڵەی بەدرخانییەکاندا، ئاراستەی بڕیارەکەی بەلای تۆڵەکردنەوەی شەخسیی و کوشتنی ریزوان پاشادا بردووە.

هەروەها سەبارەت بەهەڵوێستی سوڵتانیش لەرووداوەکان، جۆرە تەمومژێک هەیە، چونکە هەندێک باس لەوەدەکەن، کە سوڵتان لەدوای رووداوی پەلاماری ماڵەکەی عەبدولڕەزاق لەلایەن پیاوەکانی ریزوان پاشاوە، ئیدی پشتیکردۆتە ریزوان و پاش کوشتنیشی زۆر دوودڵبووە لە سزادانی توندی نەوەکانی بەدرخانی کە لەکوشتنەکەوە تێوەگلابوون و بەناچاریی و لەژێر فشاری دۆخەکە سزای دوورخستنەوەی بۆ دەرکردوون.

دواجار، مەسەلەی کاریگەریی رووداوەکەش لەسەر فەزای ناشتەوایی سیاسیی و دۆخی ئەستەمبوڵ و ئیمپراتۆرییەتەکەو نفوزی

کوردان لەسیاسەت و ئیدارەی عوسمانییدا، یەکێکە لەو بابەتە بنەڕەتییانەی کە شایەنی تێڕامان و ئاوڕلێدانەوە بێت.

ئاشکرایە، پاش ئەوەی سوڵتان عەبدولحەمید هاتەسەرتەختی دەسەڵاتی ئیمپراتۆرییەکە، دۆخێکی شێواو لەوڵاتدا بەرقەراربوو. بەهۆی شکستی تەنزیمات و دەستێوەردانی دەرەکیی و جوڵانەوەی هەرێمەکان دژی دەوڵەت و لاوازیی پێگەی سوڵتان و زێدەبوونی قەرزە دەرەکییەکان و هەژمونی بیرۆکراتی و بابی عالی بەسەر کۆشکدا، رەوشی گشتیی تادەهات لەپاشەکشێدا بوو، ئومێدێیش بە سەرکەوتن و بەرەنگاربوونەوەی قەیرانەکان لاوازبوو. هەربۆیە سوڵتان عەبدولحەمید بریارییدا چەندەی دەتوانێت هەوڵ بۆ بەهێزکردنەوەی پێگەی سەڵتەنەت و زیندوکردنەوەی هێزی مەعنەوی خەلافەت و زیندووکردنەوەی گیانی سەرخانی رژێمە کۆنەکە بدات بێئەوەی چاو لە ناوەندگەرایی و چاکسازییە ئابوریی و ئیدارییەکان بپۆشێت، بەتایبەت راکێشان و نزیکردنەوەی چینی باڵادەستی سونەتیی و داخستنی ئیمپراتۆرییەکە بەرووی دەستێوەردانی بێگانە و جەختکردنەوەی لەسەر پانئیسلامیزم و توندکردنەوەی جومگەکانی دەوڵەت و حکومەت بەپشتبەستن بەکۆمەڵێک کاربەدەستی گوێڕایەڵ و ملکەچ بۆ خودی سوڵتان. هەرچەندە سوڵتان لەقۆناغی یەکەمی دەسەڵاتدارییەتییەکەدا، کۆمەڵێک لەمپەری گەورەی وەک جەنگی روس و رێکەوتنامەکانی وەک بەرلین و سانستیڤانۆ لەدەرەوەو هەروەها جوڵانەوەکانی بەلقان و نفوزی کاریگەری هەندێک لەکاربەدەستە باڵاکانی بیرۆکراتییەت وەک میدحەت پاشا، لەناوەوە هاتەبەردەم، بەڵام وردە وردە بەسەریاندا زاڵبوو، توانی ئەو ئامانجانە بینیتەدی کە بۆخۆی پلان و پیلانی وردی بۆ دادەڕشتن.

سەبارەت بەکوردیش، سوڵتان عەبدولحەمید هەوڵیدا تاکو ئەوپەڕی سوود لەتواناو هێزی عەشیرەتە کوردییەکان و چینی باڵادەستی سونەتیی کورد، لەپێناو بەهێزکردنی دەسەلات و پێگەی خۆی سیستمەکەی، دژی نەیارە نێوخۆیی و دەرەکییەکانی، وەربگریت. بەڵام سوڵتان لەورووەوە، زۆر زیرەکانە هەڵدەسوڕاو هەمیشە دەیوست کە

ئەو سوودوەرگرتن و ڕاکێشانە بەجۆرێک بێت کە ببێتە بەهێزکەرێک بۆ سیاسەتی ناوەندگەرایی دەوڵەت و هیچ کات دەرەفەتی گەڕانەوەی دەسەڵاتی خۆجێیی هاوشێوەی سەردەمی میرنشینەکانی بەکورد ڕەوانەبینیەوە.

لەم سەربەنەوە، نزیکردنەوەو ڕاکێشان و لەخۆگرتنی سیستمەکەی عەبدولحەمید، بۆ بەشێکی بەهێز لە بنەماڵەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ و پێدانی دەسەڵات و پێگەی باڵاو پۆستی جۆراوجۆر بە بەشێک لە ئەندامەکانی، کە ئامادەبوون بە خزمەتکردنی سوڵتان و ئاراستەکەی، وەک : بەحری پاشا، نەجیب پاشا، عەبدولڕەزاق پاشا، عەلی شامیل پاشا..هتد، بەشێک لەو ئامانجەی کە لەپێناو ڕاگرتنی هاوسەنگیی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و چەسپاویی دەسەڵاتی خەلافەت و سەڵتەنەت گیرابووەبەر.

بێگومان پەیوەستبوونی بەشێک لە ئەندامە دەرکەوتەکانی بنەماڵەی بەدرخانیی بەسوڵتان عەبدولحەمیدو سیستمەکەیەوە (لەبەرامبەر کەسانی وەک میقداد مەدحەت و عەبدلوڕەحمان بەدرخان ،کە لەدەرەوە بوون و دژی سوڵتان وەستابوونەوە) جگە لەکۆمەڵیک ئیمتیازو بەرژەوەندیی، کۆمەڵێک ئەرک و پابەندبوونیشی بەسەریاندا سەپاند، ئەوەش وایلێکردن کە لەنێو ئەو سیستمە ئاڵۆزو پڕململانێ و پیلانگێڕییەی سوڵتان عەبدولحەمیددا، تووشی چەندین ململانێ و ناکۆکیی و دوژمنایەتیی لەناوەوەو دەرەوەی ئیمپراتۆرییەکەدا ببنەوە، بەتایبەت بەهێزی پێگەی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵدا، بەتایبەت لەکۆشکی یەڵدزدا، چ لەنێو حەرەمسەراو چ لەلای خودی سوڵتان و پیاوە متمانەپێکراوەکانی وەک : تەحسین پاشا و شێخ ئەبولهودای سەیادی و ئەوانی دیکە، هەروەها لەنێو چینە هەژارو کەمدەرامەتەکانی خوارەوەی کۆمەڵگا، بەتایبەتی کوردەکانی ئەستەمبوڵ، ئەوانەی زۆرینەیان بەکاری حەماڵییەوە ژیانیان دەگوزەراند، وایکردبوو کە بەشێکی بەرچاو لە پیاوانی کۆشک و حکومەت و بیرۆکراتییەتی تورکیی، لەسۆنگەی کوردبوون و بەشێکبوون لە دەستەبژێرە سونەتییەکەی کۆمەڵگاو سیستمەکە، رقیان

لەبنەماڵەی بەدرخانییەکان و نەوەکانیان ببێتەوەو بەردەوام لەبۆسەدابن بۆئەوەی دڵی سوڵتانیان لێ کرمێبکەن و کارێک بکەن لەپێگەو دەسەڵات دەریانپەڕێنن. دیارە لەئاکامی ئەو پیلانگێڕیی و گێژاوی ناحەزییەدا کە دژی بەدرخانییەکان هەبوون لەسەردەمی سوڵتان عەبدولحەمیددا، چەند جارێک گەورەپیاوانی ئەم بنەماڵەیە وەک بەحری بەگ و عەلی شامیل و عبدولڕەزاق و عوسمان پاشا و بەدری بەگ، تووشی سەرزەنشت و لێسەندنەوەی پۆست و دوورخستنەوەو تەنانەت لەکارلابردن و زیندانیش بوونەتەوە. بەڵام کاتێک سوڵتان عەبدولحەمید سەیری دۆخی وڵاتەکەو دەوروبەری خۆی دەکردو لەدڵسۆزیی بەدرخانییەکان بۆخۆی و سیستمەکەی رادەما، بێ لەبەرچاوگرتنی ویستی ناحەزانیان، چاوی لە تۆمەتبارکردنەکان و زمانلێدانەکان و کەموکورتییەکان دەپۆشی و دەیگەڕاننەوە نێو بازنەی دەسەڵات و پێگەو شوێنی باشترو شیاوتری پێدەدان. ئەوەش بەردخانییەکانی زیاتر لەنەیارانیان تیژدەکرد و وای لێکردبوون جگە لەسوڵتان، مل بۆ هیچ لایەن و کەسێکی تر دانەوێنن و لەسەر ویست و بەرژەوەندییەکانیان سازش نەکەن.

شایەنی باسە، ئەوەی لەهەموویان بەهەژمونترو تیژترو کاراتر بوو، عەلی شامیل بوو، کە پێشتر لەساڵی ١٨٧٧دا، لەجەنگی روسدا، لەگەڵ غازی عوسمان پاشادا لەشەری (پلیڤان) بریندارببوو. ئەو سەرپەرشتی کاروبارو بەرژەوەندیی بەدرخانییەکانی لەئەستەمبوڵ دەکردو پێگەیەکی بەرچاوی لەلای سوڵتان هەبوو، جگە لەوەی پەیوەندییەکی بەهێزیشی بە ئەڵقەی پیاوە کاراکانی سیستمی حەمدییەوە هەبوو، بەڵام توندیی و هەژمونگەرایی و باڵادەستی گیانی جەنگاوەریی ، وایکردبوو زوو زوو لەگەڵ نەیارەکانیدا لەکۆشک و بابی عالی تووشی تێکهەڵچوون بێت، بەشێوەیەک سەری لەململانێکان و پیلانگێڕییە نهێنییەکان بە باشیی دەرنەکردو هەوڵیدەدا کە بەهێزو بازوو رووبەروویان بێتەوەو یەکلاییان بکاتەوە. دیارە لەپاش عەلی شامیل، عەبدولڕەزاقی کوڕی نەجیب پاشای بەدرخان بەپلەیەکی کەمتر دێت، ناوبراو لەکۆشکی یەڵدز تەشریفاتچیی بوو، پەیوەندییەکی

بەهێزیشی بەسوڵتان و دەورەبەرەکەیەوە هەبووە، وێڕای ئەو پەیوەندییە تایبەتەی کەلەڕۆژانی کارکردنی لە وەزارەتی دەرەوەی عوسمانیی، لەگەڵ بەشێک لە پیاوە دەسەڵاتدارو دەستڕۆیشتووەکانی حکومەت و هەروەها سەفارەتخانەکانی فەرەنساو روسیاشدا هەیبوو، ئەوەش هێزو حزورو پێگەو قورساییەکی گەورەی بە بەدرخانییەکان لەسیستمی حەمیدییدا بەخشیبوو، کە کینەی نەیارەکانیان و لایەنگرانی رزگاربوون لە سیستمە کۆنەکەو دەستەبژێرە خانەدانەکانی بەرەو مۆدێرنەی تورکخوازانە و یەکپارچەگەرایی دەورووژان. هەربۆیە، لەم سۆنگەیەوە، بەریەککەوتن و تێکهەڵچوونی نێوان عەبدلڕەزاق و ریزوان پاشای پارێزگاری شار، راستە بەڕواڵەت لەسەر خۆدزینەوە لە تەختکردن و بەردڕێژکردنی شەقامەکەی بەرماڵی عەبدولڕەزاق بوو، بەڵام ریشەی ناکۆکییەکان و ساردوسڕیی نێوان پیاوانی دەستڕۆیشتووی کۆشک و بابی عالی و هەروەها بەگە بەردخانییەکان و بەرپرسانی حکومیی وەک ریزوان پاشا، ریشەیەکی قووڵترو کینەیەکی شاراوەی لەپشتەوە بوو!!

پێویستە بوترێت، کاتێک هەندێک لەنووسەرانی بێگانە سەبارەت بەم جۆرە ململانێ و دووبەرەکییەی نێوان کۆشک و بابی عالیی، یان دەستبژێرە سونەتییەکەو بیرۆکراتییەتە هەژمونگەراو تێکەڵبوو بەبەرژەوەندی سیاسەت و کارگێڕیی و ئابووریی دەنووسن، بەو پێیەی کە بەدرخانیەکان کوردبوون و دۆستی سوڵتانبوون، هەروەها لەسۆنگەی باسوخواسە نادروستەکانی مەسەلەی ئەرمەنیی و پرۆپاگەندەکانیان سەبارەت بەکورد لەدەرەوە، ئەوە جگە لە ئیعجابیان بە سەروسەکوت و ئاکاری بیرۆکراتییەتە رۆژئاواگەراکان، یەکسەر دێن و لەو بارەیەوە تۆمەتی نارەوا بەسەر بەدرخانییەکاندا دەبەخشنەوە.

لەم بارەیەوە، فلیپ مانسێل (Philip Mansel) لە کتێبەکەیدا بەناوی : کۆستەنتنپۆل شاری ئارەزووی جیهان ١٤٥٣-١٩٢٤/ Constantinople: City of the World's Desire, (1453-1924) دا دەڵێت :

"یەڵدز هێندە بەهێز ببوو بەشێوەیەک هەر یەکە لەکۆشک و بابی عالی وەک دوو دەوڵەتی جیالەیەکتر دەردەکەوتن، لەنیوان هەردوولا، کەندڕێکی گەورەهەبوو. فەرید پاشا کە لەنیوان ١٩٠٣ بۆ ١٩٠٨ دا، سەدری ئەعزەم بوو، دەیوت: وەڵاهی ئەوەم پێخۆشترە لەکەناری گەڵاتە حەماڵ بم. کۆشک و بابی عالی هەڵوێستی جودایان سەبارەت بە حوکمی یاسا هەبوو. بنەماڵەی بەدرخان، کە خانەدانێکی بەهێزی کوردبوون و سوڵتان بۆ شارەکەی هێنابوون، ئاوێتەی نەریتەکانی پایتەخت ببوون بێئەوەی کەلتوری خۆیان ونکردبێت. کاتێک عەبدولڕەزاق لەلایەن کەسێکەوە پرسیاری ئەوەی لێکرابوو داخۆ کوردان دزبن، لەوەڵامدا عەبدولڕەزاق خان وتبووی: مەدام، گەر پێتخۆشە ئەوە ئێمە چەتەو رێگرین، بەڵام دز نین. لەساڵی ١٩٠٦دا، دوای ناکۆکییەک لەنێوان بەرێوەبەری پۆلیسی ئەستەمبوڵ، لەگەڵ دوو کەس لەبەرخانییەکان، بەڕێوبەرەکە تەقەی لێکراو لەکەناری شۆستەی رێگای ئاسنییەکە کوژرا، سوڵتان بۆ بێزراکردن و لەڕقی حکومەتەکەی، بێ لەبەرچاوگرتنی هیچ رێوشوێنیکی یاسایی، تەنیا بنەماڵەی بەدرخانی بۆ مەنفا دوورخستەوە.

ئالێرەدا، پێویستە بەروونی ئاماژە بۆ هەڵوێستی ناڕوون و نادادپەروەرانەی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم بدرێ، سەبارەت بەو ململانێیەی لەئارادا هەبوون و ئاراستەی رووداوەکان و کێشەکەی نێوان ریزوان پاشاو بەردخانییەکان، ئەوەی پاشتر بەشێوەیەکی مەترسییدار، نەک هەر لەسەر ئایندەی کوردو بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ، بگرە لەسەر خودی سیستمەکەی سوڵتان عەبدلوحەمیدو نغرۆبوونی پاش دووساڵ رەنگیدایەوە. لەڕاستییدا، پێش هەموو شت، وەک وترا دەمێکبوو رۆژنامەو بڵاوکراوە جیهانییەکان، دەمیان لەگەندەڵیی ریزوان پاشا دەداو فەزیحەت و سکانداڵەکانی ریزوان لاپەڕەی رۆژنامەکانی ئەوروپای تەنیبوو، کەچی سوڵتان، وێرای ئاگاداریی هەر وردو درشتێکی ئاکاری کارمەندەکان و گەیشتنی هەواڵەکان پێی، لەڕێگەی ئەو تۆڕە سیخوڕییە بەهێزەی لەدەرەوەو

ناوەوەی کۆشک و ئیمپراتۆرییەکە دایمەزراندبوو، کەچی هیچ لێپرسینەوەو سزادانێکی دژی ریزوان پاشا نەنواندو نزیک بە ١٦ ساڵ بوو وەک هەمەکارەی ئەستەمبول و پایتەختی خەلافەتەکە هێشتبوویەوە!!

دواتر هەر لەساتەوەختی قەومانی کێشەکەی نێوان ئەحمەد ئاغاو عەبدولڕەزاق لەسەر تەواونەکردن و بەردرێژنەکردنی شەقامەکەی بەرماڵی عەبدولڕەزاق لە نۆڤەمبەری ١٩٠٥دا، سوڵتان دەبوو بەشێوەیەکی ئەوتۆ دەستی لەمەسەلەکان وەربدایە کە دواتر بەوجۆرەی بینرا گەورە نەبووایە. پاشتریش کە ریزوان پاشا لەیەنایەری ١٩٠٦دا، کرێکارەکانی شارەوانی بەدەمانچەو خەنجەرەو کوتەکەوە، ناردەسەر ماڵی عەبدولڕەزاق و جگەلەوەی داروديواری ماڵەکەیان هێنایەخوارەوە، بەدرخانی برابچووکیشیان بەسەختی بریندارکردو یەکێک لە خزمەتکارەکەنیان کوشت، لێرەشدا، پاش رشتنی خوێنی مرۆڤێک و ئەو هەرایەی ریزوان لەپەنا کۆشکی یەڵدزدا نایەوە، هێشتا سوڵتان هەڵوستێکی لێبڕاو و توندی نەنواند. سوڵتان ئەگەر دادپەروەربووایە، لانیکەم دەبوو دەستبەجێ ریزوان پاشا لەپۆستەکەی لابەرێت و زیندانی بکات و لێکۆڵینەوە لەو کارەبکات و دادگایەکی تایبەتی بۆ پێشنیاربکات، یان لانیکەم لەشوێنەکەی لاییەرێت و بۆ جیگایەکی دیکەی دووربخاتەوە گوایە بەڵێندرابوو کە ریزوان بکرێتە والی بەغداو لەئەستەموڵ نەمینێ وەک پاگەندەی بۆ دەکرا!! بەڵام هیچ نەکرا!! وادیارە بەرژەوەندیی هاوبەش و حەرەمسەرا خراپ کاریگەریی لەسەر خواستی عەدالەتی خەلیفە جێهێڵابوو.

پاش بێئومێدبوونی بەدرخانییەکان لەهەرهەنگاوێکی توند دژی ریزوان پاشا لەلایەن سوڵتانەوە، ئەوسا بیری تۆڵەکردنەوە خۆی سەپاند، هەرچەندە بەدرخانییەکان لەو بڕیارەدا پەلەیانکردو نەدەبوو تەواوی بەرژەوەندییەکانی بنەماڵەکەیان لەنێو ئەو بەرداشی ململانێ و ناکۆییە توندەی باڵە دژبەیەکەکانی کۆشک و بابی عالیدا، بەتۆڵەسەندنەوەو لەناوبردنی گیانی تاکە کەسێکەوە ببەستنەوە.

بەهەرحاڵ، پاش کوشتنی ریزوان پاشاش، سوڵتان هەڵوێستێکی دادپەروەرانەی پێشان نەداو کەوتەژێر کاریگەری پێداگریی و پرۆپاگەندەی ئەو تاقمەی کە لەبەر کوردبوون و لەبەر دژایەتیی نفوزو دەسەڵاتی بەردرخانییەکان، مەسەلەیەکەیان بەئاراستەیەکی دیکەدابردو وایان گەیاندە سوڵتان، کە بەدرخانییەکان بۆ کودەتاکردن و لەناوبردنی بڕێکی زۆر لەکاربەدەستانی دەوڵەت و لەناوبردنی دارودەستەی سوڵتان پیلانیانگێراوەو تاوانەکەیان لەتۆڵەکردنەوەو کوشتنی پارێزگاری شار گەورەترە!!! نەک هەر ئەوە بەڵکو کاریان گەیاندە ئەوەی کە بەدرخانییەکان وەک هەڕەشەیەک لەسەر گیانی سوڵتان و دەسەڵاتەکەی لەقەڵەمبدەن و تۆمەتی پەیوەندییکردن بەنەیارانی سوڵتان و کارکردن بۆ لابردنی سوڵتان و خیانەتی مەزنیان بۆ داتاشن!! هەربۆیە، سوڵتان عەبدولحەمید سێ رۆژ پاش رووداوەکە، فەرمانی رەشبگیرییەکی گشتیی دژی بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ و هەرێمەکانی دی ئیمپراتۆرییەتەکە دەرکردو وەک خالیدە ئەدیبی ژنەشاعیری تورک گێڕاوێتییەوە، تەنانەت دراوسێکان و منداڵانی خوێندنگاش لەو رەشبگیرییە رزگاریان نەبووەو فەرمانەکە تەواوی کوردە خاوەن پێگەکانی ئەستەمبوڵی گرتەوەو ترسی هاویشتە دڵی ئەو تورکانەشی بەدۆستی سوڵتان حیساب نەدەکران. لەوەش زیاتر، لەرۆژنامەی فەرمییەوە، بەناوی هەواڵی دادگاییکردنەکەی بکوژانی ریزوان پاشا وقسەکردن لەسەر رووداوەکە، لێشاوێکی توندی پەلاماری راگەیاندن و تەشهیر بەدژی بنەماڵەی بەدرخانییەکان بەڕێوەچوو، کە تێیدا پەلاماری کەسایەتییەکانی ئەم بنەماڵەیەی وەک عەبدولڕەزاق و عەلی شامیل دراو بەچەندین جنێو و سوکایەتیی وەک : پیاوکوژ، لەئیم، نیعمەت ناشناس، مەلعونلەر، شرور، حەیوانی وەحشی، گورگزادە، ردیء الاخلاق، مەلاعین و چەندین چەمکی ناشرینی تر ناوبران. نەک هەر ئەوە بەڵکو لەژێر پاساوی بنەمای (کوڕ هاوشێوەی باوکە/الولد صنو ابیه) مێژووی نیوەسەدە زیاتری ئەم بنەماڵەیە هێنرایەوە بەرباس و بەتوندیی سوکایەتیی بەمێژوویان دەکراو ئەوە بڵاودەکرایەوە کە ئەم بنەماڵەیە هەر لەبنەماوە دژەدەوڵەت

و دژەیاساو یاخیی و خراپەکارن و ڕێزی خەلیفەو پادشایان لانییەو کوڕانی بەدرخانیش هەروەک باوکیان تاوانکارن و ئەوان بەرامبەر بە سوڵتان و وەلینعمەتەکەیان بێوەفا و خراپەکاردەرچوون. هەروەها پێویستە ئاماژەش بۆ ئەو ڕاستییە بدرێت کە هێشتا لێکۆڵینەوە سەرەتاییەکان و دادگاییەکە بەتەواویی دەستی پێنەکردبوو، کە ڕەشبگیریی بەدرخانییەکان و پەلاماردانیان لە ڕۆژنامەی فەرمییەوە بەخەستیی دەستیپێکرد، دواتریش دەستگیرا بەسەر تەواوی ماڵ و موڵکیان و سامان و دارییەکانیاندا، هەروەک ئەوەی لەسەرەتاوە پیلانیکی داڕێژراو ورد بۆ ڕیشەکێشکردنی بەدرخانییەکان و لێدانی پێگەو نفوزو دەسەڵاتیان لەکۆشک و ئەستەمبوڵدا بەباشیی چنرابێت. بابەتێکی بەو چەشنەو نادادپەروەرییەکی زەقی بەو شێوەیە، دەشێت هانی کەسێکی وەک (کارتەر.ڤۆگن. فایندلی / Carter Vaughn Findley) دابێت، لەلاپەڕە ٢٣١و ٢٣٢ی کتێبەکەیدا بەناوی "ریفۆرمی بیرۆکراتی لەئیمپراتۆریی عوسمانییدا"، وێڕای ئەوەی هەڵوێستی سوڵتان لەهەمبەر بەدرخانییەکاندا ئاسان پێشاندەدا، بەڵام دان بەوەدا دەنێت کە پرۆسەی سزادانەکە بەتەواویی لەڕێوشوێنی پێویست و تۆکمەی یاسایی و دادوەرییەوە دووربووە!!جگەلەوەی کە وەک پێشتریش ئاماژەمان بۆدا، (ئەی . هایدبۆرن A . HEIDBORN) یش، دادگایی بەدرخانییەکانی وەک نموونەیەک بۆ دادگای نائاسایی هێناوەتەوە.

دواجار، دەکرێت بوترێت کە ڕووداوی کوشتنی ریزوان پاشاو ئەو پاشهاتانەی دواتر ڕوویاندا، بەتایبەتی ڕەشبگیریی بنەماڵەی بەدرخانییەکان و ڕیشەکێشکردنی نفوزو دەسەڵاتیان لەکۆشک و لەپایتەختی خەلافەتدا، کەلێنێکی گەورەی لەو هاوسەنگییە کرد کە چەندین ساڵبوو عەبدولحەمید هەوڵی بەدیهێنانی دەدا، بەشێوەیەک کە دەتوانرێت بوترێت ئەو ڕیشەکێشکردنە، جۆرە شڵەقاندنێکی لەنێو کۆشکدا خولقاند، بەحەرەمسەراشەوە، ئەوەش وایکرد لەداهاتوودا تای تەرازووی هێزەکان بەقازانجی بابی عالی و بیرۆکراتییەتدا بێت و چیتر سوڵتان عەبدولحەمید نەتوانێت بەو ئاسانییە لەنێوان کۆشک و

بابی عالیدا گەمەی بەدەستەوەگرتنی سەرەداوەکانی بڕیارو سیاسەت بەدەستەوە بگرێت. بەو کارە، سوڵتان ئامانجی تاقمە دژە کوردو دژە دەستەبژێرە سونەتییەکانی هێنایەدی و لەکاتی پێویستییدا کەسانێکی ئەوتۆی بەدەورەوە نەمابوو بەگیانی خۆیان، دڵسۆزانە بەرگریی لێبکەن، جگەلەوەی ئەو باڵۆنە پرۆپاگەندەییە چەند ساڵەیەی فشکردەوە کە هەمیشە سوڵتان عەبدولحەمیدی لەپێشوودا وەک "باڤێ کوردان" بەکۆمەڵانی کورد دەناساندو ئەوەش کوردو دەستەبژێرەکەی گەیاندە ئەو بڕوایەی بەتەواویی لەبەرەی سوڵتان تەرەبن و بکەونە بەرەی ناڕازییان و دوژمنانی عەبدولحەمیدەوە. هەربۆیە بەبڕوای ئێمە، ئەو هەنگاوە نادادپەروەرانەیەی سوڵتان عەبدولحەمید بەدژی کوردە بەدرخانییەکان لەئەستەمبوڵ نای، بەتوندی پێچەوانەی ئەو بنەمایانە بوو کە سیستمی حەمیدیی بانگەشەی بۆدەکردو نەک تەنیا گورزێک بوو لە نفوزی کوردو کۆتاییپێهاتنی لەژیانی سیاسیی و بەڕێوبەرایەتیی لەپایتەختی ئیمراتۆرییەکە، بەڵکو زەنگێکی مەترسیداربوو بۆ ئاوابوون و ماڵئاوایی خودی سیستمەکەو کۆتاییهاتنی دەسەڵاتی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم و خۆشکردنی زەمینە بوو بۆ کودەتای ئیتحادو تەرەقی بە ١٩٠٨دا، لە ئیمپراتۆرییەتی عوسمانییدا.

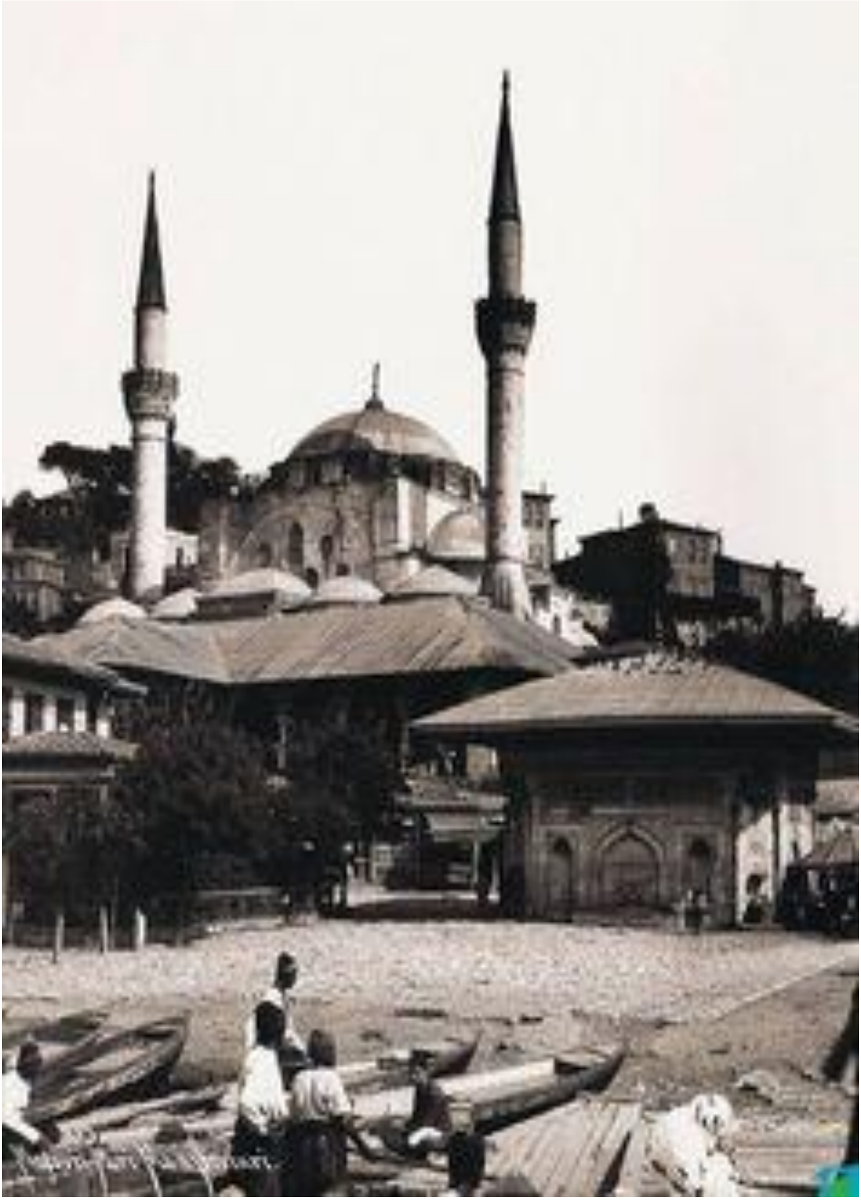

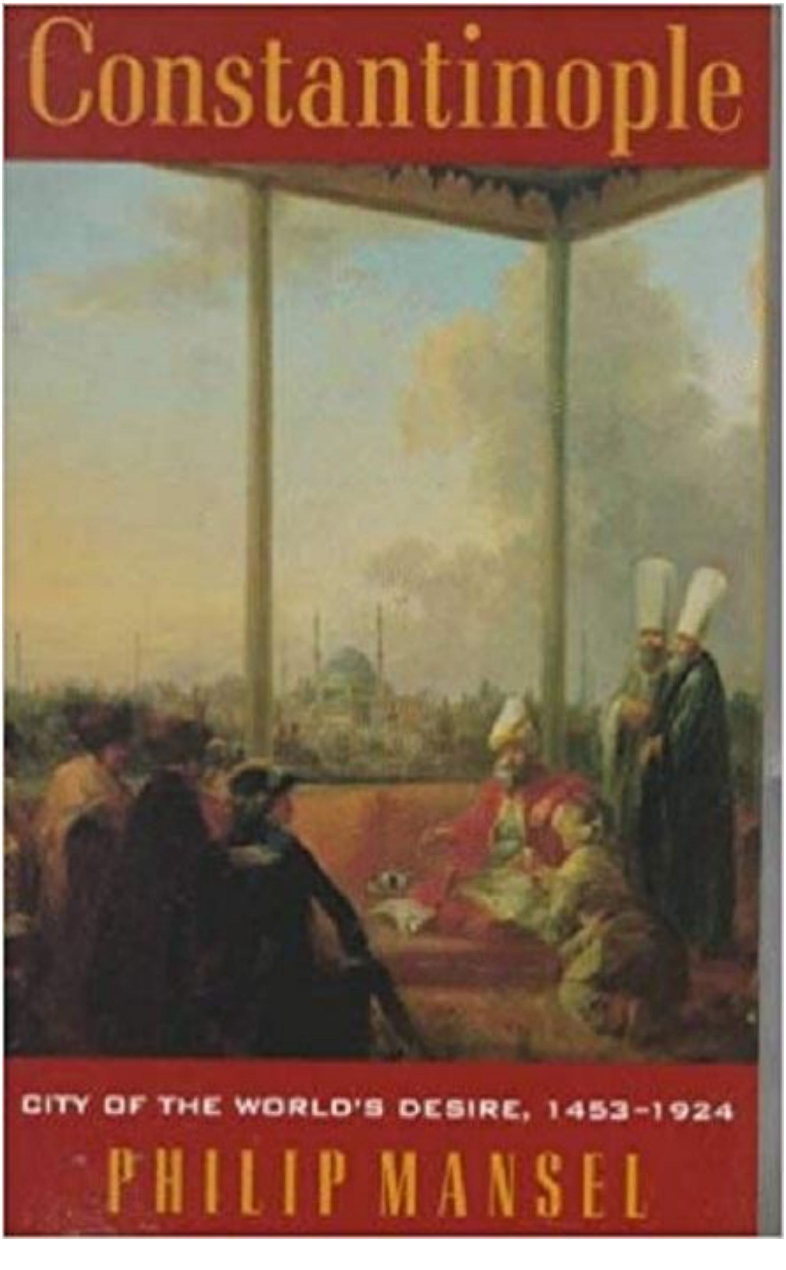
Constantinople
CITY OF THE WORLD'S DESIRE, 1453–1924
PHILIP MANSEL

made from selling the left-overs.

Yildiz had become so powerful that 'the palace' and 'the Porte' were sometimes compared to two separate states. Torn between the two, Ferid Pasha, Grand Vizier from 1903 to 1908, said he would prefer to be a hamal on the quays of Galata. The palace and the Porte had different attitudes to the rule of law. The Bedir Han family, rich and powerful Kurdish notables brought to the city by the Sultan, assimilated metropolitan habits without losing their own. When asked by a bridge partner if the Kurds were thieves, Abdul Razzak Bedir Han, a master of ceremonies at Yildiz, replied: 'Madame, we are brigands if you wish, but not thieves.' In 1906, after a dispute between the prefect of Constantinople and two of the Bedir Hans, the prefect was shot dead on a railway platform. To the fury of his government, the Sultan, without following due process of law, merely sent the Bedir Han family into exile.

One of the Sultan's secret police forces was managed by his wet-nurse's grandson, a fat pink-cheeked psychopath called Fehim Pasha. His agents subjected both men and women to torture, extortion and abduction. Finally, when German subjects received such treatment, the German ambassador, Baron Marschall von Bieberstein, a former Foreign Minister over six foot tall and broadly built, known as 'the giant of the Bosphorus', confronted the Sultan with

عەبدولڕەزاق پاشا بەدرخان

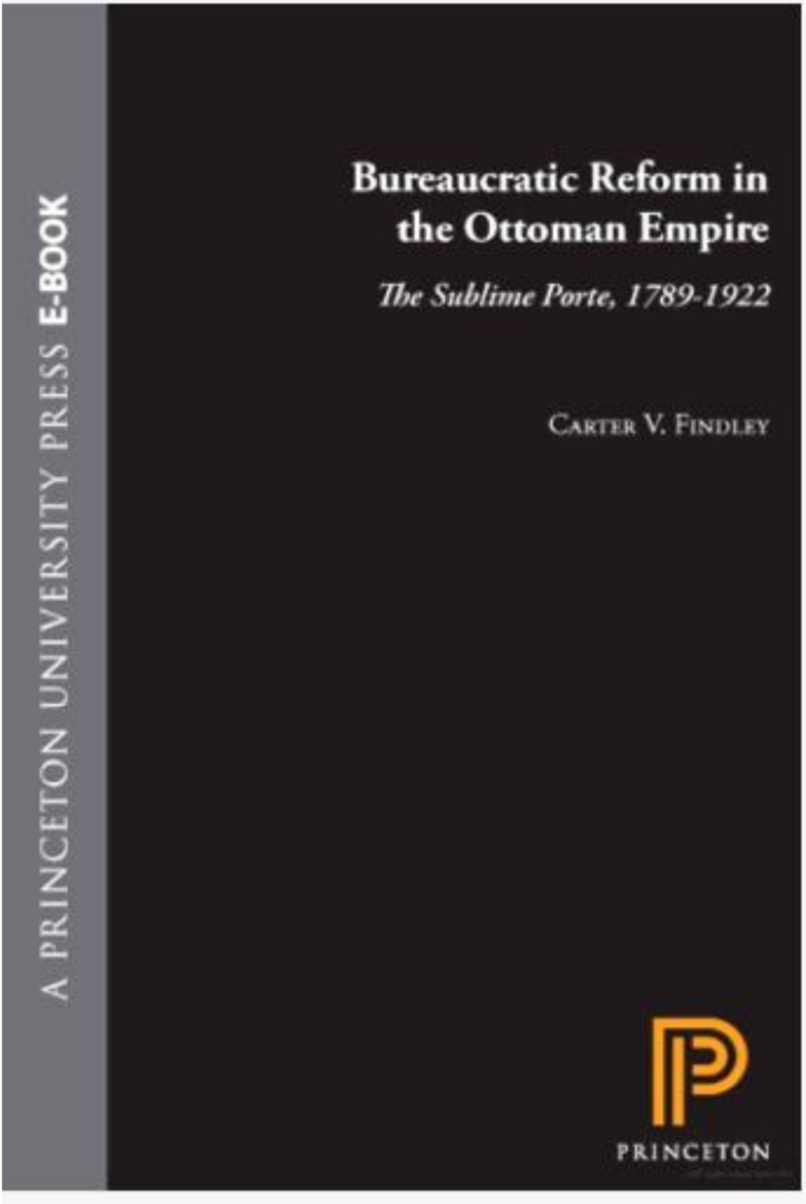
A PRINCETON UNIVERSITY PRESS E-BOOK
Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire
The Sublime Porte, 1789-1922
Carter V. Findley
PRINCETON

his system.

The second secretary in the *Mabeyn* during the later years of the reign was a Syrian known as "Arab" İzzet or İzzet Holo Paşa, who made himself so widely hated that he had to flee for his life at the outbreak of the Revolution of 1908. Once described as "the avatar of the 'Hamidian system,'" he owed his rise to a combination of corruption and cleverness. Repeatedly out of favor, he always found his way back. His greatest inspiration was reportedly the Hijaz Railway,[28] a project that combined spiritual with strategic utility in a way that Abd ül-Hamid found irresistible.

Not all "palace creatures" were so clever, and the misdeeds of several caught up with them in spectacular ways even before 1908. One notable case centered on the Bedir Han family, onetime Kurdish chieftains whom a succession of sultans had attempted to integrate into Ottoman officialdom. In 1906, a dis-

agreement arose between the prefect of Istanbul, Rıdvan Paşa, himself a palace protégé, and two members of this family: Abd ül-Rezzak Bey, then on the staff of the *chef de protocole* of the palace, and his uncle, Ali Şamil Paşa, commander of the Selimiye garrison at Üsküdar. Before the matter was settled, two shootouts had occurred in Istanbul, Rıdvan Paşa being killed in the second. In response to the pleas of his ministers for legal action, the sultan simply exiled the entire Bedir Han family without following prescribed judicial processes at all.[29]

Fehim Paşa, one of Abd ül-Hamid's aides-de-camp and the chief of the secret police of the palace. Grandson of Abd ül-Hamid's former wet nurse and son of İsmet Bey, who was a "milk brother" and thus particular intimate of the sultan, Fehim commended himself most of all for what one observer called "hereditary loyalty." This ascribed quality enabled Fehim, a pudgy,

GÖZTEPE
GÖZTEPE

سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم